



## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

# BILLEDER

AF

BÆRØMTE

# DANSKE MÆND OG KVINDER,

DER HAVE LEVET I TIDSRUMMET FRA

REFORMATIONENS INDFØRELSE INDTIL KONG FREDERIK VII<sup>s</sup> DØD.

MED TEXT AF P.

ANDET BIND.

KJØBENHAVN.

CHR. STEEN & SØNS FORLAG.

SALLY B. SALOMONS TRYK.

1868.

## CHRISTIAN DEN FEMTE

fødtes den 15de April 1646 paa Flensborg Slot, hvor hans Fader, fordreven fra sine geistlige Stifter i Tydskland og endnu ikke nærmeste Efterfølger til Danmarks og Norges Kroner, dengang havde midlertidig Bolig. Bedstefaderen, Kong Christian den Fjerde, holdt selv Sønesønnen over Daaben, og der fortælles, at den gamle Konge havde udbrudt efter Daabshandlingen: „Gid Du saaledes i sin Tid kunde knuge Svensken, som Du idag har knuget mine gamle Arme.“ Kong Christian havde altsaa sikkert forudseet, at den lille Sønesøn engang vilde blive Danmarks Konge: den udvalgte Tronfølger, Kong Christian den Fjerdens ældste Søn Christian, havde jo ogsaa alt i 11 Aar været gift uden at have Børn. Kong Frederik den Tredie fik Sønnen valgt til Tronfølger paa en Rigsdag i Kjøbenhavn i Juni 1650; han blev derefter hyldet i Kjøbenhavn den 6te August 1655, i Odense og Viborg i September samme Aar og for Norge i Christiania den 21de Juli 1656. Han modtog Arvehyldingen i Christiania den 5te August 1661 paa sin Faders og Kongehusets Vegne. Prindsens Opdragelse synes ikke at have været rettet paa at lade ham følge i Faderens Fodspor; hans efterladte Dagbøger vise noksom, at han kun slet skrev de tvende Sprog, hvori de ere affattede: Dansk og Tydsk; selv i det Franske vise de Mangel paa Kundskab. Oprindelig har det tydske Sprog under Moderens Indvirkning været hans daglige Meddelelsesmiddel\*). Kun 16 Aar gammel tiltraadte

\*) Suhm fortæller: •Friderich den Tredie adspurgde Thormod Thorfsen eller Torfæus (berømt islandsk Lærd), som han meget elskede, om han havde seet og talt med Kronprinds Christian. Han svarte nel. Kongen beføl ham at gaac did. Da Torfæus kom ind, tiltalte Christian ham paa tydsk. Torfæus kunde det til Nød, men vilde af Patriotisme ei tale det! Han bukkede, gik bort, og Audiencen var endt. Noget efter spurgte Kongen Torfæus ad: Har Du seet Prindsen? Ja! Hvad sagde han? Jeg veed ikke. Efter nogle Svar og Spørgsmaal kom Sandheden ud, og Prindsen lærte Dansk, som han til den Tid ei kunde, og som Kongen intet vidste, fordi man da almindelig talte Tydsk ved Hove. Der vil nu til denne Suhms Fortælling være at bemærke, at der senere er fundet et utrykt, egenhændigt Brev af Prinds Christian til hans Fader, dateret den 24de Juli 1661, der er skrevet paa Dansk. Torfæus maa altsaa have besøgt Prindsen 1 eller 2 Aar tidligere.

Prindsen en Udenlandsreise paa 16 Maaneder med sin Hovmester, Christopher Parsberg. „Fægten, Riden og Mathematiquen skal være de fornemste Exercitier, Prindsen haver at lære og bruge“, hedder det i Instruxen for Reisen. Hof-Etiquetten lagde Parsberg sær Vægt paa, og Prindsen maatte saaledes i Frankrig paastaac som Tronfølger at gaac foran Kong Ludvig den Fjortendes Broder, Hertugen af Orleans. Kong Ludvig hævdede Prindsens Plads ved Siden af Dauphin, og det ved følgende meget bestemte Udtalelse: „qu'il (Orleans) ne m'allegue ni exemple, ni raison pour le contraire; car il suffit pour toute raison, que je le veux.“ Det vil senere i Christians Historie vise sig, at han, skjøndt ung, havde vel mærket sig det Ceremonielle ved Ludvigs Hof og deraf taget Exempel til Efterligning. „Le raison, que je le veux“, vidste han derimod kun sjelden, som Ludvig, at gjøre gjældende. Den 9de Februar 1670 blev han ved Faderens Død Konge i Danmark og Norge, Hertug af Slesvig og Holsteen (den kongelige Decl) og Greve af Oldenborg og Delmenhorst (i Forening med Holsteen-Gottorp). Han var den første danske Konge, som ifølge den nye Statsforandring besteg Tronen uden foregaaende Haandfæstning. Kong Christian den Femte blev salvet i Frederiksborg Slotskirke af Sjællands Biskop, Hans Vandal, den 7de Juni 1671. Havde Kong Frederik den Tredie havt den Hensigt efterhaanden at udjevne Forskjellen mellem de forskjellige Stænder og at stille dem alle i lige Nærhed til eller i lige Afstand fra Tronen, saa arbejdede Sønnen i ganske modsat Retning. Ved mange Trin og ad Privilegiernes og Rangens Stige søgte han, liig sit Forbillede Kong Ludvig den Fjortende, at hæve Kongetronen op over den menige Mands Stæde. Medens Kong Frederik vedblev at være tilgængelig for Alle, gav Sønnen allerede 2 Maaneder efter sin Tronbestigelse den saakaldte Gemaksordonnans, hvorved der bestemmes, hvem der kan komme i Kongens umiddelbare Nærhed, hvem der kun har Adgang til Forværelset, hvem til det næste Gemak, ligesom og hvem der maa blive i det yderste. Kong Frederik adlede kun ganske Enkelte; Christian skjænkede skareviis sine Yndlings Yndlinge denne Udmærkelse\*). Kun eet Aar efter sin

\*) Ca. 110 Familier (foruden Grever og Baroner) nød denne Ære. Det er fra den Tid, vi have de skønne Navne: Sylversteen, Griffenfeld, Gyldensparre, Rosenstjern, Meiercron, Løvencron, Lillenschield, Rosenorn, Ehrenschield, Rosencreutz, Rosenbusch, Loveneron, Revenfeld, Værenschield, Rosenschield, Ehreneron. Som det sees, er af disse glimrende Navne kun et Par tilbage, og af samtlige 110 Familier ere knap 10 endnu blomstrende. De Adeliges Tal forøgedes endvidere derved, at efter Rangforordningen af 11te Februar 1693 (gjentaget i Rangfrdn. af 11te Februar 1699 og af Kong



Regeringstiltrædelse indførte Christian tvende nye Trin paa Adelsrangstigen, nemlig Grever og Baroner, og skjænkede disse Titler, der skulde knytte sig til Hartkornsbesiddelse af henholdsvis 2,500 og 1,000 Tønder, fornemlig til fremmede Slægter eller kongelige Slegfredbørn, medens vel ogsaa nogle af den gamle Adel kastede Vrag paa disse fra udenlandske Forhold hentede Benævnelser\*). Samme Dag som Forordningen om Grever og Baroner udkom den første Rangforordning, der i Christians Tid paafulgtes af 3 andre; dermed begyndte det ciendommelige Rang- og Titelvæsen i Danmark, der har bevaret sig, om end den franske Revolutions Friheds- og Lighedsideer trængte dybt ind i vore Samfundsforhold, og skjøndt Landets forskellige Forfatninger fra den senere Tid have ophævet al med Adel, Titel og Rang forenet Fortrin\*\*). I Forbindelse med Ranggen stod Stiftelsen af de tvende Ridderordener: Elephantordenen\*\*\*) og Dannebrogordenen. Aar 1676 ophævedes Statscollegiet, der hidtil havde virket ved Siden af Geheimeraadet. Efter Frederik den Tredies Anordning indbefattede det saavel Borgerlige som Adelige og repræsenterede saaledes det borgerlige Element i den høiere Deel af Statsstyrelsen. Geheimeraadet, Geheimeconseillet og Geheime-Statsraadet, som Kongens høieste Raad derefter kaldtes, indtil Soverainiteten ophørte 1848, optog først i den senere Tid Borgerlige.

Frederik IV i Rangfrdn. af 11te Februar 1717, men ikke i Rangfrdn. af 13de December 1730 og følgende) medførte Rang i en af Rangforordningens tre første Klasser Adelskab, da det fastsattes, at de Personer, som betjene eller have betjent nogen af de udi de tre første Klasser specificerede Charger, skulde være og holdes for ældgammel Adel.

\*) Til Lehnsgrever udnævntes af Christian V: Generalfeltmarskalk U. F. Gyldenlove til Greve af Laurvig; Skatmester Mogens Friis til Greve af Frisenborg; Storcantsler F. Ahlefeldt til Greve af Langeland; General F. W. Wedel til Greve af Wedelsborg; Peder Schumacher til Greve af Griffenfeld (Tønsberg Amt i Norge); Statholder D. Grev Ranzau til Greve af Lovenholm; General H. Schack til Greve af Schackenborg; Feltmarskalk G. V. Wedel til Greve af Jarlsberg; Storcantsler C. Reventlow til Greve af Sandberg; desuden Sophie Amalie Moth (med hvem Kongen havde flere Børn, deriblandt Christian Gyldenlove, Stamfader til Greverne Danneskjold-Samsø) til Grevinde af Samsø.

Til Lehnsbaroner udnævnte Kongen: F. Trolle til Baron af Brahetrolleborg; Skatmester M. Friis til Baron af Frisenvold; Geheimeraad, Generalmajor E. Holck til Baron af Hølekenhavn; General H. v. Rüse til Baron af Rösensteen; Geheimeraad, Generaladmiral J. Juel til Baron af Juellinge; W. v. Marselius, Baron Guldencrone til Baron af Villhelmsborg; Overhofmarskalk H. O. Vinterfeldt til Baron af Vintersborg; M. Putbus til Baron af Einsidelsborg; R. A. Putbus til Baron af Kjørup; Høiesterets-assessor D. Fuires til Baron af Fuiresdal; L. Rosenkrands til Baron af Rosendal; C. Marselius til Baron af Marselisholm; Overhofmester F. v. Vittinghof til Baron af Schejensborg; I. J. Høeg til Baron af Høgholm; Generalfeltmarskalklieutenant C. Gyldenlove til Baron af Lindenborg.

\*\*\*) Rangforordningen af 1671 havde 51 Nummere (Nr. 1 Kongens naturlige Børn!); den af 1680 havde 16 Klasser og 56 Nummere, den af 1693 7 Klasser og 101 Nummere, og den af 1699 9 Klasser og 103 Nummere.

\*\*\*\*) Af denne Orden forekommer dog alt Spor under Christian den Første, ligesom den og senere uddeltes af Frederik II, Christian IV og Frederik III.

Det er i Kong Frederik den Tredies Levnetsbeskrivelse nævnt, at Danmark under denne Konges Regering blev forøget med Oldenburg og Delmenhorst. Den egenlige udeelte Besiddelse indtraadte dog først under Christian den Femte. Den sidste Greve havde ved sin Død 1667 overladt disse sine Arvelande til Kongen af Danmark og Hertugen af Holsteen-Gottorp under Forudsætning af, at de vare nærmeste Arvinger. Kort efter Christian den Femtes Tronbestigelse fremkom imidlertid Hertug Joachim Ernst af Pløn med Fordring paa begge Grevskaber som nærmest Beslægtet med den Afdøde. Kongens kloge Raadgiver Griffenfeld indsaar, at Hertugen vilde vinde Sagen, der var indstevnet for den keiserlige Hofret, og indlod sig derfor i Underhandlinger. Pløn afstod ved disse imod et Vederlag sine Fordringer til Danmark, og da det vandt Sagen ved Hofretten, gik Danmark ind i dets Rettigheder. Paa denne Maade tabte Gottorp sin Andeel. Hertug Christian Albrecht fortørnedes i høi Grad herover og sluttede for at hevne sig et Forbund med Sverrig. Det var paa den Tid, at Ludvig den Fjortende angreb Holland og truede denne Stat med Undergang. Den tyske Keiser og Churfyrsten af Brandenburg med flere mindre Stater i Tydskland rustede sig til Hollands Forsvar; Sverrig derimod traadte over paa Ludvig den Fjortendes Side. Griffenfeld raadede til, at Danmark skulde forholde sig rolig under denne Strid og benytte Freden til at læge den forrige Krigs dybe Saar, eller hvis der skulde føres Krig, da (som Hannibal Schested havde raadet) at slutte sig til Sverrig. Kongen, der saavel efter sin Fader som efter sin Moder havde arvet personligt Mod, vilde have Krig, vilde vinde Laurbær paa Valpladsen og gjenerobre de tabte Landsdele. Krigen med Sverrig og senere med Frankrig blev da erklæret. Først og fremmest maatte man sikre sig Gottorps Hertug. Han blev indbudt til et Møde med Kongen i Rendsborg, og da han ikke vilde forene sig med Danmark og overdrage dette sine Fæstninger og Krigsfolk, blev han erklæret for Fange. Han maatte nu indgaae det saakaldte rendsborgske Forlig (10de Juli 1675) og derved opgive alle de Fordele, han ved Sverrigs Hjælp havde vundet i forrige Krig, samt overlade Danmark sine Fæstninger og sin Hær. Da han fra Hamborg af protesterede, lod Kongen den hertugelige Deel af Slesvig besætte og inddrage. Det var Griffenfeld, der ledede denne kloge, men voldsomme Fremgangsmaade. Han raadede ogsaa nu Kongen til strax at forlægge Krigen til Skaane, hvor man nærde Sympathier for Danmark, og hvor der kun fandtes faa svenske Tropper. Bran-

denborgs snilde Churfyrste, der vilde have Svenskerne fordrevne fra deres tydske Provindser for selv at erhverve dem heelt eller deelviis, overtalte imidlertid Kongen til at rykke mod Fæstningen Vismar, hvilken det ogsaa lykkedes Kong Christian, der selv overværede Beleiringen, at indtage den 13de December 1675. Nu forlagdes Krigen til Skaane og førtes i Begyndelsen med glimrende Held; Ulrik Frederik Gyldenløve faldt samtidig ind fra Norge og indtog Venersborg; men snart fulgte Uheld paa Uheld: Slaget ved Halmstad endtes afgjort til de Danskes Tab; mindre afgjørende vare vel Slagene ved Lund og Landskrona, hvor Kong Carl den Ellefte selv anførte mod Kong Christian den Femte, der udmærkede sig ved sin personlige Tapperhed, men Fordelen var dog paa de Svenskes Side. Til sidst havde de Danske af alle deres Erobringer i Skaane kun Fæstningen Christiansstad tilbage, hvilken den usle General Ahrensdorff, skjøndt i Spidsen for 16,000 Mand, lod tage lige for sine Øine, efter at den havde forsvaret sig til det Yderste, først under den tappre Meerheim og siden under den ei mindre brave von Osten, hvilken Sidste kun opgav den efter den meest fortærende Hungersnød blandt Besætningen og Indvaanerne.

Søkrigen førtes, ganske i Modsætning til Landkrigen, med stadigt Held. Niels Juels Levnetsbeskrivelse vil nævne den Række af Seire, som de danske Flaader vandt, og ved hvilke det blev muligt at erobre Gulland, der blev i Danmarks Besiddelse under hele Krigen, at landsætte den danske Armee i Skaane samt hindre de Svenske fra Landgang i Sjælland. En Følge af de Danskes Overlegenhed til søs var det ogsaa, at den danske Skibsfart var sikker, medens Sverrigs Handelsflaade dels blev opbragt, dels maatte holde sig borte fra Handelen paa de fjernere Farvande, tildeels ogsaa mellem de indenlandske Havne. Uagtet nu Fordelen i det Hele taget i denne Krig var paa de Danskes Side, saa bragte den Fred, som Ludvig den Fjortende foreskrev Danmark med Frankrig i Fontainebleau og med Sverrig i Lund (1679), ikke en Fodbred Land, end sige de skaanske Provindser, for hvis Skyld Krigen var paabegyndt. Hertugen af Gottorp blev gjenindsat i alle sine Lande og Rettigheder. 16 Kanoner tilstodes det Danmark at medtage af hver af de erobrede Fæstninger — et ringe Udbytte for saa megen Blodsudgydelse! Denne Fred meente Mange vilde være bleven anderledes, hvis Kong Christian ikke under Krigen selv havde berøvet sig Griffenfelds Statsmandsdygtighed. „De Danske kunne nok ikke lide kloge Folk“, skal Ludvig den Fjortende have udbrudt, da han hørte Griffenfelds

Fald. Det er dog vel tvivlsomt, om den stolte Konge vilde have indrømmet denne Klogskab Noget, der var til Skade for hans Allierede.

Omtrent samtidig med Freden til Lund gjordes der midlertidig Ende paa de vidtløftige Stridigheder, som Christian den Femte ligesom hans Forgængere havde ført med Hamborg. Ved det pinnebergske Forlig 1679 forpligtede Hamborg sig til at betale Kongen 220,000 Rdl. Striden optoges vel senere, men sluttedes snart, da Brandenburg traadte op paa Hamborgs Side.

Skjøndt Christian den Femte ikke førte nogen Krig efter den foran omtalte saakaldte skaanske Krig, fik de danske Tropper dog Leilighed til at øve sig i Vaabendaad i Udlandet. Det var vistnok af finansielle Hensyn, at Kongen 1689 overlod 7,000 Mand Hjælpetropper til Kong Vilhelm af England, der fornemlig benyttede dem i Irland, og 1692 stillede 2500 Mand til Keiser Leopolds Raadighed i Kampen mod Tyrkerne.

For at skjærme det fredelige Handelsflag under Europas krigerske Tilstand sluttede Danmark 1690 en væbnet Neutralitetsact med Sverrig. Den danske Handel, der, som anført, ved Flaadens Overmagt i den skaanske Krig havde været fortsat næsten uhindret under denne, udviklede sig endnu mere i den lange Fredsperiode efter Krigen, og med Handelen steg Industrien; derimod gik Agerdyrkingen snarere tilbage end frem i Christian den Femtes Tid. De store Privilegier, Kongen tillagde de nyskabte Grever og Baroner, ligesom og de større Jordegodsbesiddere i det Hele, kunde ikke Andet end virke skadeligt.

Christian den Femte deeltog selv, som hans efterladte Dagbøger noksom udvise, med stor Interesse i Forhandlingerne om Landets udenlandske Anliggender. De indenlandske Sager vare mindre Gjenstand for hans Opmærksomhed, og dog var der under hans Regering, under Impulsen af Griffenfeld og senere Ole Rømer, til hvis Levnetsbeskrivelse særlig henvises, et ikke ringe Liv i den indre Statsstyrelse. Kongens Navn knytter sig særlig til *Christian den Femtes Danske Lov*, der dog alt var udarbejdet under Kong Frederik den Tredie, men først udkom paa Kong Christians Fødselsdag (15de April) 1683. Norge fik ligeledes en almindelig Lov 1687, omtrent af samme Indhold som den danske. Forsvarsvæsenet skjænkedes ogsaa stor Omhu. Admiralitetspræsidenten Jens Juel, Broder til Niels Juel, og Admiral Henrik Span, ligesom og før den skaanske Krig Cort Adeler (af hvem særskilt Levnetsbeskrivelse) sørgede for Flaaden og

dens Mandskab. Grev de Roye indrettede Landmagten efter fransk Mønster; Fæstningen Christiansø anlagdes paa de hidtil ubeboede Øer Ærtholmene. Disse Forbedringer og Udvidelser af Hær og Flaade (Hæren beløb sig i Fredstid til 24,000 Mand, deels hvervede, deels udskrevne; Flaaden var ved Udgangen af den skaanske Krig 48 Orlogsskibe med 14,000 Mands Besætning), Krigens Førelse og Kongens Tilbøielighed for et pragtfuldt Hof, hvortil kom de egennyttige og pragtelskende Yndlinge, han omgav sig med og tildeels lod sig lede af (U. F. Gyldenløve, Overkammerjunker Adam Levin Knuth, Overjægermester Hahn, m. Fl.) kunde ikke Andet end fremkalde en ugunstig Indflydelse paa Finantsernes Tilstand. Christian Siegfried von Plessen havde i Slutningen af Kongens Regering stor Fortjeneste af Finantsvæsenets Ledning og Ordning; i hans Tid indkom vel ogsaa for en Deel de af Keiseren og England skyldige Subsidiepenge for de danske Tropper. Statsgjælden nedbragtes derved til 1,100,000 Rdl. Ligesom Landets nationaloconomiske og finantsielle Tilstand ikke gik frem, men snarere tilbage under denne Konge, saaledes er det ogsaa afgjort, at der var en aabenbar Tilbagegang i videnskabelig og literair Cultur, saavel som i Sprogdannelse, i Sprogets Nationalitet, i Smagens og Konstens Omraade.

En Udlænding, der ellers har faaet Ord for utilbørlig at ville nedsætte Forholdene i Danmark, den engelske Gesandt Molesworth (tilbagekaldt 1692), har givet en Skildring af Kong Christian den Femte, om hvilken der er Grund til at antage, at den i alt Væsenligt stemmer med Virkeligheden. Vi skulle derfor ogsaa her gjengive den, og det saa meget mere, som det hos os er en Sjeldenhed, ja maaskee endog enestaaende, at der som samtidigt historisk Vidnesbyrd (der altsaa anlægger sin Tids Maalestok i Bedømmelsen) foreligger en saa detailleret Skildring om en Konges personlige Egenskaber: „Den nuværende Konge af Danmark“, siger Molesworth, „er kun af Middelstørrelse, snarere mager end legemsfyldig, men vel proportioneret og stærkt bygget; hans Ansigt farve tyder paa Blodrigthed; han bærer en sort Paryk; Trækkene i Underdelen af Ansigtet ere ikke ulige Kong Carl den Andens (de vare jo ogsaa Næstsødskendebørn); hans Constitution har været meget haardfør, udholdende og istand til at taale enhver Art af Anstrengelse, indtil han nu paa nogle Aar har havt Anfald af Gigt. . . . Hans Dragt er i Almindelighed uden Prunk, men pyntelig. . . . Hvad hans Egenskaber angaaer, da er han en Fyrste af

særdeles Nedladenhed og Godmodighed; rolig; *naar man vil see hen til Landets Brug*, ikke overdaadig enten i Spise eller Drik og har i de senere Aar sjelden gjort nogen Overskridelse heri. Hans Kjærlighedshandler have været faa, og i dem har han viist megen Bestandighed. Han er gudsfrygtig, som en Fyrste bør være det, uden at vise overdreven Gunst mod Geistligheden, skjøndt denne synes at tilbede ham; af egen Tilbøielighed en Elsker af Retfærdighed og Moderation, men ofte behersket af dem blandt hans Omgivelser, som han overlader Bestyrelsen af Sagerne, eftersom han hverken elsker eller har Talent til Forretninger. Han taler lidet, undtagen til sine Ministre og de umiddelbart hos ham Ansatte, men giver dog ogsaa Andre al Leilighed og Opmuntring til at tiltale ham. . . . Han forstaaer 3 Sprog foruden sit eget, nemlig Hoitydsk, Plattydsk og Fransk, hvilke han ved forekommende Leilighed taler med megen Færdighed. Han er ikke bleven opdraget til nogen Slags Lærdom. . . . Han besidder et øiensynligt og utvivlsomt personligt Mod, hvilket han ofte har beviist i den sidste Krig med Sverrig. . . . Med eet Ord, han er en meget mild og naadig Herre, mere elsket end frygtet af sit Folk, som har Følelsen af, at den nærværende Regeringsform under en streng Konge vilde være utaalelig. Hans Motto er: *Pietate et justitia*, og hans Undersaatter have virkelig den Tro, at det er hans fulde Attraa at bevare disse Egenskaber, og at alle Besværligheder, der tynde dem, komme fra hans Ministerium. Derfor klage de mere over det, han tillader, end over hans egne Handlinger, tillægge alle de Trængsler, som de maa taale, hans altfor føielige Sind — —“

Molesworth har maaskce været den Første, der har ladet opstaae den Idee, at Kong Christian den Femte var en uvirksom Regent, hvilken derefter denne Konges Historieskriver Riegels har overdrevet paa sin sædvanlige æreskjænderske Maade. Kongens Dagbøger fra hans sidste Regeringsaar, hvilke forhen ere omtalte, vise, at det har ikke manglet ham paa Interesse i hvert Fald for en vis Deel af Regeringssagerne, om de endog lade see, at Jagten og Hofforlystelser have optaget en stor Deel af hans Tid (hvilket Molesworth dog ikke fremhæver). De i den seneste Tid efter Kongen fundne Testamenter som Tillæg til Kongeloven, udgivne efter Kong Frederik den Syvendes Befaling, yde nu ogsaa i denne Henseende Bidrag til en gunstigere Bedømmelse af Kong Christian den Femtes Personlighed. De vise saaledes, hvorledes han selv 1698, Aaret før sin Død, svag som han dengang var, ikke har taget i Betænkning at ned-

skrive udførlige testamentariske Bestemmelser i den alvorlige og velmeente Hensigt derved at styrke og bevare for sin Slægt og sit Folk den nye souveraine Regering, som han selv havde modtaget i Arv fra sin Fader Kong Frederik den 3die. I dette af ham egenhændigt nedskrevne Testament udtaler Kong Christian ogsaa: „huad Ellersz egentlig Regeringen angaar, saa som Vii mange Aar af Erfarenhed og Experiens for bedst og raadeligt beffunden altid og fittig geheime Conseil at holde, serdelisz om Poste Dage, saa eragte Vii høyt nødig og raadelig, at Vorisz Søn osz derudi efterfølger.“ I 22 Paragrapher gjennemgaaer Kongen saaledes med Sønnen de enkelte Regeringsfunctioner, omtaler Religionen, Justitsen, Finantserne, de udenlandske Forhold og advarer særdeles mod Hertugen af Gottorps Forbindelse med Sverrig. Ogsaa anbefaler han til Sønnen „Vorisz Elskelige Frue Sophia Amalia, Grevinde af Samsøe, og hendesz Børn“. I de tvende tidligere Testamenter af 1683 og 1684 interessere især Kongens kraftige Paamindelser til sine Efterkommere om Slesvigs og Holsteens Indlemmelse i „Woris Kongerige Dannemarck.“

Som det af Molesworths Yttringer sees, var Kong Christian uagtet sin stærke Legemsbeskaffenhed alt i Aaret 1696 meget lidende af Gigt og Podagra. Hertil traadte snart hæmorrhoidalske Onder og Hovedsvimmel. Snart kunde han ikke til Hest deeltage i Parforcejagten Glæder, men maatte lade sig kjøre; der tilstødte ham det Uheld paa en af disse sidstnævnte Jagttoure, at han blev sparket af en Hjort, der var i sin Døds kamp. Fra den Tid kunde han ikke gaae. Næste Sommer fik han et Ligfald, og den 4de September 1699 udaandede han paa Kjøbenhavns Slot.

Den 5te Juli 1667 formæledes Kronprinds Christian paa Nykjøbing Slot i al Stilhed (formedelst Religionsforskjelligheden) med den reformerte Prindsesse Charlotte Amalie af Hessen-Cassel, som blev ham en trofast og kjærlig Ægtefælle, uden dog at kunne bevare hans Kjærlighed udeelt. Hun var meget yndet af Folket, hvis Sprog hun snart tilegnede sig og benyttede „med fri og fuld Kjærlighed“. Selv Molesworth veed kun at fortælle om Dronningens indtagende, omgængelige og aabne Væsen, om hvor agtet og elsket hun var i Landet, uagtet den Fordom, hun som reformeret havde imod sig, til hvilken Grad hendes Godgjørenhed gik, og hvordan hun selv opsøgte Trængende. En nyere Forfatter, der har meddeelt flere hidtil ukjendte Enkeltheder om Dronning Charlotte, slutter sin Skildring af hende med den Bemærkning: „Danmark har som faa andre Lande havt et

Tal af udmærkede Dronninger, der have prydet dets Trone fra Thyras og Dagnars Dage indtil de allerseneste, men en Hædersplads blandt disse indtager Dronning Charlotte Amalie“. Hun fødte sin Gemal 7 Børn, 5 Sønner og 2 Døttre. Af disse døde en Søn, Christian Vilhelm, og en Datter, Christiane Charlotte, som Smaa, to Sønner som Ynglinger (Christian, født 1675, død 1695 paa en Udenlandsreise, og Vilhelm, født 1687, død 1705). De Øvrige vare: Kong Frederik den Fjerde, Prindsesse Sophie Hedevig, født 1677, død 1735, og Prinds Carl, født 1680, død 1729.




---

### **Peder Griffenfeld.**

De høie Statsembeder i Danmark, der gave Sæde i Rigsraadet, vare i Tidsrummet mellem Reformationens Indførelse og Souverainiteten alene forbeholdte Adelen, i Reglen vel endog enkelte Slægter af samme, medens det i hvert Fald var uden Exempel, at nogen Mand, der var født borgerlig, men senere var bleven adlet, blev forundt nogen af disse høie Poster. I det følgende Tidsrum, indtil Frederik den Sjette fik Styrelsen af Riget, tilstededes det vel heller ei Uadelige at stige op paa Ærens og Magtens høieste Standpunkt; men flere af de Mænd, der toge Sæde i Geheime-Consellet, vare dog fødte i borgerlig Stand og havde ved Adels-



påter modtaget Indvielsen til det sidste Trin paa Rangstigen. Dette var saaledes Tilfældet med Gabel, Griffenfeld, Schulin, Schimmelmänn, Struensee og Guldberg. Af disse Sex, som vi her have nævnet, døde Schulin og Schimmelmänn som Ministre, Gabel og Guldberg vege Pladsen for Andre, hiin for Griffenfeld, denne for A. P. Bernstorff; de Tvende, der steg høist i Magt og ydre Anseelse, Griffenfeld og Struensee, bragtes af mægtige Fjender paa Skafottet: Kong Christian den Femte havde kun Mod til at frie sin fordums Ven og trofaste Støtte fra Døden for at overgive ham til et stedsevarende Fængsel; Kong Christian den Syvende havde neppe Bevidstheden af, i hvert Fald neppe Følelsen for, at den Mand, hvis Ophøielse han selv havde fremkaldt, leed en forsmædelig Død. Dette havde disse Tvende tilfælles, at de vare stegne med en næsten eventyrlig Hurtighed fra ringe Stand til Magtens og Ærens høieste Spids, vel ogsaa dette, at de ikke have forstaaet at benytte det Raad, der blev givet Griffenfeld: Fortunam reverenter habe! Overmodet, den umættelige Ærgjerrighed og Pengebegjærligheden vare dem fælles og ikke mindst hos Griffenfeld; men denne hævede sig høit ved sine Evner, sine Kundskaber, sin Statsmandsdygtighed og sin hele Alvor i Forretningsførelsen over sin Efterfølger paa Skafottet. Ove Høegh Guldberg, der var med at bryde Staven over Struensee og godt forstod saavel at vurdere de store og fristende Tillokkelser, som Magts og Æres Fylde giver, som at holde Historiens Vægtskaal i en rolig Haand, satte paa Jægerspriis den Støtte, som gav Griffenfelds Navn Plads blandt Danmarks meest fortjente Mænds, og lod indhugge paa denne C og A, som er udtydet Condemnatus — Absolutus, o: Dømt — Frikjendt.

Paa Hjørnet af Kjøbmagergade og Løvstræde i Kjøbenhavn fødte den 24de August 1635 Marie Motzfeld af en tysk adelig Familie, i Ægteskab med Joachim Schumacher, Rhinskviinhandler, Sønnen Peder. Tidlig yttrede sig hos denne store Evner, og allerede 1647, kun 12 Aar gammel, blev han Student ved Kjøbenhavns Universitet, for hvilket han 27 Aar efter skulde blive Patron. Ved Faderens kortefter paafølgende Død kom han i Huset hos Sjællands Biskop, Jesper Brochmand, der var gift med hans Sødskendebarn. Her havde han første Gang Leilighed til at vise sig for Kong Frederik den Tredie og at give denne Konge Prøve paa den ualmindelige Kundskabsfylde, han alt i en tidlig Alder havde vidst at tilegne sig. Kongen fandt Behag saavel i hans Fremskridt i Videnskaberne som i hans Personlighed (han var ualmindelig velskabt, ikke høi, hans Øies kloge Udtryk

fremhæves af Alle) og lovede ham Understøttelse til en Udenlandsreise. Efter at have taget theologisk Examen besøgte han nu i Løbet af 8 Aar de berømteste Universiteter i Tydskland, Holland, England, Frankrig og Italien, erhvervede sig i denne Tid ogsaa en stor Sprogkundskab og bevægede sig i Selskabslivet, hvorfor han vel ogsaa kaldte sig Petrus Schumacher, Dominus de Motzfeld (i Paris nævnes han nobilis Danus). Fædrelandets Trængsler kaldte ham ikke tilbage; han udtaler endog i et Brev til Hjemmet sin Glæde under disse Skjæbnens haarde Slag at kunne nyde i en yndig Afkrog og i Musernes Selskab det skjønneste Otium; han haaber paa en Planke af det sønderslagne Skib at kunne redde sig i Land etsteds i Verden og der ved sin smidige Aand (versatile ingenium) skabe sig sin Fremtids Lykke.

Da han kom tilbage, havde Danmark alt modtaget sin nye Forfatning, og med den var der givet Udsigt for den talentfulde og dygtige Mand af den borgerlige Stand til at naac Landets høiere Stillinger. Schumacher havde vistnok heller ikke tøvet med at rette sit Blik derpaa. Han fik Ansættelse hos Geheimeraad Holger Vind som Secretair. Der fortælles, at hans Herre, der en Dag pludselig var bleven syg og skulde nødvendigviis bringe Kongen Udkastet til en Depeche, sendte ham dermed for at overlevere den gennem den vagthavende Page til Kongen. Schumacher greb dog den gunstige Leilighed til selv at bringe den ind til Kongen, og da Majestæten ved Læsningen syntes misfornøiet med Indholdet, udbad han sig Tilladelse til i denne Sag at forsøge at træffe Kongens Opfattelse. Det lykkedes ham: han bragte sit tidligere Sammentræf med Kongen i Erindring; han behagede Souverainen, og hans Lykke var gjort\*).

Schumacher blev kortefter af den ham naadige Konge udnævnt til kongelig Archivar og Bibliothekar (Bestalling af 8de Marts 1663). Uagtet Politiken siden blev Schumachers egentlige Sphære, var dog hans tidligere Uddannelse Borgen for, at han, hvad hans hele Bibliothekarfærd godtgjorde — bevidner Werlauff i Bibliothekets Historie —, ogsaa har været dette Kald fuldkommen voxen. Hans Styrke saavel i de gamle som nye Sprog ansaaes for ualmindelig. Foruden de Studier, som hørte til den humani-

\*) Den skikkelige Holger Vind har denne Maade at trænge sig frem paa vistnok ikke behaget. Han havde neppe tænkt sig, at Schumacher, da denne forlod hans Seng, begyndte en Bane, der skulde lede til, at hans Sønneson blev gift med Datterdatteren af hans borgerlige Secretair, og det endog efter at denne var styrtet fra sin Lykkes Tinde.

stiske *Cyclus*, havde Naturvidenskaberne, blandt disse især Medicinen, paa hans Udenlandsreise været Gjenstand for hans Studier; og en polyhistorisk Dannelselse, den Tid ei saa sjelden som nu, lettede ham den for en Bibliothekar saa nødvendige Oversigt over de forskjellige Videnskabsfag\*). Hvor maatte det ikke tilfredsstillende Kong Frederik at finde en Mand for det ham saa kjære, af ham selv indrettede Bibliothek med saadanne Egenskaber og derhos med en let Verdenstone\*\*) og dog classisk Lærdom, med hvem han under sine hyppige Ophold paa Bibliotheket kunde underholde sig! Der fortælles, at Kongen der stedse fandt de Bøger fremlagte og vel endog opslagne efter de rette Pagina, som kunde give Oplysning og Veiledning i Dagens Spørgsmaal. Kongen belønnede ogsaa sin Yndling: faa Aar efter Ansættelsen i Bibliotheket blev han tillige Secretair i Skatkammeret, dernæst Kongens egen Kammersecretair (omtrent hvad senere kaldtes Cabinetssecretair) og Overkammersecretair, 3: øverste Secretair i Skatkammeret; 1668 blev han Oversecretair i Cancelliet, og 1669 nævnes han: Cancelliraad, Assessor i Collegio Status og Høiesteret, Archivarius og Bibliothekar. Det var i denne Periode, at Schumacher affattede Kongeloven, hvortil der dog vistnok har været betydelige Forarbejder\*\*\*). Ved Kong Frederiks Død finde vi saaledes Schumacher alt vidt fremme paa sin Bane. Det skulde dog være ham forbeholdt under den følgende Konge at gjøre endnu hurtigere Skridt paa denne; i hvert Fald fulgte den unge

\*) Bartholini Epp. medic. Cent. IV, Hafn. 1667, er tilegnet *Musarum deliciis, P. Schumachero, Regis secretis & archivis, Polyhistori & Polyglotto.*

\*\*) Det er fra denne Tid, at man har et Distichon, som Janus Bircherod og Langebek anføre, at Schumacher har forfattet paa given Anledning fra Kongen over Hannibal Schesteds tvetydige Dødsmaade (in gremio puellæ): *Per niveas equitans vetus et novus Hannibal Alpes*

*Ille oculus hic animam perdidit inter opus.*

\*\*\*) I de to sidste Aar af Frederik den Tredies Levetid holdt Schumacher til sin egen Efterretning en Protocol over alle fra Kammeret udstedte Missiver, Benaadninger, Bestallinger m. m., hvor han tillige, som oftest i Randen, har anmærket, paa hvis Forord dette eller hiint var expederet (muligviis har han gjort dette, da der efter senere frembragte Vidnesbyrd alt dengang skal være reist Beskyldning imod ham for at have gjort sig Fordele ved Embedsbesættelser). Nogle enkelte af disse Bemærkninger gives her som karakteristiske for Datidens Forhold: Et Arrestbrev, hvorom Cantsleren sagde, der sig Noget derimod objicerede, at ville være Mand derfor. — Winecke at være latinsk Skolemester i Christianshavn. Kongen tog hans Navn sielf udaf Hatten. — Klukker at være Sognepræst paa Soer. Bleff lodtagen udaf Hatten. Jørgen Laussen Liim at være Raadmand i Helsingør. Kongen efter Fyrhøderens Begjæring. — Peder Christesen at blifve Stigtskrifver udi Aarhus Stift. Christoph Parsberg. Jeg sagde Hans Majestæt udtrykkelig, at Borgemesteren i Aars havde alt Kongebrev derpaa og at jeg idag eller imorgen ingen Skyld vilde have deraf. — Hospitalsforstanderen i Randers at vinde Hospitalsengene. Efter Cantsleren — *ego non intelligo.* — En Postmesters Kone efter Mandens Død at maatte beholde Postmesteriet. *Ab importunitate mulieris libera nos D.*

Hersker ikke det Raad, den døende Fader siges at have givet ham, som det synes i begge de Vedkommendes velforstaaede Interesse: „Gjør en stor Mand af Schumacher, men gjør det langsomt.“ En særlig Adgang til den nye Konge havde den snilde og dristige Yndling hos den Afdøde forbeholdt sig ved at være Opbevarer af Kongeloven, som endnu til den Tid holdtes i den største Hemmelighed. Schumacher bragte tilligemed denne (hvad som senere blev en Anklagepost mod ham) flere af Regalierne; han gav med det Samme den nye Konge en Udsigt over Rigets Stilling og Oplysning om de virkende Personligheder. Den vanskelige Overgang fra den ene Regent til den anden lykkedes i høieste Maade. Allerede nogle Dage efter Tronbestigelsen udnævnte Christian den Femte Schumacher til sin Over-Geheime-Secretair samt tillige til Oversecretair i det danske og tyske Cancelli, og fra dette Øieblik af havde Schumacher lige indtil den Dag, da det pludselige Omslag indtraadte i hans Skjæbne, under den lidet virksomme og meget adspredelseslystne Konge vistnok en stedse stigende Indflydelse paa Sagernes Afgjørelse. Nu fulgte ogsaa den ene Udmærkelse efter den anden: han blev Geheimeraad; ved Kroningen i Frederiksborg Slotskirke, 7de Juni 1671, frembar han Guldkapslen med Salvingsolien samt fik Kongens Portrait i Diamanter, som han derefter bar om Halsen i „et blaait Faveurbaand“; den 15de Juni blev han optagen i Adelmanstanden under Navn af Griffenfeld; den 11te October paa Kronprindsens Fødselsdag blev han Ridder af Dannebrog (den 10de blandt de først udnævnte 18); han fratraadte nu Bibliothekarposten, ved hvilken Leilighed Kongen gav ham alle Bogdoubletter. Endelig naaede han den 26de November 1673 den høieste Værdighed, en Undersaat kunde indtage, idet han blev udnævnt til Rigscontsler, Ridder af Elefanten og Greve (Grevskabet laa i Norge, blev senere Grevskabet Jarlsberg); efter Kantsler Reedtz's Død det følgende Aar kom dog hertil endnu Udnævnelser til første Assessor (Justitiarius i Høiesteret) og til Patron for Universitetet. Til disse indenlandske Hædersbeviisninger kom endvidere de for hans Navn kun skadelige Hædersbeviisninger fra Udlandet: Keiser Leopold udnævnte ham til Rigs greve\*), Markgreven af Brandenburg forlente ham med Øen Wollin,

\*) Griffenfeld skal have havt Planer til at naae den rigsfyrstelige Værdighed i Tydskland; der var saaledes jo Tale om at erigere Rygen til et Fyrstendømme for ham; Amtet Steinhorst nævnes ogsaa paa samme Maade, og det til hans Forkleinselse; man har ogsaa Breve til G. fra 1675, hvori der handles om at kjøbe Godsor passende til et Rigs-grevskab i det Erfurtske. Det var vel ogsaa derfor,

Ludvig XIV udtalte sig om ham paa den meest smigrende Maade, ja, den franske Diplomat Terlon skulde endog have rettet det Spørgsmaal til ham, om han ikke kunde ønske at blive Cardinal (!). Om al den Hæder, hvormed Griffenfeld overvældedes, veed man i det Hele god Besked, mindre klart foreligge detaillerede Oplysninger om hans Virksomhed i Statstjenesten; men saa meget tør man med Sikkerhed sige, at hans Virksomhed strakte sig til alle Dele af Statsstyrelsen: han organiserede det indre Regeringsvæsen efter Souverainitetens Grundsætninger, navnlig Cancelliet og Høiestret, han paaskyndede Udgivelsen og arbeidede selv med i Udarbeidelsen af den Lovbog, som bærer Kong Christian den Femtes Navn; Finantsvæsenet skjænkede han stor Opmærksomhed, for Handel, Industri og Agerbrug virkede han, Videnskaberne skjænkede han sin særdeles Beskyttelse. I den ydre Politik udmærkede sig især hans Forhandlinger angaaende Arvefølgen i Oldenburg og Delmenhorst og om Forliget i Rendsborg med Hertugen af Holsteen-Gottorp; overensstemmende med Hannibal Sehesteds Raad modarbeidede han Krigen med Sverrig, men da den dog ikke kunde undgaaes, hærdede han Kongens Villie, og Wismars Erobring i Efteraaret 1675 maatte den alt mod ham fra flere Sider ophidsede Konge dog erkjende at være Griffenfelds Værk. Dette oprørde Generalerne, de sammensvore sig med Frillepartiet, Churfyrsten af Brandenburg skjød til den hældende Vogn, Griffenfeld selv vedblev at være hovmodig og uforsigtig, saaledes ved at lade Underhandlingerne om Giftermaalet med Hertugen af Augustenborgs Datter\*) rykke frem til det Punkt, at Prindsessen endog kom til Korsør, og derpaa pludselig afbryde hele Forbindelsen. Griffenfeld blev pludselig sat i Fængsel, og en Commission blev nedsat til at dømme ham. Han beskyldtes for mange Forbrydelser, selv for Landsforræderi. Det synes kun at være beviist, at han i sine Dagbøger havde skrevet, at Kongen havde i Statsraadet „talt som et Barn“, ligeledes tilstod han selv at have modtaget nogle Gaver af Folk, der vare befordrede til Embeder; men det var jo saa temmelig sædvanligt i Danmark paa den Tid, hvilket Terlon ogsaa har anført. Hans store Formue blev ogsaa lagt ham til Last; men at den var ulovlig er-

at G. forlangte sig det rigsgrevelige Patent udstedt „in optima atque amplissima forma“ med tilhørende Hals- og Haandsret, i hvilken Anledning han skjæmtende føier til: „et qui nolunt occidere quanquam posse tamen volunt“.

\*) Louise Charlotte, senere gift med Hertugen af Holsteen-Beck, den nuværende Konge af Danmarks Oldemoders Bedstemoder.

hvervet, ud over hvad han selv havde indrømmet (dog ikke som Brøde), blev ikke paaviist; at han havde ført Underhandlinger med Frankrig, skjøndt det var Allieret af Danmarks Fjende Sverrig, kunde ikke blive ham til Fordømmelse, da Frankrig ikke selv var i Krig med Danmark, og dets Stilling endnu kunde paavirkes, hvad Griffenfeld ogsaa selv paastod at være hans Hensigt. At han havde sagt, skjøndt i en Dagbog, der nu først ret blev bekendt, at den salvede Konge havde „talt som et Barn“, o. desl. var vel det Allerværste\*), og derfor maatte han dømmes til Døden, maatte bestige Skafottet, hans Vaaben blive sønderbrudt; først da Sværdet alt var hævet for at give ham det dødbringende Slag, benaadedes han med evigt Fængsel.

I vor Tid har en Digter, der baade besidder varm Fædrelandskjærlighed og nøie Kjendskab til Danmarks Historie, henvendt sig i disse Linier til Griffenfelds Dommere:

Ja, siig os det, I, som fældte hans Dom, Thi Forskeren leder forgjæves derom, Men I maae hans Udaad vel vide I lod Jer dog ikke paa Herskerens Bud Som Jagthunde hidse i Skoven ud Den hildede Hjort at bide?	Vist stod han blandt Eder myndig og stolt Og vilde, det skulde mærkes, han holdt I Haand Selvherskerens Scepter, Mens han, der var baaren til kongelig Magt, Forstod sig paa Exercits og paa Jagt Og snakked sin Mester efter.
------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

I vare jo hædrede danske Mænd, Han havde blandt Jer jo mangan en Ven — Hvor kunde I dømme saa ilde? Hvor kunde I offre for Nag og Nid Den største Mand i Jer taagede Tid Og angre det først forsilde?	Men var det dog ikke hans værste Synd, At han kun var baaren til en Lykke tynd I Kjeldren paa Kjøbmagergade? Og var det ikke hans største Skam At eget Snille opløftede ham Til Livets høieste Stade?
----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

Vist bar han sin Svagheds Mærke som I, Saa lidt han for Skyld og Lyde var fri Som Nogen, født af en Kvinde, Vist lokked Glimmer og Guld hans Sands, Vist lod han sin egen Storheds Glands Sit skarpe Øie forblinde.	Og var det dog ikke hans værste Feil, At han kunde seile for fulde Seil, Hvor I ikke hittede Løbet? Og var det ikke hans største Last, At han paa den steileste Tinde stod fast, Hvor op I gjerne gad krøbet?
------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

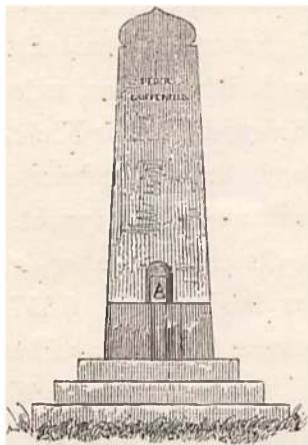
\*) Griffenfeld har aabenbart ikke holdt den rette Afstand overfor Kongen. Holberg siger, „at man derom vidste Adskilligt at fortælle i hans Tid“. Derhen sigter ogsaa Kongens Ord i en Skrivelse til G. kort for dennes Fald: „Jeg vil og at de Breve, som komme fra En eller Anden, strax vorde mig tilsendt: at være den Sidste at vide Alting lader ikke vel“. „Overiler mig ikke, jeg maa have Tid at resolve mig, og kommer ikke igjen, naar engang er resolveret.“ „I vil endelig gjøre Alting og vide Alting, saa det synes jeg at have Navnet og I al Direction og Reputation, eftersom de mere søge Jer end mig, for de, som I vil vel, hjælper jeg, og de, som jeg vil vel, tænker I ikke paa, eller erindrer mig engang derom.“

Griffenfeld havde Aandsstyrke nok til at gaae Døden med Rolighed imøde, hans Tanke var alt i Fængslet efter hiin grusomme Dag rettet mod Gud; et Hjertesuk, skrevet af hans Haand, har Traditionen bevaret fra denne Tid:

Da Verden blev mig vred, da lærte jeg at kjende  
for Alvor først min Gud, mig selv, min Ven, min Fjende;  
min Fjende var mig gram, min Ven var svigefuld,  
jeg selv var skrøbelig — Gud blev alene huld.

Det var i denne Stemning, at Griffenfeld, da Ordet „Pardon“ mødte hans Øre, i heftig Bevægelse udbrød: „Den Herre Jesus forlade Eder det! Mit Hjerte var rede til at døe; men jeg takker min Gud og min Konge“; og da han hørte, at Formildelsen var evigt Fængsel, tilføiede: „Denne Naade er haardere end Dommen“.

Indtil 1680 forblev Griffenfeld i Kastelet; derpaa førtes han til Klippefæstningen Munkholm ved Trondhjem. Først 1698 kom der Tilladelse til, at Griffenfeld, som dengang alt var angreben af Sygdom, maatte begive sig til Steensballegaard, hvor hans eneste Barn, Sophie Amalie Nansen, af hans Ægteskab med Hans Nansens Sønnedatter (død strax efter Barnets Fødsel) levede som Geheimeraad, Baron Krag's Hustru. Denne Naade kunde Griffenfeld dog ikke benytte: hans Legeme var for svagt til den lange Reise; han tog Ophold i Trondhjem, og her døde han den 11te Marts 1699. Hans Liig førtes til Danmark og hviler med hans Datters og Svigersøns i Vær Kirke under Steensballegaard, Stamhuus for Kragernes Familie paa Spindesiden.



## Niels Juel.

Af Navnet Juel have vi tvende Slægter i Danmark, begge hørende til den gamle danske Adel og begge endnu blomstrende, efter deres Vaabner ofte benævnte Stjerne-Juelerne og Lilie-Juelerne. Til den første Slægt, der alt forekommer i Slutningen af det 13de Aarhundrede, hørte *Niels Juel*. Erik Juel til Hundsbæk (nu en mindre Gaard mellem Kolding og Ribe, dengang en anseelig Eiendom, hvis Borgplads endnu paavises) havde af sit Ægteskab med Hannibal Sehesteds Søster 11 Børn, blandt hvilke Trende bleve Mænd af historiske Navne: Peder Juel til Hundsbæk (1623—1656), især bekjendt af sin Ambassade i Sverrig og sin Optræden under denne overfor Dronning Christine, der ydede Corfitz Ulfeld Beskyttelse, og det i vor Søkrigshistorie berømte Broderpar, Niels Juel og Jens Juel. Niels Juel fødtes den 8de Mai 1629 i Christiania, hvorhen hans Moder var flygtet for de Keiserliges Indfald i Jylland. Alt 1643 ansattes han som Page hos Prinds Frederik, senere Kong Frederik den Tredie, dengang Erkebiskop af Bremen, og forblev i denne Stilling til 1648, da Prindsen besteg Tronen. Han studerede nu et Aar i Sorø og begyndte derpaa den for alle unge Adelsmænd sædvanlige Udenlandsreise. Et Aar var han i Frankrig; men derefter drog hans Lyst til Søvæsenet ham til Holland, hvor han særlig studerede Navigation og Skibsbygning, fik Ansættelse paa Flaaden og deeltog i flere Træfninger under de berømte Admiraler Tromp og Ruyter, og det paa en saadan Maade, at han, da han 1656 vendte tilbage til Danmark, allerede havde erhvervet sig et Navn som tapper og kyndig Sømand. Snart fik han Ansættelse paa den danske Flaade, og det varede ikke et Aar, inden han blev Holmens Chef. Der var Meget at udrette i denne Post for Niels Juel. Christian den Fjerdes sidste uheldige Krig havde bragt Flaadevæsenet tilbage, og det havde langt fra endnu gjenvundet sit ældre Standpunkt. Med Iver og Lyst satte Juel Alt i Virksomhed, og det ene Skib efter det andet forlod i god Stand Holmen. Det var ogsaa paa den høie Tid. 1657 udbrød Krigen igjen med Sverrig. Juel fik nu en Kommando paa den af ham udrustede Flaade. Med 19 Skibe gik Rigsviccadmiral Henrik Bjelke tilsøes og traf allerede den 12te September 1657 ved Falsterbo den tredobbelt saa store svenske Flaade under Admiral Bjelkenstjerna. Bjelke vilde uagtet denne Forskjel



i Styrken modtage Slag; Juel stødte til ham samme Aften med 11 Skibe, og nu kæmpedes der i tvende Dage med saa megen Udholdenhed og Held fra den danske Side, at den langt stærkere svenske Flaade maatte vige. Under Kjøbenhavns Beleiring førte Juel Forsvaret fra Søsiden; Opdam rensede med sin Flaade Sundet, og de danske Krigsskibe kunde atter vise sig paa Kamppladsen. En forenet hollandsk-dansk Flaade under Opdam, Bjelke og Juel nødte i Slaget ved Rødsand den 3die April 1659 den svenske Admiral Wrangel til med sin Flaade at tye ind til Wismar. Herefter kunde de tre forenede Admiraler overføre danske Tropper til Fyen, hvoraf igjen fulgte Slaget ved Nyborg, hvor den svenske Armee paa Fyen blev aldeles oprevet. Aaret efter Fredslutningen 1660 ægtede Juel Margrete Ulfeld\*), Datter af Knud Ulfeld til Svenstrup, en høihjertet og fædrelandsindtet Kvinde, der skjænkede ham to Døtre og en Søn. Under den paafølgende 15aarige Fredsperiode vedblev Juel at virke som Holmens Chef og blev tillige Medlem af Admiralitetet, hvor han stod i Opposition til den efter Fredslutningen indkaldte Cort Adelaer. Da denne døde, forinden den skaanske Krig ret var kommen til Udbrud, finde vi strax i Begyndelsen af Krigen Niels Juel i Spidsen for den danske Flaade, og vi have nu at følge ham fra Seir til Seir. Han indledede denne Række af Seirvindinger med Gullands Erobring den 1ste Mai 1676. Den 25de og 26de samme Maaned leverede han en overlegen svensk Flaade et Slag mellem Bornholm og Rygen; saavel han som Modstanderen tilskrev sig Seiren, Æren var i hvert Fald størst paa Juels Side. Nu forenede en hollandsk Flaade under Cornelius Tromp sig med den danske, og Tromp tog Overbefalingen over den forenede Flaade. I Forening vandt den 1ste Juni s. A. begge Admiraler Seiren ved Øland og tilføiede Modstanderne et Tab af 7 store Skibe, medens de selv kun tabte en Brander, der antændte Admiral Ugglas's Skib „Sværdet“. Forinden den allierede hollandske Flaade det næste Aar var kommen til vore Farvande, havde Juel alt paa Aarsdagen efter den sidstnævnte Seir slaaet den svenske Admiral Erik Sjøblad under Møen, erobret 7 Skibe og fanget Admiralen med 30 Officerer og 1,550 Mand. Men en endnu berømmeligere Seir skulde Juel vinde Maanedsdagen efter. Man ventede bestandig den hollandske Flaade, og Juel havde derfor Ordre til at holde sig nær Sundet for at kunne forene sig med denne. Han havde 25 store Skibe med 1,267 Kanoner og 6,500

\*) Efter Mandens Død stiftede hun i Forening med den tapre Niels Rosenkrands's Enke, Berte Skeel, 1699 Roskilde Jomfrukloster.

Mands Besætning og syntes, dette var Styrke nok til at gaae ud i den aabne Sø for at søge Svensken, der havde viist sig under Bornholm. Han udbad sig Tilladelse dertil af Kongen, som var i Skaane; Majestæten svarede ved at sende ham Broderen, Admiralitetspræsident Jens Juel, for at kunne i saa Henseende benytte dennes Raad. Den svenske Flaade havde imidlertid nærmet sig under Feltmarskal, Baron Horn, 11 Skibe og 537 Kanoner stærkere end Juels og med 3,000 Mand Landgangstropper. Begge Flaader holdt om Natten under Seil, hver i sin Linie. Næste Morgen, *den mindeværdige 1ste Juli 1677*, seilede Flaaderne jevnslids ind mod Stevns Klint, omtrent en Fjerdingsvei fra hinanden. Her forlod Jens Juel sin Broder, efter at det var besluttet at vove Kampen, vel vidende, at i store Øieblikke skal kun En raade, eller som Saxo alt udtalte: „Qvod sciret, qvæcunqve ferro geruntur publicis viribus, *sed privatis consiliis* administrari oportere.“ Da Broderen havde forladt ham, kom det Øieblik, om hvilket D ansken synger:

Niels Juel gav Agt paa Stormens Brag,  
 Nu er det Tid!  
 Han heisede det røde Flag —

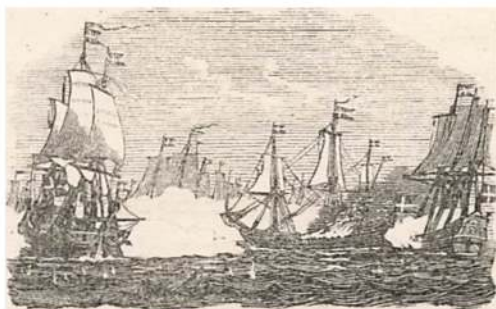
Niels Juel skød paa gammel Viis det danske Løsen; Fjenden modtog Udfordringen, og snart skjulte Krudtrøgen de Kæmpende. Sex svenske Skibe lagde sig om Juels Skib „Christianus Qvintus“. Det blev derved saa haardt medtaget, at det maatte vige; men Juel var forinden gaact over paa „Fredericus Tertius“. Ogsaa dette blev stærkt forskudt, og han maatte heise Flag paa „Charlotte Amalie“. Kampen var heftig og blodig; men allerede ved Middagstid var den svenske Flaade opløst og i Uorden:

Fly, skreg de, hver, som veed et Skjul,  
 Hvo kan bestaae mod Danmarks Juel  
 I Strid?

De Svenske mistede i Slaget 22 Skibe (7 erobrede Linieskibe indlemmedes i den danske Flaade), de Danske mistede ikke et Skib, men mange vare forskudte saavel gjennem Skrog som Scil. Da han seilede op til Kjøbenhavn, vare Hollænderne der, og det formindskede ikke Juels Glæde, at de selv kunde see, hvorledes han havde kæmpet — og seiret. Slaget ved Kjøgebugt var den stolteste Søseir, de Danske havde vundet til den Tid, og Fremtiden bragte heller ikke nogen større. Juel ophøiedes til Generaladmirallieutenant; den største Medaille, der er slaaet i Danmark.

havde Juels Billede paa den ene Side og Slaget ved Kjøgebugt paa den anden, og for sine Prisepenge købte Juel det skønne Taasinge, der endnu er i hans Slægts Besiddelse. Det er herligt, naar en stor Gjerning finder en tilsvarende Belønning, og det kan siges om Juel, at hverken Hæderen eller Belønningen gjorde ham overmodig: Gudsfrygt, Blidhed og Beskedenhed er den Ros, der fulgte ham hele hans Liv igjennem. Erobringen af Rygen 1678 var hans sidste Bedrift i Krigen; men derefter gik han rolig til Fredens Gjerning. Han (fra 1683 Præsident i Admiralitetet, en Post, han længe factisk havde indtaget i H. Bjelkes svage Alderdom) forbedrede Værfterne og Skibsbyggeriet, anlagde Fæstningen Christiansø 1684 og begyndte 1685 paa Opfyldningen til et nyt Værft, det senere Nyholm. „Hans Virksomhed og Indsigt var saa stor,“ siger en kyndig Søofficer fra vor Tid, „at der ikke i noget Tidsrum i samme Udstrækning er foretaget saamange Forbedringer i Marinen som under ham.“ Han, der aldrig havde været saaret i Krigen, skulde ved et Uheld brække sin Arm 1693, og dermed var hans ualmindelige gode Sundhed ogsaa brudt; flere Onder stødte til, og 1697 endte han sine Dage i Kjøbenhavn. Han er bisat i Holmens Kirke; der see vi endnu hans Brystbillede med det djærve og ærlige Ansigt, og der læse vi Thomas Kingos kraftige Ord:

Staae, Vandringsmand, og skue en Søhelt an i Steen,  
 Og est Du selv ei Flint, ær da hans dode Been.  
 Thi det er Herr Niels Juel, hvis Marv og Been og Blod  
 Med fyrigt Hjerte for sin Konges Ære stod;  
 Hvis Manddoms Drifter i saa mange Søslag staaer,  
 Og gjennem Hav og Luft og Land med Ære gaaer.  
 En Mand af gammel Dyd og Dansk Oprigtighed,  
 Af Ja og Nei, og hvad man godt og ærligt veed;  
 Hans Sjæl den er hos Gud, hans Been i denne Grav,  
 Hans Navn i Minde, mens der findes Vand i Hav.



## Cort Adelaer.

Den Første i Rækken af de berømte Søkrigere, Danmark har Broderlandet Norge at takke for, var Cort Søfrensen Adelaer, en Mand, der vel ikke i Ordets strenge Forstand kan kaldes en Nationalhelt, da han vandt sit Ry i fremmed Tjeneste, og hans Bedrifter kom Fremmede tilgode, men som dog ved sit Exempel mægtig bidrog til at vække og nære den Aand, der har besjælet den danske Marines Officerer, naar de under store og betydningsfulde Begivenheder ikke ere vegne tilbage for at bære det Ansvar, Øieblikket krævede.

Cort Adelaer var af ringe borgerlig Herkomst og sin egen Lykkes Smed. Han fødtes i Brevig den 16de December 1622. Forældrene vare Søfren Jensen, kongelig Forvalter ved Christian IV's Saltværk i Langesund, og Dorte Nielsdatter. Uden Midler synes Faderen dog ikke at have været; thi efterat Cort, der fra Barnsbeen var bestemt til Søen, havde nydt den første Underviisning i Hjemmet, sendtes han i sit 15de Aar til Hoorn i Nordholland, for i en derværende bekjendt Sømandsskole at faae yderligere Uddannelse. Efter halvandet Aars Ophold der blev Cort Søfrensen — „Sifuertsen“ kaldte Hollænderne og han sig selv med fra den Tid af — ansat som Adelsbors (Kadet) paa den hollandske Flaade under den berømte Martin Herperton Tromp og deltog som saadan i Søslagene ved Gravelingen og Dynerne, hvor Spanierne bleve fuldstændig slagne. Rimeligviis ere Udsigterne til Forfremmelse i den hollandske Marine forekomne den unge Mand for ringe; thi han ombyttede den snart med Koffardifarten og foer nu i 4 Aar paa Middelhavet med en Skipper Johan Reiers, som var bosat i Hoorn.

Paa Krigsskibe og Koffardiskibe var der dengang ikke synderlig Forskjel, og naar det kneb for en krigsførende Magt, tyede denne til Rhedere og Skippere, helst hollandske, for at forsyne sig. Saaledes gik det rimeligviis ogsaa til, at Reiers 1642 med sit Skib kom i venetiansk Tjeneste, da Republiken paa den Tid truedes af Krig med Tyrkiet. Cort fulgte med; han udmærkede sig i nogle Fægtninger ved Kandia, forfremmedes til

Lieutenant og blev, da Reiers tre Aar efter afgik ved Døden, paa dennes Anbefaling udnævnt til hans Efterfølger i Kommandoen. Den unge, neppe treogtyveaarige Skibschef havde nu bedre Leilighed til at udmærke sig og benyttede den saa godt, at man snart betroede ham Kommandoen over Linieskibet „Giorgio Grande“. Under Admiralerne Morosinis, Rivas og Molinos Overkommando kæmpede han med stor Hæder i Søslaget ved Dardanellerne 1649, ved Overrumplingen af den tyrkiske Transportflaade i Havnen ved Volo 1650, i Slaget ved Paros 1651 og ved Undsætningen af Fæstningen Suda paa Kandia 1652. Som Belønning tillagde det venetianske Senat ham en Aarpenge af 200 Dukater og hædrede ham med en prægtig Guldkjede af 300 Dukaters Værdi. I Rapporterne og samtidige Skrifter kaldes han afvexlende „Cort Siuersen“ og „Cort Siuersen Adelbors“, hvilken sidste Titel Italienerne sandsynligviis have antaget for et Navn, som det forresten ogsaa blev til, da Helten senere forkortede det til „Adelaer“ og overensstemmende hermed satte en Ørn i sit Skjoldmærke.

Adelaers bedste Daad — den, som fremfor alle har gjort hans Navn berømt og er bleven besungen af Datidens og senere Digtene — udførte han to Aar senere i det store Søslag ved Tenedos den 16de Mai 1656, hvor nogle og tyve venetianske Skibe under Admiral Dolfinos Kommando slog 123 tyrkiske Krigsfartøier. Her erobrede Adelaer den tyrkiske Viceadmiral Ibrahim Paschas Skib efter i Tvekamp at have fældet sin tappe Modstander og gjorde et uhyre Bytte, blandt Andet af alle Paschaens Værdighedstegn og Vaaben, som han senere bragte med sig til Fædrelandet, og som endnu den Dag idag ere at see i det ethnographiske Museum. Italicenerne vare ude af sig selv af Begeistring, Adelaers Navn hævedes til Skyerne, og man kan gjøre sig et Begreb om det Ry, der gik af ham, naar man hører, at den poetisk begavede Hertug af Modena i et latinsk Digt kaldte ham „Osmannernes Skræk, som med sit Skib alene havde fægtet mod 77 tyrkiske Galeier, hvoraf de 5 med 5,000 Mand skødes isenk“.

Efter Kampen ved Tenedos hædredes Adelaer med en ny Guldkjede af Republikens Regering, og da han tre Aar efter havde væsenlig Andeel i en ny glimrende Seier, som den venetianske Flaade under Admiral Marcello tilfægtede sig ved Dardanellerne, udnævntes han til Ridder af San Marcoordenen —, en Udmærkelse, som saare sjelden blev en Udlænding tildeel — og den ham tilstaaede Aarpenge forhøiedes til 1,400 Dukater med Løfte om, at den skulde gaae i Arv til hans Efterkommere i tredie

Led, hvilket, i Forbigaaende sagt, dog kun blev holdt første Aar efter hans Død.

Efter endnu et Par Gange at have udmærket sig — sidst ved atter at undsætte Kandía — og være stegen til Generallieutenant, tog Adelaer 1661 sin Afsked af venetiansk Tjeneste og reiste til Holland, som han med en vis Ret kunde betragte som sit andet Fædreland. Her havde han nemlig under en Orlov 1646 giftet sig med en Frænke af Martin Tromp, ved Navn Engelke Sofronia Tromp, og havde med hende havt to Børn. Nu vare Hustruen og det ene Barn døde, og den niogtredivaarige Enkemand indgik paany Ægteskab med en Hollænderinde af rig og anseet Familie, Anna Pelt, ved hvem han blev Fader til en Søn og tre Døttre. Adelaers Ophold i Holland blev dog kun kortvarigt; hans rette Fædreland gjorde Fordring paa ham, og da dette var ledsaget af et efter Omstændighederne glimrende Tilbud, blev Fordringen strax efterkommet.

Den dansk-norske Marine, for hvilken den aldrende og svagelige Rigsadmiral Henrik Bjelke stod i Spidsen, var i en ynkelig Forfatning; Størstedelen af Skibene var gamle og ikke Reparation værd, og som Følge af den nylig tilendebragte ulykkelige Krig med Sverrig havde man saagodt-som ingen Penge til at anskaffe nye for. Alt, hvad der kunde afsees til Flaaden, var omtrent 500,000 Rdl. aarlig, hvoraf 100,000 Rdl. medgik til Etatens ordinaire Udgifter, og det er derfor intet ringe Vidnesbyrd om det nyoprettede Admiralitetscollegiums Virksomhed, for hvilket Adelaer var bleven Vicepræsident, at Flaaden allerede tre Aar efter hans Ansættelse talte 16 brugbare Linieskibe.

Adelaer var 1663 traadt i sit Fædrelands Tjeneste som Admiral og allerede Aaret efter bleven forfremmet til Generaladmiral — den høieste Værdighed, der var at opnaae — med en Gage af 7,200 Rdl. (11,520 Rdl. Rigsmønt). Det var nu hans faste Agt at hellige Fædrelandet Resten af sit Liv, og han gav Beviis derpaa først ved at kalde Hustru og Børn til Danmark og dernæst ved at afslaae den høist fordeelagtige Post som Viceadmiral af Vestfriesland, der tilbødes ham af Holland, som var kommen i Krig med England. Til Belønning for denne sin Troskab optoges Adelaer med Hustru og Børn 1666 i den danske Adelstand.

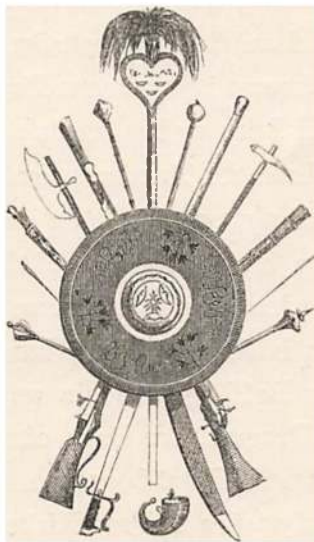
Da Englænderne med den dem eiendommelige Hensynsløshed angreb nogle hollandske Skibe, som laae for Anker i Bergen, blev Danmark ogsaa indviklet i Krigen, og en Flaade af 24 Skibe under Adelaers Kommando

stak i Søen for at holde de danske Farvande fri for engelske Krydsere. Det kom imidlertid ikke til noget Sammenstød, og Freden i Breda sluttedes kortefter.

Ved Christian V's Tronbestigelse blev Adelaer ikke alene bekræftet i sine Æresposter, men fik desuden et aarligt Tillæg af 1,000 Rdl. (1,600 Rdl. Rigsmønt) til sine Indtægter og udnævntes til Ridder (Storkors) af Dannebrog, da Ordenen fornyedes 1671. I sin Stilling vedblev han at udvikle stor Virksomhed, men da han — som det efter hans Fortid ikke er til at undres over — vilde have Alt indrettet efter hollandsk Mønster og viste megen Tilbøielighed til at fremdrage de i dansk Tjeneste staaende hollandske Officerer, kom han herved hyppig i Strid med Holmens unge og udmærket dygtige Chef, den senere saa berømte Niels Juel, som djærvt forfægtede sine Landsmænds Ret overfor Udlændingene. Vel kom det ikke til noget Brud mellem disse to udmærkede Mænd, men Adelaer har dog sandsynligviis havt Fornemmelsen af, at Niels Juel var den opgaaende og han den nedgaaende Sol; thi hans Energi slappedes noget, og 1674 faldt han i en haard Sygdom. Kun halvt var han kommen sig af denne, da Aaret efter den saakaldte skaanske Krig udbrød med Sverrig, og nu gjaldt det om i største Hast at faae Flaaden udrustet. Skjøndt de hermed forbundne Anstrengelser atter havde svækket Adelaer betydelig, vilde han ikke gjøre Afkald paa den Ære at føre Flaaden, han for Størstedelen havde skabt, mod Fjenden, og han stak derfor midt i August i Søen med 16 Linieskibe, hvortil en hollandsk Hjelpeeskadre paa 7 Linieskibe sluttede sig. Det stod imidlertid skrevet i Skjæbnens Bog, at Adelaer ikke skulde føre sit Fædrelands Flag til Seir, og han havde ovenikjøbet den Ærgrelse, at det var hans kjære Hollænderes Tværhed, som forhindrede det. Endelig indfandt Efteraarsstormene sig og gjorde en brat Ende paa dette Aars Søkrig: de svenske Skibe bleve meget ilde tilredte, men de Danske slap bedre, takket være den erfarne Adelaers Omsigt. Denne sidste Anstrengelse kostede ham imidlertid Livet; han følte sig saa svag efter den, at han selv overgav Befalingen til sin unge Medbeiler Niels Juel, og lod sig sætte iland paa Dragør. Tre Dage efter døde han i Kjøbenhavn i sit 53de Aar og blev med stor Pragt begravet i Holmens Kirke, hvorfra Kisten uheldigviis senere flyttedes til Frue Kirke — uheldigviis, fordi den tilligemed det prægtige Gravmæle, der reistes ham, gik tabt ved Kirkens Brand i Bombardementet 1807.

Der findes en temmelig vidtløftig af Mylius forfattet Levnetsbeskrivelse af Adelaer; men man søger deri forgjæves om Bidrag til hans Karakteristik. Imidlertid feiler man neppe meget, naar man med P. A. Munch antager, at hans bevægede, tildeels eventyrlige Liv „har givet hans Fremtræden det Præg af hensynsløs Raskhed og Overmod, som betegnede Søkrigerne i det 17de Aarhundrede“.

Cort Adelaer havde, nogle Aar efter at han bosatte sig i Danmark, købt Gimsøkloster ved Skien med underliggende Gods og senere det saakaldte gjerpenske Provstigods; men ved den skaanske Krigs Udbrud solgte han alle sine Eiendomme i Norge til sin Broder, Overraadmand Niels Søfrensen Adelaer — denne havde antaget Broderens Efternavn —, senere Amtmand over Bratsberg Amt. Gimsøkloster blev imidlertid tilbagekøbt af Adelaers og Anna Pelts Søn (Sønningen af første Ægteskab døde ugift 1683), som havde gjort et saa rigt Giftermaal, at det ovenikjøbet satte ham istand til at erhverve sig Dragsholm Gods i Ods-herred paa Sjælland. Dragsholm, der senere er oprettet til et Stamhuus og Baroni under Navnet Adellersborg, er endnu i den Adellerske Families Eie, idet Adelaers Sønesønssønnesøns Brodersøns Datterdatter er gift med Baron G. F. O. Zytphen-Adeler, som besidder Godset og har antaget Navnet; Gimsøkloster blev 1823 af den Adellerske Familie solgt til Grosserer D. Cappelen i Skien.





## Ulrik Frederik Gyldenløve

var en Søn af daværende Kronprinds, senere Kong Frederik III og en holsteensk Jomfru ved Navn Margrete Pape eller von Pappen. Forbindelsen var ikke langvarig; thi Margrete P. blev kortefter gift med en holsteensk Amtmand, med hvem hun fik sex Børn, og efter hvis Død hun af Christian V ophøiedes til Baronesse under Navnet Løvendal, sandsynligviis ved Slegfredsønnens Indflydelse. *Ulrik Frederik Gyldenløve*, der var født den 4de Juni 1638, fik en særdeles god Opdragelse og viste sig tidlig at være i Besiddelse af ualmindelige Evner. Ligesom sin forhen omtalte Farbroder og Navne skulde han have tjent sine Sporer i fremmed Sold, nemlig under Carl Gustavs Faner; men han vandt dem smukkere ved Kjøbenhavns Forsvar, da Brudet paa Roskildefreden fritog ham for Forpligtelsen. Saa vel under Beleiringen som senere paa Fyen lagde han meget Mod for Dagen. Strax efter Fredens Slutning drog han til Spanien, hvor han udmærkede sig under Krigen med Portugal og erhvervede sig Generalsværdigheden. Efter tre Aars Forløb vendte han tilbage til Fædrelandet og gik derpaa som overordenlig Gesandt til England, med hvilket Danmark var kommet paa en spændt Fod som Følge af Forholdet til Holland. Skjøndt Gyldenløve ingenlunde var i Besiddelse af diplomatisk Talent, lykkedes Sendelsen dog særdeles godt; thi det gode Forhold mellem England og Danmark blev ei alene gjenoprettet, men og „Fortrolighed i det nøye Forbund imellem Kongerne saa fastsat, som den endnu aldrig havde været“. I England forblev Gyldenløve som overordenlig Gesandt til 1669, og Livet ved Carl II's udsvævende Hof har vistnok havt en meget uheldig Indvirkning paa ham, der iforveien ikke var noget Dydsmønster. Ved sin Hjemkomst sluttede han sig nøie til sin Halvbroder Kronprindsen, hvem han i Fællesskab med Meklenborgeren Adam Levin von Knuth forledte til allehaande Udskeielser, og hvis Gunst han vandt i saa høi Grad, at Christian V kortefter sin Tronbestigelse skjænkede ham Kalø Slot og oprettede Grevskabet Laurvig i Norge for ham. Med Griffenfeld var han kommen til at staae paa en spændt Fod, siden denne havde bevæget Kongen til at nægte at ratihabere et ufordeelagtigt Forlig (angaaende Arvefølgen i Grevskaberne Oldenborg og Delmenhorst), Gyldenløve som dansk Commissair havde sluttet med den gottorpske Hertug. Da Griffenfeld desuden søgte at modarbeide Gyldenløves moralsk skadelige Indflydelse paa

Kongen og raadede til Fred eller i ethvert Fald til Forbund med Sverrig og Frankrig, medens Gyldenløve vilde have Krig og Forbund med Tydskland, Brandenburg og Holland, blev han snart „Viintappersønnens“ svorne Fjende. I Krigsspørgsmaalet seirede rigtignok Gyldenløve; men kortefter blev han til sin store Harmе fjernet fra Hoffet og forsat som Statholder til Norge ved sin Modstanders Indflydelse.

Hvormeget end Statholderposten havde været Gyldenløve imod, fandt han sig dog snart tilrette og røgtede i 25 Aar sit Hverv baade i Krig og Fred med en saadan Dygtighed, at det har kastet et mildnende Slør over hans store Lyder og sikkret ham et fortjent Navn i Historien. Først udmærkede han sig som Feltherre. Da Landkrigen 1676 forflyttedes fra svensk Pommern til Skaane, gjorde Gyldenløve efter Aftale Indfald fra Norge, indtog Vencersborg, erobrede Jemteland og havde betydelig Fremgang i Bahus og Halland. Særlig Hæder indlagde han sig 1677 ved Erobringen af Marstrand med Klippefæstningen Carlsteen, som man hidtil havde betragtet som uindtagelig: først tog han med 1,600 Normænd i Baade en Ø i Havnen, beskød derfra Byen, indtil den overgav sig, lod derpaa, trods den vedholdende Ild fra Fæstningen, Kanoner og Mørsere slæbe op paa Fjeldene og aabnede Bombardementet med et saadant Eftertryk, at Fæstningen inden Dagens Forløb capitulerede. Senere seirede han selv ved Qvistrumbro og hans Underanfører, den kjække Hans Schrøder Løvenhjem, ved Udde-walla. Udfaldet af Slagene ved Halmstad, Lund og Landskrona slog imidlertid en Streg over næsten alle Gyldenløves Erobringer, og havde Flaadens Seire ikke bødet paa Hærens Nederlag, vilde det være blevet en dyr Fred, som Frankrig Aaret efter foreskrev Danmark. — Om Gyldenløves fredelige Virken førte mange nyttige Foranstaltninger længe efter hans Død et hæderligt Vidnesbyrd; særlig tog han sig af Vei- og Bjergvæsenet og opførte desuden adskillige Bygninger.

I 25 Aar beklædte Gyldenløve Statholderposten i Norge, men strax efter Christian V's Død nedlagde han den tilligemed sine andre Æresposter, solgte sit Palads i Kjøbenhavn, det nuværende Charlottenborg, til Enkedronning Charlotte Amalie, efter hvem det nu opkaldtes, og trak sig fuldstændig tilbage til Privatlivet. Han døde den 17de April 1704 i Hamborg.

Gyldenløve var to Gange gift: først med Marie Grubbe, en Datter af Erik Grubbe til Thiele, fra hvem han ifølge en kongelig Commissions Erklæring blev skilt efter ti Aars Ægteskab, da hun i Henseende til usædeligt

Levnet ikke gav sin udsvævende Huusbond Noget efter\*); og dernæst med Antonie Augusta, Grevinde af Aldenburg, Datter af Rigs greve Anton af Aldenburg, med hvem han blev Stamfader til den grevelige Slægt Danneskjold-Laurvig, som uddøde 1783.

Den engelske Gesandt Molesworth siger om Gyldenløve, at „han ikke vidste nogen Feil hos ham uden denne ene, at han ikke var legitimeret Prinds“; men Historien er mindre gunstig i sin Dom end den samtidige Hofmand. Som Norges Statholder har Gyldenløve indlagt sig store Fortjenester; men som Menneske stod han ikke synderlig høit. Hans Stolthed var ubændig og hans Hævnjerrighed umættelig: som Exempel paa den første fortælles, at han lod Kalø Slot nedbryde, fordi Stormen et Par Døgn havde fængslet ham til Øen, og Beviset paa den anden er hans Fremfærd mod den styrtede Griffenfeld, hvis Fangenskab han efter Evne bidrog til at forlænge og forbittre. Han var endog smaalig nok i sin Triumph til i sine Jernværker i Laurvig et lade støbe Kakkelovne med Griffenfelds Sindbillede og følgende Indskrift:

„Da jeg greb Overmand om Fod,  
Tog han mig bort med sig;

Thi raader jeg hver Ven saa god,  
Han speiler sig i mig.“

Fra ødsel, som han havde været i Ungdommen, blev han huusholderisk i sine ældre Aar; han satte Grevskabet Laurvig i en ypperlig Stand, indrettede de derværende Jernværker saa vel, at han afsatte inange Skibsladninger Støbe- og Smedejern til Holland, og efterlod sig betydelige Rigdomme ved sin Død.



\*) Hun blev senere gift med med Palle Dyre til Trinderup, fra hvem hun ogsaa blev skilt formedelst Utroskab; og derpaa med Dyres Ladefoged, Søren Sørensen Møller, forhen Matros, der senere for Vaadedrab domtes til 3 Aars Slaveri paa Holmen. Hun døde i yderste Armod og Usselhed. Hendes Historie har S. S. Blicher benyttet i den interessante Novelle „En Landsbydegns Dagbog“. 1711 boede hun i Borrehuset, et Fægested paa Falster, og havde under Pesten i Kjøbenhavn som Leier hos sig — Ludvig Holberg, der omtaler hende i sin 89de Epistel.

## Thomas Kingo.

Thomas Kingo, o du Gjæve!  
 Lærte Dig Din Farfar saa  
 Tæpperne med Kunst at væve,  
 Som vel seent skal Mage faae,  
 Tæpperne, som nu man vrager,  
 Men dog skinne skal i Chor,  
 Naar hvor Modens Tæppemager  
 Smuldrer med sit Væv i Jord?  
 Nei, kun han, som uden Hænder  
 Himmeltæppet bredt udspænder

Sort og hvidt og rødt og blaat,  
 Sprængte det med Blommer klare,  
 Som hans Kunst os aabenbare,  
 Som os minde om hans Slot —  
 Pan var selv din Læremester,  
 Lærte Dig med Kunst at virke  
 Tæpperne, som i hans Kirke  
 Skinned paa de høie Fester,  
 Rundt at strøe de Blommer klare,  
 Som hans Finger aabenbare.

Saaledes klinge Tonerne om Kingo fra den navnkundige Skjald, der „med Sagastav og Pederssværd i Haand har arvet Saxos Blik og Kingos Aand“, fra denne „de Kingoske Psalmers Beundrer“, der har gjenvakt disse henrivende og vækkende Psalmetoner i vore Kirker og gjenbragt den gamle Digters af Liv og Kraft svulmende Psalmevers paa Folkets Læber. Som de ovenstaaende Stropher udsige, var Thomas Kingos Farfader Tapetmager. Han var kommen herind fra Skotland under Christian IV. Hans Søn var Linnedvæver i Slangstrup og gift med Karen Sørensdatter, en dansk Pige. Af dette Ægteskab fødtes den 25de December 1634 Thomas Kingo. Han skriver selv om sin Barndom i „Aandelige Siunge-Koor“:

Jeg fik min Vandre-Stav i Haand,  
 Da næp et Ord jeg talte;  
 Saasart jeg kom af Svøbebaand,  
 Mand slap mig løs og kaldte,  
 Ja, lokked mig med kjærlig Smil,  
 Saa jeg sloe løs at gange,  
 Tre Trin var mere end en Miil,  
 Thi jeg var spæ og bange.

Min Barne-Kiep jeg siden reed  
 Og prøved Glutte-Dyster;  
 Jeg loe ad Verdens Herlighed,  
 Men elsked Barne-Lyster;  
 Den Vey, som laa til Skole-Gang,  
 Besværlig var at træde,  
 Hand faldt mig stundom meget laug  
 Og korted mig min Glæde.

Han fortsætter den digteriske Skildring af sit Liv, og vi faae her Indtrykket af, at han skilte sig tidlig fra Mængdens Vilkaar baade ved den „Ærens Vei“, han „med møisom Sved i Pande“ førtes henad, og ved de stærke Lidenskaber, der forøvrigt bevægede hans Indre, men som han dog kæmpende overvandt. „Og om jeg end af Veien vred — Til Lysters Afkrogs Telte — Saa hjalp min Gud, om Foden glead — Jeg dog ey ganske velte“. Det Forfængelige saavel paa den Vei, han fulgte, som den, han forlod, har han skildret i den skønne Psalme „Kæed af Verden og kjær ad Himlen“:

Ach, Ære, hvad er —	Ach! kjødelig Lyst,
Hvad er dine Kroner og Krandsse du bær?	Som mangen med dødelig Læber har kyst,
Misundelse sidder dig altid paa Ryg,	Dit fængende Tynder, din flyvende Gnist
Du hemmelig stødes og sjelden er tryg,	Har mangen i ævige Luer henvist,
Du ofte der snubler, hvor Andre de gleeed,	Din Skalsynes Hunning, men Drikken er leed
Forfængelighed! Forfængelighed!	Forfængelighed! Forfængelighed!

Kingo har dog til disse mørke Billeder føiet en almindelig mere trøsterig Skildring, der ligesom er afsluttende for hans Livsanskuelse, i den deilige Psalmedigtning: „Hver har sin Skjæbne“.

Sorrig og Glæde de vandre tilhaabe,	Vælde og Viisdom og timelig Ære,
Lykke, Ulykke de ganger paa Rad,	Styrke og Ungdom i blomstrende Aar
Medgang og Modgang hinanden anraabe,	Høit over Andre kan Hovedet bære,
Solskin og Skyer de følges og ad!	Falder dog af og i Tiden forgaar,
Jorderigs Guld	Alleting maa
Er prægtig Muld,	Enden opnaa,
Himlen er ene af Salighed fuld.	Himmelens Salighed ene skal staa!

Skolegangen i Fødebyen Slangerup, som førstnævnte Digt af Kingo ommelder, havde han omskiftet med en anden, nemlig i Frederiksborg, som det synes, fordi hans fyrige Blod havde ladet ham begaae en Ungdoms-ubesindighed; 1654 blev han Student, tog i den bevægede Tid kort efter Roskildefreden Embedsexamen, blev Huuslærer paa Vedbygaard, hvor han skrev det burlesk-comiske Digt „Sæbygaards Koklage“, blev derpaa Kapellan i Helsingø — fra hvilken Tid flere Digte af ham skrive sig, saaledes den ved sine Naturskildringer mærkelige „Atkes Afsked fra Løve Herred“ —, og 1668 Sognepræst i sin Fødeby, hvor han udgav „Aandelig Siungechor første Part“; 1677 blev han Biskop i Fyen, 1682 udnævnt af Kongen (per bullam) til Doctor i Theologien, 1683 adlet\*) med den vingede Pegasus som Vaaben. 1681 udkom 2den Part af hans „Aandelige Sjungechor“; med begge disse Psalmesamlinger følge af Digteren selv ordnede Melodier. 1683 overdroges det Kingo at samle en ny Kirke-Psalmebog. Han fik senere Privilegium paa 15 Aar til dens Udgivelse, men dette tilbagekaldtes, og den af Kingo alt udgivne Vinterpart af Psalmebogen underkastedes en Prøvelse af Hovedstadens Geistlighed.

Der udkom nu en Psalmebog, hvori en Deel af Kingos Psalmer vare optagne, og paa denne fik Kingo til Afholdelse af sine store Udgifter Privilegium paa 10 Aar. Den udkom nu ogsaa (1699) saavel i almindelige

\*) Saavidt vides den eneste danske Digter, der har nydt den Ære.

Formater som i Folio med Gradual. Stor Ærgrelse var der fremgaaet for Kingo af Psalmebogssagen, og stor Misundelse faldt nu paa den Indtægt, han havde af Bøgernes Salg, ligesom de betydelige Indtægter, Kongen havde ladet tilflyde den af ham (vel ogsaa paa Grund af de mange smigrende Festdigte) høit yndede Digter, alt forinden havde forøget hans Misunderes Tal. Gjerrighed og Vindesyge bleve da ogsaa af Samtiden nævnte som Egenskaber, der vanprydede den mægtige og myndige Biskop i Fyen. Men at hans Hjerte ikke hængte ved „*Rigtom og Guld, den Jorderigs Afgud i skinnende Muld*“, derfor borger os ikke blot de Ord, han dertil føier: „*Du est dog i høieste Mærke og Med—Forfængelighed*“, altfor alvorlige til at kunne være hyklerske; men ogsaa det Vidnesbyrd, der lød ved hans Baare: „at havde Gud fyldet hans Kilder, da lød han dem og udflyde til andre“.

I sin Alderdom leed han af heftige Steensmerter, og efter langvarige Lidelser hensov han i Odense Søndagmorgen den 14de October 1703. Han efterlod ingen Børn af sine tre Ægteskaber. Hans tredie Hustru, Margrete Balsløv, overlevede ham. Hun havde bragt ham Herregaarden Fraugdegaards Besiddelse, og det er derfor, at Kingo hviler i Fraugde Kirke. Ingemann har beskrevet Epitaphiet i disse Linier:

Marmormindet staaer ved Graven  
Under Landsbykirkens Tag;  
Englen hist med Bispestaven  
Bonden seer hver Helligdag,  
Og foroven staaer fremstillet  
Med sit Aasyns Kraft og Ro

Gubben i sit djærve Billed  
Som en Christi Kjæmpe tro.  
Stille ved sin Hustrues Side  
Seer af Marmoret han ud.  
Englene i Klæder hvide  
Bede for hans Sjæl til Gud.



## Ole Rømer.

Det er en stor Hæder for vort lille Land, at der fra dette er udgaaet tvende Mænd, der have besiddet Geniets Gjætteevne for saa store Problemer som Beregningen af Lysets Hurtighed og Opfindelsen af et Forbindelsesmiddel mellem vor Jords fjerneste Punkter ved en Budbringer, „hurtigere end Lyset“.

Det var i Frankrig, at Ole Rømer (født i Aarhus 1644, Student ved Kjøbenhavns Universitet 1662), der var fulgt derhen med Astronomen Picard, som besøgte Danmark 1671 for nærmere at bestemme Beliggenheden af Tycho Brahes Observatorium, den 22de November 1675 i Akademiets Møde forelæste en Afhandling „De diffusione luminis successiva“ (om Lysets gradvise Forplantelse) og derved traadte i Modsætning til den herskende Cartesianske Lære, at Lyset forplantede sig i en umærkelig Tid\*) (in instanti). Ved denne store Opdagelse vandtes et væsenligt Moment for de senere astronomiske Theorier; men ogsaa strax efter, at den var forelagt, vandt den Aerkjendelse: Rømer modtog fra alle Sider de meest smigrende Lovtaler og Udmærkelser, Ludvig XIV gjorde ham til Lærer for Dauphin, og han kaldtes til flere praktiske Hverv (Vandspringene i Versailles ere tildeels efter hans Plan). Nu fik ogsaa hans Fædreland Øie for ham, og et halvt Aar efter blev han udnævnt til Professor designatus mathematicum superiorum (Astronomi), dog uden Løn. Hans Theori blev dog ikke strax anerkjendt: han maatte udholde en lang Kamp med Datidens berømte Astronomer Cassini, Maraldi og la Hire; men Rømer gik seirrig ud af Kampen, og de smaa Misforstaaelser og mindre nøiagtige Beregninger,

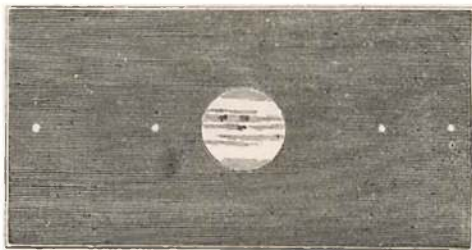
\*) Han støttede sin Theori paa den lagttagelse, at naar Planeten Jupiters første Drabant (som bekjendt bevæge 4 Drabanter eller Maaner sig omkring denne Planet), idet den indtræder i Planetens i Verdensrummet kastede Skygge, hvorved den bliver usynlig for Jordboerne, eller i det Øieblik den udtræder af Skyggen, hvorved den igjen bliver synlig, da indtræde disse Momenter ikke paa den Tid, som Beregninger angiver, men jo senere, jo længer Jorden er fjernet fra Jupiter. Det viser sig saaledes, at naar Jorden er Jupiter nærmest, eller denne er i Opposition til Solen, vil en Lysstraale fra Planeten komme 16 Minutter 26 Secunder tidligere til Jorden, end naar Jorden er længst borte fra Jupiter, eller denne er i Conjunction til Solen. Disse 16' 26" bruger altsaa Lyset til at gjennemløbe Jordbanens Diameter, eller da det Halve deraf er Jordens Afstand fra Solen, bruger Lyset for at komme fra Solen til Jorden 8' 13", hvilket giver 41,500 Mile i en Secund (Rømers lagttagelser viste dog fra først af et noget større Tal).

han havde gjort sig skyldig i, ere rettede. „Ole Rømers Berømmelse vil derfor staae uanfægtet, saalænge Lyset er til.“ „1677 var hans Theori fuldt udviklet, og Astronomien saae hen til ham som til en anden Tycho.“ Mange og forskjellige Arbeider overdroges ham nu, forskjellige astronomiske Maskiner og Instrumenter (det saakaldte Jovilabium, Traadmikrometret, Kikkerten med Traadgitteret, Amphipatetica, en Maanemaskine, en Planetmaskine m. fl.) udførtes af ham, og talrige Afhandlinger forfattedes. Han var Medlem af det franske Akademi, og dets Memoirer føre Vidnesbyrd om Rømers vidt forgrenede Virksomhed, som han kun afbrød en kort Tid 1679, da han paa Akademiets Opfordring reiste til London for at gjøre Undersøgelser om Pendulets Længde der. Han gjorde her Bekjendtskab med de store Astronomer Newton og E. Halley. Reisen til London antages at have rettet hans Tanker paa Hjemmet: knap 2 Aar efter vendte han tilbage til Danmark, og til sit Fødelands Tjeneste viede han sit øvrige Liv med en Nidkjerhed og Kraft, som kun altfor sjældent findes blandt Landets Sønner. Strax efter sin Hjemkomst modtog „Vores Mathematicus Ole Rømer“ kgl. Reskript om at indtræde saavel i Brolægnings- som Vandcommissionen for Kjøbenhavn. Et større Hverv overdroges ham kort efter: det var Indførelsen af den nye Matrikel, som han skulde forestaae, rigtig nok i Forening med sin Collega, Professor Dinesen (Oxendorph), men Rømer var dog Sjælen i dette betydelige Arbeide\*). Det næste store Arbeide, Rømer deeltog i, var Bestemmelsen af Landets Maal og Vægt (Forordning af 10de Januar 1698 om ny Maal og Vægt). 1693 indgav han Forslag til et bedre Møntvæsen. Opmaalingen af Landeveiene og de gamle Milepæle med Christian den Femtes Navn skyldes ham. Den 17de Marts 1694 tilstilledes der Rømer Ordre til at indtræde i Høiesteret; den 24de Januar 1705 modtog han Kaldelsen som Politimester og første Borg-

\*) Alt 1664 havde man samlet en Matrikel over Kongeriget Danmarks samtlige Jordecndomme, men den var ligefrem udarbejdet efter et Uddrag af de forskjellige Godsers Jordebøger og disses Fortegnelser over det «haarde Korn» (Rug og Byg), der erlagdes i Afgift af Bønderne. Den nye Matrikel, der blev færdig 1690, var grundet paa Opmaaling af Agerjorden og Jordvurdering (Kort blev dog ikke optagne). Jorderne deelttes i Classer (paa Søerne 4, i Jylland 6); 2 Tønder Land (14,000 □ Alen pr. Tønde) god Agerjord af 1ste Klasse udgjorde en Tønde Hartkorn; Engjorderne vurderedes til Hartkorn efter det Antal Læs Ho. de kunde frembringe. Ogsaa blev Bomme, Møller, Tienjer, Fiskelader, Færgeløb og Bruer ansatte til Hartkorn. I halvandet hundrede Aar var denne Matrikel gjældende i Landet og er endnu Maalestok for en stor Deel af Afgifterne, medens en Deel af Hartkornsaftgitterne fra 1814 af erlægges efter den nye Matrikel, der er grundet paa Opmaalinger og Karteringer, tagne i Aarene 1806–22. Jorderne ere her tillige taxerede og deelte i 24 Classer. En Tønde Hartkorn af høieste Taxt 24 er 72,000 □ Alen eller 5 $\frac{1}{7}$  Td. Land.



mester i Kjøbenhavn. Det er hans Stillinger til Hovedstadens Commune, deels tidlige, deels som Borgmester og Politimester, det skyldes, at Staden fik ordnet Vandforsyning, Belysning ved Løgter paa Gaderne, et ordnet Nattepoliti m. m. M. Og under denne mangesidige Virksomhed opgav Rømer ikke sin Videnskab. Det efter Longomontanus's Plan anlagte Observatorium paa Rundetaarn forbedrede han paa mange Maader og udstyrede det med herlige, tildeels af ham opfundne Instrumenter; men han var dog ikke tilfreds dermed, da det var altfor meget udsat for Rystelser. Han indrettede sig derfor ved sine Frænder Bartholinernes Landsted Pilenborg i Vridsløsemagle et lidet Observatorium (Observatorium tusculanum). Her foretog han i Aarene 1706—10 en Række af Observationer, hvis Resultater tilligemed saameget Andet af hans Arbejder og Instrumenter gik tabt i den store Ildebrand 1728, med Undtagelse af en lille, men herlig Levning. Det er det saakaldte Triduum Tusculanum, Observationer af 97 Fixstjerner; anstillede i Nætterne den 20—23de October 1706, af hvilket Rømer paa sit Dødsleie overleverede et Exemplar til Biskop Vorm. Paa dette hans lille Tusculanum besøgte Kong Frederik den Fjerde den 6te Marts 1708 den nu alt aldrende Lærde, hvis sidste Aar kuedes af heftige Steensmerter. Uagtet disse vedblev han dog sin hele udstrakte Virksomhed, indtil han den 19de August 1710 maatte begive sig til det Leie, der den 23de September derefter blev hans Sotteseng, efterat han endnu havde haft Kraft til at gjøre sit Testamente, hvori han skjænker Universitetet sine Bøger og Optegnelser. Skjøndt 2 Gange gift, begge Gange med Døttre af den da ved Universitetet mægtige Bartholinske Slægt, efterlod han sig ikke Børn. Da hans anden Hustru, der som Enke giftede sig med Étatsraad Thomas Bartholin, ei heller havde Børn med denne, skjænkede hun, efterat have overlevet sin Mand († 1737), ved sin Død den 9de Juli 1763 en Kapital til det astronomiske Studiums Fremme, under Navn af det Rømer-Bartholinske Legat, som Universitetet endnu uddeler.



• Jupiter og dens Maaner.

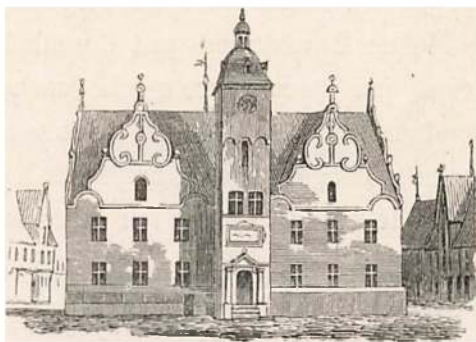
## Peder Resen.

Hr. Povel, Præst i Resen i Ribe Stift, havde Sønnen Hans. Han antog sin Fødebyes Navn, og han, hans Søn og hans Sønnesøn gjorde dette anseet og berømt i Danmark. Hans Povelsen Resen (1561—1638), en lærd Theolog, Biskop over Sjællands Stift, udgav flere Skrifter, men gjorde sig især fortjent ved sin Bibeloversættelse, den første her i Landet efter Grundsprogene og Grundlaget for den endnu brugelige kirkelige Oversættelse. Sønnen Hans Hansen Resen (1596—1653) blev Faderens anden Efterfølger paa Sjællands Bispestol (efter Jesper Brochmand). Dennes Søn igjen var Peder Hansen Resen, født 1625, hvis vigtigste Livsbegivenheder her kortelig ville blive meddeelte, tildels efter Autobiographien i Kataloget over hans berømte Bibliothek. Aar 1641 blev han sat i Frue latinske Skoles øverste Classe, 1643 demitteredes han derfra, 1645 tog han theologisk Attestats, Aaret efter blev han Lærer ved Frue Skole, og i det paafølgende Aar begyndte han sin Udenlandsreise; 4 Aar opholdt han sig ved Hollands Universiteter, gik derpaa til Frankrig, gennemreiste dette Land og Spanien; 1652 kom han til Italien, opholdt sig et Aar ved Universitetet i Padua, hvor han valgtes til Consiliarius nationis Germanicæ jurisconsultorum og til Vice-Syndicus Universitatis Patavinæ; den 11te September 1653 confereredes ham more nobilium Doctorgraden in utroque jure. Han gik nu tilbage gennem Tydskland til Danmark. Her blev han 1657 Professor Ethices ved Kjøbenhavns Universitet, 1664 fik han kongeligt Brev paa at være baade Professor ordinarius og Borgmester i Kjøbenhavn, 1669 blev han Assessor i Høiesteret, 1672 Præsident i Kjøbenhavn, 1677 Justitsraad, 1680 blev han optaget i Adelstanden, og endelig 1684 blev han Etatsraad.

Han efterlod ingen Børn, der kunde nyde Godt af hans adelige Forrettigheder og bringe hans Navn til Efterkommerne; hans store og udsøgte Bibliothek (det dansk-norsk-islandsk-svenske Bibliothek, som han efter dets særlige Indhold selv kaldte det, som han havde samlet paa i 26 Aar og skjænket til Universitetsbibliotheket, er nu kun tilbage i Erindringen; den ødelæggende Ildebrand 1728 fortærede dette tilligemed det øvrige Universitetsbibliothek; hans store Værk „Atlas Danicæ“, skrevet paa Latin,

som af ham var forberedet gjennem en lang Aarrække ved vidtløftig Brevvexling og med betydelige Pengeopoffrelser, er ikke blevet udgivet, men findes endnu, idetmindste for den største Deel, i Haandskrift paa det store kongelige Bibliothek; ogsaa nogle trykte Exemplarer, 5 eller 6, af Grundtegningerne dertil, han havde foræret sine Venner, existere endnu.

Af Oldforskningerne gjorde han sig meget fortjent og udgav flere Dele af Edda samt flere gamle og nyere Love. Hans meest bekendte Værk er dog Frederik den Andens Krønike, som han udgav tildeels efter Hvitfeldts Haandskrift, „et Skrift, der rigtignok er blottet for kritisk Behandling og med samme Udførlighed fortæller alle Hoffester som Slaget ved Svarteraa, men desuagtet ved sin Udførlighed og Trohjertighed længe har været og vel endnu er en Moro for Mange“, hvortil de talrige Afbildninger væsenlig bidrage. 1688 bortkaldte Døden Peder Resen fra et Liv fuldt af rastløs Virksomhed: Meget af det, denne fremkaldte, er alt i Tidens Løb ødelagt, Meget er ikke kommet ret til Anvendelse — dobbelt bliver det derfor Pligt at gjenkalde Mindet om denne Virksomhed.



Kjøbenhavns Raadhuus.

---

## Karen Brahe.

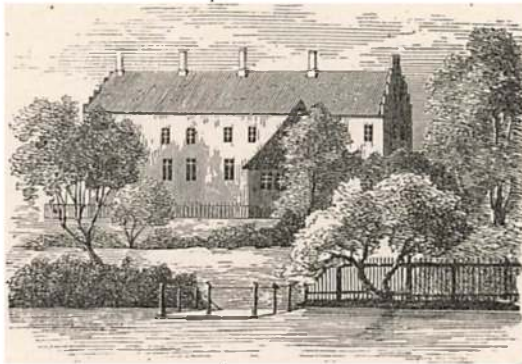
Endnu engang skal her nævnes den gamle Slægt, som nu desværre har ophørt at blomstre i vort Land, og endnu engang skal dette Skrift fremhæve en Dame af Landets gamle Adel, der ydede gode Vidnesbyrd om, at hun besad den Lærdom, der før var Særkjende for hendes Stand, saavel blandt Mænd som Kvinder.

Hr. Predbjørn Brahe til Engelsholm og hans Hustru, Fru Susanne

Gøye, en Datter af Falk Gøye til Hvidkilde, flygtede 1657 for de Svenske til Sjælland og toge midlertidigt Ophold paa Næsbyholm. Her fødtes den 1ste December 1657 deres Datter Karen. Efter Krigen vendte Forældrene tilbage til deres smukke Eiendom nær Veile, som ifølge Sagnet er opført efter Tegning af Tyge Brahe, og her lærte hun ikke alene levende Sprog, men undervistes ogsaa i Latin, saa at „hun med temmelig Lethed kunde expediere sig deri“. Hendes Mormoder, Karen Bille, som i dette Skrift alt foran er nævnt blandt de for Lærdom berømte Damer fra Adelsperioden, og som tilbragte de sidste 10 Aar af sit Liv hos Datteren paa Engelsholm, bibragte sin Datterdatter og Navne den Gudsfrygt og Tillid til Forsynet, som aldrig forlod hende, medens Moderen, ogsaa kjendt som en Dame af Lærdom fra hiin Tid, indprentede hende, at udvortes Glands og Rigdom kun er et tomt Skin, en bristende Sæbeboble: skønne Grundsætninger, som hun selv har udviklet i sit lille Skrift „En Bog om Rigdoms og Høiheds Forfængelighed“. Endnu en tredie kvindelig Slægtning af Karen vil særlig være at nævne her: Jomfru Anne Gøye, en Søster til Otto Gøye, gift med den lærde Birgitte Thott (1609—1681). Hun var i sin Ungdom bleven opdraget i Huset hos den lærde Holger Rosenkrands paa Rosenholm og havde senere anvendt sin hele Formue paa at erhverve gamle danske Bøger og Haandskrifter. Den Higen efter Kundskab og Lyst til at samle hvad der staaer i Forbindelse med sammes Tilegnelse, som hun fandt hos sin unge Broderdatterdatter, tiltalte hende i høi Grad, og hun besluttede, at hendes med Møie samlede Bogskat efter hendes Død skulde tilfalde Karen, „at det, som jeg med saa stor Flid og Glæde har samlet, ikke maatte blive adspredt.“ Annes Haab, at Karen ikke mindre skulde agte Bøgerne og drage Nytte af dem, end hun selv havde gjort, skuffedes ikke: hun vaagede i det lange Tidsrum af 56 Aar, hun besad Anna Gøyes „danske Bibliothek“ efter Giverindens Død, over sin Skat som en Moder over sine Børn. Karen Brahe, der ikke indtraadte i Ægteskab, blev selv meget velhavende efter Forældrenes Død, og hun kunde nu forøge sin Slægtnings Gave paa mange Maader. I Aaret 1716 oprettede hun af sin Faders Gaard i Odense, den tidligere Bispegaard, det endnu bestaaende Kloster, „adelige Jomfruer til Nytte, særlig dem, som ikke uden Venners Hjælp kunne subsistere“, og derved sikrede hun tillige Bibliotheket, der skjænkedes til Klosteret, en varig Plads og dets udeelte Overleverelse til Fremtiden. Det indeholder theologiske, historiske og æsthetiske Skrifter, en Samling af Liigprædikener

over danske Adelsmænd og fremfor Alt et stort Antal Haandskrifter. Berømte ere navnlig dets Kæmpevisahaandskrifter, iblandt hvilke det saakaldte „Karen Brahes Foliohaandskrift“ henhører til de mærkeligste blandt dem, Tiden har levnet os.

Karen Brahe styrede det af hende oprettede Kloster og førte Tilsynet med samt forøgede ved forefaldende Leiligheder det Bibliothek, som skulde bære hendes Navn til Fremtiden, indtil Døden bortkaldte hende paa hendes fra Forfædrene nedarvede Gaard Østrupgaard (nu henhørende til Bille-Brahernes Grevskab Brahesminde) den 27de September 1736, elsket af Alle, der kjendte hendes kjærlige Hjerte, og savnet af de Trængende paa hendes Gods. Paa sin 71aarige Fødselsdag, den 1ste December 1728, stiftede hun et Hospital i Svanninge. Alt tidligere havde hun stiftet en Skole for Bønderbørnene paa Østrupgaard Gods.



Odense adelige Jomfrukloster.

## Thormod Torfesen

eller Thormodus Torfæus blev født 1636 paa Engø, ikke langt fra Bessestad. Hans Fader, Torie Erlandsen, var Sysselmand i Guldbringe Syssel. Han blev Student ved Kjøbenhavns Universitet 1655 og tog alt 2 Aar efter theologisk Examen. 1660 blev han af Kong Frederik III antaget til at oversætte gamle islandske Skrifter. Kongen førte selv Opsigt med Arbeidet og indrømmede Torfæus Værelse paa Slottet, hvor Majestæten endog ofte selv besøgte ham og lod sig forelægge, hvad der var udarbejdet, samt gav Befaling til, hvad der skulde paabegyndes. 1662 overdrog Kongen Torfæus at reise til Island for at hente flere Haandskrifter. Hjemkommen endnu samme Aar, paabegyndte han ved Hjælp saavel af ældre som af disse nyere Kilder at udarbejde sit Værk om den danske Kongerække fra Oldtiden af: „Series Dynastarum & Regum Daniæ“, der blev færdigt Aaret efter, men først senere blev udgivet. Han fraveg heri Saxo og vakte derved stor Opsigt i den literaire Verden. 1664 blev han Kæmmerer (Oppebærer af kongelige Indtægter) i Stavanger, men trættedes ved dette Embede, tog atter til Kjøbenhavn og blev 1667 Antiquarius regius, men entledigedes ved Frederik den Tredies Død. Et ulykkeligt Vaadedrab, for hvilket han maatte staae aabenbar Skrifte, bevirkede, at han trak sig tilbage til Island. Først 1682 tog han igjen til Kjøbenhavn og blev nu af Kong Christian den Femte udnævnt til Historiograph for Norge og fik Lov til at tage de islandske Oldskrifter paa begge Bibliotheker med til Norge til Afbenyttelse. Man modtog ikke i de første Aar Vidnesbyrd om hans Virksomhed som Historiograph, men fra 1695 af følge fra hans Haand efternævnte Skrifter: *De rebus gestis Færøensium* 1695; *Historia Orcadum* 1697; den tidligere nævnte *Series Dynastarum & Regum Daniæ* 1702; *Vinlandia antiqua* 1705; *Grønlandia antiqua* 1706; *Historia Hrolfi Krakii* 1705; *Trifolium historicum* 1707 og endelig 1711

hans største Værk, Norges Historie (*Historia rerum Norvegicarum*) i fire Foliobind. Hans Værker bære Præg af Alvor og utrættelig Flid og „vare for sin Tid overordenlige“, ligesom de ogsaa endnu, skjøndt de mangle Kritik, idelig raadspørges af den lærde Historiker. Torfæus overlevede Udgivelsen af sin Norges Historie endnu i 8 Aar og døde 1719 i den høie Alder af 83 Aar.



## KONG FREDERIK DEN FJERDE

fødtes den 11te October 1671 paa Kjøbenhavns Slot. Der fortælles almindelig, at hans Opdragelse er bleven forsømt, og dermed bringes den Anecdote i Forbindelse, at Kong Christian den Femtes Hofmænd skulle have fraraadet den megen Lærdom for unge Fyrster, „fordi det fordærvede den naturlige Vid“. Dronning Charlotte Amalies varme Interesse for hendes Børns Opdragelse taler imod denne ikke med Beviser godtgjorte Fortælling, der ei heller finder nogen særdeles Bestyrkelse deri, at Kong Frederik, da han overtog Statsstyrelsen, skal have beklaget sin Ukyndighed i Regeringssager; thi hermed har han dog vel nærmest seet hen til Forretningsgangen og det egenlig Administrativstatistiske, hvorom han først kort før Faderens Død fik Leilighed til at hente Kundskab ved at gives Sæde i Conseillet. 21 Aar gammel tiltraadte han den 8de Januar 1692 en Reise gjennem Tydskland til Italien og tilbage gjennem Frankrig og Holland. Den 14de April 1693 kom han igjen til Kjøbenhavn. Han udvidede paa denne Reise sine Kundskaber og modtog i Italien et varigt Indtryk af dette Lands Kunstrigdomme, hvilket blev af Betydning i hans senere Regering. 2 Aar efter Hjemkomsten formælede han sig med Prindsesse Louise af Mecklenborg-Gustrow, som var 4 Aar ældre end han. Kun lidet forstod hun at fængsle sin Gemal og synes heller ikke at have besiddet de dertil hørende Egenskaber, hverken i Ydre eller i Aand. Ved Kong Christians Død den 25de August 1699 besteg Frederik Tronen og salvedes tilligemed Dronningen den 15de April 1700 i Frederiksborg Slotskirke. Fra Faderen arvede Kong Frederik den Fjerde Stridighederne med Hertug Fredrik den Fjerde af Holsteen-Gottorp. Denne havde nylig



ægtet Kong Carl den Tolvtes Søster, Hedevig Sophie, og i Tillid til dette mægtige Svogerskab havde han gjenopført de af Kong Christian V demolerede Skandser samt indgaaet Forbund med det churfyrstelige (som saadant af Danmark endnu ikke anerkjendte) Huus i Hannover. En Krig blev nu nødvendig. Hemmeligt Forbund sluttedes med Czar Peter og med Kong August II af Polen, Churfyrste af Sachsen. Foruden Sverrig havde England og Holland garanteret Hertugen af Holsteen-Gottorp Besiddelsen af hans Andeel i Slesvig, og disse havde fornyet deres Tilsagn i saa Henseende samt sluttet et Forbund. Da nu Kong Frederik den Fjerde aabnede Fjendtlighederne med at besætte Slesvig, brød en Hær af svenske, tyske og hollandske Tropper ind i Holsteen. Vilhelm den Tredie, en ligesaa forud skuende som hurtig indgribende Fyrste, paa den Tid mægtig som Styrer baade af England og Holland, var det magtpaaliggende at bevare Freden i Norden for at kunne med fri Haand lede den Bevægelse, som truede fra Spanien med Hensyn til Arvefølgen i dette Land. En engelsk-hollandsk Flaade viste sig derfor i Sundet og mødte paa Kjøbenhavns Rhed den svenske Flaade. Disse tre overmægtige Flaader indesluttede nu Danmarks Hovedstad fra Søsiden og nødte den danske Flaade til at søge ind under Kastellet's Kanoner. Om det endog mislykkedes ved et Bombardement paa eengang at tænde saavel Kjøbenhavn som den danske Flaade i Brand, saa tjente den forenede fjendtlige Søstyrke dog den ungdommelig dristige Kong Carl den Tolvte til Dækning for en Landgang paa Sjællands Kyst og var ham til Støtte paa hans venstre Fløi, da han fra Humlebæk med 12,000 Mand rykkede frem mod Kjøbenhavn. Det var under disse truende Forhold, at Kong Frederik den Fjerde, som var ved Armeen i Holsteen, maatte ilsomst afslutte Freden til Travendal den 18de August 1700. Hertugen gjenindsattes i sine souveraine Rettigheder og fik 260,000 Rdl. i Krigsomkostninger samt Ret til at anlægge Fæstninger paa sit Territorium. Denne saa hurtig afsluttede Krig indeholdt imidlertid Spiren til den 10aarige Krig, som Kong Frederik senere førte med Sverrig. Det var paa den ene Side meget mod Kong Carls Villie, at han havde maattet standse paa Veien til Kjøbenhavn, og der var Grund at antage, at han vilde angribe Danmark, naar han var færdig med Rusland og Polen, der ikke vare rustede i rette Tid til at komme Danmark til Hjælp, men med hvem Carl havde fortsat Krigen. Paa den anden Side havde Frederik den Fjerde ikke opgivet det Haab, som havde foresvævet ham ved at begynde den forrige

Krig: atter at kunne gjenvinde de skaanske Provindser. Carl havde fortsat sit Seiersløb igjennem Rusland til Polen, havde afsat August fra hans Kongeværdighed og henviist ham til Churfyrstendømmet; han var atter vendt tilbage til Rusland, men her satte Slaget ved Pultava (1709) ham en Grændse, og som en Flygtning var han kommen til Tyrkiet, fjernt fra sit ved de glimrende, men unyttige Seire ødelagte Land. Medens Carl fordybede sig i Ruslands Stepper, havde Frederik IV paa Hjemreisen fra Italien, som han af Interesse for Kunsten havde besøgt, i Dresden gjenoptaget sit tidligere Forbund med August. Hertil sluttede sig Kong Frederik den 1ste af Preussen og senere Czar Peter samt henimod Krigens Slutning England og Hannover. Frederik den Fjerde lod allerede i Slutningen af Aaret General, Grev F. D. Reventlou falde ind i Skaane, og denne General udbredte sig i Begyndelsen af det næste Aar over hele Provindsen. Men da var det, at den kjække Magnus Stenbock, hvis vexlende Skjæbne senere skal omtales, samlede en Hær paa 20,000 Mand af Gedehyrder og Træskoryttere, som de til Spot kaldtes, og gik Reventlou imøde. Denne havde saa lidet sørget for sin Armees Forsyning i de mere fraliggende Dele af Skaane, at han maatte sammendrage den ved Helsingborg for at være nærmere ved Tilførselen fra Danmark. Stenbock fulgte efter; hans uovede Soldaters Mod voxede ved de Danskes Tilbagegang; Jørgen Ranzau, der i Reventlous Sygdom havde Befalingen, forlod sin faste Stilling, og han maatte betale denne Uforsigtighed med et ydmygende Nederlag; efter hvilket den danske Armee overførtes til Sjælland. Krigen blev nu forflyttet til Tydskland, hvor de Danske inden kort Tid satte sig i Besiddelse af den største Deel af de svenske Provindser. Men ogsaa her skulde Stenbock standse og overvinde dem. Henimod 20,000 Mand, denne gang udmærkede Tropper, havde han samlet, og med dem angreb han den 20de September 1702 Kong Frederik den Fjerde selv, der stod ved Gadebusch med et noget nær lige Antal Danske og desuden 7,000 Sachser. Da en Deel af disse Sidste under Slaget grebe Flugten, kom der Uorden i de danske Linier, og ikke kunde det nytte, at Kongen opmuntrede til Modstand og gik foran med sit Exempel: han udsatte sig kun selv for Fare og bragte end mere Forvirring ved den Opmærksomhed, Generalerne (Jobst von Scholten var den egenlige Hærfører uagtet Kongens Nærværelse) maatte anvende paa at sikre hans Person, hvorved Meget blev offret af det almindelige Overblik. Da Slaget alt var tabt, gjorde dog Grenadererne

og Garden tapper Modstand; men allersidst stode de viborgske Landfolk og foretrak Døden for Overgivelse. Uagtet Tabet af 7,000 Mand, deels dræbte, deels fangne, vare Følgerne af Slaget ved Gadebusch dog ikke saa fordærlige, som man kunde have ventet, ja, de vendte sig endogsaa til Danmarks Fordeel. Stenbock maatte nemlig for at undgaae de fra alle Sider tililende Fjender rette sin Marsch mod Landet nordfor Elben, hvor han, efter paa en grusom Maade at have afbrændt Altona, kastede sig ind i den holsteen-gottorpske Fæstning Tønningen. Frederik den Fjerde harmedes med Rette paa den hertugelige Regering, der trods fredelige Løfter og Forpligtelser aabnede ham denne Tilflugt. Paa Grund heraf tog Kongen ved Patent af 13de Marts 1713 hele den gottorpske Deel af Slesvig i Besiddelse og opgav det ikke siden. Den 16de Mai derefter maatte Stenbock overgive sig som Krigsfange med hele sin Hær (11,000 Mand), og da selve Fæstningen den 7de Februar 1714 overgav sig, bevistes det, tvertimod den gottorpske Regerings Forsikringer, at der var udtrykkelig Ordre til at indlade Stenbock. Skjændt Landkrigen endte med et stort Held for de danske Vaaben, var dog Søkrigen i hvert Fald hæderligere og rigere paa glimrende Vaabendaad. Træfningen i Kjøge Bugt 1710 gav Anledning til Hvitfeldts Heltedaa, som særlig vil blive beskrevet. Admiral Chr. Carl Gabel deels ødelagde, deels erobrede en heel svensk Escadre paa Kolberger Rhed 1715, og han, Christen Thomesen Schested (forhen omtalt) og Peder Raben hævdede Herredømmet i Østersøen og vanskeliggjorde Forbindelsen mellem Sverrig og Pommern. Dog lykkedes det Kong Carl den Tolvte, der efter 5 Aars Ophold i Tyrkiet var kommen til Stralsund, og som heldemodig i denne Fæstning havde modstaaet sine Fjender, i December 1715 at naae derfra til Sverrig, og nu var det hans inderligste Attraa at tage Hævn over Danmark. Snart havde han samlet en stor Hær i Skaane og haabede over Isen at kunne naae Sjælland, men et pludseligt Tøveir lod dette Haab glippe. Nu vendte han sig mod Norge; men her fandt han tapper Modstand fra Frederiksteens Klippefæstning og andetsteds (see Anna Colbjørnsdatters Levnetsbeskrivelse), medens Danmarks udødelige Tordenskjold fra Søen af angreb hans Operationslinie og ødelagde hans Transportflaade i Dynekilen (see Tordenskjolds Levnetsbeskrivelse). Paa samme Tid Carl forgjæves søgte at trænge ind i Norge, samledes en Hær paa Sjælland for at gjøre Landgang i Skaane. Med 22,000 Mand Danske forenedes 40,000 Mand Russere, som Peter Czar selv bragte. Men det

viste sig, at Czaren vilde tage Løvens Part af Byttet, om han ikke endog vilde tage Sjælland med; Uenighed opstod, og han drog bort i Vrede, ja, der aabnedes Underhandlinger mellem ham og Carl om Fred og Forbund mod Danmark. Men disse Planer kom dengang ikke til Udførelse; thi Kong Carl den Tolvte faldt under et nyt Indfald i Norge for Frederikshald den 11te December 1718. Fjendtlighederne fortsattes endnu ind i det følgende Aar, og Tordenskjold fik endnu Tid til at udføre sin næststørste Daad, Klippefæstningen Carlsteens Erobring; England paaskyndte ved sin Mægling Afslutningen af Freden. Ved denne, der sluttedes i Frederiksborg den 3die Juli 1720, fik Danmark (foruden 800,000 Rdl., som England havde givet for de af Danmark erobrede Hertugdømmer Bremen og Verden) 600,000 Rdl. i Krigsomkostninger; Sverrig opgav Toldfriheden i Sundet, som det havde havt siden Brømsebro Freden. Krigens store Resultat var imidlertid Stadfæstelse paa Erhvervelsen af den hertugelige Deel af Slesvig. Sverrig maatte nemlig forpligte sig til ikke mere at understøtte den forrige gottorpske Hertug, og Frankrig og England, ligesom ogsaa senere Østerrig og Rusland, udstedte Garantier for Danmarks bestandige Besiddelse af Slesvig. Ved Patent af 22de August 1721 blev derpaa Hertugdømmet Slesvig indlemmet i den danske Krones Lande, og den 4de September modtog Kong Frederik IV paa Gottorp Arvehyldingen af Stænderne efter Kongeloven. Efter den 11aarige Krig regerede Frederik i Fred og forøgede endvidere Riget med Grevskabet Ranzau, som erhvervedes 1725, da Grev Christian Detlev Ranzau var bleven myrdet, og den yngre successionsberettigede Broder Vilhelm Adolph ved retslig Undersøgelse fandtes deelagtig i denne Misgjerning.

Den imellem den første og den anden Krig liggende Tid benyttede Frederik IV til Oprettelsen af en Væbning af Landets egne Sønner; der blev af stor Vigtighed for Landets Forsvar, for hvilket Frederik forøvrig paa mange andre Maader virkede. Rytteriet forøgedes saaledes til 12 Regimenter, der fordeltes paa Krongodserne (Rytterdistricterne); for at danne Befalingsmænd til Flaaden og Hæren oprettedes først et Søcadet-academi (1701) og senere et Landcadetacademi (1715); Søforterne Trekroner og Prøvesteen anlagdes (1713); Flaaden blev holdt i god Stand, Holmens faste Stok forøget, og de af Christian IV opførte „Nyboder“ derfor udvidede.

Landmilitzens Oprettelse, der var grundet paa Udskrivning efter Lægd

og det dermed forenede Stavnsbaand eller Forpligtelse til at blive ved Fødestavn, modvirkede forøvrig paa en sørgelig Maade Frederik den Fjerdes humane Forordning af 21de Februar 1702 om Op-hævelse af det Vornedskab; som i Aarhundreder havde hvilet saa tungt paa Sjællands, Møens og Lolland-Falsters Landbefolkning, medens hiint tyngende Baand kom til at hvile paa hele Landet og gav de vedkommende Jorddrotter, der bleve Tilsynsmænd med Lægderne, en for Landbefolkningen høist skadelig Indflydelse. „Gunst og Gave, Fjendskab og Venskab afgjorde, hvo der skulde være fri og hvo Soldat; den Bondekarl, som havde Noget til Bedste, afpressedes hver Skilling for at slippe for Krigstjenesten; den Fattige, som Intet kunde give, eller den, som ved en eller anden Leilighed havde paadraget sig Herremandens eller Forvalterens Vrede, maatte bære Musketten“. Det var ikke nogen god Anvendelse af den danske Landsoldat, Landets indfødte Søn, Frederik IV gjorde ved at udleie betydelige Troppécors til fremmed (keiserlig, hollandsk og engelsk) Krigstjeneste.

Skjøndt det faldt i Frederik den Fjerdes Lod, at en meget stor Deel af hans Regeringstid medgik til en ødelæggende Krigsførelse, og skjøndt Forsvarsvæsenet til hans Tid krævede stor Opmærksomhed og stort Tilskud af Statskassen, saae han sig dog istand til, fordi han var en Mand, der forstod baade at holde Raad med sin egen Tid og med Landets Penge, at fremme store Foretagender med Hensyn til Landets indre Bestyrelse. Folkcplysningen var Gjenstand for hans Opmærksomhed, og paa Rytter-districterne lod han opbygge 240 grundmurede Skoler; Vaisenhuset stiftedes; den almindelige Videnskabelighed modtog derimod ikke nogen Opmuntring fra Regeringens Side paa hans Tid; Postvæsenet overtoges for kongelig Regning og erholdt adskillige Forbedringer; Missionscollegiet stiftedes; et grønlandsk Handelscompagni oprettedes, og Colonisationen af dette Land paabegyndtes (see Hans Egede); for Regeringscollegierne blev Forretningsordenen nøie reguleret, og der opførtes en storartet Bygning til deres Afbenyttelse; ogsaa de tvende smukke Slotte, opførte efter italienske Forbilleder, Frederiksberg og Fredensborg, ere fra denne Konges Tid.

Som sørgelige Mærkværdigheder fra Frederiks Regeringstid skal nævnes den skrækkelige Pest, som i Aarene 1710 og 11 hærgede Sjælland og bortrey ca. 23,000 Mennesker, Digebrudet i Marsklandene Juleaften 1717, hvorved flere tusinde Mennesker omkom, og endelig Kjøbenhavns Ildebrand i October 1728, hvorved 2500 private Huse foruden mange

offenlige Bygninger, deriblandt Universitetet og Universitetsbibliotheket med alle dets værdifulde Haandskrifter, fortæredes eller ødelagdes.

Efter at have givet en kort Skildring af Begivenhederne i Frederik den Fjerdes Regeringstid og Kongens Stilling til disse, vil her nu være at tilføie nogle Meddelelser angaaende denne mærkelige Konges Personlighed og private Liv efter hans Tronbestigelse. En engelsk Legations-secretair skildrer i 1702 Kongens Ydre saaledes: „Kongen er af en middelmaadig Statur, han haver et aflangt stort Ansigt med høi Pandc, Næsen meget lang, levende Øine, en stolt Mine. Ganske hvid vilde hans Hud have været og meget frisk, men nu er han meget arret af Smaakopperne. Han bærer en stor blond Paryk.“ En senere Skildring fra Kongens andet Ophold i Italien lyder saaledes: „Hans Majestæt er af Statur liden, af Complexion snarere tynd og mager end feed, uden Rødme i Ansigtet og med lidet Skjæg; en lang og krum Næse, store, mørke og ei meget levende Øine, bred Mund og uskjønne Tænder; lidt krum af Skuldre\*), kort af Hals og rundbrystet. Han har en stor og munter Sjæl, fornøier sig med Jagt, men endnu noget mere ved Dands. Han er forstandig i sine Handlinger og meget vittig, temmelig Ven af det snukke Kjøen, tilbøielig til at elske Damerne og let til at komme i Lidenskab for dem.“ Denne Lidenskab for Damerne spiller en ikke ringe Rolle i Frederiks Historie og kaster nogen Skygge paa ham, navnlig er hans Stræben efter at give uregelmæssige Forbindelser Religionens Indvielse uværdig for denne ellers saa hæderlige Fyrste. Tvende Gange lod han sig vic til venstre Haand, medens hans Dronning levede, først til Elisabeth Helene v. Viereck, Datter af den preussiske Gesandt v. Viereck, født 4de Mai 1679, ophøiet til Grevinde og doteret med Antvorskov Gods den 6te September 1703, hemmelig viet til Kongen kortefter, død efter Nedkomst med en Søn (Frederik Gyldenløve † 1705) den 27de Juni 1704; dernæst til Anna Sophie Reventlou, Datter af den danske Storkantsler Grev Conrad Reventlou, født den 16de April 1693, bortført den 26de Juni 1712 af Kongen fra Clausholm, tillagt Titlen af Fyrstinde af Slesvig og hemmelig viet til ham i Skanderborg. Anna Sophie viedes Dagen efter, at Dronning Louise var bisat i Roskilde Domkirke (den 3die April 1721, hun døde den 15de Marts s. A.) offentlig

\*) Den franske Diplomat de Camilly, der ogsaa har givet en Skildring af Frederik IV, mener endog, at hans ene Skulder var lidt høiere end den anden.

til Kong Frederik ved høire Haand og blev derefter erklæret for Dronning\*), men efter Tronskiftet forviist til Clausholm, hvor hun døde den 7de Januar 1743. Imellem disse tvende bigamiske Forbindelser havde Kongen en Frille ved Navn Charlotte Helene Schindel, der blev Grevinde 1710 og doteret med Grevskabet Frederiksholm, bestaaende af Godserne Næsbyholm og Bavelse; hun faldt snart i Unaade „formedelst Omgang med Generalmajor Bülow“.

Næst disse Forhold veed Historien i det Hele taget kun Godt at sige om Frederik den Fjerde. Han var arbeidsom som Christian den Fjerde; Conseilssalen og Collegierne vare hans jevnlige Opholdssteder, men ogsaa i sit private Cabinet var han at finde ved Arbeidsbordet, og det i den silde Nattetime. Han var gavmild ligeoverfor virkelig Trang, aldrig karrig, naar noget Almeennyttigt kunde fremmes; i sine politiske Forhold viste han Klogskab, og det mere end Christian den Fjerde, og efterlod derfor Staten til sin Eftermand, udvidet i Omfang og med forøgede Indkomster; han var dansk af Sind, aaben og ærlig af Tænkemaade, jevn af Sæder og ligefrem mod Høie og Lave; han elskede Folket og var, i Modsætning til Faderen, ikke Adelens særlige Forfremmer; „Bondestanden tæller ham med Christjern den Anden, Christian den Fjerde og Frederik den Sjette blandt sine Velgjørere“.

Kong Frederiks Sundhed var alt nogle Aar før hans Død i kjendeligt Aftagende. 1724 brugte han Badene i Aachen, men uden Virkning; hans tidligere Hæmorrhoidaltilfælde standsede, og Vandsot begyndte at udvikle sig. Det var denne Sygdom, der endte hans Dage i Odense (paa Hjemreisen fra Holsteen) den 12te October 1730 efter en 31aarig Regering, „som han førte saa vel, at han har Krav paa at kaldes en af Danmarks bedste Konger“.

\*) Den franske Diplomat de Camilly giver følgende Skildring af Anna Sophias Ydre paa den Tid, hun var Dronning: „Hun er stor og har et godt Udseende; hendes Taille skulde være fuldkommen, dersom hun kunde have vogtet sig for Embonpoint. Hun er Brunette, har sorte ildfulde Øine; hendes Næse er velskabt, hendes Mund smuk; men en altfor varm Hud og meget slette Tænder vanzire det øvrige skjønne Udortes“.

Kong Frederik den Fjerde efterlod af sit Ægteskab med Dronning Louise 2 Børn: Kong Christian den Sjette og Prindsesse Charlotte Amalie, der døde ugift.



## Peder Tordenskjold.

„ — — Al hans Manddom og Bedrift  
Kan ei staae i dette Skrift,  
Men jeg vil for Læserne  
Skrive det Fornemmeste,“

hedder det i den naive Folkevise om Tordenskjold, og det Samme gjælder om nærværende korte Skildring af Danmarks og Norges folkeligste Søhelt. Heldigviis behøves der heller ikke synderligt Mere, da Tordenskjolds Livs-omstændigheder og Bedrifter i den Grad ere gaaede over i Almeen-kundskaben, at det næsten er tilstrækkeligt at hentyde til dem for at opfriske dem i Alles Minde. Det gjælder altsaa nærmest om at kunne træffe „det Fornemmeste“.

Tordenskjold fødtes i Trondhjem den 18de October 1690\*) og fik i Daaben Navnene *Peder Jansen Wessel*. Forældrene vare Kjøbmand og senere Raadmand i nævnte By, Jan Henriksen Wessel, og Maren Wessel, født Schøller. Faderen var af hollandsk og Moderen af dansk Æt, begge retsindige og gudfrygtige Folk, der stode sig taalelig godt, men dog undertiden havde Møie med at faae Pengene til at slaae til paa Grund af „de „Døttre sex og Sønner tolv“, hvormed deres Ægteskab var velsignet.

\*) Det forhen almindelig angivne Fødselsaar 1791 har ved senere Forskninger vist sig at være fællagtigt.



Streng Huustugt herskede i Hjemmet; men Strengheden var dog ikke større, end at Peder — som neppe har været den mindst Revsede af Drengene — selv da han havde svunget sig høit op paa Ærens Stige, vedblev at nære den inderligste Kjærlighed og Ærbødighed for de Gamle. Spiren til den barnlige Gudsfrygt, der er et Særkjende for Tordenskjold, var naturligviis ogsaa nedlagt hos ham i Hjemmet.

Uforfærdet Mod, parret med Snildhed, finder man alt hos Drengen, som klippede sit lange Haar af og smurte Hovedet ind med Sæbe for at beseire en ældre Modstander, der pleiede at gribe ham i Haartoppen eller Ørene. Det var imidlertid ikke disse Egenskaber, som Faderen satte Priis paa: Sønnerne skulde enten være Præster, Handelsmænd eller Haandværkere, og da Peder ikke vilde gjøre Gavn ved Bogen, kom han som bekjendt først i Skræder-, dernæst i Barbeerlære og flygtede endelig til Kjøbenhavn ved Bistand af en kongelig Lakai, som han havde gjort Bekjendtskab med under Frederik IV's Ophold i Trondhjem. I Hovedstaden fik han en ny Hjælper i den kongelige Slotspræst og Skriftefader, Trønderen Doctor Peder Jespersen, hos hvem han blev et Slags Opvarter, og som efter halvandet Aars Forløb skaffede ham Ansættelse som Lærling paa Holmen, til hvilken Stilling den nu sextenaarige Dreng havde faaet en ubetingelig Lyst. Hermed var Peder Wessel kommen paa sin rette Hylde, og efter to Reiser som Koffardimatros, til Kysten Guinea og til Ostindien, hvorfra han medbragte de hæderligste Vidnesbyrd, blev han 1709 indskreven som virkelig Søcadet og gjorde derpaa endnu en Reise til Ostindien med en Koffardifarer.

Ved Hjemkomsten derfra var den elleveaarige Krig med Sverrig begyndt, og med den begyndte og endte den eventyrligste Krigerbane, vor Historie har at opvise, idet den ubekjendte borgerlige Cadet i Løbet af disse elleve Aar bragte sit Navn paa Alles Læber, baade Venners og Fjenders, vandt sig et Adelsskjold og svang sig op til en af Marinens høieste Ærespostør — Altsammen ved egne Kræfter; thi kan det end ikke nægtes, at Lykken som oftest i en sjelden Grad stod ham bi, saa hævdede han dog sit Heltery, selv hvor dette ikke var Tilfældet.

Koffardifarereren var af Frygt for svenske Krydsere i Kattegattet tyet til Bergen, og herfra reiste den nittenaarige Cadet over Land til Christiania, hvor han med freidig Selvtillid fremstillede sig for den høistcommanderende General i Norge, Valdemar Løvendal, Ulrik Frederik Gyldenløves Sleg-

fredsøn, og bad om Commandoen paa en lille Krydser, Snauen „Ormen“, der nylig var bleven udrustet. Ynglingens Optræden, der stod i saa god Samklang med hans kjække, smukke Physionomi, har sandsynligviis strax indtaget Løvendal for ham; thi Wessel fik „Ormen“ at føre og førte den saa godt, at han fire Maaneder efter forfremmedes til Licutenant og to Aar efter betroedes Commandoen paa en Galei paa 18 Kanoner, som Løvendal selv havde ladet udruste og opkalde efter sig.

Nu fulgte Bedrift Slag i Slag paa Bedrift, og Wessels Berømmelse og Rang voxede ligesom en rullende Sneeboldt. 1712, samme Aar, han havde faaet „Løvendals Galei“ at føre, deeltog han med stor Kjækhed i Slaget ved Rygen og forfremmedes til Capitainlieutenant. 1713—14 anvendtes han til at convoiere Koffardiskibe og til Krydstogter paa den svenske Kyst, hvor han bestod de bekjendte Eventyr og Kampe, der vidnede om, at

„Vikingaanden over Nordens Hav  
Fløi atter ungdomskjæk og staalomgjordet.“

I Slutningen af 1714 steg han til Capitain. I Slagene paa Colbergerheide og under Rygen det følgende Aar udmærkede han sig i høi Grad og bestod dernæst med sin nye Fregat, „Hvide Ørn“, som han selv havde erobret, den for vore Øren næsten fabelagtig klingende Fægtning med to overlegne fjendtlige Skibe, et Orlogsskib og en Fregat, som nødtes til at gribe Flugten. I Februar 1716 ophøiedes Wessel i Adelstanden under Navnet *Tordenskjold*, udførte i Juli samme Aar sin Stordaad, Ødelæggelsen af den svenske Transportflaade i Dynekilen, og sprang lige til Commandeur. Hans dristige Angreb paa Gøteborg og Strømstad mislykkedes rigtignok, men den nedsatte Krigsret maatte erkjende, at han „i alle Maader havde gjort vel“, og hans Lykkestjerne, der et Øieblik var blegnet for Misundelsens Pust, skinnede atter i sin fulde Glans. 1718 steg Tordenskjold til Schoutbynacht, og 1719, efter Indtagelsen af Marstrand og Carlsteen, udnævnte Frederik IV ham til Viceadmiral og bandt egenhændig sit diamantbesatte Brystbillede i Heltens Knaphul.

Som ovenfor antydet, havde Tordenskjolds Lykke skaffet ham mægtige Fjender, ikke blot blandt hans Standsfæller, men ogsaa blandt Hofadelen, der saae ned paa den borgerlig fødte Sømand og ikke lod nogen Leilighed gaae tabt til at nedsætte hans Fortjenester og søge at skille ham ved Kongens Gunst. Allerede den bekjendte todages Kamp med den engelsk-

svenske Kaper, der endte med, at Cheferne paa Skandsen drak hinandens Skaal, var bleven benyttet til at skaffe ham en Generalfiskalssag paa Halsen, og senere søgte man stedse ved hver Leilighed at give ham Udseende af en ærgjerrig Vovehals, hvem det vilde være uforsvarligt at betroe nogen Commando af særlig Vigtighed. Heldigviis havde Tordenskjold ogsaa mægtige Velyndere, nemlig foruden Løvendal og General-Admiral U. F. Gyldenløve, Seirherren fra Colbergerheide, Kong Frederik IV selv, der, trods at man søgte at bearbejde ham gennem Anna Sophia Reventlou, vedblev at skjænke Tordenskjold sin Tillid og afviste Øretuderne med den betegnende Erklæring: „Vi finde dog ellers ei synderlig Nogen, som gider Noget gjøre“.

Aldeles uden Skyld stod Tordenskjold vel ikke overfor sine Fjender. Det maa erkjendes, at den djærve og noget raa Sømand var temmelig hensynsløs i sin Optræden; selv lutter Iver og Fyrighed, forlangte han det Samme af Andre, baade Over- og Underordnede: hans Forlangender til Generalitetet og Admiralitetet vare ofte affattede i en Tone, som neppe kan kaldes sømmelig, og de ham underlagte Befalingsmænd kom ikke til at døe i Synden, dersom de i mindste Maade svigtede, hvad han betragtede som Tjenestepligt. At denne undertiden maaskee vel vidt drevne Streghed dog ikke udstrakte sig over, hvad han fandt fornødent til Tjenestens Tarv, har man et smukt Exempel paa i Sagen med Capitain Vosbein, der havde fornærmet Tordenskjold personlig og ved sin Overhørigheid været Skyld i, at Angrebet paa Gøteborg mislykkedes, men for hvem den Fornærmede ikkedestomindre varmt gik i Forbøn, da Vosbein havde beviist sin Dygtighed ved Erobringen af en fjendtlig Fregat og gjort ham en ubetydelig Afbigt. Det er ogsaa et ikke ringe Vidnesbyrd om Tordenskjolds Menneskeværd, at han midt i al sin Hædersglands aldrig viste Spor af det Overmod, der saa ofte findes hos Lykkens Yndlinge. Hvad der bevarede ham derfor, var dels hans kjernesunde, ærlige Natur og dels hans før-omtalte Religieusitet, der bragte ham til at give Gud alene Æren for Alt, hvad han havde udrettet.

Alt i levende Live var Tordenskjold, hvad han endnu er: Menigmands Yndlingshelt. Ingen af vore Krigere, hverken før eller efter ham, er det saaledes lykkedes at bringe sit Navn og sine Bedrifter i Folkemunde. Grunden hertil er vel for en Deel, at han var udsprungen af Folkets Midte, og at hans Bedrifter tilhobe kom Fædrelandet tilgode, men

tillige og hovedsagelig maa den søges i hans personlige Egenskaber: hans eventyrlige Kjækhed, hans vindende Ydre og hans freidige Lystighed midt i Faren, hvorom det endnu den Dag idag gængse Mundheld: „Det gaer glædelig, sagde Tordenskjold, han havde kun een Mand tilbage, og han græd“, fører Vidnesbyrd. Hans bratte og tragiske Endeligt midt i hans fulde Ungdomskraft og Hædersglands har gjort Resten.

Tordenskjolds sidste Bedrift var det natlige Angreb paa Elfsborg og Tilbageerobringen af en tabt Galei. Der var alt dengang gjort Skridt til Fredsunderhandlinger, og strax efter sluttedes en Vaabenstilstand. Freden paafulgte om Sommeren, og

„da nu Krigen Ende fik,  
hastig han af Verden gik“,

som det hedder i den ovenomtalte Folkevise: kjed af det ørkesløse Liv i Hovedstaden og harmfuld over de smaalige Drillerier, han var udsat for i Admiralitetet, søgte og fik han Orlov til en Udenlandsreise, som endtes ved den ulykkelige Duel paa Gledinge Mark i det Hildesheimske, hvor Helten, der saa ofte havde trodset Døden i hæderlig Kamp for Fædrelandet, jammerlig maatte lade sit Liv for en forløben Lykkeridders Kaarde den 20de November 1720. Hans balsamerede Liig førtes til Kjøbenhavn, hvor det gjemtes i Gravhvælvingen under Holmens Kirke, indtil Kong Frederik den Sjette 1819 skjænkede det en sort Marmorkiste og en Plads i Kirkens Kapel ved Siden af Niels Juel.

Tordenskjold døde ugift. Et Sagn fortæller, at hans Udenlandsreise tildeels skal have været foranlediget af Interesse for en ung, i hans Bedrifter forelsket Englænderinde, som hans Ven, den engelske Gesandt Carteret, havde beskrevet ham; men der er ligesaa lidt nogen historisk Hjemmel herfor som for et andet mindre bekjendt Sagn, ifølge hvilket Tordenskjold skal have været forlovet med en Datter af den som Digter bekjendte jyske Landsdommer Tøger Reenberg. Navnet Tordenskjold uddøde med ham, men gjenoplivedes atter ved en Brodersøn, Johan Christopher Wessel, som for at have hævdet sin Monarks Ære overfor nogle franske Officerer af Frederik V optoges i Adelstanden med Farbroderens Navn og Vaaben. En af den nye Tordenskjolds Sønner erhvervede sig stor Rigdom i Ostindien og har foreviget sit Navn ved et betydeligt Legat til Byen Holmestrand, hvoraf den endnu eksisterende „Tordenskjoldske

Borgerskole“ er oprettet. Navnet Tordenskjold uddøde atter 1828 med den pensionerede Sølieutenant Johan Christian Tordenskjold, en fjolet Stakkel, der i sin Taabelighed ved en Audients skal have beilet til daværende Kronprindsesse Caroline og være bleven afviist af Kong Frederik den Sjette med den godmodige Erklæring, „at hans Datter endnu var for ung til at tænke paa at gifte sig“. Slægten Wessel blomstrer endnu i Sidegrene: den navnkundigste Mand af disse var Digteren Johan Herman Wessel, Sønesøn af en af Tordenskjolds Brødre.



### Iver Hvitfeld.

Den gammeladelige danske Slægt Hvitfeld, der alt forekommer i Christopher den Andens Tid (det var i Peder H.'s Huus, at denne Konge blev tagen til Fange af to Adelsmænd 1333) og til hvilken den berømte Krønikeskriver Arild Hvitfeld hørte, hvis Levnetsbeskrivelse foran er givet, havde i Slutningen af det 16de Aarhundrede forgrenet sig til Norge, idet Anders Hvitfeld da ægtede den aggershusiske Høvedsmand Peder Hansen Basses Datter Margrete, som bragte ham den adelige Sædegaard Trondstad paa Hudrum i Medgift. En Sønesøn af Anders Hvitfeld var Oberst og Commandant paa Frederiksteen, Tønne Jacobsen Hvitfeld til Trondstad og Tomb — hæderlig bekjendt fra Frederikshalds kjække Forsvar mod Carl Gustav — og en Søn af denne i hans første Ægteskab med Hille Margrete Nold var Søhelten Iver Tønnesen Hvitfeld, til hvis Navn man knytter den stolteste Bedrift i vor Søkrigshistorie.

Iver Hvitfeld er født den 5te December 1665, sandsynligviis paa Fæstningen Frederiksteen. Om hans Barndom og første Ungdom veed man saagodtsom Intet. I sit sjette Aar mistede han sin Moder og i sit tolvte Faderen, der havde giftet sig anden Gang med Sophie Amalie Rosenkrands. Efter Faderen arvede Iver Trondstad, som han dog først 1686 kom i ubeskaaren Besiddelse af, da hans Svoger, Axel Rosenkrands, afstod ham sin paa Søsterens Vegne tilkommende Arvepart. Søjtenesten synes Iver Hvitfeld ligesom Størstedelen af Datidens Sølhelte at have lært i hollandsk Tjeneste; i ethvert Fald foretog han sin første længere Reise (1687—88) som Adelsbors (Cadet) ombord i det hollandske Orlogsskib „Staat en Landen“, ført af Capitain van Laar. Sammen med Hvitfeld tjente ombord i „Staat en Landen“ senere Viceadmiral Just Juell og Baron Løvendal. Reisen gik fra Texel til Smyrna og varede omtrent tre Fjerdingaar.

Sandsynligviis er Hvitfeld kortefter vendt hjem og indtraadt i dansk Tjeneste; thi 1694 anføres han som Capitain paa Fregatten „Blaaheiren“. Et Par Gange til findes Hvitfeld udcommanderet med Skibe; men væsenligst blev han dog benyttet til at hverve Matroser i Norge og sende dem til Danmark, et Hverv, hvorved han skilte sig med saamegen Dygtighed, at Frederik IV under sit Ophold i Norge 1704 udnævnte ham til Commandeur og Chef for Søequipagen i Christianssand.

Krigen med Sverrig udbrød paany 1709, og næste Aar finder man Hvitfeld som Chef paa Linieskibet „Dannebrog“, hørende til den danske Hovedflaade, som under Generaladmirallieutenant U. C. Gyldenløves Commando skulde convoyere en Transportflaade med 6000 Mand russiske Hjælpetropper ombord fra Danzig til Kjøbenhavn. Det var blevet seent paa Aaret, da man forgjæves havde ventet paa, at den svenske Flaade skulde stikke i Søen, og Natten efter, at Gyldenløve var løben ud fra Kjøgebugt (14de September), reiste der sig en Storm, der adsplittede Eskadren og tilføiede Skibene saa stor Skade, at 4 af dem maatte sendes til Kjøbenhavn som ubrugelige for dette Aar; og Resten gaac tilbage til Stationen i Kjøgebugt for at reparere. Flaaden, hvoraf tidligere en Afdeling var sendt til Nordsøen, bestod nu kun af 26 Linieskibe med 1714 Kanoner, 5 Fregatter\*), 6 Snauer og 7 Brandere, samtlige meer eller

Under •Fregat• forstod man dengang det Samme som nu ved •Corvet•.

mindre beskadigede som Følge af Stormen — „Dannebrog“ havde saaledes faaet sin Fokkemast knækket —, og desuden herskede der, foranlediget af den slette Proviant, saa stor Sygdom blandt Mandskabet, at omtrent en Syvendedeel af det var utjenstdygtig. Ikkedestomindre gik Reparationen temmelig rask fra Haanden, og man var netop bleven færdig, da man den 4de October, Kl. 10 Formiddag, fik Øie paa endeel Seilere, som man først antog for Transportskibene fra Danzig, men som snart viste sig at være den svenske Hovedflaade, der under Commando af Generaladmiral, Grev H. Wachtmeister endelig var løben ud fra Carlskrona og nu kom for at gjøre det af med sin alt af Naturen halvt slagne Fjende. Den svenske Flaade, der bestod af 21 Linieskibe med 1530 Kanoner, foruden Fregatter, Snauer og Brandere, talte vel næsten 200 Kanoner færre end den danske, men dette opveiedes fuldkomment ved, at den kom lige fra Havn og havde frisk Mandskab ombord.

Gyldenløve havde strax, saasnart Vildfarelsen opdagedes, givet Signal til at kappe Ankertovene, for at Flaaden kunde komme i Slagorden og om mulig vinde Luven fra Fjenden, men dette mislykkedes, dels paa Grund af Modvind og dels paa Grund af det snevre Farvand. Hvitfeld med „Dannebrog“ var i Spidsen for den danske Avantgarde og følgelig Fjenden nærmest. Under Opkrydsningen blev han beskydt af det svenske Generaladmiralskib „Göta Leyon“ og dets Secundanter og besvarede Ilden; men efter nogle faa Skud saaes en svær Røg stige op fra „Dannebrog“, og kortefter slog Luen iveiret agterude. Ifølge en samtidig Beretning var Branden opstaaet ved, „at der kom Ild af Fængkrudtet i de udhængte Køier“. Ilden omspændte efterhaanden hele Skibet, først gik Mesanmasten, dernæst Stormasten og endelig Fokkemasten overbord. Hvitfeld kunde muligviis, med Færø for at stikke den danske Flaade i Brand, have reddet sig og Mandskabet ved at lade Skibet drive iland; men er end Tanken herom opstaaet hos Helten, har han øieblikkelig forjaget den og opflammet Mandskabet til at følge hans Exempel: trods Branden vedblev han at beskyde Fjenden, *idet hun paa samme Tid bestræbte sig for at bringe Skibet tilankers*, hvilket ifølge det nærmeste Skib „Havfruen“s Journal ogsaa var lykkedes ham, kort forinden Ilden naaede Krudtkammeret, og „Dannebrog“ med saagodtsom hele sin heltemodige Besætning — noget over 500 Mand — sprang i Luften. Reddede bleve kun nogle Chalouproere og 3 Mand, som bjergede sig i Hvitfelds Fiskerjolle. Kortefter „Dannebrog“s

Himmelfart gik Kulingen over til en Storm, der afbrød Fægtningen og vedvarede i 2 Dage, hvorpaa den svenske Flaade, der under Stormen havde mistet 2 Orlogsskibe; hastede tilbage til Carlskrona, forgjæves forfulgt af den danske.

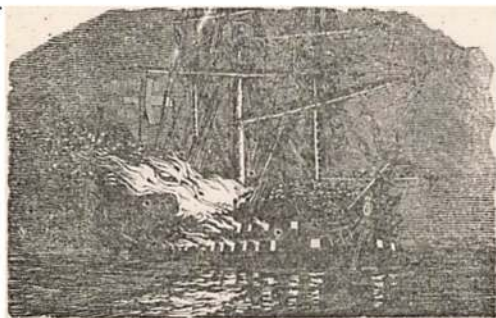
Hvitfelds Stordaad er — som Følge af, at den første Indberetning fra Gyldenløve om Slaget er bortkommen — en Tidlang bleven stillet i Tvivl, men nyere Forskninger have paaviist det Ugrundede heri og Danskens Ret til vedvarende at synge om „Dannebrog“:

« — — Og flyver Du til Himlen  
I stolte Luers Favn,  
Da nævn for Stjernevrímlen  
Din høie Hvitfelds Navn.»

Af Hvitfelds Legeme skulle nogle Lemmer være fundne paa Stranden og gjenkjendte paa en Ring, han bar paa en af Fingrene. Disse bleve lagte i en Kiste og overførte til det Hvitfeldske Gravkapel ved Hudrum Kirke, hvor Kisten endnu findes; den er uden Indskrift, men paa Laaget prydet med Hvitfeldernes og Noldernes Vaaben samt med en Blyplade, hvori en Afbildning af „Dannebrog“ er indgravet.

Iver Hvitfeld efterlod sig en Enke og fire Børn, to Sønner og to Døttre; een Søn og to Døttre vare døde i spæd Alder før Faderen. Eukens Jomfrunavn var Kirsten Røyem, en Datter af Amtmand i Lister og Mandals Amt, Claus Nielsen Røyem. Hun overlevede Manden i fyrretyve Aar og nød en Aarpenge af 200 Rdl. fra Danmark, som paa Admiralitetets Indstilling var bleven hende tilstaaet af Kongen.

Efterkommere af Iver Hvitfeld leve endnu i Norge; men den lige Mandslinie efter ham er uddød 1800 med Sønesønnen Lieutenant Tønne Hvitfeld til Trondstad.





## Anna Kolbjørnsdatter.

Slægten Kolbjørnsen skriver sig fra Soløer i Norge, hvor den eiede Gaarden Arneberg i Hof Sogn og nød megen Anseelse. Annas Bedstefader, Torsten Kolbjørnsen, var Lensmand i Bygden, og hendes Fader, Kolbjørn Torstensen, var den ældste af dennes fem Sønner. Han bestemtes til den geistlige Stand og skal have været en af de første Disciple paa det af Christian IV stiftede Gymnasium i Christiania. I Aaret 1660 blev han Sognepræst i Sørums Præstegjeld og døde i dette Kald som Jubellærer 1720 i sit 93de Aar. Han var to Gange gift og havde ialt atten Børn, hvoraf dog kun ti levede; af disse vare de tre med hans første Hustru, Anna Jacobsdatter Kraft, de syv med den anden, Katrine Stub, en Datter af den heltemodige Præstemand Kjeld Stub til Ullensager. Til Børnene af første Kuld hørte Anna Kolbjørnsdatter, som var det næstældste, til dem af andet Brødrene Peder og Hans Kolbjørnsen, noksom bekjendte fra Frederikshalds Beleiringer 1716 og 1718.

Anna Kolbjørnsdatter er født mellem Aarene 1660—66. I en ung Alder, sandsynligviis i Aaret 1683, blev hun gift med Faderens Kapellan, Magister Jonas Ramus, hæderlig bekjendt baade som theologisk og historisk Forfatter. Først 1690 forflyttedes Ramus som Sognepræst til Nordrehou paa Ringerige, hvor Anna sexogtyve Aar efter, nemlig den 28de Marts 1716 — altsaa som halvhundredaarig Kone — lagde et Mod og en Aandsnærværelse, parret med et Fædrelandssind, for Dagen, som har bragt hendes Navn til at leve i Historien.

Carl XII var tyve Dage tidligere falden ind i Norge, havde besat Christiania og begyndt at beleire Fæstningen Aggershuus. Den dansk-norske Hær under General Lützwow havde trukket sig tilbage for Overmagten og indtaget en fast Stilling ved Gillebæk i Lier, det høieste Punkt paa Veien mellem Christiania og Drammen. Svenskekongen, der af Mangel paa Skyts ikke kunde udrette Noget mod Aggershuus, og som af samme Grund heller ikke kunde drive Lützwow ud af hans Forskandsninger, besluttede nu at gjøre en Diversion i Ryggen paa den dansk-norske Hær og samtidig plyndre og ødelægge Sølvværket paa Kongsberg. Til den Ende afsendte han en omtrent 800 Mand stærk Rytterafdeling under Oberst Axel Løwen, som skulde trænge frem gennem Hakedalen, Hadeland og Ringerige. Løwens Tog blev imidlertid forsinket ved et Angreb i Hade-

land af en norsk Bondeflok under Anførsel af Præsten Anders Hammer til Gran, hvilket vel blev slaaet tilbage, men ikke uden føleligt Tab for Svenskerne. Som Følge heraf ankom Løwen med sit Corps først Lørdagften den 28de Marts til Nordrehous Præstegaard, hvor han indkvarterede sig i den Hensigt Dagen efter at overrumple en Deling norske Dragoner, der laa paa Gaarden Steen, en god halv Miil fra Nordrehou, og som hørte til et Corps under Oberst Øtken, der var afsendt fra det dansk-norske Hovedkvarter for at beskytte Sølvværket.

Jonas Ramus — nu en sexogtresindstyveaarig og svagelig Mand — var sengeliggende, og det tilfaldt derfor Huusmoderen at modtage de frygtede Gjæster, der overalt havde betegnet deres Vei med Ødelæggelse og Plyndring. For om muligt at undgaae dette satte hun det venligste Ansigt op, dækkede et godt Bord for Officererne og sørgede tillige for de Menige, for hvem hun hos Obersten udvirkede Tilladelse til at tænde store Vagtbaal, hvorved de kunde varme sig, da Størstedelen af dem maatte tilbringe Natten under aaben Himmel. Med Baalene havde Anna Kolbjørnsdatter imidlertid en anden Hensigt: de skulde tjene til at oplyse de norske Dragoner om Fjendens Nærhed og tillige til Veiledning ved det Overfald, som Præstekonen i Smug havde forberedt ved strax efter Svenskernes Ankomst at sende en af sine Piger med en skreven Seddel — hvori Oplysninger om Svenskernes Antal og Plan — skjult i den ene Sko til sin tilkommende Svigersøn og Nabo, Fogeden Lars Mikkelsen, som ufortøvet besørgede Meddelelserne videre. Planen lykkedes fuldkomment: Svenskerne, der vare blevne fyldte med Viin, Øl og Brændeviin, holdt kun slet Vagt og bleve Klokkeren tre om Natten midt i Sviren selv overrumplede af dem, de havde paatænkt at overrumple; flere af Officererne, hvoriblandt Oberst Løwen selv, og 150 Mand toges tilfange, 40 bleve dræbte, og Resten flygtede tilbage ad samme Vei, de vare komne. Normændene, blandt hvilke en Vagtmester ved Navn Thor Hovland særlig udmærkede sig, mistede kun 3 Mand.

Ifølge Sagnet skal Anna Kolbjørnsdatter Dagen efter atter have havt Leilighed til at vise sit Mod og sin Aandsnærværelse paa en endnu mere slaaende Maade. Hun tilligemed en Nabokone var gaaet ud for at bese Valpladsen, men stødte der i Nærheden paa en sprængt Afdeling Svenskere, hvis Anfører satte hende sin Karabin for Brystet og spurgte hende, hvor Normændene befandt sig, og hvor mandstærke de vare. Nabokonen

besvime af Forskrækkelse; men Anna spurgte kjækt den svenske Corporal, om han tjente sin Konge for at skyde Kjærlinger ihjel, og da han, skamfuld herover, lod Carabinen synke, men gjentog Spørgsmaalet, fortalte hun ham, at de norske Dragoner ordnede sig bag Kirken for at begynde Forfølgelsen, og at de „vare tykke som Sand“. Forskrækkede herover toge Svenskerne strax Flugten.

Anna Kolbjørnsdatters senere Liv hører kun Personalhistorien til. Manden døde to Aar efter og ligger begravet i Nordrehous Hovedkirke, hvor hans Ligsteen af støbt Malm endnu skal findes opreist ved Muren i Sakristiet. Med Anna havde han fem Børn, tre Sønner og to Døttre, af hvilke den næstældste Søn Daniel havde afløst ham i Kaldet i det sidste Aar af hans Levetid.

Efter Mandens Død tog Anna Kolbjørnsdatter, der sad i uskiftet Bo, sit Enkesæde paa Gudsgaarden, som hun eiede tilligemed Gaardene Hverven og Frog, nogle af de bedste i Sognet. Hun overlevede alle sine Børn, og den Eneste af sin Slægt, hun havde om sig, da hendes Time slog, først i November 1736, var et attenaarigt Barnebarn, Datter af den ovennævnte Foged Lars Mikkelsen og opkaldt Anna efter hende. Denne Anna Larsdatter testamenterede hun med kongelig Bevilling hele sin Formue, som var meget betydelig, dog paa den om hendes Klogskab og Betænkksomhed vidnende Betingelse, at Jordegods og Gaarde ikke maatte bortsælges efter hendes Død, „saasom de rede Penge, derfor kunde nydes, lettere og snarere med al sin Indkomme kunne bortflyve ved en eller anden Hændelse, end nu da Pengene staae faste i Godset, thi om Ildebrand skulde overgaae Gaardene, som Gud dog naadelig afvende, saa bliver dog Jorden igjen, og derpaa er Skov til Bygning undtagen til min paaboende Gaard Gudsgaarden, og slaer Jorden fejl et eller andet Aar med Grøde, saa giver den dog siden igjen“.



## Ludvig Holberg.

„Det bliver med Billighed bebreidet“, skriver L. Holberg i Danske og Norske Stat, „at vi skrive saa Lidet paa Dansk, men, naar man nøie examinerer Nationens Genie og Egenskab, kan man let see, at Skylden findes ikke hos lærde Folk. Thi det er at mærke, besynderligen hos disse Nørdiske Folk, at de have en overmaade stor Begierlighed efter at tale og forståae fremmede Sprog, hvilket foraarsager, at de heller læse fremmede Bøger end Danske, for tilligemed Materien at forfremmes udi Sproget. Dette, som endeel kan kalde en Dyd, andre med større Føie en Svaghed hos disse Nationer, foraarsager, at de faa danske Bøger, som blive skrevne, meget Lidet debiteres, naar jeg undtager Romaner, hvilke tidt blive oplagte og kjøbte af den gemene Almue, som ikke forståaer Andet end deres Moders Sprog“. Disse Yttringer udvise, hvad Sandhed er, nemlig at der, da Holberg fremtraadte som Forfatter, ikke existerede nogen dansk Literatur. Det er i nogle af de foregaaende Levnetsbeskrivelser i dette Skrift vel paa-viist, at Enkelte havde gjort sig fortjente af det danske Sprog; vi have nævnt Christen Pedersen, Anders Sørensen Vedel, Peder Syv, Anders Arrebo, Birgitte Thott, Anders Bording og Thomas Kingo, og der kunde jo endnu nævnes mange Flere, der dog vel langtfra kunne sættes ved Siden af disse; men en nyere Digter har med disse Undtagelser fuld Ret, naar han skriver:

Der var knapt skrevet paa Dansk en Bog,  
Som ret kunde Hjerterne hue,  
Kun Eventyr brugbar i Kakkelovnskrog,  
Kun Vise til Spinderskens Stue.

Hver Mand, som med Kløgt gik i Lærdom til Bund,  
Latin paa Papiret kun malte,  
Med Fruerne Fransk, og Tydsk med sin Hund,  
Og Dansk med sin Tjener han talte.

„Med Holberg begynder en ny dansk Literatur: han er den nuværende Literaturs Stifter“, siger N. M. Petersen. Han forstod at skrive Bøger, der „kunde debiteres“, ja endogsaa i Eftertryk, som Forfatteren til sin store

---

Ærgrelse maatte fornemme. Og det var ikke faa Bøger, Holberg bragte til Debit i de forskjelligste Fag, det var „en heel poetisk og prosaisk Bogverden“. Med ham brød Oplysningens Sol frem over Danmark i alle Retninger. Han forstod at skrive for sine Landsmænd. Hans Sprog kom fra Folkets inderste Sjæl og fandt Vei til den. „Han blev Opdrager for sit Folk i dets Umodenhed. Han afvænnede det fra Unoder. Han lærte det at bruge Eftertanke og sund Sands, han underviste det, han morede det“. Og hvad han af Formue samlede ved denne utrættelige Flid igjennem en lang Aarrække, det skjænkede han til den Stiftelse, i hvis Kirke han nu hviler. Der kunde med Rette skrives paa hans Liigkiste: „De store og mange Værker, med hvilke han berigede og prydede sit Fædreland, endog til Misundelse og Beundring hos Fremmede, belee Døden og Graven. Holberg lever og er i Alles Munde, hans Rygte grønnes altid og skal voxe hos vore Efterkommere“.

Holberg var født i Bergen den 3die December 1684. Han mistede tidlig sine Forældre, Faderen, Oberst Christian Holberg, alt i sin første Barndom. Som Søn af en høi Militair blev han bestemt til Militairstanden, ja, var endog indskreven som Corporal; men et indre Kald førte ham bort fra denne Vei og ind paa Videnskabernes Bane; han blev Student 1703 og tog theologisk Examen i den nærmest følgende Tid. Han gjorde derefter tre Udenlandsreiser (han foretog senere endnu to) og begyndte derpaa 1711 som Alumnus paa Borchs Collegium sin omfangsrige Forfatterbane med „Indledning til de europæiske Staters Historie“, hvorefter han 1713 udgav „Anhang til de europæiske Staters Historie“, 1ste Part (blev senere ikke fortsat). 1714 blev han Professor extraordinarius ved Universitetet, 1715 udgav han sin „Introduction til Natur- og Folkeret“ og derefter fulgte „Peder Paars“, dette af Vid og Lune sprudlende Poem

— — Om den store Peder Paars,  
Der tog en Reise for fra Kallundborg til Aars,•

hvor Latteren udgyder sig over danske Forhold, Karakterer, Sæder, Fordomme og Overtro; Skjemtedigtene, der efterligne classiske Emner (Juvenal) og dreie sig om almindelige menneskelige Daarligheder, samt Comedierne (de første 20, senere andre 12), ved hvilke han især lagde an paa „at fremstille nye Feil, som ikke vare behandlede før af andre Comedieskrivere,

men vare vor Nation egne“, og „Forvandlingerne“, hvori han følger Ovids *Metamorphoser*, men i omvendt Orden, som han selv siger:

„Den store Phoebi Søn, som Veien mig bereder,  
Om Folks Omskabelse til Dyr og Fugle qvæder,  
Jeg siunger over det, som mere selsomt er,  
Om Besters Dannelse til store Mennesker;“

(Skaden bliver Barbeer, Ræven Diplomat, Ravnen Skifteforvalter, Nattergalen Sangerinde, Æslet Landsbydegn, Oxen Hollænder, Bukken Philosoph). Henimod Slutningen af Frederik den Fjerdes Regering havde han alt igjen vendt sig til det Historiske og Statistiske og udgivet „Danmarks og Norges Beskrivelse“, og den herskende Stemning i Christian den Sjettes Tid opfordrede ham ikke til at vende tilbage til den skjemtende Muses Selskab. 1732—35 udkom „Danmarks Riges Historie“ i 3 Bind; „af ingen anden Bog har det hele danske Folk øst saa megen Kundskab om sin Fortid som af denne“; derpaa fulgte hans Fødeby „Bergens Beskrivelse“, „Almindelig Kirkehistorie“, „Moralske Tanker“, „Jødiske Historie“, „Helte- og Heltinde-Historier“ med Plutarch som Forbilled. Hans Lunc maatte dog ogsaa have et Udbrud, og den fandt det i „Niels Klims underjordiske Reise“ (skreven paa Latin), der hører til den Literaturgreen af fingerede Reisebeskrivelser, som, fornemlig ved Englænderen Swifts „Gulliver“, fik europæisk Anseelse i Holbergs Tidsalder, og hvis satirisk fabellignende Fortællingsart Forfatteren selv holder for „en bekvem Maade at moralisere paa“. Under Frederik den Femtes lysere Tider skrev han endnu nogle Comedier for den gjenåbnede Skueplads. Holbergs sidste Arbeide er hans Epistler og Fabler. Det er alt nævnt, at han skjænkede sin, ved hans talrige Skrifter erhvervede, og ved det eensomme Pebersvendeliv, han tildeels paa Grund af sit svage Helbred førte, end mere forøgede Formue til det Offenlige; han havde sat den i Godser, og af disse oprettedes kort efter Frederik den Femtes Tronbestigelse Baroniet Holberg. Det var dette, han testamenterede til Sorø Academi. Selv blev Forfatteren af „Den honnette Ambition“ ved denne Leilighed Baron. Han havde villet, at i Baroniet skulde hans Navn sikkrere bevares (H. siger selv, at Oprettelsen var „skeed allene til Publici Nytte og for at have et Monument efter sin Død“). Deri feilede i hvert Fald dets Stifter: Baroniet Holberg eksisterer ikke mere; saavel Hovedgaardene som Bøndergodset er bortsolgt, ja, selv Holbergs dermed forenede Enkesæde paa den af ham i mange Aar beboede Tersløsegaard er ifølge

Lov af 19de Februar 1861 falden for Auctionshammeren og bestaer endnu kun ved 4 Soraneres Pictet; men som et monumentum ære perennius skal Ludvig Holbergs Navn være bevaret i Danmark og vare ud over alle Grevskaber og Baronier, og ikke skal det Løfte svigtes, som en Digter, der har fundet sin sidste Plads nærved Holbergs, har givet i følgende skønne Stropher:

Saalænge som end med Liv og med Aand  
 Den Danske kan synge i Lunden,  
 Saalænge ikke hans Smilebaand  
 Af Moden i Knuder er bunden,  
 Saalænge en Draabe gammeldags Blod  
 Kan Vei gennem Hjerterne finde,  
*Saalænge som Bøgen ved Soro slaaer Rod,*  
*Skal leve vor Holbergs Minde.*

Holberg, der først havde været Professor i Metaphysik, dernæst i Veltalenheden og endelig i Historie, blev 1737 Universitetets Qvæstor, hvilket Embede han beklædte til 1751. Han nedlagde vistnok dette Embede, fordi han følte, at hans Kræfter toge af; hans Hukommelse svækkedes ogsaa i de senere Aar, og hans Interesse for Musik (han havde selv spillet Fløite, senere Violin) formindskedes. Natten mellem den 27de og 28de Januar 1754 bortkaldtes han ved Døden i sin Professorgaard paa Hjørnet af Kannikestræde og Fiolstræde, hvor det gamle Kastanietræ endnu minder om ham.

Holberg har deels i trende Breve om sit Liv og Levnet, deels i Epistlerne udtalt sig om sine Livsvilkaar, sin Levemaade og sine Skrifter. Kun et Brudstykke af hans andet Brev, skrevet i hans fremrykkede Alder og indeholdende ligesom en Opgjørelse med Verden (oprindeligt paa Latin „ad virum perillustrem“) skal her meddeles:

„Af dette mit Levnets Fremdragelse kan man see, at jeg ikke har levet i Ørkesløshed; men, i hvor meget end min Flittighed ansees af min Herre og andre mine Patroner, kan jeg dog neppe befrie mig fra Ladheds Beskyldning hos dem, der anseer Studeringer anderledes end vi, og sætte all Roes i at declamere og disputere. Thi, som Dialectica holdes for det ypperligste paa mange Universiteter, da kand min Herre let gjette, at iblandt dem, der søge Ære af at kunne sætte Opponenten i Baroco og ruinere et halvt hundrede Syllogismer, bliver mit Arbeide og Studeringer kun lidt agtet. Naar og saa ofte der handles om at forfremme Studeringer, stemmer

jeg overeens med andre Lærde, men handles der om Maaden og Midlerne, hvorved de skal forfremmes, viger jeg ofte fra dem, eftersom det, Andre høyligst recommanderer, synes jeg at være til største Hinder for Studeringer. Og, som min Herre i sit sidste Brev spørger om min Tilstand og Forretninger i nærværende Tid, er det fornødent, at jeg og herudi fornøyer ham. Jeg holder min gamle Leve-Maade, og endskjøndt min Tilstand er saa meget forbedret, at jeg kunde vel leve meere resolut, end tilforn, viger jeg dog ikke fra min gamle Leve-Maade. Hvorfor, dersom min Herre nu efter saa mange Aars Forløb kom herhid, skulde han endnu ikke finde noget usædvanligt hos mig, uden et meere gammeldags Ansigt og rynket Pande, thi ellers er jeg den selvsamme. Min Herre skulde endnu see mig efter Sædvane til Fods at gaae Byen igjennem uden nogen Laquai eller Liv-Guarde, og at overstænkes af Vogne, hvorpaa andre ager, som tilforn vare mine Ligemænd, men nu, den største Deel, Høyædle og Velbaarne Herrer. Thi den forskrækkelige Rangsyge, som min Herre fordem, da han boede her, var saadan en Hader af, er nu bleven saa almindelig, at det er fast lettere at finde Rangs-Personer end Mennesker. Men jeg vil gaae alt dette forbi, og tale om mig selv igjen. Der ere de, som holde min simple Leve-Maade for Sparsømmelighed og Paaholdenhed. Men, at jeg kan befrie mig fra den Beskyldning, da giver jeg Fattige hvert Aar saa meget, som kand anvendes paa at underholde en ørkesløs Fodgænger og unyttig Laquai; jeg har smukke Værelser; gaaer net klædt, kjøber idelig Bøger, og, at jeg skal befrie mig fra al Mistanke, da har jeg destineret alle mine Midler til Publici Nytte. Jeg studerer endnu saa vidt mine svage Kræfter vil tillade, skriver, læser og mediterer saavidt skee kand i en Stad, der er meget frugtbar paa alt, hvad som kan hindre en fra Flittighed til at studere, og det, som man meest kan undre sig over, i all den Larm lever jeg ligesom for mig selv og i i Eenlighed. To eller tre Timer alleene efter Middag anvender jeg til Recreation for mig, enten ved at spatsere, eller at besøge gode Venner; Resten af Dagen deler jeg imellem Studeringer og Musique, der ere mine eneste Fornøyerelser. Til Ungdommens Nytte har jeg nyelig udgivet Historiske og Geographiske Præcepta. Dersom disse nu lægges til mine andre Skrifter, kand de tilsammen gjøre en temmelig Catalogus“.

Holberg taler her i fuld Alvor og ligesom til Forsvar. Andetsteds ironiserer han over sig selv; saaledes naar han i Fortalen til Skjemtedigtene ytrer: „Jeg finder hos mig selv mange Feil og de Dyder, man tillægger mig,



lidet solide; jeg lever indgetogen og regulier, fordi jeg kan ikke leve vellystig, ligesom den, der aldrig spillede, fordi han aldrig havde Penge; jeg drikker ikkun Vand, fordi jeg taaler ikke at drikke Viin. Jeg filosofierer, naar jeg haver liden Helbred; er kjed af Verden; naar den er kjed af mig. Jeg finder derimod hos mig adskillige solide Feil, som man kunde gjøre smukke Comoedier over“. Dette vilde han dog vistnok ikke rolig have seet paa; men han paastaaer ogsaa paa den anden Side, at han i sine Comoedier og andre Skrifter ikke har sigtet til enkelte Personer, det skulde da alene være „Eftertrykkere“ og Andre, som havde uddeelt smaa trykte Pasquiller imod ham. Holberg gaaer endnu videre, naar han ytrer: „Den Eneste, jeg forsætlig skjæmter med, er mig selv“.

Det kan vel være, at Velhaven har Ret i at tillægge Holberg Noget, som han benævner Selvgodhed; men ved Siden deraf maa der hævdes for Holberg den Egenskab, som en ældre Biograph ogsaa har fremhævet, og det er Modet. Han havde Mod til at bryde med det overmægtige latinske Aristokrati, til at dyrke Modersmaalet og til at udbrede det i „de almecennyttige og behagelige Videnskaber“, men fremfor Alt han havde Mod til at stille sig som Forkæmper mod Tidens Laster, Fordomme og Latterligheder.

Naar vi i Sorø ærværdige Kirke staae ved Absalons og Holbergs Grave, der her findes Side om Side, ligger den Tanke nærmest, at her træder vor Fod paa et helligt Sted, her gjemmes Støvet af Tvende blandt de Bedste, Danmark har eiet. Vi ville ei heller glemme, at disse Tvende vare Sorø gamle Høiskoles største Velgjørere; men det vil ogsaa rinde i Hu, at disse Tvende; kaldte til den stille Gjærning paa Bispe- og Lærestol, havde Modet tilfælles, der førte dem frem til Kamp, Absalon med det staaelhærdede Sværd mod Danmarks ydre Fjender, Holberg med Videts og Satirens Vaaben mod dets indre. Gud give atter Danmark saadanne Mænd som disse!



## Hans Egede,

en Søn af Sorenskriver Poul Egede, er født paa Harstadgaard i Nordlandene 1686. Han blev Student ved Kjøbenhavns Universitet 1704, tog inden kort Tid theologisk Examen og blev alt 1707 Præst til Vaagen i sin Fødeegn, i hvilken Stilling han forblev i ti Aar. Da bød en uimodstaaelig indre Trang ham at virke for Udbredelsen af Evangeliets Lys blandt de hedenske Beboere af Grønland, som han troede havde særlig Krav paa at nyde Godt af hans Virksomhed, fordi de nedstammede fra hans Landsmænds Colonier paa Landets Kyst\*). Efter i 1717 at have opgivet sit Embede drog han først til Bergen for at vække den derværende rige Handelsstands Interesse for at udsende en Handelsexpedition til Grønland, med hvilken han da vilde følge for at opfylde sin Kaldelse. Først efter gjentagne Skuffelser i sine Forventninger, og først efter at Kong Frederik den Fjerde, der interesserede sig for Planen om Grønlands Beseiling og Grønlændernes dermed forenede Omvendelse til Christendommen, havde henvendt sig til Kjøbmændene, traf han en Overeenskomst med disse. Han blev nu ogsaa af Kongen udnævnt til Missionair og indskibede sig derefter i Foraaret 1721, ledsaget af sin trofaste Hustru Gertrud Rasch og af sine Børn, for at gaae til sit møisomme og farefulde Kald. Strax ved sin Ankomst skuffedes han ved at finde en Folkestamme, der var heelt forskjellig fra hans Landsmænd og uden al Erindring om disse. Hans varme Begeistring for sit Kald og hans Hustrus altopoffrende Trofasthed holdt ham imidlertid opreist under Skuffelser, Savn og Lidelser; han lærte de Indfødtes ham aldeles ubekjendte Sprog og lod sin Familie ogsaa lære det; han boede i de usle Hytter hos Grønlænderne og lod disse med al deres Ureenlighed boe hos ham, for at han kunde leve sig sammen med dem; han pleiede dem i deres Sygdomme, selv da Børnekopperne kom

\*) Det er egentlig Islænderne og ikke oprindelig Normænd, der i det 10de og 11te Aarhundrede besatte Grønland. Erik den Røde nævnes som den, der først bosatte sig der 982. Den sorte Død afbrød Forbindelsen med Norge og Island. Colonisterne uddøde eller dræbtes af Eskimoerne. Kong Frederik den Anden udsendte den kjække Sommand Mogens Heinesen for at gjenfinde Grønland, men han kom ikke dertil. Englænderen John Davis kom 1585 ind i det efter ham benævnte Stræde og besøgte Vestergrønland, hvor han ingen skandinaviske Beboere fandt. Christian IV lod Landet beseile af Godske Lindenov, Jens Munk og Flere, men det blev ikke til nogen regelmæssig Handelsforbindelse.

til Landet og bortrev de Indfødte skareviis. Den sløve og dyriske Lige-  
gyldighed maatte nu ogsaa paa mangt et Sted vige, og Religionen fandt  
Indgang ved Ordets Varme og end mere ved et saa lysende Exempel. For-  
uden at han fremmede Udbredelsen af den christelige Religion, sørgede han  
ogsaa for at grundlægge en Handelsforbindelse med Norge og Danmark, og  
den nuværende Handel med Grønland har sit Udspring fra Hans Egedes  
Bestræbelser i den Retning. Gertrud Rasch bortkaldtes ved Døden i Slut-  
ningen af 1735, og derved leed Egede et Tab, som han ikke kunde bære;  
det næste Aar forlod han derfor Grønland, idet han overlod sin Gjærnings  
Udførelse til Sønnen Poul Egede (1708—1789). Skjøndt svækket paa  
Legeme og Sjæl vedblev Hans Egede dog i Hjemmet at virke for den  
Gjærning, som han ikke havde Kræfter til at udrette paa Stedet. Han op-  
rettede i Kjøbenhavn den grønlandske Missionsskole og udarbejdede for-  
skjellige Værker i det grønlandske Sprog. Kong Christian VI tillagde ham  
(„som har givet Anledning til Missionens første Begyndelse paa vort Land  
Grønland, og derude, for at fremme Guds Gjærning, har betæet al Nid-  
kjærhed, Flid og Alvorlighed“) Titel af Superintendent (Biskop). Saavel  
Samtiden som Efterverdenen har bevaret ham Navn af *Grønlændernes*  
*Apostel*. Døden bortkaldte ham den 5te November 1758.



## CHRISTIAN VI OG SOPHIE MAGDALENE.

Naar dette Kongepar her nævnes under Eet, da skeer det ikke, fordi at Begge i store Begivenheder virkede tilsammen, saaledes som Frederik den Tredie og Sophie Amalie, ei heller fordi deres Navne i Forening have en god Klang i det danske Folks Øre, saaledes som Herluf Trolles og Birgitte Gøyes, men fordi den gudfrygtige, alvorlige, hæderlige og arbeidsomme Kong Christians Personlighed og Regering modtog ét saadant Indtryk og Paavirkning af den pictetiske, herskebegjærlige, pragtelskende, hovmodige og skinsyge Dronning, at Totalbilledet af den Tid, der benævnes efter Christian den Sjette, bærer Præget af Dronningen ligesaameget som af Kongen, ja maaskee endogsaa mere. Det var vel for en Deel „for den kjære Huusfreds Skyld“, som Frederik den Tredie med Hensyn til sin ogsaa noget anmassende og overgribende Dronning havde yttret, at Sophie Magdalene fik denne Indflydelse, altsaa dog igjennem Kongen; men det var mere specielt derved, at hun fik inddraget i Danmark en Mængde Tydske, der skyldte hende deres Ansættelse og derfor vare hende hengivne (medens flere af dem tilvisse vare dygtige), at hendes Magt voxede til en Høide, som ingen dansk Dronning vides at have havt ved Siden af sin Gemal siden Dronning Thyras Tid.

Kong Christian den Sjette var født den 30te November 1699 paa det gamle Kjøbenhavns Slot, blev som Kronprinds den 7de August (samme Datum som Kong Frederik den Syvendes tredie Formæling) paa Slottet

Pretsch i Sachsen formælet med Sophie Magdalene, Datter af Markgrev Christian Henrik af Brandenburg-Culmbach-Wewerlingen (født den 8de November 1700), efterfulgte ved sin Faders Død den 12te November 1730 som Konge i Danmark og Norge, Hertug af Slesvig og den kongelige Deel af Holsteen, Greve af Oldenborg og Delmenhorst, salvedes i Frederiksborg Slotskirke tilligemed Dronningen den 6te Juni 1731 af Biskop Christen Worm og døde den 6te August 1746 paa Hirschholm Slot, medens hans Gemalinde overlevede ikke alene ham, men ogsaa deres fælles Søn, som efter Faderens Død blev Kong Frederik den Femte, og først bortkaldtes ved Døden den 27de Mai 1770.

Om Christian den Sjettes Personlighed har man en interessant Meddelelse i et Brev fra den franske Diplomat de Camilly. Det er skrevet kort før Christians Tronbestigelse, og det hedder heri blandt Andet: „Prindsens Figur er liden, tynd og svag, hvilket ikke tilkjendegiver noget stærkt Helbred. Vi have ikke i vore Klostre nogen Eneboer, som lever i saa dyb Stilhed som denne Kronprinds. Han er overordenlig frygtsom, naar han skal tale med Nogen, som han ikke er vant til; han rødmer og synes forlegen; han mangler dog ikke Aand, fatter let Tingen, som man siger ham. Hans Opdragelse har ikke været den bedste, da man sørgede for at anbringe hos ham Personer, som vel vare fromme, men hvis Geni mere egnede sig til at gjøre ham til en Helgen end til at indgyde ham ophøiede Grundsætninger (sentiments d'élévation), passende for hans Fødsel. Da han er henved 30 Aar, er det at formode, at naar han engang kommer til Regeringen, ville hans Ministre beherske ham endnu mere uindskrænket, end de gjøre ved Kongen, hans Fader (?). Han synes for nærværende Tid kun at sysselsætte sig med Prindsessen, hans Gemalinde, som er stor og velskabt; hun er overordenlig bleg og sminker sig aldrig; hun taler kun lidet og synes at have fattet Afsky for Menneskeslægten. Hun har 4 Hofdamer, som alle ere mindre skikkede til at indgyde Kjærlighed end til at give Afsmag derpaa. Hun bruger denne Fremgangsmaade for ikke at give sin Gemal nogen Anledning til at falde i Fristelse.“ Kong Frederik den Anden af Preussen har i sin „Histoire de mon temps“ ogsaa en Meddelelse om Dronningens Skinsyge i hans korte Bedømmelse af Christian den Sjettes Regering, der forøvrigt mere synes at efterstræbe en vis Vittighed end nogen udtømmende Sandhed. Den lyder i sin Korthed saaledes: „Under Frederik den Fjerdes Regering havde Danmark taget Slesvig fra

Huset Holsteen; under Christian den Sjettes Regering vilde man erobre Himmeriges Rige. Dronning Magdalene fra Bayreuth benyttede sig af Bigotteriet, for at denne hellige Tømme skulde forhindre hendes Mand i at være hende utro; og Kongen, som blev en overdreven luthersk Helt, havde ved sit Exempel henrevet hele Hoffet til Fanatisme.“

Kong Christian vilde sit Folks Vel, og han drøftede i sit Sind, hvad der kunde bidrage dertil; han beskæftigede sig i sit Cabinet baade med at læse, hvad hans Ministre og Andre havde tilskrevet ham, og ved selv at nedskrive utallige Breve, hvori han søgte Oplysninger, fremsatte Betænkeligheder, yttrede Meninger, — men han manglede den kraftige Villie, i hvert Fald ligeoverfor sin Gemalinde, han manglede det Blik, der gjør Forskjel paa Stort og Smaat; ofte forandrede han derfor sin Fremgangsmaade, og ofte gjorde han det Uvigtige vigtigt og omvendt. Hans første Skridt som Regent var at ophæve Landmilitzen og dermed ogsaa Stavnsbaandet; men nu bleve Herremændene urolige for, at Bønderne skulde forlade Godserne og Arbeidskraften derved forringes; de gjorde Forestillinger, de fandt Talsmænd, og Stavnsbaandet knyttedes atter. Landeværnet afløste Militzen. Bonden blev endmere trælunden og maatte i fremmed Tjeneste indvinde Hjælpemidler til den ved Hoffets Overdaadighed svækkede Statskasse. Christian var en alvorlig Christen, hans Gemalinde var Pictist, Hofpræsten Bluhme havde ogsaa under sine Studier ved tyske Universiteter modtaget den i Tydskland dengang gjældende Pietismes Paavirkning; det varede ikke længe, inden den gode Konge var hildet i samme Retning, der fandt Næring i hans indesluttede Charakter og i hans mørke Sindsstemning. Mange fulgte Kongens og Dronningens Fodspor, Skinhelligheden tilegnede sig endnu Flere, og dem, der ei frivillig søgte Kirken, hvor Gudstjenesten skulde forrettes „paa en opbyggelig og uniform Maade“, bleve tvungne dertil ved Bøder og Gabe-stok; Skuespil, Dands, Maskerade, Julestue, ja selv Riden Sommer i By bleve forbudte, thi derved kunde „Gud fortørnes“. Almuens Oplysning, navnlig i religiøs Retning, laa Kongen paa Hjerte; han indførte derfor efter Bluhmes Raad Confirmationen, han paabød, at der skulde anlægges Skoler over hele Landet, — men han indrømmede Herremændene, som klagede over de Udgifter, der herved vilde paaføres dem, at bestemme, hvor der maatte være Trang til Skolelæreres Ansættelse, og, som en Forfatter yttrede, de Skoler kunde snart tælles, som saaledes fandtes nødvendige. Kong Christian vilde hævde det danske Sprogs Rettigheder og søgte at

gjenvinde disse for Folket i Sønderjylland; men selv om han end til Danske talte Dansk, har han dog ikke efterladt et eneste af sine Breve, der anslaaes i Antal til 30—40,000, i dette Sprog. Hans Gemalinde foragtede Landets Sprog og viste saa stor Forkjærlighed for sine Landsmænd, at det kundgjorde en Ringeagt for de Danske, og man tør sige tillige for deres Konge, hendes Gemal: „der dänische Prinz“ kaldte hun med Haan sin Søn, den tilkommende Konge, fordi han var hende heri modsat. Kong Christian havde Følelsen af sine Pligter og Rettigheder som souverain Konge, og maaskee mere end nogen anden af de danske Konger fra 1660 til 1848 holdt han paa en ydre Fremtræden, som skulde betegne, hvormeget Kongen stod over enhver, endog den fornemste og rigeste, af sine Under-saatter. Desuagtet var Kongen ingen ødsel Mand, hans Samvittighedsfuldhed vilde endog føre ham i modsat Retning; men Sophie Magdalene, skjøndt opdraget i tarvelige Forhold ved et tydsk Miniaturhof, kunde ikke faae Pragt nok: Ludvig den Fjortendes og hans Efterfølgers glimrende Bygninger i Rococostilen maatte afgive Forbilleder for det colossale Christiansborg med sin firfloiede Hovedbygning, sit rigt udstyrede Capel og vidtstrakte Stald-Sidebygninger, for det mindre, men ved sit Anlæg midt i en Sump og ved sin Udstyrelse næsten ligesaa kostbare Hirschholm, for de smaa Slotte Friederichsruhe, Eremitagen og Sophienberg. Disse stolte Bygninger krævede store Summer til Anlæg og udfordrede derhos et forøget Personale og en tilsvarende Luxus i Værelsernes Udstyrelse og den hele Hofholdning. Maatte man end glæde sig over, at flere Kunstretninger nød Fremme ved disse store Byggearbejder og navnlig ved den Pryd af Maleri og Billedhuggerarbejde, der i rigt Maal saa at sige dækkede alle større Rum i Kongens nyopførte Slotte og i de Bygninger, der i Efterligning af disse fremstod i Kjøbenhavn alt under Christian VI og end mere i den nærmeste Tid efter ham, saa maa man dog paa den anden Side rette den Dadel imod disse Foretagender, at de overstege Landets Kræfter, i hvert Fald forhindrede, at de 16 Fredsaar, i hvilke Christian VI regerede, ikke bragte den Forbedring i Landets Finantser, som man turde have ventet.

Det er de mørke Sider i Kong Christians Regering, der hidtil ere nævnte; det er i hvert Fald kun gode Hensigter, der under den Modstand, der mødte dem, og som Kongen ikke kunde beseire, vendte sig til skadelige Følger. Lysere Punkter afgiver Kongens Virken for Videnskaberne, der under ham gjorde Fremskridt paa mange Maader: Studiet af Rets- og Læge-

videnskaben blev ordnet ved Kjøbenhavns Universitet, der fik en ny Fundats; de lærde Skoler fik en bedre Ordning, samtidig med at nogle af de mindre af disse Skoler, hvoraf der fandtes een i næsten hver Kjøbstad, bleve nedlagte; Herlufsholm, der var kommet i Forfald, blev bragt paa Fode igjen; Gjenoprettelsen af Sorø Academi blev forberedet; Sølieutenant Norden sendtes med offentlig Understøttelse paa en Reise til Nillandene og hjembragte et rigt Udbytte af Iagttagelser, der bleve offentliggjorte; det Kjøbenhavnske Videnskabernes Selskab og Selskabet for det danske Sprog og den danske Histories Forbedring fandt deres første Begyndelse under Christian den Sjette. Til Kunsternes Tarv stiftede Kongen et Tegne- og Maler-Academi.

Disse 16 Aar, frie for Krig og for Alt, hvad der kunde forurolige fredelige Sysler, maatte naturligviis fremme Handel og Industri, og Regeringen undlod ikke at understøtte denne Fremvæxt, undertiden dog ved Midler, der virkede forstyrrende. Et Land-Øconomi- og Commerce-Collegium oprettedes; det ostindisk-guineiske Compagni fik en betydelig Udvidelse derved, at Selskabet købte Øen St. Croix af Frankrig for 167,000 Rdl., hvorpaa dette Selskab ligesom det ostindiske tilstodes store Rettigheder og Begunstigelser. Ogsaa Handelen paa Island og Finnmarken søgte man, skjøndt med mindre Held, at fremme ved at tilstaae det til denne Handels Drift dannede Selskab store Friheder. Den grønlandske Handel og Mission skulde ifølge de Hindringer, som stillede sig mod begge, have været ophævet, men Egedes Forestillinger, der fandt Gjenklang hos Kongen, gjorde en Forandring heri. Den vigtigste Foranstaltning til Om-sættningens Fremme, hvilken derfor særlig nød Kongens Understøttelse, var Stiftelsen af Assignations-, Vexel- og Laanebanken (1736). Den fik en aldeles uafhængig Bestyrelse og Tilsagn om, at dens Formue i intet Tilfælde skulde angribes af Regeringen.

Den store Udvidelse, som Flaaden modtog under Kong Christian den Sjette, vil blive skildret i Grev Frederik Danneeskjold-Samsøs Levnetsbeskrivelse. De udenlandske Forhold under Kong Christian vare, som alt foran nævnt, fredelige. En alt før Kongens Regeringstiltrædelse opstaaet Tvistighed med Hamborg i Anledning af en Bank, som denne Stad havde anlagt til Skade for det danske Pengevæsen, blev endt derved, at Banken hævedes, og en Erstatning af 500,000 Mk. Lybsk blev udbetalt Danmark. Særlige Vanskeligheder gav endnu Stillingen til det gottorpske Huus, der ikke kunde glemme Tabet af Slesvig. Et Forbund mellem Danmark, Rus-



land og Østerrig af 1732, hvorved blandt andre Bestemmelser Besiddelsen af Slesvig paany tilsikkredes Danmark, mod at Hertug Carl Frederik fik en Million Rdl. i Erstatning, fandt ikke Hertugens Tilslutning. Farligere endnu blev Stillingen, da sidstnævnte Hertugs Søn af hans Ægteskab med Storfyrstinde Anna Petrowna, Hertug Carl Peter Ulrik, udvalgte til Tronfølger i Rusland (1743), og til samme Tid en anden Prinds af den yngre Linie af Gottorperne, Adolph Frederik, bestemtes til Tronfølger i Sverrig. Dette Sidste førte tillige den høist beklagelige Følge med sig, at en Udsigt, der pludselig havde viist sig til en ny Forening mellem de tre nordiske Riger, atter blev tilintetgjort. Sverrig havde havt den Skjæbne, ofte at skifte Kongehuus: Sværdlinien af Vasastammen var uddød med Gustav Adolph; derefter kom Huset Zweibrücken, som uddøde atter paa Sværdsiden med Carl XII; hans Søster Ulrika Eleonora giftede sig med Prinds Frederik — som Konge i Sverrig Frederik den Første — af Hessen-Cassel, men dette Ægteskab var uden Børn, og man maatte nu tænke paa et Tronfølgervalg. Fra russisk Side virkedes der for Kongehusets Slægtning, den fornævnte Prinds Adolph Frederik. Den svenske Bondestand, Geistligheden og en Deel af Adelen (Hattepartiet), der var Rusland fjendsk, vilde have den danske Kronprinds Frederik til Tronfølger; de djærve Dalekarle droge endog i store Skarer til Stokholm for at paavirke Valget, og Mange maatte segne i deres Blod paa Stokholms Gader i en Kamp, der vel var mere rettet mod „Ryssan“ end for „Jutan“; det russiske Parti seirede imidlertid, navnlig derved, at Rusland, der laa i Krig med Sverrig og havde erobret det halve Finland, opgav Størstedelen af det Erobrede, mod at Sverrig tog den gottorpske Prinds til fremtidig Konge. Danmarks Konge tænkte et Øieblik paa at gennemføre Valget af Prinds Frederik ved Vaabenmagt og paa-begyndte Rustninger, men opgav dog snart Tanken om Krig, der heller ikke ydede nogen Udsigt til at føre til det attraaede Maal under Ruslands Modstand og under den endnu i Europa herskende Frygt for at see begge Sundets Bredder i een Magts Besiddelse. Adolph Frederik frasagde sig sine Fordringer paa Slesvig, og Tronfølgeren i Rusland turde Intet foretage sig mod Danmark, saalænge hans Moders Søster, Keiserinde Elisabeth, sad paa Ruslands Trone.

Det var kun omtrent 3 Aar efter denne Begivenhed, at Christian bortkaldtes ved Døden og overlod til sin Søn, Kong Frederik V, Styrelsen af det Folk, hvis Kjærlighed han, uagtet al hans alvorlige Stræben, hæder-

lige Vandel og gode Villie ei havde vidst at vinde, medens Sønnen med en let Charakter, overladende Arbeidet til Andre, og af de løseste Sæder glædede sig ved Mængdens udeelte Hengivenhed. Christian den Sjettes Historie-skriver, Professor Jens Møller, siger vistnok med fuld Ret: „Havde Christian den Sjette saaledes som hans Søn kunnet hente sig en venlig, nedladende, folkemild Louise fra England istedetfor en kold, stolt, frastødende Sophie Magdalene fra Bayreuth, hvilken ganske anden Retning vilde da Hoffets Smag og Kongens Tilbøieligheder have taget! Rimeligviis vilde da Kongen være bleven ligesaa elsket af Folket, som han nu formedelst sin store Alvorlighed og Dronningens Uvillie mod Nationen var frygtet, ja, af Mange, skjøndt med Uret, ilde lidt“. Det er alt foran nævnt, at Dronning Sophie Magdalene havde misbilliget, at hendes Søn, „der dänische Prinz“, ikke vilde dele hendes Vedhængen ved det Tydske og Tydskerne; Forholdet mellem Moder og Søn blev heller ikke senere knyttet nøiere, og Historien melder Intet om, at Enkedronning Sophie Magdalene har havt nogen Indflydelse paa Kong Frederik V; derimod vidner Suhm i sine efterladte haandskrevne Erindringer, at det lykkedes den myndige Dronning at erhverve sig en ikke ringe Indflydelse i Begyndelsen af Sønnesønnen Kong Christian den Syvendes Regering\*). Hun oplevede kun Begyndelsen af de sørgelige Begivenheder, der aldeles bortrev af Kongens Haand de Magtens Tøiler, som han alt forlængst havde været uskikket til at holde. Ved at slutte hendes Historie maa det dog ikke blive unævnt, at hun oprettede Vallø, som Kong Christian den Sjette havde frataget Dronning Anna Sophie og skjænket hende, til en Stiftelse for ugifte adelige (ikke danske adelige, som først en senere Fundats har bestemt) Damer af 16 Ager (disse nu bortfaldne). De fleste Damer, der fik Pladser, vare tydske\*\*); Abbedisse

\*) Suhm skriver saaledes om Sophie Magdalene paa denne Tid: „Hun var stolt, stiv og andægtlig, men Herskesygen bragte hende til at føie sig efter den unge Herre; hun fulgte med ham til Dyrehaven St. Hansdags Aften og siden til Vallø. Der fik hun Leilighed til at styrte Moltke (Adam Gottlob, hvis Levnetsbeskrivelse følger), hvorpaa Prindsen af Hessen (senere Landgrev Carl, gift med Kongens Søster) ogsaa havde arbeidet. Siden fik hun Grev Danneskjold (hvis Levnetsbeskrivelse følger) ind, som atter tiltraadte sit forrige Embede i Sø-Etaten og kom desuden i Conseillet. Men hendes Alder og øvrige Omstændigheder gjorde, at hun ei længer kunde besøge Kongen, helst efter at den unge Dronning kom. Dog beholdt hun i lang Tid megen Indflydelse, indtil Prindsen af Hessen steg saa høit, og nogen Anseelse, indtil den unge Dronning, satte al Ærbarhed tilside.“

\*\*\*) Dorothea Bichl, Oversætterinden af Don Quixote, har i et Brev til sin Ven og Velynder, Johan Bülow, Hofmarskal hos Kronprinds Frederik (senere Frederik VI), fortalt, at der var kun een dansk adelig Dame, der opholdt sig paa Vallø, nemlig en Frøken Rosenkrands. Hun fortæller ogsaa, at Sophie Magdalene, da hun ved et Besøg paa Vallø kom ind i Frøken Rosekrands's Værelse og blev underrettet om, hvem der beboede det, udbrod: „Hier riecht auch so dänisch.“

blev en Prindsesse af Würtemberg-Neustadt, Decanesse en Enkegrevinde af Reuss.

Et lysende Punkt i Dronning Sophie Magdalenes Historie, som ogsaa bør nævnes, er den Frigivelse, hun skjænkede Bønderne paa Hørningsholm- eller Hørholm-Gods, hvilket Gods tilligemed Slottet, som ved en Fortydskning blev kaldet Hirschholm, var overladt hende i hendes Enkestand. Hun har selv ladet sætte en Støtte i den Anledning ligeoverfor det af hende i en lang Aarrække beboede Slot og ladet den forsyne med følgende Indskrift:

Til evig Hukommelse  
Af en priselig Indretning  
efter  
Hendes Kongelige Majestæt  
SOPHIE MAGDALENES  
Befaling,

da  
paa det vise Raad af Hr. Christian Günther,  
Greve af Stolberg,  
Hendes Overhofmester,  
alle Undersaatter  
i Hirschholm Amt  
befriedes af Hoveri,  
Fæstegaarde forvandlede til Eiendom.  
1761.

Man har villet paastaae, at egen Fordeel var Bevæggrunden til denne Handling; vi ville i hvert Fald troe, at Sophie Magdalene dog ogsaa har været modtagelig for Indtrykket af den Glæde, som føles ved at see Lykke og Velvære spire og voxe rundt omkring sig.

Endelig maa det ogsaa siges om Sophie Magdalene, og det til hendes Ros, at den Pragt, hun udfoldede, ikke alene var rettet paa hendes Person, men meget snarere paa Kongehuset og Kongemagten. Hun har viist det ikke alene ved de Bestemmelser, hun gjorde med Hensyn til sine efterladte Juveler, der endnu bevares paa Rosenborg for Danmarks Dronninger, men ogsaa ved de Tilkjendegivelser, hun efterlod om sin Bisættelse; denne vidner derhos ogsaa om en sand christelig Opfattelse af den jordiske Høihed og dens Forængelighed



## Iver Rosenkrands

blev født paa sin Fædrengaard Rosenholm den 5te December 1674. Hans Fader var Erik Rosenkrands, Geheimeraad og Stiftsbefalingsmand i Aarhus, hans Farfader Holger Rosenkrands, hvis Levnetsbeskrivelse foran er meddeelt. Erik Rosenkrands havde fortsat det af Faderen paa Rosenholm paabegyndte Academi for unge Adelsmænd, og i dette skulde vel ogsaa Iver Rosenkrands have modtaget sin Dannelse; men Døden bortkaldte Erik R., da Sønnen Iver kun var 7 Aar gammel. Denne synes dog at være bleven privat dimitteret til Universitetet, hvor han immatriculeredes som Student 1690. 1694 tiltraadte han sin Udenlandsreise, fra hvilken han kom tilbage i Slutningen af 1697. Strax efter sin Hjemkomst blev han udnævnt til Kammerjunker hos Prindsesse Sophie Hedevig, Kong Christian den Femtes Datter. Han kom derved i nærmere Forhold til Prindsessens Broder, Kronprinds Frederik, der ogsaa ikke længe efter sin Tronbestigelse sendte Rosenkrands som Gesandt til Kong Carl den Tolvte, der dengang, under Krigen mod Rusland, opholdt sig i Lifland. Den unge overmodige Konge modtog ikke den danske Gesandt, som forgjæves søgte ham paa flere Steder, og Rosenkrands blev derfor kort efter tilbagekaldt. Den 14de April 1702 udnævntes han til Etatsraad og blev kort efter sendt som Envoyé extraordinaire til England, hvor Dronning Anna, gift med Kong Frederik den Fjerdes Broder, Prinds Jørgen, da havde bestegit Tronen. I noget over 3 Aar blev Rosenkrands i England under de for ham behageligste Forhold, og han hjembragte i sit Recreditiv fra Dronningen det hædrende Vidnesbyrd, at han besad den „*morum suavitas, ut ad amicitiam excolendum patuisse videatur*“. Prinds Jørgen gav ham ogsaa et særdeles hædrende Vidnesbyrd og bemærker særlig, at han under sit Ophold i England har erhvervet sig „*connaissance*“ om det derværende Gouvernement, hvorfor Prindsen er forvisset om, at Kongen vil kunne benytte hans store Capacitet paa en anden Post til det kongelige Archives Bedste. Rosenkrands ledsagede senere Kong Frederik den Fjerde som Hofmarskal paa dennes Reise til Italien, men forlod Kongen forinden Reisens Slutning for den 16de September 1709 i Neuhaus at afslutte en Defensivtractat med Biskoppen

af Münster og derefter igjen at overtage sin under de daværende Krigsforhold vigtige Post som Gesandt i England. Her forblev han til 1716. Aaret efter blev han Geheimeraad. Senere finde vi ham som Deputeret i Finantscollegiet og Præsident i Commercecollegiet, indtil han 1723 udnævntes til Stiftamtmand i Viborg. Denne sidste Udnævnelse maatte vistnok ansees som en Fjernelse fra Hoffet og var sikkert en Følge af den Spaltning, som i de senere Aar af Frederik den Fjerdes Regjering var opstaaet i Anledning af Kongens Giftermaal med Anna Sophia Reventlow og hendes Ophæielse til Dronning. Rosenkrands stod vistnok i Rækken af Anna Sophies Modstandere og kunde derfor ikke længer vente at bevare Kongens Naade. Den tilkommende Konge synes derimod alt tidlig at have havt sin Opmærksomhed henvendt paa Rosenkrands. Gjennem Prindsesse Sophie Hedevig og Brødrene Plessen\*), Rosenkrands's Venner, vidste han i hvert Fald, hvad Mand Rosenkrands var. Det har vel neppe været Tilfældet, som havde bragt Stiftamtmanden i Viborg til Kjøbenhavn paa den Tid, Kong Frederik den Fjerde døde i Odense, og i hvert Fald vidste den nye Konge, at hans Brev vilde træffe R. i Kjøbenhavn. Dette Brev, dateret Odense den 12te October 1730, gav ham tilligemed Geheimeraad Christian Ludvig Plessen en overordenlig Myndighed, indtil den nye Konge kom til Hovedstaden, og indeholdt tillige hans Udnævnelse til Geheimeraad i Conscillet. Rosenkrands og Plessen proclamerede derefter Kong Christian den Sjette og foretog Forseglingen paa Kjøbenhavns Slot, paa Frederiksberg og paa Rosenborg af Kongens Efterladenskaber. Rosenkrands's Bestalling, dateret 17de October, lyder paa, at han skal være „Geheimeraad udi vores Geheime-Conseil samt have Inspectionen over Vores elskelige kjære Son, Hans Kongelige Høihed Kronprindsens Education, saa og Directionen over Vores danske og tyske Cancelli.“ Med det tyske Cancelli var dengang forenet Forhandlingerne med Udlandet. Det varede ikke længe inden han ogsaa blev Patron for Universitetet og Ridder af Elefanten\*\*). Som Udenrigsminister fastholdt Rosenkrands,

\*) Sonnerne af Christian Siegfred v. Plessen, den fortjente Rentekammer-Præsident under Christian V: Christian Ludvig v. Plessen (1676—1752), der styrede Finantserne under Frederik IV og i Begyndelsen af Christian den Sjettes Regjering, men tog sin Afsked 1734, da han ikke vilde imødekomme Sophie Magdalenes Ødselhed, og Overkammerherre hos Prinds Carl (Frederik den Fjerdes Broder) og senere efter dennes Død hos Prindsesse Sophie Hedevig, Carl Adolph v. Plessen (1678—1758).

\*\*\*) R. yttre sig kort efter i et Brev: „Disse Naadesbeviisninger (han havde foran nævnet sine forskjellige Stillinger) skylder jeg alene den gode Mening, Hans Majestæt har fattet om mig, og som uendelig overgaaer den, jeg har om mig selv, da jeg villigen erkjender, at jeg til at opfylde saa

hvad han den 30te Juni 1731 skrev til den danske Minister Berkentin i Wien: „Vore Grundsætninger ere ikke at fornærme Nogen, men tillige at forebygge, om muligt, at man ikke skal kunne fornærme os ustraffet.“ Det var til videre Udvikling af denne Sætning, at R. i samme Brev skriver: „Dersom Keiseren vedbliver at vise os ond Villie i den Sag, som ligger os meest paa Hjerte, og at vise en erklæret Tilbøielighed, som hidindtil, for den holsteenske Hertugs slette Sag, da skulle vi være nødte til at agte derpaa (de nous le tenir pour dit) og at knytte alle de Forbindelser, som kunne sætte os i Sikkerhed“. Det danske Hofs Bestemthed tilveiebragte den gunstige Tractat af 1732, hvori Danmark garanterer den pragmatiske Sanction, men Østerrig i Forening med Rusland garanterer Danmark alle dets Besiddelser, følgelig ogsaa Slesvig. Skjøndt R. under sin Gesandtskabspost havde fattet stor Interesse for England og de engelske Forhold, vilde han dog ikke tillade, at den engelsk Regering tilsidesatte alt Hensyn til Danmark. En Tilnærmelse skete derfor til Frankrig, og Reclamen udeblev ikke. I den Anledning skriver R. til Gesandten i London, Grev Ranzau: „Det er meget besynderligt, at vore gamle Venner fordre, at vi skulle blive dem hengivne, hvad enten man behandler os vel eller ilde“. „Det er uimodsigeligt, at det convenerer os at staae os vel med Sømagterne, men det convenerer os ikke at være uden Venner og Allierede, og det er noget ganske nyt, at medens England viser os Ringeagt, troer man sig berettiget til at bebreide os, at vi lytte til andre Magter, som vise os Forekommenhed“. Rosenkrands havde grebet Sagen rigtig an, de engelske Ministre bleve føieligere, og 1734 sluttedes en ny Subsidietractat, efter hvilken England skulde betale Danmark 250,000 Rdl. aarlig, mod at der stilledes 6000 Mand danske Hjælpetropper. I Bestyrelsen af Landets indre Anliggender havde Rosenkrands især for Øie at hævde Universitetet en betydeligere Plads end tidligere og at lindre Bondestandens trykkende Kaar; men det varede ikke mange Aar, at han besad Kong Christians fulde Naade; Dronningens og hendes tyske Yndlingers Indflydelse har formodenlig søgt at fortrænge denne vel ogsaa noget myndige Mand, og det

vigtige Embeder har kun Iver og en uindskrænket Troskab. Hvad der er mig en meget stor Opmuntring er, at jeg har den Lykke at tjene en Fyrste, som — alt lavt Smigreri tilsidesat — har alle de gode Egenskaber, der danne store Konger, da han er retfærdig, retskaffen (droit), standhaftig og god, opmærksom paa at lade Fortjenester vederfares Ret og tilboelig til at tilgive Feil, hvilke han dog bemærker med stor Skarpsindighed. Det vilde have været en Lykke, om Christian VI havde bevaret den ham givne Ro for Staudhaftighed.

turde vel ogsaa være, at selv Kongen følte sig trykket af Rosenkrands's Overlegenhed. 1740 blev han pludselig fjernet fra Conseillet med Tilbud om en Stiftamtmandspost, som han dog afslog; alt 1735 var der sat ham tvende Oversecretairer (de tvende senere berømte Ministre I. L. Holstein og Schulin) ved Siden i Bestyrelsen af Cancellierne\*). De 5 Aar, Rosenkrands herefter endnu levede, tilbragte han paa sin Stamgaard Rosenholm og offrede dem til landlige Sysler og til Studier af de gamle Classikere. Han var den sidste af Rosenkrandserne, der har bevaret Ættens Berømmelse for Lærdom. Det var fra Rosenholm, at Iver Rosenkrands tilskrev sin Ven, den lærde Hans Gram, den bekjendte latinske Epistel, som Abraham Kall og senere Jens Møller have opbevaret i deres Skrifter, og som vi let blive enige med Sidstnævnte i, „at ingen nulevende Adelsmand skal kunne gjøre ham efter“. Han vidner heri, at han ikke glemmer Muserne under Landlivets Sysler:

«Attamen in pluteis spretos, et inutile pondus  
Stare libros nolim Te credere. Me Vinusinus  
Altisona vates cithara, dulcedine Naso,  
Et gravitate Maro, sale multo etiam Juvenalis  
Alternis vicibus delectant, et breviores  
Efficiant horas, cum foedo Jupiter imbre  
Descendens udis campis excedere cogat.»

Man seer forøvrigt ogsaa af denne Epistel, at Rosenkrands ikke uden Bitterhed er gaaet bort fra den store Verdens Skueplads. Henimod Slutningen af Brevet til sin Ven ytrer han:

«Scena excedo lubens, personam trado libenter;  
Est quibus in glacie versari dulce dolosa,  
Fabula si recte procedit, plaudo; minus si  
Ulciscor risu dannum, justumque dolorem.»\*)

\*) Den pludselige Fjernelse af Rosenkrands leder Tanken hen til en Begivenhed noget over et halvt Aarhundrede senere, da Kronprinds Frederik pludselig fjernede sin Ungdoms trofaste Ven, Hofmarskal Johan Bülow. Kronprindsens Svoger, Hertugen af Augustenborg, gav den Forklaring for Kronprindsens Vedkommende: «Er wollte Enevolds seyn».

\*\*) Professor Jens Møller har i Tidsskriftet «Mnemosyne» givet en Oversættelse af hele Digtet. De ovenstaaende tvende Brudstykker gjengiver han saaledes: «Dog maa Du ikke troe, at Bøgerne staae hos mig foragtede og som en unyttig Byrde paa Hylderne. Vexelviis fornøier mig snart den Venusiske Digter med sin hoittonende Cithar, snart Naso med sin Sødhed, snart Maro med sin Alvor, ogsaa Juvenal med sit bidende Salt: de forkorte mig Timerne, naar Jupiter lader Pladskregnen nedstrømme og nøder mig til at forlade de vaade Marker.» «Jeg forlader gjerne Skuepladsen og overgiver med Fornøielse Rollen til Andre. Der er nok, som finde Glæde i at gaae paa den falske Iis. Dersom Skuespillet løber heldigt af, da klapper jeg; hvis ikke, da skal et Smiil være Hævnen over mit Tab og min retfærdige Fortørnelse».

Det er ved at meddele dette Digt, at vor grundige Historiker, Abraham Kall, udtaler sig saaledes om Rosenkrands i hans Stilling til Videnskaberne og den lærde Underviisning: „Som Universitetets Patron har man ham at takke for den unægtelig meget forbedrede Indretning, som da saavel Universitetet som de lærde Skoler erholdt. Udrustet med de til hans Post meest tjenlige Indsigter i alle Literaturens Delc og bekjendt med Nationens Charakter og Landets Tilstand, var han baade istand til og ogsaa villig til at erkjende og beholde det Gode, hvad af de forrige Indretninger kunde og burde vedblive, til at bedømme, hvad af fremmede Landes Indretninger kunde til Tid og Sted være hos os passende, og hvad især hos ham maa roses, han skjænkede sin Tillid til Landets egne og med Landet og Folket bekjendte Mænd“.



### **Johan Sigismund Schulin.**

Næst Griffenfeld og Struensee har ingen Statsmand fra Souverainitetstiden saa hurtig gennemløbet Bænen fra ringe Stand til Landets første Post som Schulin, og medens de tvende Førstnævntes Vei sluttes med Skafottet, bevarer Kong Christian den Sjettes Gave, det skønne Frederiksdal, der endnu er i den schulinske Families Besiddelse, Mindet om, at han beholdt Kong Christians Naade lige indtil dennes Død, medens Grevetitlen, som saa at sige sluttede Schulins Løbebane, er et Vidnesbyrd om, at han ogsaa fandt en naadig Herre i Christians Søn, Kong Frederik den



Femte. Dronning Sophie Magdalenes Forkjærlighed for sine Landsmænd ligesom Kong Christian den Sjettes fra Faderen overleverede Frygt for at have Mænd af den gamle danske Adel i de høieste Stats- og Hofposter have tilvisse bidraget til Schulins hurtige Fremskridt, men fremfor Alt er det dog egen Dygtighed, som var Drivkraften. Han var født 1694 i Rostal i det Ausbachske, hvor hans Fader var Præst. Efter at have studeret ved flere tyske Universiteter blev han Hofmester hos de unge Markgrever af Brandenburg-Culmbach, Brødre til Danmarks Kronprindsesse, Sophie Magdalene, og fulgte dem paa deres Reiser. Efter Hjemkomsten ledsagede han med Titel af Hofraad den ene af disse unge fyrstelige Herrer, Friederich Ernst, her til Danmark og gjorde sig snart bemærket ved Tronfølgerens Hof ved sit behagelige Væsen, smukke Ydre og gode Forstand. Da Christian VI besteg Tronen, varede det ikke længe, inden den Yndest, Schulin nød ved Hoffet, kom ham tilgode. Alt i Slutningen af Tronbestigelsesaaret udnævnte Kongen ham til Directeur i Generalpostamtet og kun 8te Dage efter til Etatsraad; den 6te April 1731 fik han Adelspatent, Aaret efter fik han Plads i det tyske Cancelli, 1735 blev han Oversecretair i dette og derved ogsaa for de udenlandske Sager, senere hen i samme Aar Deputeret i det da oprettede General-Land-Øconomi- og Commerce-Collegium, 1736 Ridder af Dannebrøge, 1737 Assessor i Geheime-Conseillet\*); 1738 fik han af Dronningen den af hende stiftede Orden „de l'union parfaite“ og blev virkelig Geheimeraad i Conseillet; 1739 gav Kongen ham Frederiksdal (saaledes kaldet efter Kong Frederik III), hvis Hovedbygning Schulin ombyggede. Da Iver Rosenkrands 1740 fjernedes fra Conseillet, var Schulin at betragte som Premierminister, og hans Indflydelse var meget stor og vistnok i det Hele heldig; hans Stilling til Dronningen, der havde banet ham Veien til Høihed og Magt, hindrede ham desværre i at gjøre hende den Modstand, han vistnok gjerne havde villet. Kong Frederik V lod ham beholde sin Plads i Conseillet og øvrige Stillinger, ud-

\*) Allerede paa den Tid havde Kongen saa store Ideer om Schulins Dygtighed, at han vilde have gjort en Disposition, hvorved, i Tilfælde af hans tidlige Død, Schulin skulde have været Formynder for Kronprindsen (som Konge) indtil dennes 18de Aar. Schulin har naturligviis remonstreret mod denne næsten constitutionelle, i hvert Fald med Kongelovens Aand meget lidet stemmende Idee. I den Anledning skriver Kongen ham til: „Vi tvivle jo Ingenlunde om, at dette Arbeide vil være Ham ubehageligt; men til hvem skulle vi ellers henvende os dermed? Dronningen selv vil slet ikke høre derom (!). Vel er vor Søn snart myndig, men med sine 14 Aar kan han dog ganske umuligen forstaae alene regjere Land og Folk. Derfor har jeg meent, at han indtil 18 Aar skulde staae under Direction.“

nævnte ham til Ridder af Elephanten samt 1750 til Lensgreve. Man har et Vidnesbyrd om Schulin fra en samtidig Collegieembedsmand V. Langfeldt, der er meddeelt i Suhms Samlinger. Det hedder heri: „Greve Schulin var en velvoxen Mand og saae godt ud, havde et Væsen, som var beblandet med Mildhed og Alvorlighed; han havde en god Læsning og en stor Erfarenhed. Fremmede mærkede man ikke at han enten indbragte i Riget eller understøttede, men det Fremmede, vi i hannem besad, verserede alene i det Sprog, han taledede, thi det var Tydsk; i det Øvrige viste han sig i alle Maader dansk sindet. Han forstod ellers det danske Sprog fuldkommeligen og læste det som en Indfødt. Han var accurat, alvorlig, og naar ham en Sag eller Memorial blev foredraget, begreb han strax Forcen af Sagen, og om den var aldrig saa vel indsvøbet eller derudi var Knuder, kunde han dog mesterlig opløse dem, og, hvad Resolution han tog, var gjerne den billigste og retteste“. „Hvad hans Ministerium angik, da er det mere end bekjendt, at han havde alle dertil udfordrende Egenskaber; han var koldsindig, forsigtig (i en anden Beretning siges, at han var ydmyg og submis og vidste stedse at fremstille sin Mening, som om den var Kongens), skarpsindig, langsom, ikke let at udgrunde, og i Overlæg viste megen Forstand, og penetrerede lettelig den største Fordeel“.



### **Frederik Danneskjold-Samsø.**

Kong Christian den Femte anordnede den 20de Juli 1695, at Efterkommerne af hans Faders og hans egne naturlige Sønner skulde bære Navnet Danneskjold, til hvilket Navn derefter henholdsvis føiedes de for

dem oprettede Grevskabers Navne. Sønnerne af Frederik den Tredies naturlige Søn, Ulrik Frederik Gyldenløve, hvis Levnetsbeskrivelse foran er meddeelt, bleve Grever af Danneskjold-Laurvig\*), medens Sønnerne af Christian den Femtes naturlige Søn med Sophie Amalie Moth, Feltmarskallicutenant Christian Gyldenløve, Greve af Samsø, Anfører for de danske Hjælpetropper under Prinds Eugen, Stifter af Gisselfeld adelige Jomfrukloster (1674—1703), bleve Grever af Danneskjold-Samsø. Frederik Grev Danneskjold-Samsø var den yngste af Christian Gyldenløves tvende Sønner\*\*). Han fødtes 1703 i Kjøbenhavn. Alt tidlig sendtes han til Udlandet, modtog der en videnskabelig Opdragelse og gjorde derefter alvorlige Studier, især af Søvæsen og Skibsbygningskunst i England, Holland og Frankrig. Hans Ophold i Udlandet sluttede alt 1721. To Aar forinden havde han efter sin Farbroder, Generaladmiral og Overkammerherre Grev Ulrik Christian Gyldenløve ved ny Forlening overtaget Baroniet Marselisborg. 1724 ægtede han Dorte, Comtesse af Wedel (1705—1763). Skjøndt han alt forinden sit Ægteskab havde modtaget det hvide Baand, synes Kong Frederik IV ikke at have interesseret sig for hans Befordring; han maatte endog længe nøies med en Capitainspost, fra hvilken han igjen entledigedes. 1727 købte han det smukke Engelsholm i Veile Amt, for hvilken Eiendom han fattede stor Interesse og forskjønnede den i høi Grad. Han fortsatte her de Studier i Mathematik, som han havde paabegyndt i Udlandet. Frederik den Fjerdes Død kaldte ham til Kjøbenhavn; han solgte Engelsholm Aaret efter, og vi finde ham omtrent paa den Tid ansat i det Fag, for hvilket han i Christian den Sjettes øvrige Regeringstid med saa stort Held skulde virke. Efter i 4 Aar at have været Deputeret blev han 1735 Chef for Søetatens Generalcommissariat, senere tillige Generaladmirallieutenant. I denne Stilling

\*) De uddøde 1783 paa Sværdsiden med Grev Christian Conrad Danneskjold-Laurvig, der fra 1767 til 1770 forestod Marinen. Grevskabet Laurvig tilfaldt nu Christian Greve af Ahlefeld til Grevskabet Langeland, en Dattersønsson af Stifteren af Grevskabet Laurvig, Ulrik Frederik Gyldenløve. Grevskabet blev 1805 omskrevet til en Fideicommisscapital, men Familien Ahlefeld til Grevskabet Langeland bærer endnu Tilnavnet Laurvig efter Grevskabet. Fra Ulrik Frederik Gyldenløve nedstammede ogsaa (af et hemmeligt Ægteskab eller udenfor Ægteskab, begge Dele paastaaes) Linien Lovendal. Gyldenløves Sønnesønsson af denne Linie, François Xavier Joseph, Friherre af Lovendal, Rigs greve, gjorde sig berømt i kongelig fransk Krigstjeneste og udnævntes til Marskal; 1786 fik han Patent som dansk Greve af Danneskjold-Lovendal († 1808). Med hans eneste Søn uddøde Linien 1830.

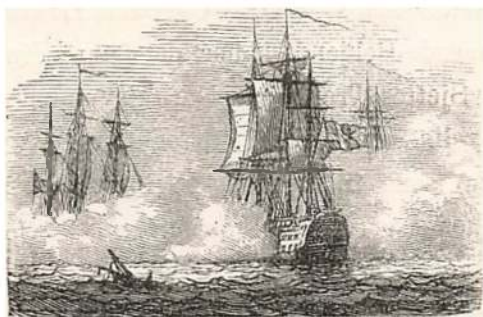
\*\*) Fra den ældre Søn, Grev Christian Danneskjold-Samsø (1702—1728), Præses i Admiralitetet, bekendt som en Mand af Lærdom og Beskytter af Videnskaberne, nedstamme de nulevende Grever af Danneskjold-Samsø.

skabte han, trods megen Modstand, ved sin Orden, Arbeidsomhed og Sparsomhed i Løbet af 12 Aar den største og skjønneste Flaade, Danmark nogensinde har eiet; han udvidede og fordybede Orlogshavnen, fortsatte Niels Juels Anlæg paa Nyholm, anlagde Dokken; Arsenaler, Magasiner og Søbatterier vare ikke mindre Gjenstand for hans Virksomhed end Officerernes og Mandskabets hensigtsmæssige Uddannelse. Uagtet disse store og umiskjendelige Fortjenester af Danmarks Søvesen, hvortil endnu kom hans fleeraarige Virksomhed i det efter hans Forslag oprettede Land-Oeconomi- og Commerce-Collegium, fjernedes han\*) strax ved Kong Frederik den Femtes Tronbestigelse fra Marinen. Han overleverede til sin Eftermand 30 Linieskibe og 16 Fregatter, skjøndt han selv kun havde modtaget af sin Formand 15 tjenstdygtige Linieskibe og 7 Fregatter — og dog havde han brugt færre Penge. Den kongelige Naade synes han dog ikke at have tabt tilligemed sin Post, thi 1747 udnævntes han til Ridder af Elefanten og 1760 til Hofmester paa Sorø (samt tillige til Amtmand over Sorø- og Ringsted-Amter). Han gjorde sig meget fortjent af Academiet (Academisternes Antal steg fra 7 til 30), han indførte Orden, saavel hvad Sæder som hvad Underviisning angik, og „træt af spildte Forslag tog han Afsked“. I Begyndelsen af Kong Christian den Syvendes Regering var han atter en kort Tid Superintendent over Flaaden og Medlem af Geheime-Conscillet, fra hvilken Stilling han pludselig blev fjernet. Ikke længe efter (1770) døde han i Aarhus. Et Vidnesbyrd siger om ham, „han var hidsig, paastaaelig og haard (heri ligger vel den egenlige Grund saavel til hans sildige Ansættelse i den høiere Statstjeneste som til hans Fjernelse trende Gange), men tilføier: „han var redelig, ubestikkelig og standhaftig“. Han var aabenbart ingen god Huusholder med sit eget Gods, og han erhvervede sig heller ikke sin Families Anerkjendelse for den Administration, han førte for sin umyndige Brodersøn, Grev Frederik Christian Danneskjold-Samsø. Denne havde efter Faderen modtaget foruden Samsø og Gisselfeld Grevskabet Løvenholm og Baronierne Høgholm og Lindenberg; disse 3 sidste Len maatte afhændes for Gjæld, dels under selve Administrationen og dels strax efter at Greven havde naaet Myndighedsalderen.

\*) I Formen gik han frivillig af, idet han efter sin mundtlige Forestilling, formedelst den forehavende (af Admiral Rosenpalm foreslaaede og af Kongen approberede) Forandring udi den ved Flaaden, Holmen og Marinen hidindtil brugte Administration og Commando, ingen reelle Tjenester kunde gjøre.

Et Søgmaal, der reistes af Myndlingen, afgjordes ved Forlig. Guldberg satte ham en Støtte paa Jægerspriis, og Wegener har til dette Mindesmærke knyttet det Vidnesbyrd: „Han var en streng Mand mod Andre og mod sig selv, en dansk Patriot blandt de bedste“.

Grev Danneskjold efterlod kun en Datter (han havde af sit Ægteskab med Comtesse Wedel-Wedelsborg 4 Børn), med hvem hans Linie uddøde. Han var forlenet med Juellinge i Sjælland og som foranført Marselisborg i Jylland. Juellinge erhvervede han Tilladelse til at sælge til Grev Moltke (det er nu en Deel af Grevskabet Bregentved), Marselisborg faldt ved hans Død tilbage til Kronen.



## Hans Gram

er født den 28de October 1685 i Bjergby i Horns Herred, Aalborg Stift, hvor Faderen, Niels Hansen Gram, dengang var Præst. 1703 dimitteredes han af sin Fader til Universitetet og vakte alt dengang Opsigt ved sine ualmindelige Kundskaber i de gamle Sprog. 1708 tog han Magistergraden, efter dog forinden at have gjort sig bekjendt ved lærde Arbeider („De origine Geometriæ apud Ægyptios“ og „Archytæ Tarentine Fragmentum“). Da Conrectoren ved Frue Skole døde i Pesten, fik Gram dette Embede, hvormed han fra 1714 forbandt Professoratet i det græske Sprog ved Universitetet. 1718 ægtede han en rig Enke, som kort efter døde, og han

forblev nu sit øvrige Liv ugift. Conrectoratet opgav han 1719. 1722 udgav han sin „Nucleus latinitatis“, der afhjalp et Savn i den Tids lærde Skoler. Noget stort Værk har Gram ikke udgivet, men han skrev en Mængde lærde Afhandlinger og academiske Leilighedsskrifter, tilføjede Anmærkninger og Rettelser til Andres Skrifter (Krag's „Christian den Tredies Historie“, Slanges „Christian den Fjerdes Historie“, Meursii „Danmarks Historie“), førte en udbredt Correspondance med fremmede Lærde og udbredte i denne Virksomhed nyt Lys over Alt, hvad han foretog sig at behandle, fornemmelig over Fædrelandets Historie, saa det er med Rette sagt, at vor critiske Historie har i ham sin Fader. Alt tidlig traadte han i Forbindelse med Datidens store Mænd, Statsministrene Ludvig Plessen, Carl Plessen og Iver Rosenkrands samt Grev Christian Danneberg-Samsø o. Fl. Det var disse formaaende Bekjendtskaber, der foranledigede, at Gram, strax efter Christian den Sjettes Tronbestigelse, blev udnævnt til Bibliothekar ved det store Kongelige Bibliothek\*) (istedetfor Historikeren Høier, der var falden i Unaade) samt til Kongelig Historiograph og Aaret efter (ved Kroningen) til Ghecimearchivar. I de første Aar efter Tronbestigelsen, indtil Pietisteriet fik Overhaand, raadførte Kong Christian den Sjette sig med ham personlig og lod ham deeltage i alle litteraire Forhandlinger. Ja, Kongen og Kronprindsen, for hvem han havde været Lærer, besøgte ham endog paa selve Bibliotheket. I de høie Kredse, hvor han kom, gjorde hans ualmindelige Kundskabsrigdom stor Opsigt. „Han vidste Alt, kjendte Alt, havde idetmindste en historisk Kundskab om Alt“. Til hans store Fortjenester hørte hans Deeltagelse i og overveiende Indflydelse paa Universitetets og de lærde Skolers Reform. Af de mange Commissioner, hvoraf han var Medlem, var den saakaldte Medaillecommission til Ordningen af Mønt- og Medaillecabinetet den vigtigste, idet den gav Anledning til, at Gram fattede Ideen til et større Selskab for Nordens Historie og Oldsager, og herved dannedes igjen Begyndelsen til det endnu blomstrende Danske Videnskabernes Selskab, i hvis Skrifter Gram har nedlagt nogle af sine fortrinligste Arbejder („Om Kong Christiern den Andens forehavte Religions Reformation i Danmark“; „Forbedringer til Kong Woldegar

\*) Alt 1717, da Bogelskeren, Stiftamtmand Reitzer, underhandlede med Regeringen om Salget af sit Bibliothek, foreslog han til Underbibliothekar sin Opfødning, Professor Gram, et ærligt og dydigt Menneske, et ypperligt Hoved, som var lærd, som foruden Ebralsk, Grækisk og Latin forstod de fleste Europæiske Sprog, ja, som endog var beqvem til verdslige Sager, og af den Færdighed, at han i een Time kunde gjøre det, som mange andre skulde være ganske Dage om.

Christoffersøns Historie“, „Anmærkninger om Kong Christierns II Medfølgere ud af Danmark i Aaret 1523“, „Om Christine af Danmark, Kong Christierni II Dotter, Hertuginde i Milan, siden i Lothringen“; „Prøve af Danske Ord og Talemaader, af det Engel-Saxiske Sprog forklarede“). Gram tilbragte en høit hædret Alderdom. Ikke at tale om, at han blev af Kong Christian den Sjette kort før dennes Død udnævnt til Etatsraad, dengang „Maximum for en Lærd“, men Alle, saavel Høierestillede som Ligemænd, kappedes om at vise ham Opmærksomhed. De berømteste udenlandske Lærde søgte Raad og Veiledning hos ham, „og for Landets egne Lærde var han næsten som et Orakel“. Han døde den 19de Februar 1748.



### Lauritz Thura.

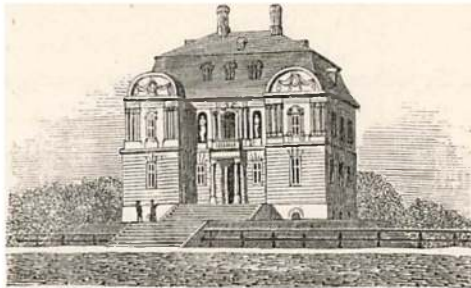
Hvo byggede vore gamle rundbuede Kirker? hvo byggede de spidsbuede, der fulgte paa? Det vides ikke. Først i Christian den Fjerdes Tid, da Renaissancen gjorde sig gjældende, forekomme Navne paa Bygmestre. Jørgen Friborg vides at have opført Slangstrup Kirke og en Deel af Frederiksborg Slot, og Hans Steenvinkel at have udført Steengalleriet paa Frederiksborg, Rundetaarn, Børsens Portal mod Slotspladsen og Christian den Fjerdes Kapel i Roskilde. Christian den Fjerde synes selv at have gjort Hovedudkastet til flere af sine store Bygninger og bliver derfor ogsaa altid regnet med blandt Danmarks berømte Bygmestre, ligesom hans Bygninger, der dannede en Overgang fra Renaissancen til Rococoen med Bibehold af visse Dele af Gothiken, ogsaa blive nævnte som opførte i Christian den

Fjerdes Stil. I Frederik den Tredies og Christian den Femtes Dage byggedes kun lidet, og man havde ikke nogen bestemt Bygningsform. De betydeligste Bygninger fra den Tid, det ældre Amalienboig, Charlottenborg og Frelserens Kirke (denne er opført af Christian den Femtes Generalbygmester Lambert van Haven) ere heelt forskjellige fra Christian den Fjerdes Bygninger og nærme sig meget den følgende Tids. Frederik den Fjerde modtog i Italien et gunstigt Indtryk af den der herskende Renaissances Bygninger, og han gjengav heelt eller deelviis disse i Frederiksberg (som Bygmester nævnes v. Platen) og Fredensborg Slotte. Kong Christian den Sjette og hans pragtelskende Gemalinde søgte Forbilleder i Datidens prægtige Slotte i Rococo Stil, og Landets Adel efterfulgte Exemplet i den nærmest paafølgende Tid. Der uddannede sig nu Mænd særlig for Bygningskunsten; E. D. Hausser, Thura og Eigtved stode forrest i Rækken blandt disse. Af fremmede Architecter mærkes Jardin, der gav Tegningen til Marmorkirken. Aarhundredets Slutning og fornemlig Revolutionsperioden bragte atter de græske Republikers Mesterværker frem som Forbilleder i Bygningsstilen. Harsdorff og C. F. Hansen sluttede sig hertil. Medens vi her gjengive Billedet og en kort Levnetsbeskrivelse af Thura som den, der i Danmark bragte Rococostilen frem i sin rigeste Fylde, skal C. F. Hansen, i hvis Lod det faldt efter de ødelæggende Ildebrande i Slutningen af dette Aarhundrede og i Begyndelsen af det næste at opføre saavel Kongens Slot som Hovedstadens første Kirke og dens vigtigste Communalbygning i en Stil efter græske og romerske Forbilleder, blive nævnt i Gruppen af de Mænd, der gjorde sig fortjente af Fædrelandet ved deres Kunst og Videnskab i Frederik den Sjettes Tid.

Lauritz Thura blev født i Aarhus 1706. Faderen Lars Thura var dengang Præst i denne By, men forflyttedes senere som Biskop til Ribe. Lauritz T. reiste i sin Ungdom udenlands paa kongelig Bekostning og lagde sig efter Fortification og Architectur. Ved Hjemkomsten blev han først Overconducteur og alt 1733 Hofbygmester og Ingenieurcapitain; 1738 blev han Oberstlieutenant af Fortificationen, 1739 optagen i Adelstanden, 1744 Oberst, 1753 Generalmajor af Infanteriet og 1754 Generalbygmester. Blandt de Bygninger, som af ham ere opførte, maae nævnes Hirschholm Slot, Eremitagen, Palaiet i Roskilde, Prindsens Palais, den nye Bygning paa Vallø, Frue Kirkes og Frelser Kirkes Spiir. Ogsaa i Opførelsen af



det Indre af Christiansborg Slot og dets Værelses Decoration tog han Deel. Foruden ved sine Bygninger gjorde han sig ogsaa bekendt ved Skrifterne: „Den danske Vitruvius“, indeholdende Tegninger af Slotte og Kirker med Text i 4 Sprog (2 Dele, en tredie Deel blev ikke trykt, findes i det Store Kongelige Bibliothek) og „Hafnia hodierna“, en Beskrivelse af Kjøbenhavn med Planer og Bygningstegninger, samt Beskrivelser af Bornholm, Amager, Samsø m. m. Thura var tvende Gange gift, først med en Datter af Generalmajor Poul Rosenørn, dernæst med en Datter af Eieren af Børglumkloster, Justitsraad Kjærskjold (hun havde først været gift med en holsteensk Adelsmand, Johan Henrik Rantzau). Med hende fik han Herregaarden Børglumkloster. I den gamle Kirke, der hører til denne Gaard, ligger Lauritz Thura († 1759) begravet under et kostbart af ham selv opført Epitaphium.



### **Hans Adolph Brorson,**

„en værdig Efterfølger af Kingo“, „i Aand som i Stand Kingos Broder, og i Meget baade høiere og dybere“, har vistnok Ret til at finde en Plads blandt berømte danske Mænd, saavist som hans milde og inderlige Psalmestropher have trængt dybt ind i mangt et Hjerte, og hans Samling af Psalmer, „Troens rare Klenodie“, endnu den Dag idag er den kjæreste Bog i mangt et Hjem. „Han slog vistnok Davidsharpen med mindre Kraft og Høihed end hans store Forgænger, men med mere Blidhed og Inderlighed, med

mindre Kjækhed i Billedernes Flugt, men med dybere Hjertets Fromhed, maaskee til mindre Opløftelse, men til mere almindelig Opbyggelse“. Da vi ved at skildre Kingo have fremdraget nogle faa af hans skjønneste Psalmevers, ville vi til en Sammenligning her ogsaa udhæve nogle af Brorsons; saaledes af Psalmen „Kom Hjerte, tag dit Regnebret“:

Hvor skjules mangen Svig og List	Da tænker Du, det er forglemt,
I Hjertets fule Gjemme,	Den Sag har ingen Fare,
Og kaade Lysters onde Gnist,	Men Gud har vist sin Dag bestemt,
Som Ingen kan fornemme;	Som Sligt skal aabenbare.

Og i den trøsterige Psalme: „I denne søde Juletid“:

Gud er nu ikke længer vred,	At Gud sin Søn for os har sendt
Det kan vi deraf vide,	Til Jammer, Vee og Vaade;
At han har sendt sin Søn herved,	Hvo vilde da ei være fro,
For Verdens Synd at lide,	Og lade al sin Sorg bero
Det vorde vidt og bredt bekendt,	Paa Jesu søde Naade?

Og blandes end min Frydesang	Da bliver Fredens Harpe stemt,
Med Graad og dybe Sukke,	At den kan bedre klinge,
Saa skal dog Korsets haarde Tvang	Og knuste Hjerter føle bedst,
Mig aldrig Munden lukke;	Hvad denne store Frydefest
Naar Hjertet sidder meest beklemt,	For Glæde har at bringe.

eller i Julepsalmen: „Jeg er en Rose i Saron“, hvori Jesus sammenlignes med Rosen:

Ak, søger de ringeste Steder,	Lad Verden mig Alting betage,
I Støvet for Frelseren græder,	Lad Tornene rive og nage,
Saa faae I vor Jesum i Tale,	Lad Hjertet kun daane og briste,
Thi Roserne voxe i Dale.	Min Rose jeg aldrig vil miste.

Hvad man maaskee ikke venter af disse blide, gudhengivne Strophers Forfatter, han kan ogsaa anslaae den lunefulde Streng, og i hans „Svanesang“ finde vi en Kæmpevisse om Goliath og David, hvis andet Vers lyder saa: „David kom, saae sig om: Hvad vil denne store Vom? Tør Du Drot, bruge Spot, Mod den Herre Zebaoth? Trods din Bram, Jette gram, Jeg Dig snart vil gjøre tam. Ravnetrop! hid! æd op Denne Gudsbespotters Krop. Kæmpen vred, om sig beed, Fraaden flød i Skjæget ned: Er jeg en Gnavebeen, Mens Du bruger Stok og Steen? David bad, Herre lad Det nu lykkes! Dermed glad Gjør et hvast Slyngekast, Stenen blev i

Panden fast. Kæmpen faldt, Slaget gjaldt, Som en Million var qvalt. Jorderig rørte sig Ved Guds Folkets Frydeskrig. Seer Du vel, stolte Hel, Med os er Immanuel.“ Hans Psalmedigtning falder fornemlig i Christian den Sjettes Tid, og den stemte i det Hele taget godt med den da herskende Aandsretning i religieuse Sager. Kong Christian selv var en Ynder af de af Brorson forfattede Psalmer, og det fortælles, at det var efter at have erfaret, at han var Forfatter af Psalmen:

Op al den Ting, som Gud har gjort  
Hans Herlighed at prise,

hvori forekommer det saa bekjendte Vers af gribende Høihed:

Gik alle Konger frem paa Rad  
I Deres Magt og Vælde,  
De mægted' dog ei mindste Blad  
At sætte paa en Nælde,

at Kongen skjænkede Psalmedigteren det da ledige Bispeembede i Ribe. Christian har dog sikkert ogsaa vidst, at han gav Embedet til en Mand, der efter et fuldgyldigt Vidnes Udsagn „var en apostolisk Mand i Vandel og Lære“.

H. A. Brorson er født den 20de Juni 1694 i Randrup i Ribe Stift (nu henhørende til Slesvig), hvor Faderen, Broder Pedersen, dengang var Præst, og hvor Farfaderen, Broder Brorson, ogsaa havde været Præst. Kun 10 Aar gammel mistede Brorson sin Fader, og han og hans tvende Brødre, Niels og Broder, stode uden Forsorger. Deres Fader havde paa sit sidste Sygeleie trøstet sin Sjæl med Kingos Ord:

„For mine Børn og Sæd  
Om jeg vild' sørge,  
Om jeg hver Time græd  
Og vilde spørge,  
Hvor skulle de sit Brød og Lykke tage?  
Gud lever jo endnu,  
Han kommer dem ihu,  
De skal ei klage!

Og hans Haab blev ikke beskæmmet; den Lærer, han havde taget til sine Børn, ægtede hans Enke, blev Eftermand i Kaldet samt en kjærlig og nidkjær Opdrager af de 3 Drengene; „det rare Kløverblad fra Randrup“, som de fik Hævd paa at kaldes, blev alle Psalmedigtere og alle 3 Præster i

Ribe Stift, endog for nogen Tid i 3 Nabokald. Hans Adolph blev dog i alle Henseender den navnkundigste. 1712 dimitteredes han fra Ribe Skole, fik 3 Aar efter Plads paa Borchs Collegium, 1721 kaldtes han til Præst i sin Fødeby, 1729 til Præst i Tønder, 1737 til Stiftspræst i Ribe og 1741 til Biskop over Ribe Stift, i hvilken Stilling han forblev til sin Død 1764. „Troens rare Klenodie“ udkom først i Kjøbenhavn 1739. Aaret efter hans Død udkom hans anden Samling af Psalmer, „Svanesang“, i hvilken han udtaler sin levende Længsel efter at vandre hjem til Herren.



# KONG FREDERIK DEN FEMTE

og hans tvende Dronninger

## LOUISE OG JULIANE MARIE

Den 31te Marts 1723 nedkom Prindsesse Sophie Magdalene paa Kjøbenhavns Slot med Sønnen Frederik, senere Kong Frederik den Femte. Ved Bedstefaderens Død og Faderens Tronbestigelse den 12te October 1730 blev han Kronprinds og formæledes som saadan den 11te December 1743 paa det nye Christiansborg Slot med Louise, Datter af Kong Georg den Anden af Storbrittanien, født den 18de December 1724 i London. Ved Kong Christian den Sjettes tidlige Død, den 6te August 1746, blev Kronprinds Frederik som Frederik den Femte Konge i Danmark og Norge, Hertug i Slesvig og (den kongelige Deel af) Holsteen og Greve af Oldenburg og Delmenhorst. Tilligemed Dronning Louise blev han salvet i Frederiksborg Slotskirke af Sjællands Biskop, Peder Hersleb, den 4de September 1747. Dronningen skjænkede sin Gemal 5 Børn, nemlig: Christian, født den 7de Juni 1745, alt død den 3die Juni 1747; Sophie Magdalene, født den 3die Juli 1746, gift den 4de November 1766 med den svenske Kronprinds, siden Kong Gustav III af Sverrig (1746—1792), død som Enkedronning af Sverrig den 21de August 1813; Vilhelmine Caroline, født den 10de Juli 1747, gift den 1ste September 1764 med Landgrev Vilhelm, siden Churfyrst Vilhelm I af Hessen Cassel (1743—1821), død den 14de Januar 1820 som Churfyrstinde af Hessen; Christian, født den

29de Januar 1749, senere Kong Christian VII; Louise, født den 30te Januar 1750, gift den 30te August 1766 med fornævnte Landgrev Vilhelms Broder, Landgrev Carl af Hessen-Cassel, siden dansk Generalfeltmarskal og Statholder i Hertugdømmerne Slesvig og Holsteen (1744—1836); død 1831 før hendes Gemal\*, efter at have født det 5te Barn, en Prinds, der døde strax efter Fødselen. Den 19de December 1751 bortkaldtes ved en altfor tidlig Død den ædle Dronning Louise. Kun lidt over et halvt Aar efter, den 8de Juli 1752, formælede Kongen sig med Juliane Marie, Datter af Hertug Ferdinand Albrecht af Brunsvig-Wolfenbüttel, og paasatte hende samme Dag Kronen. Hun fødte ham den 11te October 1753 Sønnen Arveprinds Frederik, som 1774 blev gift med Sophie Frederikke, Prindsesse af Meklenborg Schwerin (1758—1794) og døde den 7de December 1805 paa Amalienborg\*\*).

Frederiks første Barndom tilhører Bedstefaderens Tid, og det var derfor ogsaa denne, der bestemte hans første Omgivelse. Denne var tvertimod, hvad man turde have ventet af Kong Frederik IV, saa tydsk som den vel kunde være. Faderen, Kong Christian den Sjette, satte rigtignok den ædle og dygtige, danskfødte og dansktaenkende Iver Rosenkrands til Kronprinds Frederiks Overhofmester, men Dronning Sophie Magdalene sørgede vel for, at den øvrige Omgivelse, saavel Cavalerer som Lærere, vedblev at være tydsk; i Dansk fik han i hvert Fald ikke nogen Lærer; Rosenkrands fjernedes fra Statens og Hoffets Tjeneste 1740, og nu gjelød for Kronprinds Frederiks Øre kun tydsk Tale fra alle Sider. Det er næsten ubegribeligt, hvorledes han i disse Forhold fik lært sit Fødelands Sprog, og hvorledes der hos ham kunde fremavles den Interesse for samme, der lod hans tydske Moder benævne ham med Spotnavnet „der dänische Prinz“. Der var saare Meget, der i Christian den Sjettes Tid slog over i sin Mod-sætning ved at drives for vidt, saaledes ogsaa med Hensyn til den unge

\*) Af hendes 4 Børn blev den yngste Datter (den ældste Datter var Kong Frederik den Sjettes Gemalinde Dronning Marie) gift med Prinds, siden Hertug Vilhelm af Holsteen Glücksborg, Kong Christian den Niendes Fader. Frederik V er saaledes Oldefader til vor nuværende Konge, ligesom han ogsaa gennem Sønnen af 2det Ægteskab, Arveprinds Frederik, hvis Datter, Louise Charlotte, var gift med Landgrev Vilhelm af Hessen-Cassel, er Oldefader til den nuværende Dronning Louise.

\*\*\*) Af Arveprinds Frederiks og Sophie Frederikkens Ægteskab vare Børnene: Christian, født 1786, senere Kong Christian VIII, Juliane Sophie, født 1788, † 1850, gift med Prinds Vilhelm af Hessen Philipsthal, † 1834 (ingen Børn); Louise Charlotte, født 1789, † 1865, gift med Vilhelm, Prinds, senere Landgreve af Hessen-Cassel, † 1867 (af hvilket Ægteskab Dronning Louise af Danmark født 1817); Frederik Ferdinand, Arveprinds, født 1792, † 1863.

Prinds, der var af et let Naturel, af en glad Sindsbeskaffenhed og uden Retning mod Kundskabserhvervelse. Det Hovedhængeri, den Formstrenghed, den klassiske Underviisning, man omgav ham med og paanødte ham, tvang ham ud i Livet og lod ham tidlig i Hemmelighed søge gladere og lettere Selskab og Erstatning for den hæmmende Tvang. Det var ikke altid godt Selskab, han søgte, tvertimod! og den Sædernes Fordærvelse, som skæmmede hele hans Liv og bragte ham til Graven i en tidlig Alder, havde alt sin Oprindelse fra denne Tid; men han vandt Interesser udenfor Hoffet, han talte Landets Sprog, og det blev Folket bekjendt, at Kronprinds Frederik var en glad ung Mand og intet Hængchoved; dette var ham alt en Adkomst, modsat Faderens og Moderens Alvor, fromme Væsen, og fjernende Stolthed, til Folkets kjærlige og forventningsfulde Modtagelse, naar han engang skulde bestige Tronen. Men endnu en Adkomst fik han ved Skjæbnens milde Styrelse i den yndige og vennelulde Louise, hans første Gemalinde. Ogsaa for hende, og derved tillige for hendes Gemal, var Modsætningen gunstig. Bedre Folie kunde ikke gives for nogen Ædelsteen, end Sophie Magdalene af Brandenburg-Culmbach-Wewerlingen var det for Louise af England. Dette Land sendte gjerne dengang sin Datter til Danmark for at forenes med den unge Kronprinds, som Alle, og med Rette, skildrede som baade snuk og elskværdig. Glæden spredte sig ogsaa over hele Landet, da Efterretningen kom, at hun var modtaget med ustandselig Jubel. En lignende Glæde skulde være forbeholdt Danmark i vort Aarhundrede, da det saae sin skjønnede og ædle Fyrstedatter blive modtaget med Hylding og Fryderaab af det af tydske Fyrsteforbindelser trættede engelske Folk. Man skulde have ventet, at Kronprinds Frederik, da han i Louise havde fundet en Hustru, der foruden ydre Skjønhed eiede en ædel Charakter og med Varme sluttede sig til det Folk, hvis Datter hun var bleven, havde forandret sin Levemaade, havde saavel opgivet sine Forbindelser med slette Kvinder som sine tøilesløse Bachanalier. Det gjorde han dog langt fra, ei heller havde hans Tronbestigelse efter Faderens Død, fra hvilken Tid af han ombyttede den beskedne Bolig paa Charlottenborg med det pragtfulde Christiansborgs høie Sale, nogen Indvirkning paa ham i saa Henseende. Dronning Louise bevarede dog, uagtet vel ikke Alt kunde skjules for hende, en kjærlig Hengivenhed for sin Mand og søgte i hvert Fald Trøst i sine Børns Kreds. Folkets Kjærlighed til hende steg derfor ogsaa indtil Tilbedelse. „Det er ikke at beskrive“,

siger Høiberg, „med hvilken inderlig Fornøielse den menige Mand hører Hendes Majestæt tale Dansk med de Kongelige Børn“. I Regeringssager søgte Dronning Louise aldrig at blande sig: alle Vidnesbyrd gaae ud herpaa. Vi tør derfor ogsaa troe Charlotte Biehl, naar hun fortæller, at Dronningen havde svaret en Supplicant, der bad om hendes Forbøn hos Kongen med Hensyn til et Embede, han søgte: „Nei, det hverken har jeg gjort eller gjør for Nogen; Enhver har sin Bestemmelse i Verden: min er at føde Danmark Prinds, og Kongens ved sine Ministres Hjælp at vælge Embedsmænd“. Endnu engang skulde denne ædle Kvinde føde Danmark og sin Gemal en Prinds, men dennes Fødsel kostede hende Livet. Kong Frederik henflød i Smertens Taarer ved hendes Død, og Folket tog med Inderlighed Deel i hans Sorg: det tilbagegav ham endog en Deel af den Kjærlighed, han letsindig havde forødt. Men kun et halvt Aar gik, som anført, hen, forinden Kongen atter kaarede sig en Gemalinde, rimeligviis dog paa Conseillets Opfordring og af Hensyn til, at Stammens Fortsættelse kun hvilede paa den ene treaarige Prinds. Vielsen skete paa Frederiksborg „med Kongelig Pragt, men iblandt Menigmand var det stille, thi det kom dem saa hastigt efter Sorgen for Dronning Louise“. Juliane Marie var vistnok i alle Henseender Kong Frederik en god og trofast Ægtemage: Historien veed i hvert Fald næsten Intet at fortælle om hende fra den Tid. Herredømmet over den svage Konge var ogsaa alt forlængst paa andre Hænder, og nogen stor Begavelse har hun vist ikke besiddet, hvorved hun kunde bringe det over til sig. Vigtigere blev hendes Stilling under en senere Periode og under heelt forandrede Forhold. Håvde Louise ikke kunnet knytte den flygtige Konge saaledes til sig, at han aflagde sine slette Vaner, kunde Juliane Marie, hvem Naturen vel synes at have skjænket Værdighed, men ikke Ynde, det endnu mindre, og han vedblev med disse, indtil han bortkaldtes ved den af ham selv fremskyndte Død, kun 43 Aar gammel.

Kun paa det tyvende Aar varede Kong Frederik den Femtes Regering. Man skulde troe, at den efter de foran givne Bidrag til Skildring af Kongens Personlighed ikke var heldbringende for Landet. Det var dog ikke Tilfældet. Kong Frederik den Femte besad med alle sine Svagheder en god og velvillig Tanke for sit Folk. Hvad der var til Fremme af dets Held var sikkert paa at vinde hans Billigelse, og han modtog fra sin Fader duelige Ministre, hvilke han beholdt i sin Tjeneste, ligesom han og i Reglen



supplerede dem ved deres Bortgang med Mænd af ikke mindre Dygtighed. Vi have alt seet, at Schulin og I. L. Holstein saaledes gik over til ham fra Faderen. Selv valgte han sig Johan Hartvig Bernstorff, der efterfulgte Schulin som Udenrigsminister; W. A. v. d. Osten, der havde forestaaet Finantserne i de sidste Aar af den forrige Konges Regering, afløstes af den duelige Otto Thott, og fra sin Prindsestilling bragte Frederik med sig Adam Gottlob Moltke, en Mand af ikke ringe Egenskaber. Kun var det at beklage, at F. Danneskjold fjernedes; men skjøndt dette efterfulgtes af Misgreb, forfaldt Flaaden dog ikke under Frederik V. Det var efter Kongens eget Initiativ, at Baller, Concerter og andre offentlige Forlystelser strax efter den første Sørgetid afløste de haarde Forbud fra Faderens Tid; Bønderne fik atter Loy til at ride Sommer i By; den spærende Lænke foran Christiansborg borttoges. Kongen bidrog ogsaa selv til, at den danske Skueplads aabnedes paany og fik endog sit eget Huus, som den endnu den Dag i Dag besidder, skjøndt ofte forandret og udvidet. Nær dette staaer ogsaa en større Bygning, hvis nuværende Anvendelse skriver sig fra Kong Frederiks Tid og fra hans egen Interesse for Kunst og Kunstnere. Ulrik Frederik Gyldenløves Slot var, som vi alt foran have nævnt, blevet Christian den Femtes Enkedronnings Bolig og havde modtaget Navn efter hende; senere havde Frederik levet her sine lykkeligste Aar med sin Louise; nu blev det af Kongen givet til det af hans Fader fra først af grundlagte Maler- og Billedhuggerakademi.

Danmark nød under Frederiks Regering en stedsevarende Fred, om endog Forholdet til Udlandet tvende Gange syntes at kunne føre til Krig. Fra sin Fader havde han arvet et spændt Forhold til Naboriget paa Grund af det mislykkede Tronfølgervalg; men Schulin og Bernstorff bragte det ved velledede Underhandlinger derhen, at Adolph Frederik, den udvalgte Tronfølger, fornyede (den 23de April 1750) sin Afstaaelse af enhver Fordring paa Slesvig og lovede, hvis han nogensinde skulde komme til at arve sin Linies Deel i Holsteen, han da vilde mageskifte denne mod Oldenburg og Delmenhorst. For at styrke det gode Forhold mellem de tvende Hoffer forlovedes 1751 Frederiks Datter, Sophie Magdalene, med Adolph Frederiks 5aarige Søn Gustav. Med Rusland saae det ogsaa i lang Tid ud til Krig. Det er alt foran nævnt, at den gottorpske Hertug Carl Peter Ulrik var udnævnt til Tronfølger i Rusland. Da han blev Keiser, vilde han med Magt gjennemføre sine formeentlige Fordringer paa Slesvig og paa ingen

Maade gaae ind paa de paabegyndte, men igjen afbrudte Forhandlinger om Byttet af den gottorpske Deel af Holsteen mod Oldenburg og Delmenhorst. Peter lod sine Russere, som dengang i Syvaarskrigen stode væbnede mod Preusserne, rykke op mod Meklenborg. I Danmark rustede man sig nu til Modstand. En Flaade paa 36 Orlogsskibe sendtes ud i Østersøen, Hæren bragtes ved Hvervinger op til 71,000 Mand, hvoraf 40,000 Mand under den franske General St. Germain, som i den Anledning var indkaldt, rykkede ind i Meklenborg for at møde Fjenden paa fremmed Grund. Hærene stod alt nær hinanden, da Efterretningen om Peter den Tredies Afsættelse og ynkelige Mord indtraf. Danmark reddedes herved fra en blodig Krig, idet Peters Efterfølger, Keiserinde Catharina den Anden, viste sig villig til Fred.

Manufacturer og Fabriker fremmedes under Frederik den Femte, om ved de hensigtsmæssigste Midler vil der være Anledning til at undersøge i J.H. Bernstorffs Levnetsbeskrivelse, hvor ogsaa vil vises, hvorledes Handel og Skibsfart fremmedes. Videnskaber og Kunster havde varme Venner og Befordrere i Kongen selv, i Bernstorff, i J. L. Holstein og i A. G. Moltke (see disses Biographier). Endskjøndt Bøndernes Vilkaar vedbleve at være trykkede under Frederik den Femte, kom dog under ham den Aand i Bevægelse baade hos Folk og Regering, hvoraf endeligen Bondestandens Frigjørelse fremgik. Det var den milde og velvillige Kong Frederik, der bød, at der skulde nedsættes en egen Commission til at fremme den oconomiske Side af Landvæsenet, og det var efter dennes Forslag, at Kongen fra 1758 til 1761 udgav flere Lovbud, der sigtede til Ophævelse af det fordærlige Jordfællesskab og til Jordernes Udskiftning.

Landets Finantser gik tilbage under Frederik V. Rustningerne mod Rusland, Erhvervelsen af de Plønske Lande ved den sidste Hertugs Død mod at betale hans Gjæld af 880,000 Rdl. dansk Courant, Kjøbet af en Deel af Ærø for 350,000 Rdl. d. C. fra Arvingerne til denne Landsdeel vare skjellige Grunde dertil; desuden anvendtes store Bekostninger paa Institutioner, der vare nyttige og velgjørende for Staten, som Kunstakademiet, den af den fortjenstfulde Oeder grundede botaniske Have, Frederiks Hospital, Fødselsstiftelsen, Opfostringshuset. Indløsningen af Monopolet paa den vestindiske Handel var ogsaa en Udgift af almindelig Nytte; men hertil kom, at Hofholdningen var saa kostbar, at den opslugte en Femtedeel af Landenes samtlige Indtægter: en overordenlig Pragt vistest overalt, saaledes især ved Kroningen og ved de tvende Jubelfester 1749 (300 Aar

efter den Oldenborgske Stammes Tronbestigelse i Danmark) og 1760 (100 Aar efter Souverainitetens Indførelse). Anlægget af Kjøbenhavns nyere Deel, efter Kong Frederik kaldet Frederiksstad, slugte ogsaa store Summer; alene Frederiks- eller Marmorkirkens Grundlæggelse og deeltvise Opførelse forarsagede en Udgift af 850,000 Rdl. Courant. Penge bortødsledes til at begunstige Anlæg af Manufacturer og Fabriker, uden at disse Anlæg, der ikke vare begrundede i Forholdene, medførte sand Nytte; ligeledes bortgaves en Million for at bevirke en Colonisation paa Alheden ved pfalziske og hessiske Landbrugere, som næsten aldeles mislykkedes. Til Anken over slet Finantsbestyrelse har man ogsaa føiet Bebreidelsen, at Adelen begunstigedes, og at en umaadelig Ødselhed herskede ved Uddelingen af Titler og udvortes Ærestegn, hvorved de nationale Svagheder, Rangsyge og Forfængelighed, næredes\*). Det er kun et ringe Forsvar, naar herom siges, at denne Fremdragen af enkelte Classer fremfor andre ikke havde sin Grund i nogen særlig aristokratisk Retning i Kong Frederiks Opfattelse, men alene i en vis Svaghed mod Paatrængenhed og Glæde over at lykkeliggjøre en nærmere Kreds. Thi som alt sagt, Kong Frederik den Femte var god og velvillig, men uden Modstandskraft; med Rette har man anvendt paa ham den Sætning, der saa ofte benyttes om gode og svage Mennesker: Han var sig selv værst.

Dette blev vistnok aldrig sagt om hans Dronning Juliane Marie, der efter Frederiks Død endnu levede 30 Aar og i Perioden mellem Struensees Fald og Kronprinds Frederiks Indtrædelse i Statsraadet udøvede nogen Indflydelse paa Statsstyrelsen, navnlig ved det Herredømme, hun havde over sin indskrænkede og svage Søn Arveprinds Frederik, der havde Sæde i Statsraadet, og ved sin Stilling til Ove Høegh Guldberg, der dog vel mere virkede gennem hende og Arveprindsen, end de gennem ham. Hun var sig altid selv bedst og fremhævede sin egen Person og sin Stillings Høihed ved enhver Leilighed. Hævnjerrighed tillægges hende ogsaa; neppe

\*) Frederik V uddeelte i sin tyveaarige Regering ikke færre end 532 høje Titler, skjænkede 38 det blaa og 119 det hvide Baand, ophøiede 14 i Greve- og Baronstanden og 74 i Adelstanden. Grevelige og friherrelige Familier fra den Tid ere: Holstein (Ledreborg), Moltke (Bregentved), Schulin, Raben (Christiansholm). Ranzau (Rosenvold). Rosenkrands: adelige Familier: Cederfeld, Falsen, Folsach. Gyldenfeldt. Gähler, Hauch, Jermin, Jessen, Klaumann, Klöcker, Leth, Leuénbach, Munthe af Morgensterne, Römer, Stjernholm, Teihmann, Wilster, Wormskjöld. Endnu mere end i Christian den Femtes Tid var Adelsophøielse nu en reen Naadessag, som tildeelttes dem, der derom yttrede Ønske og besad enten Formue eller anseelige Stillinger — man lod sig adle.

havde Hævnen i hvert Fald rammet Struensee og Brandt saa haardt, havde Enkedronningen vidst at overvinde i sit Sind den Bitterhed, som gjentagne Forhaanelser af hende og hendes Søn forklarligt nok havde fremkaldt. Det blev sagt ved hendes Baare, at det Værste, man kunde paasige hende, var, at hun uddeelte sine milde Gaver til Værdige og Uværdige, ligesom Gud lader regne saavel paa Retfærdige som Uretfærdige. Saavel Samtiden som Eftertiden vilde dog tillægge hende værre Ting, ja endogsaa Forbrydelser. Man har gjort hende hellig Uret heri, og der foreligger i Historien ingensomhelst Kjendsgjerning, der kan lade endog formode Sligt. Et Mindesmærke har hun i hvert Fald sat sig paa Humanitetens Enemærker, da hun 1785 grundede Fødsels- og Pleiestiftelsen i Kjøbenhavn. Men hverken denne Humanitetshandling eller den beviislige Taabelighed i de Beskyldninger, der have været rettede imod hende, har kunnet frelse Dronning Juliane Marie fra i Folketraditionen at finde en Omtale, der ligger nær en Bøengjerds, medens hendes Forgængerinde ved Frederiks Side har i Folkets Erindring fundet en Plads ved Siden af Dagmar.



## Johan Hartvig Ernst Bernstorff

er født i Hannover den 13de Mai 1712 af en ældgammel tydsk adelig Slægt. Hans Fader var Joachim Engelke Friherre af Bernstorff, churfyrstelig hannoveransk Kammerherre, hans Moder Charlotte Sophie af Bernstorff, Sødskendebarn af sin Mand, Datter af den første Friherre af Bernstorff, Andreas Gottlieb B., Kong Georg den Førstes berømte Statsminister. Efter at have studeret ved tydske Universiteter og besøgt flere europæiske Lande blev han af de tvende dengang mægtige Brødre v. Plessen, Finantsmanden Christian Ludvig v. P. og Overkammerherre Carl Adolph v. P., der vare beslægtede med Bernstorfferne, fremdraget ved det danske Hof. Christian VI udnævnte ham til Kammerjunker og sendte ham samme Aar som Gesandt til Dresden. I de paafølgende 16 Aar beklædte nu B. Gesandtskabet ved forskellige tydske Hoffer og ved den tydske Rigsdag og havde Leilighed til at vise sin Duellighed ved at udføre flere vigtige diplomatiske Hverv. Saaledes bilagde han i Mindelighed Striden med Hannover om Amtet Steinhorst i det Lauenborgske. Imidlertid var han 1736 bleven Kammerherre. 1744 blev han Gesandt ved Hoffet i Versailles og blev i denne Stilling baade Ridder og Geheimeraad. Da den daværende Udenrigsminister Grev Schulin følte, at hans Kræfter aftog, anmodede han Kong Frederik V i Aaret 1750 om at tilbagekalde Bernstorff, for at denne stedse kunde være rede til at overtage Portefeullen efter ham. Bernstorff maatte dog vægre sig ved at modtage et Engagement, der førte saa langt ind i Fremtiden, idet han havde lovet den daværende Prinds af Wales, Frederik\*), med hvem han var opdraget i Hannover, sin Tjeneste, naar denne engang succederede i England og Hannover som Konge og Churfyrste. Prinds Frederiks Død 1751 løste ham imidlertid fra Løftet, og han begav sig nu strax til Danmark, hvor Ingen efter Schulins Død endnu var bleven fast ansat som Udenrigsminister og Præsident i det tydske Cancelli. Den 14de Mai 1751 indtraadte han i Geheime-Consellet, og den 1ste October derefter overtog han Forretningerne i Cancelliet og Udenrigsministeriet. Det følgende Aar tiltraadte han ogsaa den i hans Haand særdeles vigtige Post som Deputeret i General-Land-Oeconomi- og Com-

\*) Fader til Dronning Caroline Mathilde og til Kong Georg den Tredie af England.

merce-Collegiet; nu fik han den af Dronning Sophie Magdalene oprettede Orden de l'union parfaite og kort efter Elefantordenen. Bernstorffs Virksomhed som Udenrigsminister gik fornemlig ud paa at bevare Freden, og da den især truedes af de forskjellige holsteenske Forhold, stræbte han ved kloge Underhandlinger at ordne disse: han bragte saaledes de plonske Hertugers Land udcelt til Danmark, fik Arveprinds Frederik valgt til Coadjutor i Høistiftet Lübeck, ordnede Byttet (Tractaterne dog først senere udvexlede) af den gottorpske Deel af Holsteen mod Oldenburg og Delmenhorst. Til Belønning for denne vigtige Overeenskomst, der gjorde Ende paa de langvarige og nu, da det Gottorpske Huus havde bestegget Ruslands og Sverrigs Troner, dobbelt farlige holsteenske Stridigheder, afrundede Danmarks Grændser og befriede det for en Nabo, der stedse, skjøndt beslægtet med Kongehuset, havde grebet enhver Leilighed til at stille sig blandt dets Fjender, blev han og hans ældre Broder i Hannover (Faderen til Andreas Peter Bernstorff) tilligemed deres ægte Livsarvinger ophøiede til danske Lehmsgrever\*). I Syvaarskrigen bevarede Bernstorff Neutraliteten og sikkede denne ved en Tractat med Sverrig. Ogsaa i Bestyrelsen af Landets indre Anliggender havde Bernstorff, idetmindste saalænge Kong Frederik V levede, megen Andeel; dertil hjalp ham foruden hans forskjellige høie Stillinger den personlige Indflydelse, han havde hos Kongen, der, om endog maaskee mindre end A. G. Moltkes, dog havde en større Kreds. Det kan i Virkeligheden dog ikke nægtes, at den Virksomhed, som B. udøvede gennem Commercecollegiet, indeholdt en Mængde Feilgreb; man vilde gjøre Danmark til et Fabrikland, der kunde forsyne sig selv med alle Fabrikata, og søgte at opnaae dette ved Forbud (der existerede Indførselsforbud mod 150 courante Artikler), Privilegier, Monopoler og Forskud; man gik endog saa vidt, at det befaledes Stiftamtmandene at sørge for, at de indenlandske Fabrikvarer bleve afsatte og fremmede Varer førte ud af Landet samt herom at gjøre Indberetning. Det var endnu Mercantilsystemets Vildfarelser, der beherskede Bernstorff. F. Sneedorff har derfor ogsaa sagt om denne Side af den ældre Bernstorffs Virksomhed, at Danmark trængte til en Sully, men fik en Colbert. Dadel har ogsaa truffet Bernstorff, fordi han indkaldte mange Fremmede, og skjøndt det er fremhævet, at de vare næsten

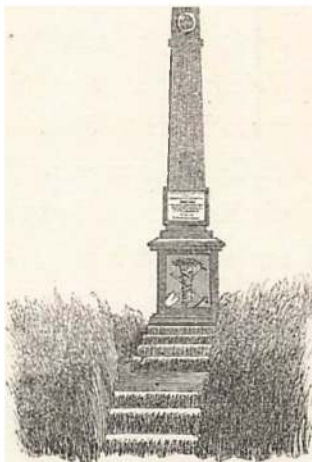
\*) De modtog intet Lehn. Først da Andreas Peter Bernstorffs Søn, Grev Johan Hartvig Ernst B. ægtede Arvingen til Grevskalet Gyldensteen, Grevinde Knuth, erholdt Bernstorfferne et Lehn i Danmark, hvilket de endnu besidde.

alle dygtige Mænd, der fremmede Videnskab og Kunst (Klopstock, J. E. Schlegel, J. U. Schlegel, J. B. Bascdow, C. G. Kratzenstein, J. A. Cramer, C. Niebuhr, P. H. Mallet, A. Roger, E. S. F. Reverdil, G. C. Oeder, I. F. I. Saly, N. H. Jardin), saa har dog den Mening gjort sig gjældende, at han hellere burde have søgt at vække Nationens egne Kræfter, selv om dette vilde have krævet mere Tid og ikke have givet det øieblikkelige Resultat. Ubetinget lysere Sider af Bernstorffs Virksomhed i Landet frembyder hans Interesse for Bondestanden og Agerdyrkningens Forbedring; Landhuusholdningsselskabet, hvis Stifter og første Præsident han var, bærer endnu herom et Vidnesbyrd. Støtten ved Landeveien en Miil nordfor Kjøbenhavn vidner og om Bernstorffs ædle og opoffrende Interesse for hans egne Bønder paa det Gods, han gav sit Navn, og hvis Hovedbygning, nu Kongens Sommerbolig, han lod opføre, idet han over dens Dør lod indhugge Ordene: „Honesto inter labores otio sacrum.“ Igjennem saa nær et halvt Aarhundrede — dog ikke uafbrudt — var denne Bygning de tvende ædle Bernstorffers Sommerbolig, og den landlige Ro, de der nød, kunde tilvisse benævnes „otium honestum“, og ei heller behøvede de at fortie, at de arbeidede, thi Danmarks Vel var deres stadige og nidkjære Bestræbelse. De tvende Bernstorffer have i Danmark naaet en Anerkjendelse, der ei staaer meget under den, der tilfaldt de tvende Valdemarer, og naar det er sagt og gjentaget om Hartvig Ernst, at han „var som Menneske og Statsmand lige udmærket“, og at han var den første Adelsmand i Danmark, der gjengav Bonden Borgerrettigheder, saa er det endvidere sagt om hans af ham paa Statsmandsbanen fremlede Brodersøn Andreas Peter, at han er den ædleste og største Charakter, den imposanteste Personlighed, der møder os i vort Fædrelands hele nyere Historie.

Den ældre Bernstorff gik vel over i Christian den Syvendes Tjeneste, men kunde ikke bevare sin Indflydelse under en Konge, der saa let lod sig drage til alle Sider; han afbeviste vel de Beskyldninger, som reistes mod ham af Frederik Dannekjold-Samsø, men Struensee maatte af al Magt søge at fjerne en Mand af Bernstorffs Anskuelse, som han i hvert Fald maatte ansee for forældede. Den 13de September 1770 fik Bernstorff uventet sin Afsked; han begav sig strax til Hamborg og førte der et stille, gudhengivent Liv i nogle faa Venners Kreds. Han overlevede Struensees Fald, men kortefter, den 19de Februar 1772, endte et Slagflod

hans Dage. Ewald sendte ham ved hans Afgang fra Statstjenesten et sidste Farvel i Digtet „Philot“ og deri det skjønne Vidnesbyrd:

„Jeg kjender ham, vor Smags, de bedre Sæders Fader!  
 At i hans Nabolav  
 Er ingen Torn og ingen Urt, som skader,  
 Og ingen aaben Grav.“



### Johan Ludvig Holstein

var ældste Søn (født 1694) af Johan Georg v. Holstein til Møllenhagen og Piverstorff, af en gammel meklenborgsk Adelslægt, (1662—1730), der under Christian V blev kaldt til Danmark og udnævnt til Hofmester hos Prinds Carl, og under Frederik IV blev Overlanddrost i Oldenburg, Deputeret i Finantserne og Hofmester hos Kronprindsen, dernæst Medlem af Geheime-Conseillet og Amtmand over Haderslev Amt. *Johan Ludvig Holstein* gjorde sine første Studier paa Gymnasiet i Hamborg og senere i Utrecht, reiste derpaa til England og siden til Paris. Sin politiske Løbe-



bane begyndte han som Legationssecretair i London; men 1721 udnævntes han til Overhofmarskal og 1724 til Overkammerherre hos Kronprinds Christian. Allerede Frederik den Fjerde yndede og satte megen Priis paa Holstein, gav ham 1727 det hvide Baand og gjorde ham til Medlem af Missionscollegiet. Endnu mere steeg han i Yndest hos Christian den Sjette, som strax efter sin Tronbestigelse udnævnte ham til Stiftamtmand i Sjælland; 1733 blev han Geheimeraad, 1735 Oversecretair i det danske Cancelli og Medlem af Conseillet. Tre Aar forinden var han tilligemed Biskop Worm bleven Directeur for Herlufsholm\*); han bestyrede fra 1737 (efter Worms Død) Stiftelsen alene og bragte den fra en ussel og forfalden i en blomstrende Tilstand, ligesom han ogsaa ved sin elskværdige Charakter og sin kjærlige Omgang vandt baade Læreres og Disciples Hengivenhed. 1740, da Rosenkrands afgik fra Conseillet og som Patron for Universitetet, fik Holstein denne sidstnævnte Post, og han viste sig i denne ligesom i hele sin Stilling som Videnskabernes og Videnskabsmændenes varme Beskytter. Hyppig overværede han ikke alene academiske Acter og Høitideligheder, men ogsaa Professorernes Forelæsninger, Examina og Disputationer. Ved Kroningen 1747 blev han Ridder af Elefanten, og 1750 ophøiedes hans Godser i Nærheden af Roskilde til Lensgrevskabet Ledreborg. Her byggede han det pragtfulde Herresæde, som endnu besiddes af hans Efterkommere, og i dette samlede han et rigt Bibliothek og skjøne Malerier. Ogsaa i Kjøbenhavn byggede han sig et Palads, og her samledes i 21 Aar Videnskabernes Selskab hos Holstein, der blandt flere Lærde talte Gram og Pontoppidan blandt sine Venner. Den 24de Januar 1763 var den sidste Samling i Holsteins Huus og i hans Nærværelse. 5 Dage derefter bortkaldtes han ved Døden. Skjøndt af tysk Herkomst og opdragen paa Tydsk elskede Holstein Danmark og paaskjønnede den store Lykke, han her havde gjort. „Hovmod kjendte hans fromme Sind saalidet som Gjerrighed. Han var en oprigtig Christen, en sand Menneskeven og en ærlig Patriot.“ Skjøndt han efter hans Biographs I. Møllers Yttring var en „grand Seigneur“ i Ordets bedre Betydning, udsiger dog Hjelmtjerne i Mindetalen over ham: „at den Belevenhed, Naturen havde nægtet ham i hans udvortes

\*) Efter General Gregers Juels Død havde Ingen af Stifterens Familie meldt sig til den dem tilkommende Forstanderpost.

Væsen, vidste han at erstatte, naar han skriftlig gav sine Tanker tilkjende“.



### Adam Gottlob Moltke.

I Kjeldby Kirke paa Møen findes en Liigsteen, der hører til de ældste her i Landet over bekendte historiske Personer; paa denne er med Aars-tallet 1326 afbildet Hr. Henning Molteke, Ridder, hans Hustru Elsebe samt Fru Kirstine, Fikke (Viggo) Moltekes Hustru. Vi see allerede heraf, at Slægten er gammel i Danmark. Historiske Documenter nævne dog alt en Menneskealder tidligere den Moltekeske fra Venden stammende Æt som bosat i Danmark. I henved 200 Aar vedbleve Moltekerne at have Besiddelser og indtage Stillinger i Danmark; derefter gik der atter næsten 200 Aar, inden vi finde dem her, men fra den Tid af have de stedse været bosatte i Danmark i flere Grene, af hvilke den lensgrevelige fra Adam Gottlob Moltke nedstammende baade er den meest udbredte og tillige den rigeste, ligesom den ogsaa ved de trende Lensbesiddere, der efter hinanden have indtaget Landets høieste Stillinger, fornævnte Adam Gottlob Moltke, dennes Søn, Joachim Godske Moltke, og atter dennes Søn, Adam Vilhelm Moltke, have erhvervet sig Adkomst til at nævnes blandt Danmarks historiske Slægter. Adam Gottlob var født i Meklenborg 1709

og kom som en ubemidlet ung Mand her til Landet. Efter først at have været Page blev han 1735 Kammerjunker hos Kronprinds Frederik. Det var alt fra denne Tid af, at han vandt den tilkommende Konges Yndest; han blev snart dennes erklærede Yndling og holdt sig uafbrudt i denne høie Naade, indtil Døden bortkaldte Kong Frederik den Femte\*). Det staaer til at antage, at Moltke har gjort Meget for at holde Kronprindsen og siden Kongen tilbage fra de Udskeielser, der ødclagde hans Helbred, nedsatte hans Værdighed og gjorde ham omsider aldeles uduelig til al Regentvirksomhed; men alt Ansvar ligeoverfor Historien vil han dog vel neppe kunne fritages for, i hvert Fald have ikke Alle fritaget ham for den Bebreidelse, at han ikke har gjort nok for itide at bringe den ulykkelige Fyrste bort fra den Lastens Skraaplan, paa hvilken han senere vanskeligere var til at standse. Moltke steg i Anseelse og Rigdom, medens den, der havde valgt ham til sin uadskillelige Ven og Ledsager, stedse gik tilbage, indtil han kun var en Konge uden Indflydelse, med et Land i dyb Gjæld. Moltke var forøvrigt en frisindet Mand, der elskede Kunster og Videnskaber og havde Held til at nære de samme Tilbøieligheder hos Kongen. Han var fordomsfri nok til at lade sine Sønner undervise paa Dansk af danske Hovmestere, hvilket paa den Tid var noget Uhørt. Det var ham, der efter Kongens Befaling udstedte en Indbydelse (1755) til at indsende Skrifter om Landhuusholdningen, Kunstlæren, Handelskundskaben, Naturhistorien og Naturlæren, for paa kongelig Bekostning at blive udgivne. En Frugt heraf var Erik Pontoppidans „Oeconomiske Magazin“, F. Lützens „Oeconomiske Tanker“ og J. S. Sneedorffs „Patriotiske Tilskuer“, der endog ved Moltke naaede Frihed for den dagjældende Censur. Medfølelsen for Bondestanden og dens Frigjørelse for de trykkende Baand, der paahvilede den, gjorde sig ogsaa gjældende gennem disse Skrifter, vel endog mere, end Moltke havde villet; thi det synes dog ikke saameget at have kommet denne an paa Bondens personlige Retsstilling som paa Agerdyrkningens Forbedring. Igjennem denne gavnede dog Moltke ogsaa Bonden i høi Grad og virkede navnlig for den vigtige Anordning om

\*) Landgrev Carl af Hessen udtaler sig saaledes om A. G. Moltke: „Det danske Hof blev regjeret af Grev Moltke, Kong Frederik den Femtes erklærede Favorit. Han var stegen fra Page til Overhofmarskal, men det var en Mand, som havde meget gode Hjertets og Forstandens Egenskaber. Han elskede sin Konge og Ven og kjendte ham ud og ind.“

Udflytningen og Fællesskabets Ophævelse. Disse heldbringende Love staae ikke alene som Virkninger af Moltkes store Indflydelse hos Kongen. Det er vistnok hævet over al Tvivl, at Moltke var en Talsmand for de Gode og for det Gode hos sin høie Ven og Velynder, og de mange udmærkede Mænd, der fremstode i Frederik den Femtes Tid, have vist i Regelen nydt Fremme af Moltke, nogle ere ogsaa blevne fremdragne af ham; og naar Historikeren Gaspari har yttret, at Frederik den Femte var især lykkelig i Valget af Ministre og Venner, da kan Moltke, foruden den directe Ros, som derved falder paa ham, vistnok ogsaa tage sin Deel af den indirecte, der altid tilfalder en svag Konges Nærmeste, ved at dennes Regering nævnes med Hæder.

Den lange Række af de Hof- og Statsstillinger, Kong Frederik skjænkede sin saa høit begunstigede Yndling, maatte ogsaa her være at nævne: han blev 1743 Hofmarskal, 1744 Overkammerer, 1745 Ridder af Dannebrog, 1746 Præsæs i Maleracademiet og Overhofmarskal, 1747 Ridder af l'union parfaite, Geheimeraad og Præsæs for det vestindiske Compagni, 1749 decoreret med Kongens Portrait, 1751 dansk Lensgreve til Bregentved\*), Præsæs for det asiatiske Compagni samt for Agerdyrknings-Academiet, 1752 Ridder af Elefanten, 1762 Medlem af Overskattedirectionen og endelig 1763 Geheimeraad i Conseillet. A. G. Moltke vedblev at have Sæde i Conseillet, efter at Kong Frederik den Femte var død; ligeledes vedblev han at være Overhofmarskal\*\*), men havde naturligviis langtfra den Indflydelse som tidligere. 1766 fik han Afsked fra alle sine Poster (med Undtagelse af Præsidiat i Kunstacademiet); 1768 kom han dog atter ind i Conseillet, og under Kongens Udenlandsreise, paa hvilken denne ledsagedes af Bernstorff, forestod M. endog de udenlandske Sager. 1770 fjernedes han aldeles af Struensee, og han henlevede nu sine

\*) Af Grevskabets Godser havde A. G. Moltke 1746 faaet Bregentved til Gave af Kongen; Turebyholm kjøbte han Aaret efter af Regeringen for 35,000 Rdl. Courant; Juellinge kjøbte han 1749 af Generaladmirallieutenant, Grev F. Danneskjold, der var forlenet dermed paa sin og Fruens Livstid og ved en forudgaaet kgl. Concession havde erholdt Tilladelse til at sælge det som sin egen Eiendom for 20,000 Rdl. Kroner, som D. havde pantsat Juellinge for til Kvæsthuset, og 3,000 Rdl. Courant contant; Alslev og Tryggevelde kjøbte han, efter at Grevskabet var oprettet, og annecterede dem dertil; Kjøbesummen var 38,000 Daler Courant.

\*\*) Reverdil, Kronprindsens Lærer, siden Kong Christian den Syvendes Cabinetssecretair, havde forinden Tronskiftet givet den unge Tronfølger det Raad at beholde sin Faders Ministre og specielt om Moltke yttret: «qu'il était au fond un ministre patriote. formé aux affaires; que la faute du roi son père n'était pas de lui avoir donné sa confiance, mais de l'avoir donné à un seul homme.»

øvrige Aar paa sine Godser, for hvis Bestyrelse han vedblev at vise varm Interesse. 1792 horkaldte Døden ham paa Bregentved.



### Henrik Stampe,

en Præstesøn fra Hammer i Aalborg Stift, er født 1713, blev Student 1728 fra Aalborg Skole, ved hvilken Skole han 5 Aar senere, efter i Kjøbenhavn at have studeret Philosophi, Mathematik og Jurisprudents, blev Conrector. Han reiste 4 Aar derefter udenlands, blev hjemkaldt 1740 for at overtage en Lærerpost ved Universitetet, blev Dr. juris og avancerede nu fra det ene Embede til det andet, blev saaledes Professor i Philosophi, senere i Lovkyndigheden, Assessor i Overadmiralitetetsretten, General-procureur, Assessor i Cancellicollegiet. 1759 adledes han\*); 1744 blev han Geheimeraad, efter først at have været Etatsraad og Conferentsraad. Det er navnlig ved hans „Erklæringer, Breve og Forestillinger, Procureur-embedet vedkommende, fra 1753—1782“, udgivne efter hans Død, at hans

\*) Eller maaskee rettere: blev Familiens gamle Adel atter anerkjendt. Det var nemlig antaget i Familien, hvilket dog vel ikke kunde bevises, at den nedstammede fra den norske Rigsraad Haagen Stampe, som i Aaret 1384 underskrev saavel det Brev, hvorved Erik af Pommern fik Forsikkring paa Norges Rige, som det, hvorved Haagen Johnsen frsagde sig til Ret til Norges Rige.

Navn har vundet Berømmelse: de udmærke sig ved Klarhed, Tydelighed og Skarphed saavel i Opfattelsen som i Fremstillingen. Efter det Guldbergske Ministeriums Fald blev han Geheimestatsminister. Han, der tidlig, ja tidligere maaskee end nogen anden dansk Statsmand, havde vedkjendt sig den Sætning, at vilde man ophjælpe Bonden, da maatte man først og fremmest give ham personlig Frihed, fik nu, under den ædle Kronprinds Frederik og i Forening med A. P. Bernstorff og Reventlow sin rette Plads: det var fra denne Kreds, at Stavnsbaandets Løsning, Hoveriets Lettelse og Selveiendoms Fremme udgik i de for Danmark lykkelige Aar umiddelbart efter, at Kronprindsen havde grebet Statens Ror. Kun 5 Aar skulde Stampe virke i denne saa høie, vigtige og heldbringende Stilling. Døden bortkaldte ham den 10de Juli 1789. 6 Aar forinden sin Død havde Stampe, der, skjønt to Gange gift, ikke havde Børn, ved Testamente bestemt 200,000 Daler Courant til Indkjøb af Jordegods til et Baroni, som skulde bære Navnet Stampenborg og skulde tilfalde hans Brodersøn Holger Stampe. 1809 skete Oprettelsen af de derfor indkjøbte tvende Godser Nysø og Jungshoved til Baroni under fornævnte Navn, og Brodersønnen, dengang Kammerherre og Capitain af Sætaten, blev Baron af Stampenborg, hvilket Baroni nu besiddes af hans Efterkommere.



## Erik Pontoppidan.

Slægten Pontoppidan, der har talt flere lærde Mænd, nedstammer fra Broby i Fyen. Knud Eriksen, Forvalter ved det af Rigets Marsk Anders Bille anlagte Geværfabrik Brobyværk, havde tre Sønner, der alle vare Geistlige (deriblandt Erik Pontoppidan den Ældre, Biskop i Trondhjem, 1616—1678, bekjendt som Udgiver af den første danske Grammatik), og alle antog ifølge den Tids Skik efter deres Fødested Broby Navnet Pontoppidanus. Præsten Henrik Pontoppidan, en af disse tre Brødre, havde Sønnen Ludvig, Stiftsprovst i Aarhus, og denne igjen Sønnen Erik, som her bliver at omtale, født i Aarhus 1698. Han blev Student 1716; efter at have reist udenlands og været Lærer for den sidste Hertug af Holsteen-Pløn blev han 1723 Slotspræst paa Nordborg paa Als, 1734 Slotspræst paa Frederiksborg, 1735 dansk Hofpræst i Kjøbenhavn, 1738 extraordinair Professor i Theologien, 1747 Biskop i Bergen, 1749 Doctor i Theologien, 1755 Procantsler ved Kjøbenhavns Universitet, i hvilken Stilling han døde 1764. Mere end ved denne Række af betydelige Embeder, som han altid rygtede med Nidkjerhed og Dygtighed, erhvervede han sig Navn ved sine Skrifter. Allerede paa Als udgav han „Theatrum Daniæ veteris et modernæ oder Schaubühne des alten und jetzigen Dännemarcks“, senere fulgte Forklaring over Luthers Kathektismus og Psalmebogen, Værkerne: „Marmora Danica“, „Gesta et vestigia Danorum extra Daniam“, „Annales ecclesiæ Daniæ“, „Menoza, en asiatisk Prinds, som drog Verden omkring og søgte Christne“, „Origines Hafnienses“ og endelig „Danske Atlas“, hvis Fuldendelse han dog ikke oplevede; endvidere i naturhistorisk og statsoeconomisk Retning: „Forsøg til Norges naturlige Historie“, „Oeconomisk Balance“, „Oeconomisk Magazin“. Ogsaa i sproglig Retning virkede han. Herhen hører: „Det danske Sprogs Skjæbne og forrige saavelsom nærværende Tilstand udi Sønderjylland“ (i Kjøbenhavnske Selskabs Skrifter 1745) og „Glossarium Norvagicum eller Forsøg paa en Sámpling af saadanne rare norske Ord, som gemeenlig ikke forstaaes af danske Folk“. Vi faae i det Hele i Pon-

toppidans Forfattervirksomhed Billedet af en Stræben i mange Retninger, en utrættelig Flid, i det Hele taget Skjønsonhed, om ikke nogen dyb Kritik eller en Productivitet, der gaaer synderligt ud over Samlervirksomheden.



### Gerhard Schøning

nævnes paa en af de Guldbergske Støtter paa Jægerspriis ved Siden af Jacob Langebek, og Wegener har dertil føiet den Yttring, at Schøning med Suhm og Langebek dannede det store Kløverblad i den nordiske Historie. Suhm, der endnu levede, da hine Støtter opførtes efter Wiedewelts Tegninger, har imidlertid derfor ikke fundet noget Mindesmærke i dette Nationalmuseum, og han vil ogsaa i disse Levnetsbeskrivelser først blive at nævne i et senere Tidsrum, i hvilket han endnu udfoldede en stor Virksomhed. Gerhard Schøning var en Søn af Tiendeforpagter i Nordlandene Andreas Schøning, født 1722 paa Gaarden Skatnæs i Lofodens Fogderi i Nordlandene. Han blev Student fra Trondhjem lærde Skole 1742, ansat som Rector ved samme Skole 1751, derefter Professor i Sorø 1765 og endelig efter Langebeks Død 1775 Geheimearchivarius, hvilken Post han beklædte, indtil han bortkaldtes ved Døden i Aaret 1780. Med Suhm, der dengang opholdt sig i Trondhjem, og den lærde Biskop sammesteds, Gunnerus (1718—1773), stiftede han 1760 det norske Videnskabernes Selskab. Han arbejdede fornemlig i den



norske Historie og leverede foruden flere Afhandlinger „Norges Riges Historie“ (3 Bind, 1771—1781, gaaer kun til 995), „Reise gjennem en Deel af Norge“, der var Udbyttet af en treaarig Reise for at opsøge Landets Mindesmærker fra Oldtiden og undersøge dets naturlige og oeconomiske Forfatning. Hertil kommer hans Udgave af Snorre Sturlesens norske Kongekrønike med hosføiet dansk og latinsk Oversættelse og med lærde Anmærkninger, af hvilken han dog kun fik udgivet de to første Bind (1777—78); de fire sidste ere udgivne af S. og B. Thorlacius og Werlauff (1783—1826).



### Carsten Niebuhr

var en af de mange dygtige tydskfødte Mænd, som i Kong Frederik den Femtes Tid ved Bernstorffs og Moltkes Indflydelse kaldtes herind i Landet. Det var vistnok et noget vidtgaaende Formaal, forholdsviis for stort for vort lille Land, man havde stillet sig, da man lod Østerlandene undersøge for at vinde Materiale til Bibelfortolkningen. 5 Lærde udgik i den Anledning fra Danmark, og C. Niebuhr, født i Hadeln 1733, en dygtig Ingeniourofficeer, var en af disse og havde særlig den geographiske Undersøgelse af Landene til sit Fag. Alle hans Reisefæller bukkede under for Besværlighederne paa Reisen; han alene vendte (1767) tilbage til Danmark og udgav „Beskrivelse over Arabien“ samt „Reisebeskrivelse over

Arabien og de omliggende Lande“, Værker, der udmærke sig ved Omhu, Sandhedskjærlighed og Paalidelighed. Niebuhr forblev senere her i Landet, blev Landskriver i Sønderditmarsken og døde 1815. Hans Søn, Barthold Georg Niebuhr, berømt Philolog, Kritiker og Historieskriver (især bekjendt ved sin „Römische Geschichte“ og „Beiträge zur Beschreibung der Stadt Rom“) er født i Kjøbenhavn 1776 og begyndte sin Løbebane i dansk Stats-tjeneste, hvorfra han 1806 gik i preussisk Tjeneste; han var 1816—23 preussisk Gesandt i Rom og døde 1831 som Professor i Bonn.



### Jens Schelderup Sneedorf.

I over et Aarhundrede havde Danmark lærde og begavede Mænd af Familien Sneedorf. Magister Hans Sneedorf var Rector ved Sorø Skole; han havde Sønnen Jens Schelderup S., født 1724, som her særlig skal omtales; denne havde igjen Sønnerne: Hans Christian S. (1759—1824), Contreadmiral, ikke alene bekjendt som Søcadetacademiets fortjente Chef, men ogsaa som Forfatter af Digte og navnlig Viser, og Frederik S. (1761—1792), Professor i Historie, hvis Forelæsninger over Danmarks Historie bleve udgivne efter hans Død og vandt almindelig Anerkjendelse ved deres livlige Fremstilling og gode Sprog. Han fandt sin Død i England ved et uheldigt Spring fra en Diligence, da Hestene bleve løbske. *Jens Schelderup Sneedorf* blev Student 1739 ved Kjøbenhavns

Universitet og fortsatte der sine Studeringer; i sit 22de Aar var han Magister og Decanus paa Communitetet; han studerede derefter i Gøttingen og lagde sig navnlig efter Diplomatiens og det franske Sprog, hvori han 1751 udgav „Essai d'un traité du stile des cours ou reflexions sur la manière d'écrire dans les affaires d'état“, hvilket Skrift vandt stor Anerkjendelse og er blevet sammenlignet med Mosers „Von den Europäischen Hof- und Staatssprachen“. Han forlod dog snart igjen den franske Literatur, og da han omtrent samtidig med dette Skriffs Udgivelse var bleven kaldet til Professor juris et politicae ved det 1747 gjenoprettede Sorø Academi, indviede han sig alene til Virksomhed for Fædrelandets Tary; hans væsentlige Øiemed blev at virke ved Skrifter i Modersmaalet, med de dannede Læsere for Øie, der hidtil kun havde læst fremmede Skrifter, i den Formening, at der ikke i det Danske fandtes Noget, der kunde tilfredsstille dem: altsaa ved Værker i Modersmaalet at drage Læselysten over fra fremmede Literaturer. „Vore Tunger“, skriver han, „ere nu ikke øvede nok til at forklare de fineste af Hjertets Følelser. Sproget har tilligemed dets gamle Anseelse tabt meget af dets Rigdom og Bøielighed, som vore gamle Skjaldre gave det ved deres dristige og skabende Geist, som gjorde dem værdige til at besynge Heltenes Bedrifter. Vi have vant vore Ører til en Klang, som betager os Agtsomheden paa de høiere Skjönheder, der bestaae i Tankernes og Ordenes Fylde. Det har været vore Digtere længe nok tilladt ustraffede at krybe og at forringe de værdigste Materier med vanskabte Tanker og uædle Ord. Lad os ikke være altfor strenge til at dadle dem, som have Dristighed til at betræde en Vei, der endnu ikke er banet nok til at undgaae alle Anstød. Lad os ønske, at den overflødige Anledning, som vi have til at prise Forsynet fremfor andre Folk, ikke maatte misbruges til nedrig Skjæmt, men frembringe Værker, som fortjene at nævnes af Fremmede og af Efterkommerne med Beundring“. Vi see her et reent dansk Sprog i ubunden Stiil, som ingen Anden kunde skrive eller i hvert Fald havde skrevet til den Tid; vi see en Begeistring, der vilde bryde en Banc. Han naaede dette til en vis Grad, og han vilde have naaet end videre, havde det ikke været Forsynets Villie, at han skulde bortkaldes i en ung Alder (han døde 1764, kun 40 Aar gammel), men han naaede i sin Stræben den Anerkjendelse, som N. M. Petersen i vore Dage lader ham blive tildeelt, „at man med Rette kan ansee ham for vor nuværende Literaturs første veltalende Talsmand“. Sneedorf gik endog et

Skridt videre i sin Kamp for Sproget: han vilde have de nordiske Sprog forenede og var saaledes en af Skandinavismens første Forkyndere. De vigtigste Skrifter, hvori S. nedlagde sine Anskuelser og uddannede sit Sprog, vare: „Om den borgerlige Regjering“ (1757) og „Patriotisk Tilskuer“, et Ugeblad (1761—63). 1761 blev han Lærer hos Arveprinds Frederik, og han maatte deri ogsaa see et glædeligt, hædrende Beviis paa, at Regeringen havde skjænket hans Bestræbelser for Sproget en fuldstændig Aerkjendelse.



### Jacob Langebek.

„Blandt Grams umiddelbare Disciple er den ypperste Jacob Langebek, der med de Ideer, han modtog fra sin Lærer, forbandt en eiendommelig Selvudvikling“. Født i Skjoldborg i Thy (1710) af en Præstefamilie, der havde taget Navn efter Langebæk Præstegaard i Kallehave Sogn, 1728 Student, 1732 Candidat i Theologien, blev han tidlig Amanuensis hos Gram og ved det Kongelige Bibliothek, stiftede 1744 det endnu blomstrende Kongelig danske Selskab for Fædrenelandets Historie og Sprog og blev 1748 Grams Efterfølger som Geheime-Archivarius (fik senere Titel af Etatsraad). Han har store Fortjenester af den danske Histories lærde Behandling, især ved Udgivelsen af „Danske Magazin“ og af „Scriptores rerum danicarum medii ævi (3 første Bind, 4de – 7de ved Suhm, 8de ved

Engelstoft og Werlauff). Han arbejdede derhos paa et dansk Lexicon og et Diplomatarium og efterlod betydelige Samlinger hertil, ligesom ogsaa i flere andre Retninger (Sigiller og Segl, Afbildninger af Mindesmærker). Der gjemmes i alle disse Samlinger, som angives til over 300 Bind, „en Skat til Oplysning i Fædrelandets og Nabolandenes Geographi, Historie, Sæder, Skikke, Love, Oldsager og andre Mærkværdigheder“. Hans utrættelige Flid forkortede hans Dage. Døden bortkaldte ham den 16de August 1775.



# KONG CHRISTIAN DEN SYVENDE

## OG

# DRONNING CAROLINE MATHILDE.

Det er en Række af mørke Billeder, der her ere at drage frem, idet der gives en Skildring af Danmarks ulykkeligste Kongepar, en Skildring, som paa ingen Maade for Kongens Vedkommende kan vinde Lys deraf, at de 42 Aar, i hvilke hans Navn stod under de danske Regeringspaabud, kun med Undtagelse af det sidste Halvaar horte til Landets lykkeligste; thi Kong Christian havde selv i de første 4 Aar, da den ældre Bernstorff var hans Minister, i hvilke han endnu ikke ganske havde ødelagt sine Aands- og Legemskræfter, ingen sand, i hvert Fald ingen vedholdende Interesse for sit Land, og efter den Tid var hans Sind formørket og hans altid svage Villie først bundet, siden aldeles ophørt. Skulde man fremdrage Noget, som i dette første Tidsrum var hans eget, da var det hans hyppige Skifter i Regeringspersonalet, thi han fandt en Glæde i Forandring, men selv i disse var han en Boldt for Intriguer\*). Frederik den Femtes og Louises førstefødte Søn Christian var død kun 2 Aar gammel, og Rigerne havde ingen Tronfølger; man kan da vide med hvilken Henrykkelse den

\*) Reverdil siger i sine Memoirer: «Je sais d'ailleurs, mieux que personne, comment le roi travaillait, et que, même dans le temps meilleurs, il ne sortait de sa plume que ce qu'on lui dictait presque mot à mot. «Même pour les disgrâces, l'acte d'autorité qu'il aimait le mieux, et dont il avait la plus grande habitude, il avait toujours besoin d'être aidé.»

Efterretning blev modtagen i Borg og Hytte, at den elskede Dronning Louise den 29de Januar 1749 atter var nedkommen med en Søn. Den Ulykke, der ramte hele Riget knap 2 Aar efter, da Dronningen i sin næste Barselseng bortkaldtes ved Døden, var vel størst for Sønnen, der, som det synes, ved Fødslen kun havde faaet Faderens slette, men ingen af hans gode Tilbøieligheder og endnu mindre nogen af Moderens elskelige Egenskaber. Til en slet Opdragelse under en raa Overhofmester kom en høist mangelfuld Underviisning og, hvad værre var, i Övergangsperioden fra Barndom til Ungdom udsvævende Venner, der indviede ham „i den lange Række af hemmelige Synders fineste og groveste Mysterier“. Han var endnu ikke 17 Aar gammel, da Hartvig Ernst Bernstorff som den ældste af hans Faders Ministre fra Balconen paa Christiansborg Slot den 14de Januar 1766 udraabte: „Kong Frederik den Femte er død, leve Kong Christian den Syvende!“ men alt dengang vidste de Danske om deres nye Konge, at Lasten ikke var ham fremmed, og at der var kun Lidet at vente af hans personlige Egenskaber. Glæden var derfor kun ringe ved Byttet, uagtet det jo var vitterligt, at Kong Frederik den Femte kun var en i lave Nydelser nedsunken Skyggekonge. Det beroligede imidlertid Folket, at den unge Konge beholdt den ædle Bernstorff som sin særlig betroede Minister; ogsaa vakte det en gunstig Forventning, at han udnævnte den eneste af sine Lærere, der havde havt en gavnlig Indflydelse paa ham, den ædle og kundskabsrige Reverdil, af Fødsel en Schweitzer, til Cabinetssecretair. Det var under Bernstorffs og dennes Medvirkning, at Kongen i sit første Regeringsaar skjænkede Bønderne paa Kjøbenhavns Amt Hoverifrihed, og Reverdils Indflydelse maatte det vel fornemlig tilskrives, at han ikke længe efter erklærede, at han vilde skaffe hele Bondestanden Frihed. Ved mange Leiligheder viste Kongen nu ogsaa en smuk Fremtræden, hvortil han begunstigedes af et heldigt Ydre\*). Ogsaa stod det i hans Magt at fatte en Situation i Momentet og at sige træffende Ting, medens han dog manglède al Udholdenhed til at sætte sig alvorlig ind i Noget\*\*). Det var ogsaa i Christians første endnu saa lykkelige Regeringsaar, at Bernstorff gennem-

\*) «Doué de la plus jolie figure possible, de la physionomie la plus agréable, la meilleure grâce en tout ce qu'il faisait, dansant à merveille, montant fort bien à cheval» (Landgrev Carl).

\*\*\*) «Il était incapable d'une attention longtemps soutenue; son caractère était d'ailleurs si léger et si mobile, qu'on reconnaissait à sa conversation quelle compagnie il avait vue dans la journée» (Reverdil). «Il manquait entièrement d'application, mais il avait beaucoup d'esprit» (Landgrev Carl).

førte Byttet af Oldenborg med den Gottorpske Deel af Holsteen. Den 11te (22de) April oprettedes mellem Kongen af Danmark og Keiserinde Catharina den Anden som Formynderske for hendes Søn, Storfyrst Paul Petrovitsch, Hertug af Holsteen Gottorp, herom en Tractat, der kaldtes provisorisk, fordi den ikke skulde sættes i Udøvelse, før Storfyrsten blev myndig. Ved denne Tractat opgaves tillige Overhøiheden over Hamborg mod en Penge-godtgjørelse. Glæde maatte det ogsaa de forenede Folk, at Kongen nu besluttede at formæle sig. Hans Valg var faldet paa Caroline Mathilde, Datter af hans Morbroder, Prinds Frederik Ludvig af Wales, og Søster til Kong Georg den Tredie af Storbrittanien, født den 22de Juli 1751. Den 8de November 1766 skete Formælingen i Christiansborg Slotskirke. Caroline Mathilde var alt dengang af en yppig Figur, meget blond, med de hvide Øienhaar, som vi have kjendt fra hendes Søn Kong Frederik den Sjette; men Dronningen var ikke alene smuk og ungdommelig, hun var ogsaa elskværdig\*).

I de første Aar af Christian den Syvendes Regeringstid fulgtes de samme Grundsætninger i Ledelsen af Landets Sager som i Kong Frederik den Femtes Tid. Bernstorff maatte vel udholde et Angreb af den forrige Minister Frederik Danneskjold-Samsø, men han forsvarede sig saa godt, at han bevarede Kongens Tillid. Omvexlinger i det høiere Regeringspersonale bleve dog snart hyppigere. Danneskjold opfordredes, uagtet hans Strid med Bernstorff, ved et smigrende Brev fra Kongen til atter at overtage Bestyrelsen af Flaaden; men denne Naade varede kun kort, og inden Aaret var omme, var han atter fjernet. A. G. Moltke gik af fra sine fleste Poster, men kom dog atter senere ind i Conseillet. General St. Germain, der var gaaet over fra den forrige Konge som Bestyrer af Krigsvæsenet, fjernedes nu ogsaa. Reverdil, der havde fundet Fjender blandt Landets Stormænd ved sin altfor store Interesse for Bønderne og kun havde en upaalidelig Ven i Kongen, hjemsendtes til sit Fædreland, og Grev Conrad Holck, „en elskelig Ryggelos“, Grand maitre de la garde-robe et des plaisirs, fik en Indflydelse, som han benyttede til at føre den unge Konge ind paa nye Udsvævelser og vække Kulde mellem det kongelige Ægtepar.

\*) «Une naïveté charmante, un air affable, des attentions délicates lui gagnèrent tous les coeurs», siger Reverdil, og Landgrev Carl yttre vistnok med Rette: «que cette princesse, si elle avait eu un epoux raisonnable, et qui l'aurait aimée et guidée, aurait peut-être fait l'ornement du trône. Un enchainement des circonstances, que je n'aime point à me retracer, la conduisait au plus grand malheur.»



I Aaret 1768 foretog Kongen en Udenlandsreise til Tydskland, Holland, Frankrig og England. Medens han paa denne ofte udviste en Opførsel, der lod formode, at han leed af partielt Vanvid (Reverdil havde dog fundet Spire dertil alt fra Kongens tidligste Ungdom), vandt han paa den anden Side især i Frankrig Anerkjendelse for sine træffende Svar\*). Den vigtigste Følge for Kongen, ja for Staten af denne Reise var dog den Adgang, som Lægen Struensee paa denne fik til Hoffet. Ved formaaende Venners Indflydelse var han nemlig bleven valgt til at ledsage Kongen paa Reisen som Livlæge og vidste i denne Stilling at gjøre et gunstigt Indtryk paa den unge Fyrste. Denne mærkelige Mands særlige Levnetsbeskrivelse vil vise, hvorledes han steeg i Kongens Yndest, hvorledes Kongen selv anbefalede ham til Dronningen, hvorledes han benyttede denne Adgang, og hvorledes han gjennem sin altfor nøie Forbindelse med den unge og uerfarne Fyrstedatter ikke alene tilranede sig hele Statsmagten, men ogsaa lod den mere og mere svækkede og nu næsen vanvittige, i hvert Fald ofte sindsforstyrrede Konge stige ned til en Ubetydelighed og en personlig Afhængighed, fra hvilken han aldrig senere hævede sig. Forinden Magten ganske kunde komme i Struensees Haand, maatte imidlertid den ædle Bernstorff fjernes (den 13de September 1770), og det er først fra denne Tid af, at man kan regne Struensees Ministerium.

Dronning Caroline Mathilde havde før den nævnte Udenlandsreise, den 28de Januar 1768, født sin Gemal Sønnen Frederik, senere Danmarks saa elskede Kong Frederik den Sjette; omtrent 2½ Aar senere nedkom Dronningen med en Datter, Lovise Augusta, der blev gift med Hertug Frederik af Augustenborg. Man havde et vistnok skrøbeligt Mindesmærke om den ulykkelige Dronning paa Frederiksborg Slot, hvor hun tilligemed sin Gemal blev kronet den 1ste Mai 1767, idet hun paa en Rude havde skrevet Ordene: „God make others great, let me be innocent“. Hun kunde vel gjøre dette Ønske om Uskyldighed ved Siden af sin drengagtige og

\*) Landgrev Carl af Hessen fortæller i sine Memoirer om sin Svoger Kongen af Danmark: Il dit des choses très spirituelles à la cour de Louis XV. Celui-ci lui dit: «Voilà une dame, quel âge lui donneriez Vous, Sire? Le Roi ne voulut point répondre: «Eh bien,» reprit il, «elle a passé l'âge de cinquante ans.» Le roi lui répondit: «Sire, on ne vieillit à Votre cour.» Il retournait de Versailles à Paris. Un groupe d'officiers était sur le chemin, qui tous ensemble lui crièrent: «Vive le roi, vive le roi!» — Il fit arreter la voiture, mit la tête à la portière et leur dit: «Je viens de chez lui, messieurs, et je l'ai laissé en parfaite santé.» Les cris se redoublèrent. Un seigneur français lui dit un jour, qu'il avait l'honneur d'être son proche parent. «Chut, mon cousin, je suis incognito ici.» «Les occasions d'éclat,» siger Reverdil om sin kongelige Herre, «l'élevaient au dessus de lui-même et le rendaient méconnaissable.»

usle Gemal\*), omgiven af et frivolt Hof, selv ung og yppig. Ikke længe efter tilførte Gemalen hende Struensee som Læge; snart blev han hendes Forelæser, og han benyttede denne Stilling til at fordærve den unge Dronnings Tanke ved slet Lecture og ved forledende Tale indtil „étant assis, suivant un privilège, qu'une audace heureuse lui avait assuré depuis longtemps, sur le canapé de la reine, le livre lui tomba des mains“ (Reverdil). Nu deelte herefter Struensee, der havde vidst at tilvejebringe en Indflydelse for Dronningen over hendes Gemal, denne med hende, indtil de begge mistede den, Natten den 17de Januar 1772. Dronningen førtes til Kronborg, Skilsmisdommen udtaltes, hun maatte afgive sin lille, endnu ikke cetaarige Lovise Augusta, der havde fulgt hende til Kronborg, og paa Slottet i Celle udaandede hun 3 Aar efter sit sidste Suk i Henvendelse til Gud\*\*).

Kong Christian den Syvende var nu herefter kun Konge af Navn, først under det saakaldte Guldbergske Ministerium, senere i den 24aarige Periode, da Kronprindsen stod i Spidsen for Statsstyrelsen. I Statsraadet underskrev han de fornødne Expeditioner, om Vinteren residerede han paa Christiansborg, og da dette var brændt 1794, paa Amalienborg, om Sommeren paa Frederiksberg, indtil han ved Englændernes Overfald 1807 maatte bringes til Kolding og derfra til Rendsborg. Man har sagt, at den ulykkelige Fyrste blev saa nerverystet ved Bernadottes Trommer, da denne skulde bringe sin mægtige Keisers Hjælp mod Danmarks Fjender, at han døde deraf. Da Kongenavnet den 13de Marts 1808 gik over paa hans Søn, havde Magten alt forlængst været hos denne.

\*) Suhm fortæller i sine haandskrevne Memoirer om Kroningen: „Under Acten førte Kongen sig meget uanstændig op, kunde ei et Øieblik sidde stille. gav slet ingen Agt paa Prædikenen og legede med Scepteret, saa at det Øverste faldt af. Dronningen derimod var meget ærbar og anstændig.“

\*\*\*) Efter hendes Død har man sammensat et Brev, som hun skulde have skrevet paa sit Dodsleie, hvori hun med megen Høitidelighed udtaler, at hun var uskyldig. Det blev publiceret i London 1854. Det smager altfor meget af tysk Sentimentalitet til, at det skulde kunne være skrevet af Caroline Mathilde. Brevets Original, der skulde findes i Archivet i Hannover, blev eftersøgt, men fandtes ikke, og en af Kongen af Hannovers Adjutanter har nu, efterat denne Eftersøgelse er sket, paa Kongens Befaling i 1861 meddeelt i det engelske Ugeblad „Athenæum“, at der vel findes et Aftryk af dette Brev i det kongelige Familienmuseum, men at Originalen dertil ikke er tilstede, ligesom han og meddeler, at de velunderrettede Embedsmænd i de kongelige Archiver ere fuldkommen overbeviste om, at Dronningen aldrig skrev eller kunde skrive et saadant Brev paa sin Dodsseng. Brevskriveren tilføier: Historien om Hendes Majestæts sidste Sygdom og Død er altfor velbekendt her og udelukker næsten al Mulighed for, at H. M. skulde have skrevet og afsendt et slikt Brev til sin Broder Kongen.

## Johan Frederik Struensee.

Ægteskabets Hellighed og Kvindens Rettigheder overfor det stærkere Kjønn have, naar de bleve krænkede, til alle Tider givet Anledning til blodige Kampe og Scener af Hevn og vilde Lidenskaber. Historien, navnlig den ældre, fremviser mange Blade til Vidnesbyrd herom. Vort lille Lands Historie indeholder ogsaa saadanne Blade og forholdsviis ikke faa; ei heller ere de Begivenheder, som paa disse beskrives, uden Indflydelse paa selve Landets Skjæbne. Riimkrøniken fortæller, og flere Forfattere stadfæste, i hvert Fald med et „ut dicitur“, at Grev Henrik af Schwerins Hevn over Kong Valdemar Seir havde sin Grund i Kongens Forhold til Grevens Gemalinde; Erik Glippings Vold mod Marsk Stigs Hustru fremkaldte det ulykkelige Kongemord i Finderup Lade og de lange for Landet ødelæggende Stridigheder, som fulgte derpaa; Torben Oxes Hoved maatte falde for Christjerns Mistanke om, at han havde villet fralokke ham Dyveke, og Adelens Had til denne Konge fik ikke ringe Næring ved denne Bloddaad. Struensee vilde ikke være kommen til at bløde paa Skafottet, hvis han ikke havde forledet Caroline Mathilde til at glemme sin Pligt; ei heller vilde da denne vor mægtige Nabostats Datter med Vanære være bleven revet bort fra sine Børn, hvoriblandt den tilkommende Konge, for at ende sine Dage udenfor det Land, der var kaaret til hendes andet Fædreland\*). Ligesaa vist som denne Catastrophe først og fremmest var fremkaldt derved, at Kong Christian den Syvende ikke havde vidst at værne om sine ægteskabelige Rettigheder, ligesaa vist vilde den i hvert Fald ikke i alle Dele have faaet dette Udfald, saafremt han havde været istand til at værne om sine Kongerettigheder; men desværre var hans Villie sunket ned til et saadant Intet, at det var blevet en Nødvendighed med stærke Midler at

\*) Suhm synes at have antaget, at et Oprør stod for Døren, hvis Struensee ikke var bleven standset i sit Overmod og sin Ubesindighed. I sit Brev til Kongen nogle Dage efter den 17de Januar yttre han: „Og sandelig det var paa hoi Tid; thi jeg saae Borger hvæsse sit Sværd mod Borger. forhen fredelige Folk at oplidses til Mord. Maaskee havde Din Residentsstad inden faa Dage blevet et Offer for Luerne, kun været en ynkelig Steenhob — — —“

sikkre sig mod en Tilbagevenden af den Indflydelse, der havde viist sig saa farlig ikke alene for den souveraine Konges Værdighed, men ogsaa for selve Landets Interesser.

Det ligger ud over dette Skriffs Grændser udtømmende at forklare og paavise, hvorledes Physicus i Altona, Struensee, (født 1737, en Søn af Generalsuperintendenten i Holsteen), der i Løbet af 4 Aar bragte det til at blive saa at sige den Enemægtige i Landet, benyttede den erhvervede Magt, samt hvorledes den Catastrophe, der endte hans Bane, „udviklede sig og modnedes ved hans næsten afsindige Forvoventhed i at benytte sin uhørte Stilling“. Vi maae nøies med at give nogle Momenter. Forinden vi gaae over til disse, maae vi dog, saameget mere som de reent personlige Egenskaber her blive af særlig Betydning, give en Meddelelse i saa Henseende fra hans Samtid: „Han var en stærk, før, bredskuldret Mand af anseelig Høide, saa godt ud, havde et muntert Aasyn, en stor Næse, spillende og gjennemtrængende Øine. Hans Gang var utvungen. Han sad og godt til Hest. Frihed var udbredt over hans hele Væsen.“ Hvad hans øvrige Egenskaber angaaer, da giver Suhm i sine haandskrevne Erindringer fra den Tid en mindre gunstig Skildring af ham; han var herefter „maadelig i sin Kunst og temmelig ulærd, men ei uden naturlig Forstand, en stor Elsker af Kjønnets og ingen Hader af Viin, dristig, fripostig, ærgjerrig og efterladt“. Billedet er maaskee dog i det Hele temmelig mørkt udkastet, og naar Suhm siger, at han var temmelig ulærd, da maa dette vel tydes om den classiske Lærdom. Han besad vistnok en ikke ringe Kundskab til Frankrigs nyere Literatur, og navnlig vare Voltaires og dennes Efterfølgeres Skrifter i „den nye Philosophi“ og dennes Humanitetslærdomme\*) ham sikkert vel bekendte. Det er denne Philosophi og disse Lærdomme, som Struensee tilligemed en Mængde begavede Mænd rundt om i Europa gjorde til Grundlag for deres Livsanskuelse, og det var igjen disse Anskuelser,

\*) «Den nye Philosophi», der fordrede Navnet «Oplysningens Tidsalder» for sin Samtid, havde tidlig deelt sig i tvende Retninger. Fra først af rettedes kun Angrebene mod Kirken og Staternes Forvaltning, de Privilegeredes Begunstigelser, Adelsens Fortrinsret til Embeder, «Laquaismen», Rangsygen, de lavere Stænders Undertrykkelse, Geistlighedens Overtro og Intolerants, Juristernes Rigorisme, Torturen, medens der utrættelig kæmpedes for Oplysningens Udbredelse til alle Classer af Samfundet; derimod angreb denne Skole ikke Autocratiets Princip. Voltaire og den store Encyclopædiens Hovedforfattere Diderot og d'Alembert høre herhen. Den yngre Skole med Montesquieu i Spidsen rettede Angrebet paa Statens inderste Væsen. Materialisme og Forkjærlighed for de Forestillinger og Ideer, som have Sandsernes Vidnesbyrd og Erfaringen til Kilde, er gjennemgaaende for hele den nye Philosophi.

som de søgte at bringe ind i Statslivet, forsaavidt deres Stillinger gav Anledning dertil. Naar vi finde, at dette blev Tilfældet i de allerfleste Lande af det da cultiverede Europa\*), da var det ikke en Tilfældighed alene, at det kunde lykkes disse begavede Mænd at gribe Statens Tøiler hos de endnu dengang paa Tronerne siddende Autocrater: Aristocratiet havde i Middelalderen ved Tapperhed og Dygtighed tilvundet sig Herredømmet, det var sløvet og fordærvet gennem Generationer ved den sikke Magtudøvelse; paa samme Maade gik det Autocratiet, som afløste det. Det hævede sig ved Dygtighed over det svækkede Aristocrati og tilrev sig dettes Magt, og det sank atter, da Kampens Anstrengelser ophørte, og Sløvheden indtraadte. Ligesom dette i Danmark var steget Trin for Trin ned fra Frederik den Fjerde til Christian den Sjette, fra Christian den Sjette til Frederik den Femte, og efter Frederik den Femte var sunken saa dybt, at det ikke kunde synke dybere, saaledes var en Nedstigning ogsaa kjendelig overalt, skjøndt i forskjellige Gradationer; den nyere Philosophies begavede Forkyndere sade, inden man vidste det, ved Statsroret i flere af Europas Stater\*), men mærkelig hurtig bleve de ogsaa næsten overalt fjernede, idet de brøde deres Kræfter mod det, deres Lærer Voltaire havde kaldt „l'empire de la coutume“, og i det Hele henhørte under Holbergs Regel: „Et er det Søkaart at forstaae, et andet Skib at føre“. „De forstode ikke altid at modificere deres abstracte Grundsætninger efter de concrete Forhold.“ Struensee vilde vistnok have faaet samme Skjæbne som hine Mænd, i hvert Fald være kommen til at udholde en Kamp mod Sædvanens Magt, var han ikke bleven standset midt i sin Bane ved den Hofrevolution, som den 17de Januar endte hans kun 16 Maaneder gamle Statsmandsfærd. Det, som paa en vis Maade styrkede hans Stilling og gjorde ham i Øieblikket mægtigere end hans Standsfæller paa Tronens nærmeste Trin, var og det, som bragte ham Ødelæggelse og Død, og derefter fulgte en Reaction, som vel vilde være bleven mindre stærk, hvis han havde faaet Tid til at fæstne sine Institutioner og bringe dem i mere Samklang med hinanden. Man maa nemlig ikke antage, at det i det Hele taget var daarlige Grundsætninger med Hensyn til Statsstyrelsen, som ledede Struensee; han har selv recapituleret dem, vistnok med en Kritik, der var paavirket af den

\*) Scipio Ricci i Toscana, du Tillot i Parma, Tanucci i Neapel, Choiseul i Frankrig, Aranda i Spanien, Pombal i Portugal.

Afslutning, som han da kunde frygte, men dog ikke i bestemt Uovereensstemmelse med, hvad der foreligger gjennem hans Anordninger: „I de høie Regeringscollegier skulde tilveiebringes større Hurtighed, Orden og Simpelt ved at adskille de mange forskelligartede Forretninger, som vare henlagte under dem; for Finantserne burde lægges en fast Plan, de forskjellige Grene af Statens Indtægter og Udgifter underlægges een fælles Bestyrelse, og alle mulige Besparelser indføres for at betale Gjælden; Retspleien skulde forbedres ved at afskaffe den saakaldte skarpe Examination og ved en hensigtsmæssigere Indretning og Fordeling af Domstolene; Fabrikker og Manufacturer skulde ikke vedligeholdes paa Statens Bekostning, men derimod Landmanden understøttes og Agerdyrkingen ophjælpes og alle Naturalleveringer forandres til Pengeafgifter; den altfor rundelige Uddeling af Ærestegn og Titler skulde indskrænkes, Adelige ikke foretrækkes Borgerlige; endelig burde Staten ikke befatte sig med Sædernes Forbedring, men overlade dette til Folkelærerne“

Det var omtrent efter disse Anskuelser, at Struensee — der fra Livlæge hos Kongen, og som saadan alt 17de Januar 1770 (Toaarsdagen før hans Fald) var flyttet ind paa Christiansborg (omtrent fra denne Tid mener man, hans fortrolige Forhold til Dronningen skriver sig), var bleven Lecteur, Maitre des requêtes, den 29de Januar 1771 Ridder af den af Dronningen da oprettede Caroline Mathilde Orden\*), 14de Juli 1771 Geheimecabinetminister, 8 Dage derefter Greve — fra den Tid, at Bernstorff var styrtet (13de September 1770), styrede Kongen og Riget og indførte utallige Forandringer i de bestaaende Forhold. Vi maae indskrænke os til at nævne nogle af disse. De toge deres Begyndelse alt Dagen efter Bernstorffs Fald med Indførelsen af uindskrænket Trykkefrihed, men denne letsindig givne Lov, der tilstrækkelig forberedet kunde have stiftet saa stor Nytte og maa skee have bevaret sig igjennem Fremtiden, maatte Struensee alt selv indskrænke ved Rescript af 7de October 1771, hvorved det indskærpes, at Trykkefriheden ikke maatte misbruges til Overtrædelse af andre borgerlige Love; i Finantsvæsenet indførtes Besparelser og en bedre Orden, vistnok med oprørende Hensynsløshed, en Mængde Embedsmænd afskedigedes endog uden Pension; Kjøbenhavns Øvrighed omdannedes og de 32 Mænds

\*) Struensee lod sig ikke give Dannebrogordenen; det blev antaget, at «han holdt sig for god til det hvide Baand». «Efter det Blaae turde han vel endnu ikke gribe.»

Raad ophævedes, men ogsaa her gjorde sig Vilkaarlighed gjældende; endeel overflødige Festdage hævedes, samtidig ophævedes Bøder for Leiermaal, aabenbar Skrifte for Utugt, Forbud for Ægteskabsbrydere mod at ægte hinanden, Forbud mod Hazardspil mod en Afgift til Hittebørnshospitalet; Talloetteriet indførtes; Arbeidet paa Marmorkirken blev afbrudt; Vaisenhuset og dets Kirke samt Kapellet i Frederiks Hospital lukkedes; uægte Børn fik lige Rettigheder med ægte; Sødskendebørn fik Tilladelse til at ægte hinanden — Meget af dette var sundt og godt, Meget ubesindigt, og næsten Alt fortolkedes imod Struensee, der i sit eget Levnet trodsede Dyd og Ærbarhed. Geheime-Conseillet inddroges, en Geheime-Conferencecommission, der kun skulde møde efter speciel kongelig Ordre, indførtes istedet\*), Regeringscollegierne omdannedes til Departementer — Eenheden i Bestyrelsen vandt, men det henviste til Struensee som den, der holdt de Tøiler, der skulde have ligget i Kongens Haand, og meest fremtraadte dette, da det ved hans Udnævnelse til Geheime-Cabinetsminister fastsattes, at han herefter skriftlig skulde opsætte de Ordre, som Kongen gav ham mundtlig, og han bemyndigedes til i Kongens Navn og under Cabinetkets Segl at udstede disse Ordre, der, naar de blot ikke strede mod en tidligere Forordning eller kongelig Resolution, skulde have samme Gyldighed, som om de egenhændig vare skrevne af Kongen. Ved Retspleien gjordes Forbedringer: istedetfor 6 til 7 forskellige Domstole i Kjøbenhavn stiftedes Hof- og Stadsretten, den skarpe Examination med Tamp og Kat afskaffedes, den dømmende Myndighed hos Rigets øverste Domstol blev aldeles uafhængig af den udøvende Magt, den Paragraph i Høiesteretsinstruxen, hvorefter Sager, der angik Kongens Indkomster, skulde foredrages for Kongen, inden Dom afsagdes, hævedes; Bondestanden beskyttedes — Forordningen af 20de Febr. 1771 om bestemt Hoveri viser dette — ogsaa tilsagdes der Fæstebønder, som bleve Selveiere, Laan af Kongens Kasse, Udflytning belønnedes m. m.; til Fremme af Vindskibeligthed eller i hvert Fald til at give et godt Exempel dertil indkaldtes de mæhriske Brødre til Christiansfeld; det kjøbenhavnske Universitets Reform og Oprettelsen af et Universitet i Norge lod Struensee

\*) Conseillet bestod dengang af Geheimeraderne Grev Otto Thott, Grev A. G. Moltke, Grev Reventlou og F. C. Rosenkrantz; Conferentscommissionens Medlemmer vare Finantsmanden Geheimeraad Baron Schimmelmann, Generalleutenanterne v. Gähler og Grev Ranzau-Ascheberg, Geheimeraad Grev Osten, der havde faaet den udenrigske Portefeuille efter Bernstorff, Geheimeraad Grev Haxthausen og Stiftamtmand Scheel.

forberede ved den lærde trondhjemske Biskop Gunnerus, Borgerlige tilstededes Adgang til Sorø Academi. Ogsaa ved Hoffet foretoges Forandringer og Forbedringer: en dygtig Mand, Oberstlieutenant Wegener, sattes som Intendant over Oeconomien, overflødige Betjente afskaffedes, Pagerne inddroges, Lønninger reguleredes, Pensioner ophævedes, Bygningsarbejder indskrænkedes; Øresundstolden, der før var indflydt i Particulairkassen, henlagdes til Statskassen, derimod fastsattes en vis Sum til Hofholdningen; desuagtet udgik fra denne, eller i hvert Fald fornemlig fra denne, en Mængde Forlystelser og før ukjendte Adspredelser med festlige Optog, Vædderidt, Baller, Concerter, Maskerader, undertiden med fri Adgang for enhver Lysthavende; danske, franske og italienske Skuespil bleve givne ikke blot paa Søgnedage, men ogsaa, tvertimod gammel Skik, paa Søndage og hellige Aftener; Domstiker maatte ikke fremtidig anbefales til Embeder, strengere Valg ved Uddelelse af Rang og Titler blev fastsat som Regel, Departementerne skulde indestaae i saa Henseende for de i Forslag Bragtes Værdighed; Kjøbenhavns Huusnumerering, Inddeling i Kvarterer og Gadebelysning skrive sig fra denne Periode. Under alle disse Lovgivnings- og administrative Foranstaltninger, der med ustandselig Fart fulgte efter hverandre (man har nævnt omtrent 600 for de 16 Maaneder), virkede den frigivne Presse, der fandt rigeligt Stof til Kritik i denne Skare af nye Bestemmelser og i Struensees og hans Kreaturers lastefulde Vandel. I Blade og Flyveskrifter udstrøedes de giftigste og hadefuldeste Udladelser; en stedse voxende Misfornøielse fandt rigelig Næring i den Haan, Struensee viste mod Nationens Sprog: alle kongelige Befalinger bleve udstedte paa Tydsk, og alle Collegier, undtagen Danske Cancelli, maatte affatte deres Forestillinger i dette Sprog. Ingen turde vente, at hans Begjæring til Regeringen blev læst, uden at den var affattet paa Tydsk. Struensees Forhold til Dronningen, der nu blev mere og mere vitterligt, og den uværdige Maade, hvorpaa den usle, af Struensee til Omgivelse for Kongen ansatte Brandt (tillige med St. ophøiet til Greve), der havde afløst Grev Holck, sagdes at behandle den ulykkelige Monark, forøgede den almindelige Forbittrelse. Tumulter og oprørske Bevægelser gjentog sig, og de standsedes kun ved svag Eftergivenhed. Modløsheden, som derved, ligesom end mere ved den forstærkede væbnede Omgivelse, var lagt for Dagen, gjorde Fjenderne dristigere. Endelig blev der indgaaet en Forbindelse til at styrte den forhadte Cabinetsminister. I Spidsen for denne stode Enkedronningen



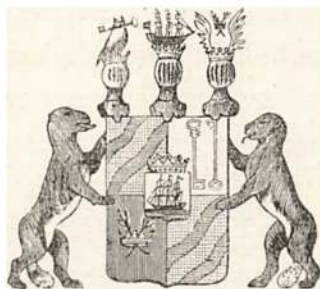
og Arveprinds Frederik, der vare blevne aldeles fjernede fra Kongen og desuden troede sig personlig fornærmede af Struensee, Arveprindsens Cabinetssecretair Ove Guldberg, som senere særskilt skal omtales, Grev Ranzau-Ascheberg\*), General Eichstedt, Chef for det sjællandske Regiment Dragoner, Oberst Køller, Chef for det falsterske Regiment Fodfolk, Generalkrigscommissair Beringskjold m. Fl.

Det synes næsten, som om Juliane Marie og Guldberg, det souveraine Kongedømmes trofaste Ven, have anseet det for en Nødvendighed, at Bevægelsen skete ved en Hofrevolution for at forhindre, at det forbittrede Folk paa en Maade, man ikke kunde regulere, skulde blandé sig ind deri. Disse og maaskee Eichstedt, der var en retsindig, men noget indskrænket Mand, vare vel de Eneste, der havde nogen ret Plan med det, de bragte til Udførelse; Arveprindsen var næsten idiotisk, Hevn og Egoisme beherskede Ranzau og Beringskjold. Den 16de Januar havde der været Maskebal paa Christiansborg. Morgenstunden herefter var bestemt til Udførelse af Sammensværgelsen, fordi Eichstedts og Køllers Regiment da havde Vagt. Disse besatte alle Adgange. Enkedronningen med sin Søn, Guldberg, Ranzau, Eichstedt og Beringskjold lode sig føre ind i Kongens Sovekammer, vækkede ham og lode ham underskrive de af Guldberg udfærdigede Arrestordrer; derefter arresteredes Struensee og Brandt og førtes til Kastellet; Dronningen førtes med sit yngste Barn til Kronborg. En almindelig Jubel lød over Kjøbenhavn, da denne natlige Scene om Morgenen blev bekjendt. Der blev nu nedsat en Commission til at dømme de Skyldige; Struensee skæmmede sit Navn yderligere ved strax at tilstaae sit Forhold til Dronningen, inden han vidste, om hun havde tilstaaet. Han og Brandt\*\*) dømtes for Crimen læsæ majestatis til „at have forbrudt Ære, Liv og Gods, deres grevelige Vaabner at sønderbrydes af Bødlen, Haanden først levende afhugges, derpaa Hovedet skilles fra Legemet, Kroppen firdeles og steiles, Hovedet med Haanden sættes paa Stage“. Denne Dom

\*) General i Infanteriet. Kammerherre og Elefantridder (1717—1789), havde draget Struensee frem og var til Gjengjæld bleven forfremmet af denne, men atter skudt tilside og derfor hans ivrigste Fjende. Suhm skildrer ham saaledes: Han har Esprit, men hverken Conduite, Religion, Mod eller Ærlighed; han er stolt i Modgang, krybende i Modgang, kan smigre endog for den Nedrigste og mener det Ingen vel; han er fremfusende, en Praler og kan ikke tie. Hans mindste Feil er Ukydskhed og Overdaad. Han er hvad man kalder en *Traître*.

\*\*) Den Ulykkelige blev dømt for Mishandlinger mod Kongen, skjøndt det Væsenligste dog kun var, at han i en Kamp, hvortil Kongen havde opfordret ham, havde bidt Kongen i Fingeren, som denue af Vanvare var kommen til at stikke ind i hans Mund.

udførtes ogsaa paa Fiirdelingen nær paa Østerfælled den 28de April 1772. Den 30te Mai forlod den ulykkelige Caroline Mathilde Kronborg for aldrig mere at gjensee Danmark. Struensee havde vistnok villet gjøre Alt for Folket, men man kan vel tilføie „Intet ved Folket“, og allerede deri laa en Mangel paa Støtte for hans Magt, der, som Følgen jo viste, kun beroede paa en sindssvag Mands øieblikkelige, man kan end ikke sige Villiesforandring, men snarere Betagelse ved Andres Villie. Struensee manglede fremfor Alt, hvad en nyere Tid har benævnet „det moralske Underlag“; „han savnede den sædelige Alvor og Reenhed, der ligesaa lidet tør mangle hos Statsmanden som hos den Private, naar noget varigt Godt skal bringes istand“. Ikke havde han høstet Godt af den Paamindelse, der var givet Griffenfeld: Fortunam reverenter habe, skjøndt han havde det advarende Exempel af dennes Skjæbne for Øie, og tilvisse var han langt fra at følge den Regel for besindig Omsigt, som hans Eftermand i Magtudøvelsen, Guldberg, stillede sig: *Θρονον τις τὸ Σωφρονισιν.*



## Ove Høegh-Guldberg.

*Θρονειν εις το Σωφρονειν*\*) — dette Guldbergs Valgsprog, som vi ogsaa derfor have nævnt foran, fordi det sikkerlig af ham er blevet fremdraget for at give en Modsætning til den Ubesindighed, som havde karakteriseret hans Forgænger i Magtudøvelsen, indeholder noget særdeles Betegnende for den Mand, der havde valgt sig det. Sindighed og Betænksomhed karakteriserede ikke alene hans Handlinger, men vare ligesom nedlagte i hans Person, fuld af Værdighed og en maaskee noget kold Tilbageholdenhed \*\*).

Naar den Ene af disse tvende mærkelige Mænd, de tvende Eneste, med Undtagelse af Landets Konger, der have paatrykt Tidsrum i Landets Historie deres Navn, saaledes har fremkaldt en Sammenligning, kunne vi ikke lade denne blive staaende ved dette enkelte Punkt, men maae føre den videre for at paavise den skarpe Modsætning i de allerfleste af deres Livsforhold. Vi have seet, at Struensee var en Affødning af den nyere Philosophi, og det var dens Lærdomme, han som Statsstyrer søgte at gjøre gjældende; Guldberg var, som hans egen Søn, den fornylig afdøde hæderlige General-lieutenant Høegh-Guldberg, har vidnet, og som hans Virken stadfæster, „en Frembringning af Tidsaanden fra 1660“; Struensee var en Fritænkter, der med Boulanger antog, at Frygt var Kilden til al Religion, — der meente, at Moralitet havde Handlingerne kun forsaavidt, som de virke paa Samfundet, og at Mennesket bliver her i Verden noksom straffet for sine Forseelser, — Guldberg var en retroende Theolog, der i sin Oversættelse af det nye Testamente „gav et ærefuldt Vidnesbyrd om, hvor fast han stod i

\*) Det er taget af Brevet til Romerne 12, 3. Det hele Vers, hvori disse Ord findes, lyder i Guldbergs egen Oversættelse saaledes: I Kraft af det mig naadigen forundte Embede advarer jeg Enhver af Eder ikke at tænke hoiere om sig selv, end han bør tænke, men i al sin Tanke sigte til at holde sig sindigen, i Overensstemmelse med det betroede Maal af Gaver, som Gud havér tildeelt Enhver.

\*\*) Han var en Mand af Middelstørrelse, skriver hans Søn, men af kraftfuld Legemsbygning. Høi var hans Pænde, Næsen krum. Øinene meget skarpsindige og talende. Paa en veldannet Mund laae Mildhed og Smag. Hovedudtrykket af hans Ansigt var en romersk Alvor.

sin Tro paa Guds Ord paa en Tid, hvor saa Mange vaklede“. „Frygt Gud, ær Kongen, elsk Fædrelandet“ var Omkvædet i al hans Lære, vidner fornævnte hans Søn, og Historien modsiger ikke dette Vidnesbyrd. At Struensee ikke fulgte ham i Gudsfrygt og Ærefrygt for Kongen, er jo noksom beviist; derimod kunne vi ikke ubetinget nægte ham Kjærlighed til det Folk, som han styrede: denne gjorde sig dog mere gjældende som de nyere Philosophers Kjærlighed til Menneskeheden i Almindelighed, og „ubi bene ibi patria“ var vistnok en Sætning, han vilde have anerkjendt som sin. Guldberg elskede det Land, hvori han var født; han elskede dets Sprog, han elskede dets Minder, og afskaffede han end, og vistnok med Urette, Meget, som hans Forgænger havde indført til Held for Beboerne af det Land, der var blevet hans andet Fædreland, da skete det ogsaa, fordi det var fremstaaet uden grundig Prøvelse, uden Hensyn til Landets historiske Udvikling, ofte med frivol Tilsidesættelse af Moralitet og Sædelighed, kort sagt uden Alvor; thi dette bliver Guldbergs store Ros, at han tilbageførte den Alvor i Statsstyrelsen, som Frederik den Sjette og Christian den Ottende fortsatte efter ham.

Ove Guldberg var født den 1ste September 1731 i Horsens af Forældrene Kjøbmand (senere Bedemand) Jørgen Hoegh og Moderen, hvis Familienavn han antog, Helene Dorothea Ovesdatter Guldberg. Student fra Horsens Skole 1749, offrede han sin Tid ved Universitetet til Studiet af Theologi og Historie, tog theologisk Attestats 1754; 1761 blev han ansat ved Sorø Academi som Professor eloquentiæ; 1764 blev han Lærer hos Arveprinds Frederik og lagde i denne Stilling Grunden til sin politiske Løbebane; 1770 blev han Etatsraad, 1771 Cabinetssecretair hos Arveprindsen. I denne Stilling deeltog han i Forbundet til at styrte Struensee; han blev snart den egenlige Drivfjeder i dette, og det fordi, som det er anført om ham, „han var den Eneste i hele Kredsen, der lededes af sædelig Alvor, af Kjærlighed til Fædreland, Folk og Modersmaal, virkelig Hengivenhed for Kongehuset, en uhyklet og usminket, man kan vel sige en mystisk Ærbødighed for den uindskrænkede Kongevælde samt en hellig Gysen for al den Vantro og Ugudelighed, han saac eller troede at see rundt omkring sig“. Ligesom Guldberg havde været Hoveddrivfjederen i Statsomvæltningen, saaledes blev han ogsaa snart Sjælen i Statsstyrelsen; og skjøndt han først nogle Dage forinden, at Statsmagten gik over til Kronprinds Frederik (14de April 1784), fik som Geheime-Statsminister Sæde i

det efter Statsomvæltningen gjenoprettede Conseil, nu kaldet Geheime-Statsraadet, har man dog kaldt den hele Periode fra Struensees Fald indtil Guldbergs Fjernelse fra den høiere Statsstyrelse det Guldbergske Ministerium. Det var gjennem Enkedronning Juliane Marie og Arveprinds Frederik, som havde faact Sæde i Geheime-Statsraadet, at Guldberg — der 1773 blev Geheime-Cabinetssecretair, samme Aar adlet som Høegh-Guldberg, 1776 Statssecretair, 1779 Ridder af Dannebrog, 1780 Geheimeraad — udøvede sin store Indflydelse paa Statsstyrelsen. Skjøndt Forordningen af 13de Februar 1772 bestemte, at alle Sager skulde gaae igjennem det Collegium, hvorunder de hørte, og derefter foredrages i Statsraadet, saaledes at en af Kongen udfærdiget Befaling ikke skulde have Gyldighed, medmindre den var udfærdiget gjennem Statsraadet, bleve kongelige Udfærdigelser fra Cabinettet eller saakaldte Cabinetsordrer dog snart almindelige, og gjennem disse greb Guldberg paa mange Maader directe ind i Administrationen, ja vel endog i Lovgivningen.

Andreas Peter Bernstorff, der havde forladt Danmark tilligemed sin Farbroder 1770, men indkaldtes igjen 1773 for at overtage Udenrigsministeriet, fik i dette Aar den af Farbroderen 1767 med Rusland sluttede Overeenskomst angaaende Mageskiftet af det hertugelige Holsteen med Oldenburg og Delmenhorst stadfæstet; under hans Ministerium kom ogsaa det væbnede Neutralitetsforbund istand (1780) mellem Danmark, Sverrig og Rusland (see A. P. Bernstorffs særskilte Levnetsbeskrivelse om denne Tractat og om Danmarks gunstige Handelsforhold paa denne Tid); samme Aar Neutralitetstractaten afsluttedes, maatte dog Bernstorff tage sin Afsked, som det senere i hans Levnetsbeskrivelse skal vises paa Grund af den Stilling, hvori han var kommen til det russiske Hof. Aaret forinden forenedes de glücksborgske Besiddelser i Angel og Sundeved med Kronen ved den sidste Hertug af Holsteen-Glücksborgs Død.

Medens det Guldbergske Ministerium har paadraget sig retfærdig Dadel, fordi det med Struensees slette Foranstaltninger tillige afskaffede hans gode (kun Hof- og Stadsretten blev af disse bestaaende, men paa den anden Side lod man ogsaa Tallotteriet uforandret), er Samtidens og Efterverdenens Anerkjendelse blevet det — og her tilfalder Æren vistnok særlig Guldberg — tildeel for dets Kjærlighed og Omhu for Alt, hvad der var Dansk, for Sproget, Literaturen og Videnskaberne: Videnskabsmænd og videnskabelige Arbeiders Fremme understøttedes, Universitetets Tilstand forbedredes, de lærde Skoler fik en forandret Indretning,

og navnlig blev Modersmaalet viist en stor Omhu i denne. At den tyske Commando ved Hæren blev afskaffet, skyldes vel og nærmest Guldbergs Indflydelse. Det vigtigste Mindesmærke om den fædrelandske Aand, der besjælede Guldberg, var Forordningen om Indfødsretten af 15de Januar 1776. Ifølge denne skulde ikkun Indfødte beforders til Embeder eller Æresposter i Landet, „thi Billighed vil, at Landets Børn nyde Landets Brød, og at Fordelene i Staten falde i dens Borgeres Lod“. Derimod er den Guldbergske Bestyrelse — og her gjælder det vel særlig G. personlig — bleven dadlet for den vilkaarlige Tvang, som Pressen atter blev undergivet: ved Rescript af 20de October 1773 blev det forbudt i Aviserne at indføre Noget, som angik Regeringen eller almindelige Foranstaltninger, og Politimesteren fik Magt til at straffe Overtræderne med Pengebøder eller endog med Vand og Brøds Straf, uden Appel; ogsaa ved Cabinetsrescripter greb Regeringen umiddelbart ind mod Pressen, og ikke blot Ugeblade og Flyveskrifter bleve underlagte Politimesterens Myndighed, men ogsaa større Værker bleve undertrykte, lemlæstede eller confiskerede, inden de saae Lyset\*). Ogsaa er Samtidens og Efterverdenens Dadel faldet paa det efter Guldberg benævnte Ministerium — og her vare vistnok de daværende Statsministre Schack-Rathlau og Otto Thott, navnlig den Førstnævnte, vistnok ikke mindre skyldige end Guldberg, uagtet dennes udtalte Mening var, „at Bondens Aag ikke kunde afkastes, uden at Danmark maatte ryste og bæve i sine Grundvolde“ — for de Foranstaltninger, der bleve truffene med Hensyn til Bondestanden; den i Struensees Periode nedsatte Landvæsencommission og dens virksomme og dygtige Medlem Oeder (Flora danicas første Udgiver) blev afskediget med det mundtlige Tilføiende af Schack-Rathlau, „at han havde været en skadelig Mand for Danmark“; Hoveriet blev ved Forordningen af 12te August 1773 atter gjort ubestemt „efter enhver Egns gammel Skik og Brug“; da Landmilitzen forøgedes 1774, blev det bestemt, at naar en Karl efter at have udtjent sine 12 Aar ikke vilde antage en Gaard paa billige og lovlige Vilkaar, skulde han atter

\*) Suhm maatte saaledes efter Guldbergs alvorlige Forestilling udelade mange af de frimodigste Steder i sin Fædrelandshistorie; et Forsvar for den ældre Bernstorffs Ministerium i det franske Sprog blev forbudt, en Oversættelse af *«Werthers Leiden»* blev undertrykt. Thomas Christopher Bruun maatte for sit Skrift *«Mine Fritimer»* (tilvisse et høist frivolt Skrift) ifølge en kongelig Befaling indfinde sig hos Biskop Halle for i tvende Præsters Overværelse at overhøres i sin Religionskundskab, med nærmere Tilføielse, at hvis han fandtes umoden, skulde der antages en Skolemester til ham; var han stridig, skulde han i Tugthuset.

tjene 6 Aar — disse tvende sidstnævnte Bestemmelser vare til Fordeel for Herremændene, hvis Antal desuden forøgedes ved Fortsættelsen af det i Frederik den Femtes Tid paabegyndte Salg af Krongodserne — hvad Under da, at man kaldte det Aarti, der omtrent falder sammen med Guldbergs Ministerium, „Herremændenes Tidsrum“, for derved tillige at betegne en Periode, der var sørgelig og trykkende for Bondestanden. Dog udkom, efterat Joachim Godske Moltke var bleven Præsident for Rentekammeret, den for Agerdyrkingen vigtige Forordning om Fællesskabets Ophævelse af 23de April 1781, der var saa meget mere nødvendig, som de tidligere Forordninger fra den ældre Moltkes Tid om denne Sag næsten Intet havde frugtet.

Guldberg og de, der deelte Magten med ham, havde tænkt sig, at Kronprinds Frederik, naar han efter sin Confirmation indtraadte i Statsraadet, vilde lade den stedfindende Ordning af Statsstyrelsen paa dennes øverste Stadium forblive uforandret. De havde dog troet at maatte styrke deres Indflydelse i selve Statsraadet. To Dage efter Confirmationen, der fandt Sted paa Palmesøndag den 4de April 1784, udnævntes derfor Guldberg, Geheimeraad Rosencrone (Bernstorffs Eftermand som Udenrigsminister) og Geheimeraad Stemann (Deputeret i Finantscollegiet) til Geheime-Statsministre; Sporon, Kronprindsens Lærer, skulde være Cabinetssecretair. Kronprinds Frederik havde imidlertid tænkt sig denne Sag anderledes ordnet. Det er fortalt, at A. P. Bernstorff alt før sin Afgang havde foreslaaet, at den unge Prinds i Henhold til Kongelovens Bestemmelse, at Kongen bliver myndig, naar han indtræder i sit fjortende Aar, skulde fra denne Tid indtræde i Statsraadet. Er denne Fortælling rigtig, som jo ikke er usandsynligt, har dette vel været medvirkende Grund til, at Prindsen alt tidlig havde indledet Underhandlinger med Bernstorff om at indtræde i Ministeriet. Flere bleve inddragne i disse Underhandlinger, og den 14de April 1784 forefaldt nu den vigtige Begivenhed, der ophævede det Guldbergske Ministerium og dermed ogsaa gjorde Ende paa Enkedronning Juliane Maries Indflydelse paa Regeringen. Fra denne Dag af overtog Frederik, Danmarks Kronprinds, i Virkeligheden den Magtudøvelse, som han først skulde afslutte som Konge, da Døden bortkaldte ham den 3die December 1839. Da de nye Statsministre paa fornævnte Dag i Statsraadet vilde overgive Kongen den skriftlige Ed, de havde aflagt, bad Kronprindsen dem vente, indtil han havde henvendt sig til Kongen.

Han nærmede sig nu til sin Fader og bad ham om at give sin Approbation og Underskrift paa et ham forelagt Document. Kongen gav Underskriften trods Arveprindsens Indsigelse. Som Følge heraf blev det hidtilværende Geheime-Cabinet, hvorigjennem Regeringen for en Deel var ført, ophævet, og den foran nævnte Forordning af 13de Februar 1772 blev atter sat i fuld Udøvelse. Af de ældre Ministre bibeholdtes kun Schack-Rathlau og Otto Thott, hvorimod J. G. Moltke, Rentekammerpræsidenten, udnævnt til Minister 1781, samt de 3 nye Ministre Guldberg, Rosencrone og C. L. Steermann entledigedes (Eichstedt var fratraadt nogen Tid forinden). I deres Sted antog Kronprindsen til sine Raadgivere i Statsraadet Andreas Peter Bernstorff, Geheimeraad F. C. Rosenkrands, der nu atter blev Bestyrer af Søetaten, General W. Huth og Geheimeraad Henrik Stampe. Enkedronning Juliane Marie rasede over saa pludselig at see sin Magt omstyrtet; Kronprindsen maatte tilkalde Guldberg for at berolige hende, og han vandt ved den Maade, hvorpaa han udførte dette vanskelige Hverv, den Udtalelse af den unge Kongesøn, der ellers ikke før havde været ham gunstig, at han var „en ærlig Mand“. Senere skulde Prindsen dog ofte give ham Beviser paa sin Naade, og efter hans Død udtalte Kong Frederik den Sjette, da Guldbergs Sønner indsendte til Cassation det kongelige Gavebrev, der alt 1778 var givet ham for 100,000 Rdl., men som ikke af Guldberg nogensinde var benyttet, i endnu stærkere Udtryk sin Agtelse for den Afdøde. Guldberg gik nu som Stiftamtmand til Aarhus og forblev i denne Stilling, almindelig elsket og agtet, indtil han i sin høie Alder 1802 trak sig tilbage til sin Eiendom, det gamle Hald ved Viborg. Her levede han endnu i 6 Aar, virkede for sit lille fattige Gods og beskæftigede sig forøvrig med sin 40,000 Bind store Bogsamling, sine Mønter og Oldsager. De ulykkelige Begivenheder 1807 rystede dybt hans af Fædrelandskjærlighed glødende Aand, og han sank paa Sygeleiet. Han reiste sig ikke mere fra dette, og den 8de Februar 1808 udaandede han sit sidste Suk. Han hviler paa Finderup Kirkegaard; en lille Marmorsteen i Kirken med Indskrift: „Ove Høegh-Guldberg hviler blandt Kirkegaardens Døde ved sin Hustrues Side“, bringer i Erindring, at dette historiske Sted ogsaa gemmer Levningerne af den Mand, der gav Navn til et Tidsrum af vor Historie, af den Mand, der ved Siden af, at han kunde „facere scribenda“, ogsaa formaaede „scribere legenda“: hans Oversættelse af det nye Testamente og hans Begyndelse til en Verdenshistorie med flere Skrifter bære noksom Vidnesbyrd herom.



„Som Skribent var Guldberg Statsmanden liig,“ skriver N. M. Petersen; „sjelden let, men fast, grundmuret er hans Stiil; aldrig overvældet af Følelse og Phantasi, men stundom veltalende, fordi den udgaaer fra en urokkelig Overbeviisning. Streng Classicitet, erhvervet ved grundigt Studium, streng Orthodoxy, der ikke afviger en Fodsbred fra Guds Ord og ikke taaler Andres Afvigelse, der ved afgjørende Vendepunkter ikke udelukker en vis Kulde og Beregning og vel vogter sig for at lade sig henrive, og en aldrig svækket Iver for det danske Folks Integritet, ere Hovedtræk i hans Charakteer, let gjenkjendelige i hans Skrifter og Gjæringer.“



### **Johan Herman Wessel.**

Han aad og drak, var aldrig glad,  
 Hans Støvlehæle gik han skjæve;  
 Han ingen Ting bestille gad,  
 Tilsidst gad han ei heller leve.

Disse Linier, fulde af eiendommeligt Humor, skrev Wessel om sig selv og gav derved, under Form af et Gravskrift, en Skildring af sine Eienommeligheder: den nedtrykte Sindsstemning, Ligegyldigheden for de timelige Vilkaar, Mangelen paa Omhu for sin Person. En Variant paa den første Strophe: „Han uden Drik var aldrig glad“, hentyder ogsaa paa den Lethe, han søgte af Glædesbægeret. De Lynglimt af sandt Digtergeni, der gjenembrød denne taageopfyldte Tilværelse, skildrer han derimod ikke; men det var disse, der gav Johan Herman Wessel — der, født

i Norge i en Hjelpepræsts tarvelige Hjem, kun bragte det til at blive Student og Sproglærer samt Theateroversætter — et Navn, der vil gaae længer frem i Tiden end de allerfleste af vore Digteres. Han var alt 30 Aar, da han i Aaret 1772 pludselig blev greben — formodentlig særlig ved Opførelsen af Nordal Bruns „Zarine“ — af det Unaturlige i det da herskende franske Sørgespil med dets strenge Regler for Stedets og Tidens Eenhed, Fremstillingen af Heltenes Indre ved Hjælp af Fortrolige for at opnaae Handlingens Fuldendelse i et Døgn, den idelige, afvexlende Heltekamp med Ord, Striden mellem Ære og Kjærlighed o. s. v. Paa 3 Uger skrev Wessel sin mageløse Parodi „Kjærlighed uden Strømper“, der gennemfører hiin Tragedies Fordringer i en pathetisk Form, med disse uforlignelige Nedfald til det Jevne. Tidens Eenhed bebudes strax ved Gretes første Udbrud, idet hun vaagner af en Drøm:

«Du aldrig bliver gift, hvis det idag ei skeer.»

Alt foregaaer i det samme Rum (Stedets Eenhed er derved bibeholdt) de hvide Strømper, om hvilke Alt dreier sig, give Vidnesbyrd for Handlingens Eenhed. Skjæbnen raader, Helteordene vexle, Følelserne skildres, Ærens Krav gjøres gjældende; men Nedfaldet er stedse ved Haanden, saaledes i Dialogen mellem Grete og hendes Elsker, Skrædderen Johan von Ehrenpreis:

Grete.

Johan, som elsker mig, kan ei strafværdig være.

Johan.

Hvor taler Du ei smukt, jeg vilde paa min Ære,  
Nu Touren er til mig, og sige smukke Ting;  
Men Kjærligheden har med tætte Attersting  
Saa syet mit Hjerte ind, at om jeg skulde hænge,  
Dets ømme Følelser sig dog ei kunde trænge  
Op til min Mund, Madam!

Denne Strid mellem Kjærlighed og Ære, der udgjør Kjærnen i Parodien som i Tragedien, var Hovedemnet hos de spanske Digtere, før det optoges i Frankrig; derfor er ogsaa Cervantes's „Don Quixote“ det Digterværk, som i Tendens og comisk Fiinhed har den største Lighed med Wessels „Kjærlighed uden Strømper“. Begge ere Producter af en tungsindig Genialitet; begge naae deres Maal, thi „den comiske Opfattelse er

altid den afsluttende“. Skjøndt man ikke ret forstod Parodien, var dog det Comiske i selve Anlægget og i Modsætningerne mellem det Høie og det Lave i Dictionen saa gribende, at intet Digt siden Holbergs Dage havde gjort saa megen Opsigt. Det gik med det som med „Peder Paars“: man lærte det udenad og brugte det allevegne, ved alvorlige og lystige Leiligheder, i Tide og i Utide, ved Spillebordet og for Skranken, i lærde Stridigheder og spøgefulde Samtaler.

Det er ikke Meget af Værd, Wessel har efterladt foruden dette sit Hovedværk; sjelden greb han Pennen uden given Anledning, eller uden at Nøden gav ham den i Haanden, og sjelden lykkedes da Brugen ham; men hvor uforlignelige ere ikke de frivillige Digtninger: „Om Gafflen, som kom, og Gafflen, som gik“, „Herremanden“, „Smeden og Bageren“. Sangen „Braadne Kar i alle Lande“, med sin Kritik over de forskjellige Nationer, er endnu i Folkemunde. Bedst erindres dog Digterens Vers til hans egne Landsmænd, Normændene:

Jeg den kjække Nordmand priser,  
 At han stedse ivrig viser,  
 Han sit Fødeland har kjær;  
 Men jeg troer, han gjorde ilde,  
 Om han vilde sig indbilde,  
 At der fødes Mennesker  
 Kun i Engelland og der.

Foruden hans Digte høre ogsaa hans smaa Impromptu'er i det norske Selskab, Kjøbenhavns første Klub, og forøvrig ved givne Leiligheder til hans Digtereieendommelighed. Af alvorlige Digte har han skrevet tvende over udsatte Priisopgaver: „Søvnen“ og „Nøisomheden“, som man i sin Tid roste. Et af hans sidste Smaadigte var til den unge Baggese; „aldrig har en begyndende Digter faaet en smukkere Anerkjendelse af den aftrædende Mester“. En Nervefeber endte Wessels Dage; den 29de December 1785 hensov han, „savnet ikke blot af dem, som i personlig Omgang havde fundet sig tiltrukne af hans stille og fordringsløse Væsen, godmodige Lune og naive Vittighed“. Baggese blev det givet at skrive ham det skønneste Mindevers:

„Graad smelted hen i Smil, naar Wessels Lune bød,  
 Men Glædens Smil forsvandt i Taarer ved hans Død.“



han var 25 Aar, og troede at naae Hymens forønskede Baand hurtigere som Helt i Syvaarskrigen; han flygtede, indhentedes ikke som forrige Gang, blev preussisk Soldat og, kjed deraf, østerrigsk Underofficeer, men saae nok, at Heltenavnet laa for fjernt, og kom hjem efter 1½ Aars Fra-værelse, blev theologisk Candidat kun 19 Aar gammel, — men Arenalise giftede sig med en Anden, „hvorved han tabte mere end Livet“. Det var under Smertens haarde Tryk, at Musen tilsmilte ham og forlod ham derefter ikke nogensinde, hverken naar Armod tyngede, eller naar legemlige Pinsler bøiede ham. „Lykkens Tempel“ var hans første Digtning, dernæst skrev han Cantaten over Frederik den Femte. Det var Klagesangen i denne, der ved sin naturlige Simpelhed, i Modsætning til den Tids Svulst, overraskede Alle, især de bekjendte Soloer:

Hold, Taare, op at trille!  
Og Du, vor Cithar, stille!  
Nu bæres Kongen bort  
Til Graven.

Farvel, vor døde Glæde!  
Vi kan ei meer end græde;  
Tag disse Taarer med  
I Graven.

Viis, Naadig og Retfærdig,  
Dig og Din Throne værdig:  
Tag disse Navne med  
I Graven!

Hold, Taare, op at trille!  
Og Du, vor Cithar, stille!  
Nu bæres Kongen bort  
Til Graven!

Den Virak, der tildeeldes Digteren for dette Klagedigt, virkede berusende paa hans Phantasi; Held for ham, at der fulgte en Nedstemning, som fremkaldtes ved den umilde Modtagelse, hans næste Digt „Adam og Eva“ fandt i Videnskabernes Selskab. Han gjorde under dette Modtryk et toaarigt Studium af de store Digtere Horats, Klopstock og Corneille og fremkom nu med den omarbejdede „Adam og Eva“, en Digtning, hvortil Danmark endnu aldrig havde seet Mage. Nu udfoldede den rige engelske Literatur ogsaa sine Skatte for ham; han gjorde personligt Bekjendtskab med Klopstock og skrev paa den Tid (1770) det første originale danske Sørgespil „Rolf Krage“. Tre Aar efter skrev han „Balders Død“, der staaer høit over hiint ved sin glimrende Lyrik. Det var omtrent paa den Tid, at han for at gjenvinde sit ved uregelmæssig Levemaade og heftige Gigtsmerter (et Efterladenskab fra hans Felttog) nedbrudte Helbred tog Ophold i Rungsted. I denne med Naturskønhed rigt udstyrede Egn ved

det nære Hav skrev han det yndige Digt „Rungsteds Lyksaligheder“, med disse malende Stropher:

Hvor Hjorderne brøle	Ivor skjertsende Bølger
Mod Skovens letspringende Sønner	Beskvulpe den Vandrer, hvis Øie
Og puste og føle	Snart stirrende følger
Den Rigdom, i hvilken de stønner;	Med Helsinges graanende Høie,
Hvor Meieren synger	Snart undrende haster
Blandt gyldene Dynger	Blandt Skove af Master
Og tæller sin Skat og opløfter sit Raab	Og forsker og kjender den Fremmedes Flag
Til den, som har kronet hans Haab —	Og glemmer den hældende Dag.

Ewald maatte forlade Rungsted, hvor den syge Digters letfængelige Hjerter havde fundet en ny Arenalise i Fiskemester Jacobsens Datter Anna Hedevig; i Søbækhuus ved Helsingør havde han kun et uvenligt Hjem; sine sidste 3—4 Aar, da Gigten havde næsten sammenbøiet hans Legeme til, hvad han selv med en vis Humor kaldte Fuldendelsens Form, fandt han et kjærligt Hjem hos den ædle Madame Schouw. Det var her, han skrev (1778) sit større (vistnok ogsaa hans største) Digterværk, Syngespillet „Fiskerne“, der omsluttede saavel „Kong Christian stod ved høien Mast“, med Rette kaldet den navnkundigste af alle danske Sange, som den skjønne Ballade „Liden Gunver“ og den herlige Sang „En Sømand med et modigt Bryst“. Mange mindre Digterværker vare i Mellemtiden mellem „Adam og Eva“ og „Fiskerne“ flydte fra hans Pen: de satirisk-comiske dramatiske Digtninger „De brutale Klappere“ (1771), „Harlequin Patriot“ (1772) og en Mængde Leilighedsdigte, hvoraf mange vare nedskrevne for at opholde Livet, men i hvilke der forekommer Enkeltheder, hvorom det er udsagt med fuld Grund, at man ikke ret veed, „om man især skal beundre Tankernes Riigdom og de sindrige Vendinger eller de veemodige Følelsers Inderlighed eller Sprogets Fylde og Velklang“, saaledes i Digtet „Haab og Erindring“ i Schleppegrels Stambog den 31te Mai 1772, Sørgedigtene over Madame Thonning (1772) og over hans Ven Divisionsquartiermester von Arnsbach (1772). Ogsaa Psalmedigtninger have vi fra Ewalds Haand; hans sidste Digtersuk var „den mægtige Seierspsalme“, som længe skal runge i vore Kirker:

Udrust Dig, Helt fra Golgatha,  
 Løft høit dit røde Skjold;  
 Thi Synd og Død, Du seer det ja,  
 Angribe mig med Vold!

Løft høit dit Glavind i din Harm  
 Mod dem, som trodse Dig,  
 Nedstyrt dem med en vældig Arm,  
 Fra Lyset og fra mig!

Da skal jeg, sikker ved din Haand,  
 Ei frygte Døden meer,  
 Og glad seer da min frelste Aand  
 Paa sit nedbrudte Leer!

Det var i Marts 1781, at Dødens Engel hjemkaldte ham, og ligesom ved et Trylleslag gik det nu op for hans Landsmænd, hvad han havde været; et større Liigtog end det, der ledsagede den afdøde Digter til Trinitatis Kirke, vidste man ikke den Tid at nævne i Kjøbenhavn. Han lagdes ned tæt ved Kirkemuren, og Danmarks største Digter efter ham har i efterfølgende Linier mindet om det Sted, hvor man hiin fjerne Foraarsdag nedsænkede Johannes Ewald:

«O Kirke, skjærm ham med din stærke Muur!  
 Yd gyldne Blade, høstlige Natur!  
 Bred ud din Røst, o Orgel, som et Hav  
 Og tone lad den over Ewalds Grav!  
 Kald med din Straale frem, o stærke Sol,  
 Ved Issen mangan lille Martsviol!»



Rungsted.

### Peter Frederik Suhm.

Den 16de September 1237 gav Rygernes Fyrste Wiszeslaw i Charentz meget Gods til Domkirken i Bergen for sin afdøde Gemalinde Margretes og sine Sønners Sjeles Bedste. Blandt dem, som have underskrevet, forekommer Martinus Sum, „som er den første, der forekommer af min Slægt, der er fra Rygen“, siger P. F. Suhm (Danmarks Historie IX 680). Den Linie af den Sumske Familie, som senere kom til Danmark, forblev paa Rygen, indtil Valentin Sum i det 16de Aarhundrede kom til Holsteen. I 4 Slægtled levede hans Efterkommere der i borgerlige Stillinger, indtil hans Sønesønssøn Heinrich Suhm, Amtsforvalter i Pinneberg, 1683 blev adlet. Hans Søn var Admiral Ulrich Friderich Suhm (1686—1758), som i sit Ægteskab med Helleborg Catharina Lerke blev Fader til Peter Frederik Suhm, født i Kjøbenhavn den 18de October 1728. Efter at være bleven Student 1746 studerede han Lovkyndigheden, blev ifølge sin Fødsel Hofjunker og Kammerjunker og kun 20 Aar gammel Assessor i Hofretten. Hverken Hofivet eller Lovkyndigheden tiltalte dog Suhm. Allerede fra Barndommen følte han sig mægtig hendragen til boglig Syssel, og navnlig følte han sig tiltalt af Studiet af Classikerne og Historien. Alt samme Aar, han blev Assessor i Hofretten, begyndte han sin Forfattervirksomhed („Samtale efter Luciani Maade mellem Lyciscum og Aristidem“), som han derefter med utrættet Flid fortsatte i et halvt Aarhundrede. Kort efter drog han til Trondhjem for at søge sig en rig Brud, der kunde bringe ham en Uafhængighed, i hvilken han var istand til at leve for Videnskaberne. Han fandt hende i Karen Angel, eneste Barn af den rige Kjøbmand Lorenz Angel og Sara Collet. Suhm var en smuk Mand, „hvis Følelse for det smukke Kjønn gennem hele hans Liv var meget brændende“. Karen Angel var ikke smuk, vanziret af Smaakopperne, men havde milde og venlige Træk. Suhm kunde efter dette Giftermaal „fri som Fuglen i Luften følge sin Tilbøielighed til Videnskaberne“. Han boede nu 14 Aar i Trondhjem, hvor han levede med Schøning og Gunnerus. Da Schøning gik til Sorø, drog Suhm ogsaa til Danmark, og Kjøbenhavn



blev nu hans fremtidige Vinteropholdssted, medens han om Sommeren tyede ud til sit Landsted i Overrød. Her som i Kjøbenhavn (hvor Beliggenheden af hans Eiendom endnu mindes ved et Gadenavn) samlede han en Kreds af Lærde om sig — Hjelmstjerne, Luxdorph, Schøning, Langebek, Storm, Pram, A. Kall, Thorkelin, F. Snedorf og dennes Broder Capitain Snedorf, Sandvig og mange Andre vare til forskjellige Tider daglige Gjæster her — mærkeligt nok er Suhms „Tusculum“ i Overrød nu et Fattighuus, og Rahbeks og Kammas Bolig, dette andet og senere Hjem for Hovedstadens meest begavede Aander, er ombygget til en Idiotanstalt. Suhm samlede i sin Gaard i Kjøbenhavn det store Bibliothek, som han aarlig forøgede med en Udgift af indtil 5000 Rdl., og som han aabnede for alle Videnskabsdyrkere; men medens han vandt sig det Navn, at „han var den største Bogsamler, Norden nogensinde har eiet“ (Bibliothekets Størrelse steg til 100,000 Bind), benyttede han og selv de samlede Bøger, og talrige og betydningsfulde vare de Værker, der udgik fra hans Haand. 1757 udkom „Forsøg til Forbedringer i den gamle danske og norske Historie“; 1769 „Historie om Folkenes Oprindelse i Almindelighed og de nordiske Folks i Særdeleshed“; 1770 „Om de nordiske Folks ældste Oprindelse“, 1771 „Om Odin og den hedenske Gudelære“, 1772—73 „Om de fra Norden udvandrede Folk“, 1774—81 „Kritisk Historie af Danmark i den hedenske Tid“ og endelig 1782—1828 hans store Danmarkshistorie i 14 Quartbind, af hvilke han dog kun oplevede Udgivelsen af de 6 første, medens de følgende udgaves efter hans Haandskrift af Kall og Nyerup. Den gaaer til 1400 og er vel egenlig ikke nogen critisk Historie, men et høist værdifuldt Repertoire, „i hvilket den rastløseste Flid og udtømmeligste Lærdom have nedlagt de rige Frugter af et heelt langt Liv“. Suhm understøttede ogsaa Studerende og Udgivelsen af lærde Værker og var selv Forfatter til en Mængde Smaaskrifter. I politisk Henseende var han liberal og har endog nedskrevet et Udkast til en fri Forfatning for Danmark, hvilken han holdt for nødvendig efter Kuldkastelsen af det struenseeske Ministerium. Hans Henvendelse til Enkedronning Juliane Marie har, mener man, givet Anledning til Catastrophen den 17de Januar 1772. Suhm havde af sit Ægteskab med Karen Angel en Søn, der bortkaldtes ved Døden 1778. Ogsaa hans Hustru gik bort før ham, 10 Aar senere, og nu giftede han sig, 60 Aar gammel, med den yndige og begavede Christiane Becker, Hofapotheker Beckers tyveaarige Datter. Man veed ikke Andet, end at Suhm var lykkelig

ved denne Forbindelse. 7 Maaneder efter Suhms Død nedkom hun med en Datter, der blev gift 1820 med Ritmester Martin Villemoes, som i Anledning heraf blev adlet med Navnet Villemoes Suhm. Dennes Søn, nu i fremmed Tjeneste, frembærer vor berømte Historikers Navn til Efterverdenen.

Suhm døde den 7de September 1798 som Conferentsraad, Kammerherre og kongelig Historiograph. Hans Ligbegængelse skete med en den gang for en Privatmand ukjendt Høitidelighed, og uoverskuelig var den Skare, der bevægede sig fra Suhms Gaard i Pustervig til Frederiks tydske Kirke, hvor Liget blev nedsat i Familiens Begravelse.



### Johannes Wiedewelt.

Vore Runestene have ofte bevaret Navnene paa dem, der have ristet sammes Indskrifter, men efter den Tid gaaer der Aarhundreder, forinden der hos os forekommer noget Navn i Sculpturens Historie. Ingen veed, hvem der prydede vore rundbuede Granitkirker med Bygningszirater og udhuggede bibelske Stykker; Ingen veed, hvem der udarbejdede vore talrige Ligstene, lige fra de ældste i en afstumpet Kiles Form indtil den senere Middelalders med Ridderskikkelserne i Hjelm og Pladerustning; ei heller vides, hvem der huggede Dronning Margretes Billede i Marmor, saaledes som det findes i Roskilde Domkirke. Det første Monument, om hvilket der i saa Henseende Hayes nogen tilstrækkelig Oplysning, er Kong Frederik den Førstes i Slesvig Domkirke, der udtrykkelig tilskrives en italiensk

Kunstner (Ny Dansk Magazin I. 362), og fra den Tid af indtil vi træffe paa Arbejderne af den Kunstner, hvis Livsvilkaar og vigtigste Arbejder her skulle omtales, og af den med ham samtidige, men i de fleste Henseender mindre begavede C. F. Stanley (1728—1813), ere udenlandske Billedhuggeres Navne næsten altid forbundne med vore større Monumenter\*).

Johannes Wiedewelt, en Søn af Billedhugger Just Wiedewelt (1677—1757), fødtes i Kjøbenhavn 1731. Af Faderen, der i Udøvelsen af Billedhuggeriet vistnok ikke hævede sig synderlig over det Haandværksmæssige, lærte han Haandfærdigheden ved Stenens Behandling, medens han samtidig af den italienske Maler Miani undervistes i Malerkunsten. Da Miani forlod Kjøbenhavn, opgav han den sidstnævnte Kunst og helligede sig fremtidig alene til Billedhuggerkunsten. 1750 gik han til Paris og fik der Arbejde hos den berømte Billedhugger Coustoux, medens han tillige besøgte Academiet. Efter 2 Aars Studium vandt han den store Præmie i Modelskolen. Nu understøttede Kong Frederik den Femte ham med et Reiestipendium; han gik til Rom og stiftede der Venskab med den store Kunstkjender Winkelmann, med hvem han endog i nogen Tid delte Bolig. 1758 kom W. hjem som en Kunstner af en i flere Henseender heldig Udvikling; han blev Aaret efter Medlem af Kunstacademiet og Professor, og fra 1773 var han 4 Gange Academiets Directeur. I den lange Aarrække, i hvilken han virkede som udøvende Kunstner, har han skjænket sit Fædreland en Mængde Kunstværker, der næsten udelukkende fandt deres Plads i Hjemmet og endnu, med Undtagelse af hvad der tilintetgjordes ved Slotsbranden 1794 og ved Frue Kirkes Ødelæggelse af de engelske Bomber 1807, tjene til dettes Pryd. Mindesmærkerne i Jægerspris Have og Skov, Statuerne i Fredensborg Have (dog ikke Støtterne i Normandsdalen, der ere af Steenhuggeren Grund), Bernstorffs Støtte ved Gjentofte, en Figur i Bernstorff Have, forestillende Taushed og Troskab, flere Monumenter i

\*) Christian den Tredies Monument i Roeskilde Domkirke er af Cornelius v. Briendt eller Cornelius Floris i Antwerpen, Frederik den Andens er af Geert van Egenn, en Hollænder, bosat i Kjøbenhavn; Marcus Giøes i Herlufsholm Kirke, Generallieutenant Ahlefeldts i Odense St. Knuds Kirke, Marselissernes i Aarhus Domkirke og Oberst Hans Friis's i Hørning Kirke af den italienske Kunstner Thomas Qvilinear. Christian den Femtes og Frederik den Femtes Equesterstatuer ere af Franskmandene l'Amoureux og Saly. Af de tvende Grupper i Kongens Have veed man, at den ene, Hercules, der sønderriver Løven, er hugget 1709 af Italieneren Buratta; Løven, der sønderriver Hesten, hvis Mester ikke er bekjendt, er fra 1618 (altsaa ikke, som i dette Skrift foran feilagtig anført, et Minde om Hertug Georgs Overgang fra det kongelige Parti til det keiserlige i 1626). Statuerne ved Børsen ere af Tydskeren Petzold.

Gravkapellet ved Petri Kirke og paa Assistentskirkegaarden, det Holbergske Monument i Sorø Kirke, det Neergaardske i Ringsted Kirke, det Classenske i Vinderød Kirke m. fl. Wiedewelts største Arbejder ere dog Monumentet over Kong Frederik den Femte i Roskilde Domkirke (Sarcophagen over Christian VI sammesteds er ogsaa af ham) samt den ene af de 4 Figurer paa Frihedsstøtten udenfor Vesterport, forestillende Troskaben (de tre andre Figurer ere af de noget yngre Billedhuggere Dajon og Weidenhaupt). Alderen nødte den flittige Kunstner til Ro og Hvile, men dermed fulgte Formindskelse i Indtægter og deraf igjen Nærings-sorger. Skjøndt ugift, havde han dog omgivet sig med en lille huuslig Kreds, bestaaende af 2 Søstre og en gammel Ven, hvis Existents ahang af ham. Falsk Undseelse hindrede den 72aarige Olding fra at aabenbare Nogen sin trykkede Forfatning. „Det var i Peblingsøen, at man den 21de December 1802 fandt Liget af Danmarks Phidias“, skriver hans Biograph, P. E. Müller.

Oehlenschläger slutter sit skjøne Sørgedigt over Wiedewelt med en Allusion til Kunstnerens Statue paa Frihedsstøtten:

Troskab græder,  
 Klædt i Marmorklæder,  
 Hvid og bleg, den ranke, hulde Mø!  
 Haand paa Brystet,  
 Aldrig, aldrig trøstet  
 Stirrer hun hen paa den sorte Sø.



## Indhold af Det Bind.

---

	Side
Kong Christian den Femte . . . . .	137.
Peder Griffenfeld . . . . .	146
Niels Juel . . . . .	154.
Cort Adelaer . . . . .	158.
Ulrik Frederik Gyldenløve . . . . .	163.
Thomas Kingo . . . . .	166.
Olo Rømer . . . . .	169.
Peder Resen . . . . .	172.
Karen Brahe . . . . .	173.
Thormod Torfesen . . . . .	176.
Kong Frederik den Fjerde . . . . .	178.
Peder Tordenskjold . . . . .	186.
Iver Hvitfeld . . . . .	191.
Anna Kolbjørnsdatter . . . . .	195.
Ludvig Holberg . . . . .	198.
Hans Egede . . . . .	204.
Kong Christian den Sjette og Dronning Sophie Magdalene . . . . .	206.
Iver Rosenkrands . . . . .	214.
Johan Sigismund Schulin . . . . .	218.
Frederik Danneskjold-Samsø . . . . .	220.
Hans Gram . . . . .	223.
Lauritz Thurah . . . . .	225.
Hans Adolph Brorson . . . . .	227.
Kong Frederik den Femte og Dronningerne Louise og Juliane Marie . . . . .	231.
Johan Hartvig Ernst Bernstorff . . . . .	239.
Johan Ludvig Holstein . . . . .	242.
Adam Gottlob Moltke . . . . .	244.
Henrik Stampe . . . . .	247.
Erik Pontoppidan . . . . .	249.
Gerhard Schøning . . . . .	250.
Carsten Niebuhr . . . . .	251.
Jens Schelderup Sneedorf . . . . .	252.
Jacob Langebek . . . . .	254.
Kong Christian den Syvende og Dronning Caroline Mathilde . . . . .	256.
Johan Frederik Struensee . . . . .	261.
Ove Høgh-Guldberg . . . . .	269.
Johan Herman Wessel . . . . .	275.
Johannes Ewald . . . . .	278.
Peter Frederik Suhm . . . . .	282.
Johannes Wiedewelt . . . . .	284.

---

# KONG FREDERIK DEN SJETTE

OG

## DRONNING MARIE SOPHIE FREDERIKKE.

Den 28de Januar 1768 nedkom Dronning Caroline Mathilde med Sønnen Frederik, der ved Fødselen var Danmarks og Norges Kronprinds; Tremaanederdagen forinden fødtes den, der skulde blive hans trofaste Livsledsagerinde: hans Sødskendebarn, Prindsesse Marie Sophie Frederikke, Datter af Prinds, senere Landgreve Carl af Hessen-Cassel og Kong Christian den Syvendes Søster, Prindsesse Louise af Danmark\*).

\*) Af Ægteskabet mellem Landgreve Carl af Hessen-Cassel, dansk Generalfeltmarskalk og Statholder i Hertugdømmerne Slesvig og Holsteen (1744—1836), og Louise, Kong Frederik den Femtes Datter, vare der følgende Børn:

- 1) Marie Sophie Frederikke (1767—1852), som ovenanført Kong Frederik den Sjettes Gemalinde.
- 2) Frederik (1771—1815), Prinds, senere Landgreve af Hessen-Cassel, dansk Feltmarskalk og Statholder i Hertugdømmerne.
- 3) Juliane Louise Amalie (1773—1861), Abbedisse i Itzehoe.
- 4) Christian (1776—1814), dansk Generallieutenant, forlovet 16de November 1812 med Prindsesse Caroline af Danmark, hans Sødskendebarn.
- 5) Louise Caroline (1789—1867), formælet 26de Januar 1810 med Frederik Vilhelm Paul Leopold, Prinds af Slesvig-Holsteen-Sønderborg-Beck, 1816 Hertug, 1825 Hertug af Holsteen-Glücksborg, (1785—1831) dansk Generalmajor; — i dette Ægteskab Moder til Kong Christian den Niende af Danmark, der som Følge heraf er Søstersøn af Dronning Marie Sophie Frederikke af Danmark og tillige Datterdattersøn af Kong Frederik den Femte af Danmark. Allerhøiøstsammes Gemalinde, Dronning Louise af Danmark, er, som tidligere anført, Sønnedattersdatter af Kong Frederik den Femte. Tillige er Hendes Majestæt beslægtet med Kongen gennem det hessiske Huus, da hendes Bedstefader Frederik, Landgreve af Hessen-Cassel, var Broder til fornævnte Landgreve Carl af Hessen-Cassel.

Kronprinds Frederik var et svagt Barn, og Struensee tilraadede derfor Dronningen at hærdte hans Lægeme; Livlægen Berger synes deri tildeels at have været enig med Struensee. Kronprindsen blev badet i koldt Vand og fik kun kold Føde hver Morgen; han maatte gaae uden Strømper; faldt han, maatte han hjælpe sig selv op; han, en anden jevnaldrende Dreng, der var givet ham til Selskab, samt en stor Hund maatte indenfor visse Grændser tumle sig frit med hverandre, uden at Nogen maatte blande sig deri. Det var et dristigt Forsøg, der gjordes med Danmarks Tronarving, men det synes at have været til Held, og det tør vistnok for en Deel tilskrives denne Fremgangsmaade, at han senere blev saa haardfør og saa seig af Helbred. Efter Struensees Fald skete der dog Forandring heri. B. G. Sporon, bekjendt som Forfatter af Skriftet om eenstydige danske Ords Bemærkelse\*), blev nu Prindsens Lærer. Han var en kundskabsrig, veltænkende og religious Mand; nogen stor Interesse for at lære har han nok ikke vidst at give den unge Prinds, og særlig Begavelse var vel heller ikke givet denne; men Sporon har tilvisse pleiet og næret den Grundsætning hos sin Lærling, som denne aldrig fraveeg, „at Kongesmykket aldrig fritager den, som bærer det, fra en retskaffen Mands Forpligtelser“. Det er fortalt, at de danske Tronfølgere efter gammel Skik lærte et Haandværk, som de selv kunde vælge. Prinds Frederik, der alt da synes at have havt Forkjærlighed for det Jevne og praktisk Anvendelige, valgte at være Murer, og i Fredensborg Have fredes endnu den murede Grotte eller Halvhvælving, til hvilken Prindsens ungdommelige Haand har føiet Steen til Steen\*\*). Det er muligt, at Muurskeemesteren ikke har virket gunstig paa den Maade, han førte sin Haand, ei heller paa dennes Form; thi det fortælles, at Dronning Juliane Marie engang, idet hun gik ham forbi og saae hans lidt keitede Maneer, sagde: „Der staaer han med denne Bondenæve“ (Bauernfaust), og at den unge Prinds svarede:

\*) Sporon dedicerede denne Bog til Kronprindsen, dengang 10 Aar gammel. Han skriver blandt Andet i Dedicatlonen: O hvor det glæder mig, at (om) Kongens Son vil holde denne min Bog iblandt sine bedste Bøger, fordi den handler om det danske Sprog, som han har altid talt og taler daglig. Ja, naadigste Herre! vi ville agte alle Sprog, vi ville lære ved Hjelpe af alle; men vi ville dyrke vort eget og tale vort eget. De vil daglig tale dette vore Fædres Sprog, for at tale med det danske Folk, for at lægge Mærke til, hvad vi tale, og hvorledes vi tale, for at hædre os og Sproget. Dette vil De gjøre, saa sandt som det er, at et Folks Ydmygelse og Vanære har altid været forbundet, og allerøftest begyndt med Sprogets Foragt.

\*\*\*) Denne Deel af Fredensborg Have var dengang udelukkende forbeholdt Kongefamilien og indelukket ved Stakit. Flere Træer skulle ogsaa der være plantede af Prindsen. Aarstallet 1779, der er indhugget i en stor Steen, giver maaskee Tidsbestemmelsen for denne Virksomhed.

„De kan troe, den kan holde fast“. Hos Prindsen gjorde sig alt tidlig den Betragtning gjældende, at det tilkom ham at tage Deel i Statsstyrelsen, og det kunde vel og være, at Andreas Peter Bernstorff, forinden han fjernedes 1780, har ladet ham forstaae, at Analogien af Kongelovens Bestemmelse om, at Kongen bliver myndig, naar han indtræder i sit 14de Aar, maatte medføre, at Kronprindsen fra dette Tidspunkt af fik Sæde i Statsraadet. Alt tidlig indledede Kronprinds Frederik Underhandlinger med Bernstorff, der dengang boede paa sine Godser i Meklenborg, om at gjenindtræde i Ministeriet. Geheimeraad Stampe, hvis Levnetsbeskrivelse foran er given, og den af Krigsvæsenet, navnlig Artilleriet, høit fortjente General Huth, ligesom og Ministrene E. H. Schimmelmann, O. Thott og Schack-Rathlau, bleve dragne ind i Sagen og billigede Kronprindsens Hensigt at skaffe sig den ham som Tronfølger tilkommende Stilling i Statsstyrelsen under Faderens ulykkelige Sindssygdom. Enkedronningen og Arveprindsen og med dem Guldberg havde tænkt at ordne Sagen anderledes, da de nu indsaae, at Kronprindsen, naar han var bleven confirmeret, dog maatte gives Plads i Statsraadet. De lod Kongen, idet han meddeelte sin Søn, at han efter Confirmationen vilde faae den ham tilkommende Plads i Landets høieste Raad, tilskrive denne, at han skulde i alle Ting holde sig til Dronningen og Arveprindsen: „Hidindtil have vi Tre været som Eet, nu skulle vi Fire være som Eet.“ „Du maa i de første Aar være langsom og lære at kjende Tingene, vogte Dig for Nye og Uprøvede og alene holde Dig til de gamle Folk, som man saa længe har forsøgt.“ Søndagen den 4de April 1784 confirmeredes Kronprindsen af Confessionarius Bastholm i Christiansborg Slotskirke. 2 Dage efter udnævnte Kongen Bernstorffs Eftermand i Udenrigsministeriet, Geheimeraad Rosencrone, første Finantsdeputeret Geheimeraad C. L. Stemann og Statssecretair Geheimeraad Ove Høegh-Guldberg til Statsministre og Medlemmer af Statsraadet; Kronprindsens Lærer Sporon ansattes derhos som Geheime-Cabinetssecretair hos Kongen og Cabinetssecretair hos Kronprindsen. Man vilde paa denne Maade sikre sig Stillingen ved at ansætte det gamle Regeringssystems fuldtroe Mænd i disse høie Poster. Eftermiddagen den 14de April tog Kronprindsen første Gang Sæde i Statsraadet. Nu skulde den længe aftalte Plan komme til Udførelse. De 3 nye Statsraadsmedlemmer Rosencrone, Stemann og Guldberg vilde overgive Kongen deres skriftlige Ed, men Kronprindsen bad dem at vente, indtil han selv havde henvendt sig til Kongen. Han rettede



nu følgende Ord til sin kongelige Fader (Johan Bülow til Sanderumgaard, der dengang var Hofmarskal hos Kronprindsen og Medvider i den forestaaende Forandring i Regeringspersonalet, er Meddeleren heraf): „Min naadigste Konge, Fader og Herre! Da min naadigste Hr. Fader har havt den Naade og Kjærlighed for mig nu at sætte mig i sit Geheime-Statsraad, saa erkjender jeg, som jeg bør, denne Deres naadige Fortrolighed med den dybeste Ærbødighed og største Taknemmelighed. Men, som jeg er overbeviist om, at Tingene meget bedre bestyres uden et Cabinet, saa maa jeg underdanigst bede min naadigste Hr. Fader at ophæve Cabinettet, hvorved Statens publique Affairer kom igjen paa den Fod, de altid have været indtil nu paa 14 à 15 Aar, og hvorved ogsaa Hensigten af Forordningen af den 13de Februar 1772 blev opnaaet.“ Han bad dernæst Kongen at gjenindsætte Geheimeraadene F. C. Rosenkrands, der før havde forestaaet Sætaten, og A. P. Bernstorff i Statsraadet samt at udnævne General Huth og Geheimeraad Stampe til nye Medlemmer af dette. Paa alt dette, som tillige indeholdtes i en medbragt Forestilling, udbad han sig Kongens Approbation. Da denne skriftlig var given (rigtignok under Forsøg fra Arveprindsens Side paa at forhindre Underskriften og tilvende sig Forestillingen), ilede Kongen ind i sine Værelser og fulgtes af Arveprindsen, der afaasede Døren indvendig. Ingen af disse Tvende vare dog istand til at formulere nogen modsat Ordre, og der var vel heller Ingen udenfor, der vilde have bragt denne videre. Arveprindsen vilde derfor føre Kongen over til Enkedronningen, holdende ham ved Haanden. Men nu mødte han Kronprindsen, der med den faste Haand, som Enkedronningen altfor tidlig havde lastet, tog Faderens anden Haand og paa det Kjærligste og Ærbødigste bad ham gaae ind i sine Værelser. Han holdt fast, og Arveprindsen maatte vige — og fra den Tid af gik den sindssyge Fader uforstyrret af fremmed Haand ved en kjærlig Søns Side, indtil Døden 1808 endte hans ulykkelige Livsbane. Alt foregik i hans Navn, hans Chiffer blev af ham underskrevet i Statsraadet (Cabinettet vedblev at være ophævet), hvor ogsaa alle Sager bleve foredragne i hans Nærværelse for Kronprindsen, der fra nu af vedblev at styre Staten, indtil Døden ogsaa endte hans Bane mere end et halvt Aarhundrede efter denne mærkelige 14de April 1784. Guldborg, Rosencrone og Stemann forlode nu atter Statsraadet, hvor de end ikke havde taget Sæde, og med dem fulgte, hvad der vistnok var at beklage, I. G. Moltke, hvilken Sidstnævnte dog atter i en

skjæbnesvanger Tid skulde blive kaldet til Statsstyrelsen, og dette med en Indflydelse, som i Frederik den Sjettes Dage kun er overtruffet af den, A. P. Bernstorff til Danmarks Held herefter i 15 Aar besad, eller maaskee i Kong Frederiks sidste Aar af den, C. L. Stemmanns myndige Søn, Poul Christian Stemmann udøvede og hævdede lige til Statsforandringen i 1848. Disse 3 betydningsfulde Statsministres Levnetsløb ville i det Efterfølgende blive givne. Sporon, den Sidste, der er udnævnt til Geheime-Cabinets-secretair, blev Amtmand i Kolding († 1796).

Det Første, Kronprinds Frederik som Landets Styrer henvendte sin Opmærksomhed paa, var Finantsvæsenet, og hans egen personlige Tarvelighed og Sparsomhed, der alt i en ung Alder yttrede sig, stod i skjøn Samklang med den oprigtige Iver, han viste for at formindske Landets Udgifter og derved atter at give Midler til at lette Byrden af den betydelige Statsgjæld. Det lykkedes ogsaa i den efter Regeringsforandringen nærmest følgende Tid at give denne en ikke ubetydelig Formindskelse. Desværre skulde Begivenhederne og Stillingen til Udlandet snart sætte en Skranke for denne Forbedring af Landets Vilkaar; men dette skete dog først, efterat Danmark havde mistet den Mand, hvis Navn skal velsignes til de seneste Slægter, og hvem Kronprindsen ved et lykkeligt Instinct selv havde kaaret til sin fortrolige Ven og til sin første Raadgiver.

Efter Andreas Peter Bernstorff benævnes det lykkeligste Tidsafsnit af Frederiks lange Regering. Hvad han virkede for at skaffe Danmark Fred og gunstige Handelsforhold overfor det øvrige Europa, vil hans særskilte Levnetsbeskrivelse i korte Træk skildre. Her skal det nævnes, at det ogsaa var denne „Folkets Mand, ligesom han var Fyrstens“, der støttede Kronprindsens første Bestræbelser for at hæve de mange Tryk, som Bondestanden sukkede under. Snart tilkaldtes for at fremme denne Stordaad den ædle Christian Ditlev Frederik Reventlow, der blev Formand i den Commission, der alt den 3die November 1784 blev nedsat til at give Bønderne paa Frederiksborg og Kronborg Amter Arvefæste paa deres Eiendomme. Det gik saa godt med denne (Bøndergaardenes Værdi steeg i faa Aar til det Sexdobbelte), at man snart anvendte den samme Fremgangsmaade paa de øvrige kongelige Godser samt paa Sorø Academies, Universitetets og Communitetets Godser. Nu skred Reventlow til at gjøre Forslag om Bondestanden i Almindelighed, men meente dog ved Referatet, at Sagen havde saadanne Vanskeligheder, at man ikke for det Første kunde

gaae til Værket. Da udbrød Kronprindsen med Varme — og disse Ord ere blevene historiske: „Mig forekommer det dog, at man i en saa vigtig Sag, hvorpaa Landets Vel beroer, ikke bør tabe en Dag. Kan man ikke ligesaa godt begynde at arbeide derpaa imorgen som iovermorgen?“ Umiddelbart herpaa nedsattes (25de August 1786) den saakaldte store Landbocommission, som skulde tage under Overveielse, ved hvilke Midler Bondestandens Stilling i det Hele kunde forbedres. Foruden Reventlow var Christian Colbjørnsen (deres Levnetsbeskrivelser give særlige Meddelelser om Landvæsenssagens Fremme) virksom i denne Commission. Forordningen af 8de Juni 1787, hvorved Fæsterens og Jorddrottens gjensidige Rettigheder og Pligter fastsættes, samt Forordningen af 20de Juni 1788 om Stavnsbaandets Ophævelse vare dennes Førstegrøde. Paa Loven om Stavnsbaandets Løsning fulgte ogsaa under Bernstorffs Medvirkning den om Slavehandelens Afskaffelse (Frd. 16de Marts 1792), „begge udgaaede fra det samme Princip om Menneskeværd, som Tidsalderen saa stærkt prædikede, og begge Frugter af en ædel Aand, der gjerne aabner sig for Tidsalderens Indtryk“. Den samme Aand udtalte sig i de nye Reformers: i den islandske og finmarkske Handel, der blev givet aldeles fri (18de August 1786, 5te September 1787); med Hensyn til Jøderne, der fik Adgang til alle Laugene (Rescript 19de September 1788); i Presselovgivningen (Rescript 3die Decbr. 1790 hævede Politimesterens Vilkaarlighed og henviste alle Pressesager til Domstolene); i Rettergangen (Frd. 10de Juli 1795 om Indførelse af Forligelsescommissioner, Frd. 3die Juni 1796 om Rettens vedbørlige og hurtige Pleie); i den for Handelen saa vigtige Toldrulle af 1ste Februar 1797, som viste Veien til et frisindet Handelssystem; i det lærde Underviisningsvæsen (Universitetets Fundats af 7de Mai 1788, chirurgisk Academi stiftes 1785, det store kongelige Bibliothek aabnes for Alle 1793, Skolelærerseminarier oprettes, Skoler bygges m. m.). Alt dette er Beviser paa, at den nyere Tids Ideer om det borgerlige Samfunds rette Organisation og Erfaringer om Statsstyrelsens Mangler havde gennemtrængt den unge Fyrste, eller i hvert Fald, at han havde et aabent Øre for dem, der henledede hans Opmærksomhed herpaa, og et Hjerte, der bankede varmt for Folkets Sag i alle Retninger.

Medens Fredens Syssel heelt syntes at skulle optage Danmarks unge Kronprinds, fremtraadte dog snart hos ham en varm Interesse for Militairvæsenet, og den forlod ham ikke hele Livet igjennem. Jevnlig overværede

han Vaabenøvelserne ved Kjøbenhavn, og i sine senere Regeringsaar var han næsten hver Sommer enten ved Troppesamlingen ved Aarhus eller ved Rendsborg. Kun eengang skulde han dog selv see Krigens Færd, og det var i 1788, da, ifølge Alliancetractaterne med Rusland af 1773, en dansk Hær under Anførsel af Landgrev Carl af Hessen, Christian den Syvendes Svoger, rykkede fra Norge ind i Sverrig. Kronprindsen fulgte med Landgrev Carl paa dette Felttog og deeltog i Affairen ved Kvistrumbro, hvorom et Maleri i Udenrigsministeriets Locale paa Amalienborg endnu minder. Flere af de svenske Grændseprovindser med Slottet Bahu og Stæderne Kongelf og Venersborg besattes, Gøteborg truedes — men England og Preussen traadte mæglende op som de Stærkere mod den svagere Magt, og Krig, der havde kostet Landet 7 Millioner, endte uden Resultat. Endnu en kort Afbrydelse leed Freden i denne Periode af Frederiks Styrelse af Riget som Kronprinds, da Deien af Tripolis tillod sig Fornærmelser mod de danske Handelsskibe. Hvorledes den kjække Steen Bille hævdede Flagets Ære i den mindeværdige Kamp paa Tripolis' Rhed den 10de Mai 1797, derom vil hans Levnetsbeskrivelse give Underretning.

Trende Mindesmærker om denne Periode bevarer Kjøbenhavn endnu den Dag idag: Frihedsstøtten, til hvilken Kronprindsen selv lagde Grundstenen den 31te Juli 1792, bevarer Ihukommelsen af den danske Bondes brudte Aag; det efter den ulykkelige Slotsbrand den 26de Februar 1794 (der Aaret efter paaføltes af Kjøbenhavns store Ildebrand) gjenreiste Christiansborg minder om den Kjærlighed til det nedarvede Fyrstehus, der lod Folket sammenskyde mange Hundredetusinder (vel 5 Gange saa mange som vort Aarhundrede til det nedbrændte Frederiksborg) for at gjengive det høitelskede unge Fyrstepar\*) dets Bolig; men Nicolai Taarn, der, omgivet af Slagterboder, er den eneste Levning af den anseelige, ved Ildebranden Aaret efter tilligemed en Deel af Byen for-tærede Nicolai Kirke, den Kirke, „hvori Guds Ord første Gang lød til os paa vort Modersmaal“, bringer tilligemed den ufuldendte Marmorkirke paa en sørgelig Maade i Minde, at i de nærmeste Aartier efter den franske Revolution var Gudsfrygten aftagen ogsaa i Danmark og bleven afløst af en rationalistisk Retning, der gav rigelig Plads for Tilhørerne i de til-

\*) En nyere høit anseet Forfatter ytrer om den Tid: Den eneste klare og bestemte Skikkelse, hvori Almeenaanden fremtraadte, var en barnlig Henrykkelse over det unge Fyrstepar og en sorglos Tilfredshed over at vide sin Skjæbne i den elskedes Fyrstes Hænder.

bageværende Kirker, om endog selv den Tale, der lød i disse, som oftest var stemt efter den herskende Tidsaand.

Til de heldige politiske Forhold forenede sig ogsaa for Kronprinds Frederik lykkelige huuslige Forhold, idet han den 31te Juli 1790 havde formælet sig, som foranført, med sin Cousine, Prindsesse Marie Sophie Frederikke af Hessen-Cassel, som ved Ynde, Hjertensgodhed og Begavelse skabte et lykkeligt Hjem for sin Gemal, der ogsaa stedse ved Kjærlighed og Agtelse var knyttet til hende. Det var imidlertid Skjæbnens Villie, at af de 7 Børn, der fødtes dem, deriblandt 2 Prindsar, skulde 5 døe i en tidlig Alder\*); tvende Prindsesser bevaredes dem, nemlig: Caroline, født den 28de October 1793, nu Enke efter Arveprinds Frederik Ferdinand, og Vilhelmine Marie, født paa Kiels Slot den 18de Januar 1808, nu Hertuginde af Slesvig-Holsteen-Sønderborg-Glücksborg.

Den 21de Juni 1797 bragte Danmark og dets Styrer, Kronprinds Frederik, det uerstattelige Tab, at Andreas Peter Bernstorff bortkaldtes ved Døden. Hvorledes Kronprindsen opfattede sin Stilling til den Afdøde, viste han paa Begravelsesdagen den 5te Juli. Han mødte selv i Sørgehuset, hvad hidtil var uden Exempel, og da man spurgte ham, hvor han vilde tage Plads i Processionen, svarede han: „Jeg vil gaae mellem Børnene“. Da han fulgte sin faderlige Vens Baare, var han vist heller ikke, som det er udsagt, „uden Anelse om, at et Stadium af hans Liv var fuldendt“.

---

Samtidig med Bernstorffs Død indtraf Begivenheder i Europa, der væsenlig forandrede de hidtil bestaaende Forhold, desværre til Skade for Danmark. Den lunefulde Keiser Paul havde i Rusland nylig overtaget

\*) Det er vistnok til Overflod at forsikre, at den Bagvaskelse var aldeles uden Grund, der var rettet mod Dronning Juliane Marie, at hun skulde have forbyttet den førstfødte Prinds for at sikkre sine Efterkommere Tronen, og at den forbyttede Prinds var den i 1820 fremtraadte usle og tildeels sindsforvirrede Sadelmagersvend Jacob Gotfred Poulsen. Denne Person var født 5 Aar senere end Prindsen. Det er jo i hvert Fald et Beviis mod Forbytningen. Da den yngre Prinds af samme Navn fødtes, var Enkedronningen alt død, saa ham kunde det da jo heller ikke være, som hun lod forbytte. Nogen Uforsigtighed blev der vistnok begaaet ved Behandlingen af Poulsen; den elegode Kong Frederik viste det ulykkelige forvirrede unge Menneske en Deeltagelse, der blev mistydet. Den ældste Prinds Christian kom til Verden efter en hoist besværlig Fødsel og var et saa svagt Barn, at hans Død var at forudsee; han blev derfor strax døbt og oplevede virkelig kun den næste Dag.

Regeringen efter sin Moder, og den halsstarrige og reactionaire Kong Gustav IV Adolph havde selv tiltraadt Styrelsen af sit Rige: den Første kunde ikke være nogen paalidelig Ven for Nogen, den Anden kunde ikke være det for Danmarks Regent, der, „opmærksom paa sin Tidsalders Aand, tog Hensyn til denne ved Styrelsen af sine Riger“. Da Sverrig herefter var blevet idetmindste koldt mod Danmark, og Rusland var, foruden at være en fjern, nu ogsaa en upaalidelig Allieret, behøvede Britterne ikke mere at respectere den dem forhadte nordiske Neutralitet og krænkede oftere det neutrale Flag. Christian Bernstorff, der havde fulgt Faderen i Bestyrelsen af de udenrigske Sager, ansaae det da for nødvendigt, især da Frankrig heller ikke mere respecterede det neutrale Flag, at beskytte det danske Handelsflag ved Convoi af Krigsskibe, hvilket Faderen netop havde undladt for at undgaae fjendtlige Sammenstød. Følgerne af den forandrede Fremgangsmaade udebleve ikke: den danske Fregat „Freia“ under Capitain Krabbe, der ikke vilde tillade, at en Handelsflaade, der seilede under dens Convoi, blev visiteret, blev i Kanalen angreben af en overlegen engelsk Styrke og maatte stryge Flaget (25de Juli 1800). Danmark fandt sig derefter i at slutte Conventionen af 29de August 1800, ifølge hvilken „Freia“ vel tilbagegaves, men mod Opgivelse af de danske Skibes Convoiering, indtil Forholdet i det Hele havde faaet Afgjørelse ved nærmere Underhandlinger. Men medens disse stode paa, enedes Rusland, Sverrig og Preussen atter om en væbnet Neutralitet, og Keiser Paul sendte truende Noter til Kjøbenhavn. Man bøiede sig her for Truslen, dog paa Grund af Underhandlingerne med England kun betingelsesviis. To Dage forinden Tractaten sluttedes (16de Januar 1801), havde England dog alt givet Ordre til at beslaglægge alle danske Skibe i engelske Havne samt til at besætte de danske Øer i Vestindien. Her fandt ogsaa de første Fjendtligheder Sted, da den kjække Carl Jessen, hvis Levnetsbeskrivelse senere vil blive meddeelt, med Briggen „Lougen“ den 3die Marts 1801 afslog tvende større engelske Krigsskibes Angreb. Den næste Gang, at Danmarks og Norges Sømænd skulde kæmpe mod Englands, var i det mindeværdige 2den Aprils Slag paa Kjøbenhavns Rhed. Der blev kæmpet tappert fra de danske Blokskibe mod Nelsons langt overveiende og frit bevægelige Styrke, og Mange vare dem, hvis Navne fra den Dag fortjene at overleveres til Efterverdenens Erindring, lige fra den kjække Commandeur for hele den danske Flaade Johan Olfert Fischer indtil den attenaarige Lieutenant Peter Ville-

moes, der paa sit lille Flaadebatteri aftvang Seirherren fra Abukir varm Beundring. Det var smukt af denne, at han ydede Tapperheden sin Anerkjendelse, men det var kun lidet værdigt, da han, efter at have skudt flere af de danske Blokskibe sønder og sammen („literally knocked to pieces“) og derefter taget dem, men endnu befandt sig i en ugunstig Stilling, vilde sende Kronprinds Frederik, der fra Toldboden var Vidne til Slaget, følgende Skrivelse: „Lord Nelson har Ordre til at skaane Danmark, naar det ikke længer vil staae imod; men vedbliver Skydningen fra dansk Side, nødes han til at sætte Ild paa alle de flydende Batterier, han har taget, uden at kunne redde de tappre Danske, som have forsvaret dem.“ Kronprinds Frederiks ømme Hjerter blev desværre bevæget ved denne sælsomme Trusel, der dog aldrig vilde være bragt i Udførelse. Han sendte Generaladjutant Lindholm ombord for at underhandle. Neppe havde denne sat Foden ombord paa Nelsons Skib, før det hvide Flag vaiede fra dets Stormast (Kl. 4), og Slaget var endt. Vaabenstilstand fulgte, Keiser Pauls pludselige Død kom særlig beleilig for England, Danmark maatte atter skifte System, da Keiser Alexander opgav den væbnede Neutralitet, og Danmark maatte følge sin mægtige Allierede. Kronprindsen savnede tilvisse nu Bernstorff i Forhandlingerne med Udlandet; — vanskeligere vare Tiderne dog blevne, og det bliver vel tvivlsomt, om selv han kunde have behersket Forholdene. Men ogsaa den indre Statsstyrelse var bleven mindre tillidsfuld efter hans Død; Trykkefrihedens varme Ven, som han var, vilde vel neppe, fordi nogle enkelte exalterede Hoveder inddroge offentlige Anliggender eller høitstillede Personer under en offentlig, om end spottende og bitter Kritik, have givet Samtykke til, end sige støttet, en Forordning som den af 27de September 1799. „Selv de Sindigere dømte dengang haardt om den nye Presselov.“ Malte Brun og Peter Andreas Heiberg bleve efter den dømte til Landflygtighed. Der vakte et nyt Liv blandt Folket ved disse Begivenheder, og Stemningen tog en Retning, der ikke var gunstig for Kronprindsen. Mærkeligt nok lod man den ulykkelige Konge deeltage i Ansvarligheden, og da han kort efter Heibergs Domfældelse var tilstede i Theatret, var der — efter hvad den unge Prinds Christian, senere Kong Christian den Ottende, har bemærket i sine Dagbøger — Nogle, der hyssede. Stemningen hævede sig dog atter til Gunst for Landets Regent efter 2den Aprilsslaget. „Fælles Forbittrelse saavel som den fælles Kjærlighed til Fyrste og Fædreland forenede da hele Nationen til eet Liv.“ Kronprindsen sluttede sig til Folket,

og han høstede Lønner derfor i den tilbagevendende Kjærlighed. Ei heller maa man antage, som det af A. S. Ørsted udtrykkelig er udtalt, at Trykkeloven af 27de September 1799 stod i Forbindelse med noget Andet, som kunde henføres til Reaction. Regeringen vedligeholdt den samme Character af Mildhed og Retfærdighed som forhen, og de Lovgivningsarbejder, der vare paabegyndte, bleve fortsatte ganske i samme Aand, med samme gjennemtænkte Omsorg for Alles Vel og Velfærd som forhen, saa at der ikke sporedes noget Afbræk i Folkets Frihed eller dets Velvære. Ørsted har imidlertid ogsaa til denne Udtalelse føiet den udtrykkelige Bemærkning, at man dog ikke maa antage, at Lovgivningen og Statsstyrelsen i en lang Aarrække vedblev at gaae samme heldige Vei, „idet Feilgreb ved Siden af Ulykker bidroge til Danmarks uheldige Skjæbne“\*). Med Rette kunde Kronprindsen dengang opfordre Christian Colbjørnsen til oftere at komme til ham, „thi jeg sidder i saa mange Forretninger og behøver gode Raad“. Det er Prinds Christian, der i sin Dagbog har meddeelt denne Yttring, og omtrent samtidig udtaler han sig saaledes i samme om sin ældre Fætter: „Gustav Adolph har sagt, at det Land var heldigt, som havde en Fyrste, der hverken udmærkede sig ved Lærdom eller blomstrende Vittighed, men ved Bonsens. Dette kan fuldkommen anvendes paa vores Kronprinds, som med stor Grad af Bonsens forener megen Droiture, saa at Retskaffenhed hos ham gaaer for Alt, og at han ei skammer sig ved at give sin Mening efter for den redelige kyndige Embedsmands. Med disse fortrinlige Egenskaber forener han en stor Arbeidsomhed og Arbeidslethed.“ Det er mærkeligt at høre disse Ytringer af en Prinds, der senere selv skulde efterstræbe Lærdomspalmen, medens han vel heller ikke skulde have forsmaaet Berømmelsen for Vid; men det er ogsaa mærkeligt at modtage disse Udtalelser fra en Tid, da der til at styre Danmarks Skjæbne snart skulde vise sig at høre langt mere end Bonsens. Skade, at den nidkjære Kronprinds da ikke fandt de Raadgivere, til hvem han kunde eller

\*) Bernadotte tog det Indtryk med sig af sine Forhandlinger i 1808, at Kongen var slet bejnt; de svenske Mænd, som i det følgende Aar søgte at indlede Underhandlinger med den danske Regering, gavede et meget afskrækkende Billede af Kongens Omgivelser. Man maa dog ogsaa i saa Henseende have for Øie, at Kong Frederik egenlig ikke følte sig tiltrukket af Begavelse, og at han, som det engang foran er fortalt med Hensyn til Fjernelsen af Johan Bülow, efter hans Svoger Hertugen af Augustenborgs Yttring „wollte enowolds seyn“. De mange Ulykker, de næste Aartier bragte, nedstemte dog Kongens Selvtillid, og i Slutningen af hans Regering havde de begavede Mænd atter mere Indflydelse hos ham.



vilde støtte sig, og som ved forudscende Blik itide kunde lade ham vælge den rette Vei. Efter Freden til Tilsit kunde Danmark ikke længer blive neutral i den store Kamp mellem Frankrig og England. Det var den 31te Juli 1807, at Napoleon fra St. Cloud befalede Talleyrand at underrette den danske Regering om, at Danmark nødvendig maatte træffe sit Valg mellem en Krig med England eller med Frankrig, og to Dage senere tilskrev Keisren selv Marskalk Bernadotte, Fyrste af Pontecorvo, der med sit Tropecorps stod i og ved Hamborg, om det Valg, han havde stillet Danmark, og at han, Bernadotte, var bestemt til i Tilfælde af Krig at bemægtige sig hele det danske Fastland. Men Englands Regering var endnu hurtigere end Frankrigs. Den havde vidst at skaffe sig Underretning om de hemmelige Stipulationer i Tilsit-Freden, hvorefter Danmark skulde tvinges til at samvirke med Frankrig og Rusland mod England. Allerede den 19de Juli havde det engelske Ministerium besluttet at bemægtige sig den danske Flaade enten med det Gode eller med Magt; derefter vilde man overlade Danmark Valget mellem at tiltræde Alliancen med England eller blive neutral. Forholdene vare gunstige for England til at udføre dette Forehavende. En tidligere Plan til med Preussen og Sverrig fra Stralsund og Rygen at operere i Ryggen af den franske Armee gjorde, at man alt havde 8—9000 udsøgte Landtropper paa disse Steder, og flere Tropper og Skibe vare færdige i England til at følge efter, da den hele Styrke endnu ikke var stillet, som England havde lovet. Den 26de Juli derefter afgik den i Yarmouth forsamlede Flaade under Admiral Gambiers Commando. Den 3die August var alt en Deel af Flaaden 1 Miil nordfor Kronborg, og Dagen efter havde en anden Deel af samme taget Position i Store-Belt. Den danske Flaade var, uagtet der var kommet Underretninger om Englændernes Plan fra London, ikke udrustet, og Kronprindsen, der alt for længe siden havde taget Residents i Kiel\*), hvor han var omgiven af Armeens Hovedstyrke, var skilt fra Hovedstaden, i hvilken der kun var en forholdsviis svag Garnison. Den 8de August blev den storbritanniske Gesandt Sir Jackson landsat i Tønningen. Han begav sig strax til Kron-

\*) Man mener, at Bornenes pludselige Død efter Fødselen havde givet Kronprindsessen den Tanke, at Amalienborg var et usundt Sted for hende under disse Forhold; i hvert Fald havde det saa sorgelige Erlindringer. Hun skal have bidraget Sit til, at Kronprindsen tog Ophold paa Slottet ved Kiel. Der fødtes ogsaa i Begyndelsen af 1808 det yngste Barn, Prindsesse Vilhelmine, hvis Fødsel imidlertid skete paa Bekostning af Moderens Helbred.

prindsen i Kiel og udviklede Sagens Stilling for ham, taget fra et engelsk Standpunkt: Nødvendigheden og Fordelen af det næieste Forbund mellem Danmark og England, samt at dette sidste behøvede et sikkert Pant for Danmarks Vedbliven i den nye Forbindelse, nemlig den danske Flaade. Paa den anden Side yttrede han, at han var bemyndiget til at gjøre Danmark Tilbud om, med en Deel eller den hele Magt, som England havde paa Kysten af Sjælland, at dække det mod Frankrig, medens Expeditionen paa den anden Side var af en saadan Styrke, at den kunde med Magt naae sit Maal og saaledes give det Udscendet af for Frankrig, at Danmark var blevet tvunget til at underkaste sig. Den jevne og gode Kronprinds, der hverken kjendte de hemmelige Tractater i Tilsit, som nu først lode for hans Øre, eller Napoleons Ordre til Besættelse af Halvøen, blev naturligviis i høieste Grad paavirket ved at høre Jacksons Fremstilling af disse hemmelige Planer, disse vidtstrakte Udsigter, disse Forslag til fingerede Stillinger. Han gav efter for sin oprørte Stemning, overvoiede ikke, hvor hjælpeløs han stod, søgte ikke at trække Sagen ud og imidlertid at søge Hjælp, at fremme Væbningen paa Øerne, ad forskjellige Veie endog med Fare og Tab at bringe Tropper og Materiale derhen, at indvirke paa Jackson selv ved mundtlige Forestillinger. Han brugte haarde Ord mod Jackson, sammenlignede England med Røverstaterne, og da Gesandten beklagede sig over Svarets Form, sagde han: „Naar man har Mod til at paatage sig en saadan Sendelse, maa man ogsaa have Mod til at høre Alt.“ Da Gesandten bemærkede, efterat Kronprindsen var bleven noget roligere, at England vilde erstatte Danmark al den Skade, det maatte lide, svarede den brave Prinds disse Ord, saa naturlige for hans Følelse, saa mærkelige til hans Charakteristik: „Og hvormed vil man godtgjøre Danmark Æren?“ Nu førtes Underhandlingerne ikke videre med Jackson. Kronprindsen ilede (hurtigere end Jackson) til Kjøbenhavn, hvor han alt var om Middagen den 11te August, anordnede Forsvaret af Hovedstaden, udstedte en Opfordring til Studenterne\*) og vendte endnu samme Aften tilbage til Kiel. Da Kronprinds Frederik den 6te November derefter atter uanmeldt i den

---

\*) Denne Opfordring, der efter Engelstofts Yttring skal have været affattet af Kronprindsen selv, lyder i al sin Tarvelighed saaledes: „Den Fare, Staten trues med, giver mig Anledning til at anmode de Studerende her ved Universitetet til at støde sammen i et Corps under Navn af Kronprindsens Livcorps. Jeg har ved den for mig uforglemmelige 2den April seet dette Corps og med Glæde erfaret dets Iver for Kongen og Fædrelandet. Velan Landsmænd! viis det samme ved denne Leilighed. Dette Corps skal anføres af den saa almindelig agtede Overhofmarskal Hauch.“

sildige Aften drog ind i Kjøbenhavn, søgte hans Blik forgjæves Frue Kirkes høie Taarn, øde Muurlevninger omgav dets Plads vidt omkring, og da han om Morgenen fra Amalienborg lod sit Øie svæve ud over Vandet, mødte det ikke som før den fulde Rede af disse „Havets Svaner“: øde og tom var Reden, kun et eneste Skib laa endnu tilbage, og dette vakte i hans Sind endnu bittere Harne. Det var den Lystjagt, som hans Frænde, Kongen af England, 1785 havde sendt ham som Gave. Han lod den bemandede med engelske Krigsfanger og uopholdelig følge efter den røvede Flaade.

Den 13de Marts 1808 døde Kong Christian den Syvende i Rendsborg. Trommerne, der gik i Spidsen for den første franske Bataillon, som rykkede Danmark til Hjælp mod England og dets Allierede Sverrig (hvem Danmark alt den 29de Februar 1808 havde erklæret Krig), skal have fremkaldt det Nerveslag, der voldte den ulykkelige, sindssvage Konges Død. Sønnen Frederik var nu Konge af Navn, ligesom han alt var det af Gavn. Han befandt sig paa den Tid i Kjøbenhavn og modtog netop samme Dag, han besteg tvende Landes Troner, den Mand i Audients, der snart efter skulde berøve ham den ene af disse. Bernadotte var nemlig kommen til Tvillingrigernes Hovedstad samme Dag, Efterretningen om Christian den Syvendes Død indløb, og han bragte nu Danmark den Armee af franske, hollandske og spanske Tropper til Hjælp mod dets Fjender, hvilken kort forinden havde været bestemt til at gjøre dets Fastland til en fransk Erobring. Det af Napoleon paatænkte Angreb paa Sverrig af en forenet fransk og dansk Armee kom ikke til Udførelse, da Iisbroen over Sundet, der skulde have gjort dette muligt, uforstyrret af engelske og svenske Krydsere, brød for tidlig op. Danmarks sidste Orlogsmand, Linieskibet „Prinds Christian“ under den kjække Jessen, laa under i Kampen mod Overmagten den 22de Marts 1808, og de danske Øer omgaves atter af Englands Krydsere, der ogsaa førte Størstedelen af den spanske Division af Bernadottes Hjelpecorps hjem til det mod Napoleon nu kæmpende Fædreland. Snart kaldtes ogsaa Hjelpearmeens øvrige Deel bort til andre Planers Udførelse. Nu førtes Kampen med Sverrig alene fra Norge af, medens Rusland angreb det ulykkelige Naborige fra Finland. Prinds Christian August af Augustenborg anførte med Dygtighed og Held Normændene, og Kong Frederik den Sjette haabede, at han kunde fravinde det ved Krigen med Rusland svækkede Sverrig en Provinds eller Provindser, der ved Fredslutningen kunde bringe de tvende Riger i nærmere

Forbindelse\*). Kongen vilde i den strenge Vinter 1808—9 fremme denne Operation ved et Angreb paa Skaane; men en Storm rev atter denne Gang Isen bort, Christian August havde at kæmpe med Mangel og Sygdom blandt Tropperne, og hans Iver svækkedes snart ved Udsigten til at vinde Tronen i Sverrig; først for Kong Frederik VI og senere for sig selv. Man saae det Særsyn, at denne Prinds indgik den udtrykkelige Forpligtelse til den svenske Øverstcommanderende, der stod ligcoverfor ham, at han ikke vilde angribe, medens denne rykkede mod Stokholm for at afsætte den næsten afsindige Kong Gustav IV. Nætop Aarsdagen efter Christian den Syvendes Død, den 13de Marts 1809, ophørte hans Søstersøn at regere i Sverrig. Kong Frederik gjorde sig nu Haab om at vælges til Tronfølger; men han var kun lidet heldig i sine Bestræbelser i den Retning og kom ved sin nedarvede Opfattelse af endog den udueligste Monarks Ukrænkelighed og Uafsættelighed (hvilken han havde godtgjort ved i noget nær et Fjerdedeelsaarhundrede at regere som Kronprinds i en sindssyg Faders Navn) i en mærkelig Modsigelse til sig selv, der endog bragte ham til at sige til den svenske Afsending Grev Løvenhjem, som forlangte Fjendtlighedernes Ophør, „at al Underhandling var vanskelig med en Nation, som aldeles maatte ansees som Insurgenter“\*\*). Prinds Christian August af Augustenborg blev som bekjendt valgt til Tronfølger i Sverrig, og da han kort efter døde (28de Mai 1810), blev den franske Marskalk Bernadotte, Prinds af Pontecorvo, valgt, og derved skuffedes anden Gang Frederik den Sjettes Haab om de tre nordiske Rigers Forening. Man ventede i Sverrig, at Augustenborgeren skulde

\*) I Napoleons og Alexanders Allianceconvention i Erfurt den 12te October 1808 indeholder § 13 Følgende: „De to hoiе contraherende Parter, som ønske at anerkjende den Redelighed og Udholdenhed, hvormed Kongen af Danmark har støttet den fælles Sag, forpligte sig til at skaffe ham en Skadeserstatning for hans Offre og erkjende de Erobringere, som han maatte komme i det Tilfælde at gjøre i nærværende Krig.“ Denne Artikels Indhold har været Kong Frederik bekjendt.

\*\*\*) Rector J. Forchhammer har (i Afhandlingen om Christian August i „Dansk Maanedsskrift“) yttret sig om denne Kong Frederiks Fremgangsmaade saaledes: „Heri er ingen Consequents. Idet Kongen selv paa en frastodende Maade afviste enhver Tilnærmelse til Sverrig, men gav sit Samtykke til Christian Augusts Forhandlinger, valgte han den alleruheldigste Udvei: han jevnede Kloften mellem Norge og Sverrig og udvidede den ikke alene mellem Danmark og Sverrig, men ogsaa mellem Danmark og Norge; han støtте Sverrig fra sig, uden at undgaae Ruslands Mistanke, og medens Prindsen af Augustenborg arbejdede for sin Konges Valg, arbejdede denne for Prindsens, rigtignok uden at ville det.“ Der var stor Frygt i Sverrig for, at Frederik VI, hvem der desuden manglede mandlig Afkom, skulde ogsaa der hylde Enevoldsmagtens Principer. Da Prindsen af Augustenborg med Grev Herman Vedel-Jarlsberg henledte Kongens Opmærksomhed paa Nødvendigheden af en ligesartet Constitution for alle 3 Riger, var Kong Frederik ikke kommen videre, end at han vilde give Sverrig en saadan Constitution, „at den ikke blev stødende for de Danske og Norske.“

bringe det ham hengivne og af Danmarks Krige trættede og udmattede Norge i Medgift, men troede vel nærmest om Bernadotte, at han ved Napoleons Hjælp skulde gjenvinde det tabte Finland. Da Gustav IV var styrtet, tabte Napoleøn sin Interesse for Krigen med Sverrig, Rusland nøiedes med Finland og Ålandsøerne, og Danmark, der Intet havde erobret, og hvilket man kun havde lagt Erfurtstractatens § 13 for Øie for at bringe det til videre Anstrengelser, fik heller Intet ved Freden til Jønkøping (10de December 1809), som det saa meget mere maatte skynde sig med at afslutte, som Rusland, uden at bryde sig om sin Allieredes Interesser, alt forinden ved Fredslutningen til Frederikshavn havde sikkret sig sine Erobringer (ja havde endog hentydet til, at man kunde søge Erstatning i Norge), og Krigen med England kunde give det udmattede Land mere end nok at bestille.

Den 19de October 1810 modtog Kong Frederik for anden Gang i Kjøbenhavn Bernadotte, der nu var paa Veien til sit nye Hjem Sverrig, hvilket han forrige Gang havde seet over til som et fjendtligt Land. Det viste sig snart, at Sverrigs nye Kronprinds ikke for enhver Priis vilde følge Napoleons Politik; han syntes alt tidlig at have anseet en Forening med Norge for tjenligere end Gjenvindelsen af Finland. Da den store Kamp mellem Napoleon og Alexander forberedtes, sluttede Sverrig sig til Rusland; Norge blev Belønningen (Tractat i St. Petersborg 5te April 1812, stadfæstet ved Sammenkomsten mellem Alexander og Carl Johan i Åbo 27de August s. A.). I November derefter lod man Kong Frederik den Sjette vide, at han kunde tiltræde Alliancen mellem Rusland, Sverrig og England, naar han vilde afstaae Norge, for hvilket han da skulde erholde Erstatning. Nu fulgte de alvorsfulde Beretninger om Napoleons Nederlag i Rusland. I Begyndelsen af Februar 1813 tænkte den ulykkelige Konge omsider paa at nærme sig England. Han sendte Grev Joachim Bernstorff til London. Alt i Marts havde Kongen Svar; thi han skriver under 30te d. M. til sin Svoger Prinds Frederik af Hessen, da commanderende General i Norge: „England vil negociere Fred med os, men i Stockholm. Dette har jeg ikke kunnet bevilge, da vi kjende Kronprindsen af Sverrigs Fordringer.“ Atter knyttedes Forholdet til Frankrig nøiere; Sommeren 1813 bragte Held for Napoleons Vaaben\*); men efter Slaget ved Leipzig rykkede en

\*) I Foraaret 1813 kom Generallieutenant Fyrst Dolgourusky som overordenlig Gesandt til Kjøbenhavn. Han gjorde Danmark Tilbud, der lidet stemmede med hans Keisers Aftaler med Kronprindsen af Sverrig, navnlig udtalte de, at man skulde slaae en Streg over Spørgsmaalet om Norges

Hær af Svenske, Russere og Tydskere under den svenske Kronprindses Anførsel ind over Elben, tvang den svage danske Hær, skjøndt denne ved Schested og flere Steder kæmpede med Tapperhed og Held, til at vige og aftvang Kong Frederik den ulykkelige Fred til Kiel af 14de Januar 1814, hvorved Norge (dog uden dets Bilande) blev afstaaet til Sverrig og Helgoland (ved særlig Fredstractat) til England. Danmark forlod Alliancen med Napoleon og sluttede sig til hans Fjender. Sverrig afstod til Danmark til Erstatning for Norge Svensk-Pommern og Rygen, hvilke Lande Danmark igjen (4de Juni 1815) bortbyttede til Preussen mod den Deel af Hertugdømmet Lauenborg, der laa paa den høire Elbbred, og to Millioner Rbdlr. I Eftersommeren 1814 samledes Europas Fyrster paa Congressen i Wien. Kong Frederik reiste ogsaa derhen og overdrog Regentskabet under Fraværelsen til Dronning Marie, dog med mange Indskrænkninger. Det var paa denne Tid, at Dronningen affattede og, som det siges, forelagde for Ministrene den Fremstilling af Begivenhederne 1807—14, der paa en saa smuk Maade forsvarer hendes Gemals Fremfærd i disse for Danmark saa skjæbnesvangre Aar. Som bekjendt er denne Fremstilling nu i Oversættelse (den er oprindelig skreven paa Fransk) aftrykt i „Danske Samlinger“. Kongens Hjemkomst, der ligesom de øvrige Fyrsters blev forhalet ved de hundrede Dages Intermezzo, fandt først Sted den næste Sommer (den 1ste Juni holdt han sit Indtog i Kjøbenhavn). Forholder det sig, som det er fortalt i Memoirerne fra den Tid, at Keiser Alexander ved Kong Frederiks Bortreise sagde til ham: „Votre Majesté emporte tous les coeurs“, og at Kongen dertil svarede: „Mais assurément pas une seule ame“, da er dette Svar saa meget mere sandt, som Danmarks Konge hverken havde erholdt de tre nordlige Hansestæder, som han havde reclameret som yderligere Erstatning for Norge, aftvunget ham som et Offer for at tilveiebringe den almindelige Fred, ja ei engang det lille District Eutin, der er enclaveret i Holsteen, medens han ved en indirecte Tvang igjen havde maattet afstaae Svensk-Pommern og Rygen med 130,000 Sjæle mod Hertugdømmet Lauenborg paa den høire Elbbred, der dengang neppe talte mere end 30,000.

Efter det tyske Riges Opløsning havde Kongen af Danmark ved Pa-

Afstaelse. Man kan næsten troe, at disse Forslag støttede sig til Alexanders Tanke om at give Bernadotte Frankrigs Trone og saaledes frigjøre sig for Løftet om Norges Afstaelse til Sverrig. De af Fyrsten truffne Aftaler bleve imidlertid senere desavouerede af hans Souverain.

tent af 9de September 1806 erklæret Holsteen for en Deel af den danske Stat. Nu undergik denne Forbindelse en væsenlig Modification, idet Kongen for Holsteens og Lauenborgs Vedkommende den 14de Juli 1815 indtraadte som Medlem i det tyske Forbund.

Ved at omtale det Tidsrum af Danmarks Historie, der ligger mellem A. P. Bernstorffs Død og Kong Frederiks Hjemkomst fra Wienercongressen, skulle dog ogsaa nogle af de vigtigste Foranstaltninger, henhørende til den indre Statsstyrelse, være at nævne: Ved Frd. 10de October 1802 blev der gjort en Begyndelse til at indskrænke det saakaldte frie Hartkorns Skattefrihed, idet det vel vedblev at være frit for de ældre Skatter, men paalagdes at deeltage i den ved denne Lov udskrevne almindelige Skat. Island fik en Landsoverret ved Frd. 11te Juli 1800, og ved Frd. 25de Januar 1805 ophævedes de gamle Landsting, og Landsoverretter oprettedes i Kjøbenhavn for Østifterne og i Viborg for Nørre-Jylland. Ved Lov af 19de December 1804 hævedes det endnu bestaaende Livegenskab paa adelige Godser i Holsteen og Slesvig. Ved aabent Brev af 28de Juni 1808 udvidedes Dannebrogordenen til 4 Classer foruden Dannebrogsmændenes Hæderstegn, nærmest for Almuen og Underofficerer samt menige Soldater. Frd. 3die Juni 1809 ophævede Sædegaardseiernes Kaldsret til Præste- og Dommerembederne paa deres Godser og stillede en begrændset Forslagsret istedet. Frd. 8de Januar 1810 sikkrede vel Tiendetageren den fremtidige Nydelse af hans Tiende, men den gav samtidig Tiendeyderen Ret til at fordre Tiendens Ydelse i Kjærven forandret til en fast Penge- eller Kornafgift. Et vigtigt Skridt foretoges dengang, og det vistnok ved Kongens eget Initiativ, til det danske Sprogs Frelse i Slesvig, idet der den 15de December 1810 rescriberedes det saakaldte tyske Cancelli: „Under vort Hertugdømme Slesvig ere foruden nogle af Øerne ogsaa Størstedelen af Amterne og Districterne paa Fastlandet beboede af dansktalende Folk. Paa disse Øer og i disse Amter, hvor det danske Sprog er Almeenmands Sprog, er det Vor Villie, at det tyske Sprogs Brug ved Gudstjeneste, Skoleunderviisning og Rettergang skal ophøre, og det danske Sprogs Brug træde i sammes Sted.“ Cancelliet skulde gjøre Forestilling herom, men den kom aldrig, og man har kun den Efterretning om de indkomne Beretninger, at de senere vare paategnede „wegzulegen“. Den 2den September 1811 fik Norge sit eget Universitet, Frederiks-Universitetet, i Christiania. Anordn. 29de Marts 1814 gav de danske Jøder en næsten fuldstændig

Borgerret. Ved tvende Anordninger af 29de Juli 1814 ordnedes Skolevæsenet i Kjøbstæderne og paa Landet i Danmark. Samme Dag gaves et Reglement for Almue- og Borgerskolevæsenet i Kjøbenhavn. For Slesvig og Holsteen udgik den 24de August en almindelig Skoleanordning. Ethvert syvaarigt Barn blev nu skolepligtigt; der sørgedes for dueelige Lærere, og disses Løn forbedredes. Et sørgeligt Billede afgav Landets Finantsvæsen i dette Tidsrum. Ved det forrige Aarhundredes Udgang var Statsgjælden 28 Millioner Courantdaler og Seddelgjælden  $10\frac{1}{2}$  Million. Krigen 1801 og de følgende 6 Aars Rustninger, fornemlig for at holde en Armee paa Sydgrænsen, forøgede disse Summer til henholdsvis 41 og 27 Millioner. Krigen 1807 til 1814 bragte, samtidig med at Landets Skatteevne i høi Grad formindskedes, Seddelgjælden (i hvilken Hertugdømmerne dog ikke deeltog, da de havde deres egen uafhængige Bankinstitution) op til 142 Millioner Courantdaler. Coursen mod Sølv var nu dalet saa dybt og var saa vaklende, at alle Formues- og Eiendomsforhold gjordes usikkre. Der maatte grundes et nyt Pengevæsen. Rigsbanken (1818 forandret til Nationalbanken) oprettedes paa Grundvolden af 6 Procent af al Eiendom (Bankheftelsen). Rigsbankdaleren ( $\frac{5}{8}$  af Courantdaleren) blev Pengeenheden, og den kom til at gjælde liig eller rettere ombyttedes tvangsmæssig mod 6 Courantdalere. Det var en Statsbanquerot, man erklærede den 5te Januar 1813. Den var vistnok nødvendig; men den greb dybt ind i Mit og Dit, og den bidrog til, i Forening med den hurtige Bortreise fra Kjøbenhavn i 1807, Freden til Kiel og Kongens lidet tillidvækkende, militaire Omgivelse (de saakaldte „Rødtoppe“) til at berøve Kong Frederik den Sjette en stor Deel af den Folkeyndest, han i sine tidligere Aar havde kunnet glæde sig ved. Nu kom hertil en Række for alle Formuesforhold særdeles uheldige Aar. De fleste af Danmarks betydelige Handelshuse vare ødelagte i Krigen. Vore bedste Skibe, der vare røvede af Fjenden, seilede nu under hans Flag: Handel og Skibsfart hensygnede derfor og med dem Agerbrug og Haandværk. Kornpriserne vare usle, navnlig i Aarene 1820—26; en Mængde Eiendomsbesiddere maatte gaae fra Gaard og Grund, og Skatterne maatte paa mange Steder inddrives ved Udpantning. Det var i det Hele taget en trykket Tid, og en Sløvhed havde efter Krigens Bevægelse grebet Folket. Kjærligheden til Fyrsten kunde under saadanne Forhold ikke ret vinde Væxt igjen. Men dog skulde ogsaa den vende tilbage. Fra 1826 begyndte Tiderne at blive bedre; Regeringen „tilegnede



sig mere og mere den skønne Kunst at erstatte Mangelen af en fri Statsforfatning ved en ædel og liberal Statsforvaltning"; Bonden og Landmanden modtog gjentagne Gange Beviser paa Regeringens Omhu, idet store Summer af den aarlige Landskat bleve eftergivne; Flaaden, altid Danmarks kjæreste Vaaben, fremstod paany af Ødelæggelsen: Alt bidrog til at gjen-give den nu alderstegne Kong Frederik Folkets Yndest, og da han i Slutningen af 1828 forenede sin yngste Datter Prindsesse Vilhelmine med Tronarvingen Prinds Christians Søn og ved denne Leilighed første Gang tog Residents paa det gjenreiste Christiansborg, da var han omgivet af en Jubel, der ikke veeg meget i Styrke for den, det forrige Aarhundredes Slutning havde bragt Kronprinds Frederik. Paa sine hyppige Reiser til alle Rigets Dele, hvilke knyttede sig til hans aarlige Revuer over Tropperne, var han alt forinden modtaget med den meest uskræmte Kjærlighed, og Stemmer, som man ikke tør mistænke for Hykleri eller Smiger, opløftedes selv i de Egne, hvorfra man fordum havde talt i andre Toner, for at prise „det uindskrænkede Danmark“ som Frihedens Land.

Men nu kom Julidagene 1830 i Paris. „Den bourbonske Trone faldt, fordi den ikke agtede Tidens mægtige Aand, og i Faldet rystede den hele Europa.“ Jens Uve Lornsen fremstod hos os og forlangte en Forfatning for Staten Slesvig-Holsteen, der efter hans Ytringer kun skulde have Konge og Fjende fælles med Danmark. Derved vakttes ogsaa slumrende Ønsker i Danmark; dog opløftedes ingen offentlig Stemme for at tolke disse. Kong Frederik fattede dog Tidens Krav: „den klare Tanke opstod først i Kongens egen Sjæl, og Folkets Attraa blev forekommet af hans frie Gave“. Den 28de Mai 1831 kundgjorde Kongen sin Beslutning at indføre raad-givende Provindsialstænder „i vort Rige Danmark ligesom i vore Hertugdømmer Slesvig og Holsteen“. Men det var kun Frihedsfordringerne, Kong Frederik syntes at frygte skulde gaae for vidt og derfor vilde imødegaae ved Indrømmelser itide; derimod syntes han ikke i lige Grad at frygte den i Forbindelse dermed fremsatte Lære om Slesvigs Tydskhed, om den end var lige i Strid med hans eget uopfyldte Rescript af 1810, ei heller den statsfarlige Lære om en slesvig-holsteensk Stat: ellers vilde han ikke samtidig med, at han gav Forordningen af 15de Mai 1834 om Indførelse af Provindsialstænder for Østifterne, Nørre-Jylland, Slesvig og Holsteen, have givet det tydske Hertugdømme Holsteen og det danske Hertugdømme Slesvig fælles Regering, fælles Overappellationsret, fælles

Examinationscollegier o. s. v. Havde Kong Frederik ikke efter sine slesvig-holsteenske Raadgiveres Tilskyndelse givet disse Fællesinstitutioner, skulde det ikke være blevet sagt om ham, at samme Dag, han grundlagde Danmarks Frihed, bidrog han ogsaa til dets Sønderlemmelse ved at styrke og fremelske Slesvigholsteinismen. — Blandt de vigtigste Foranstaltninger, der fra den Tid, her nærmest er omtalt, skyldes Kong Frederik, skulle vi nævne den gymnastiske Underviisnings Indførelse i Almue- og Borgerskolerne, den militaire Høiskoles og den polytechniske Læreanstalts Oprettelse. —

I Efteraaret 1835 sammentraadte Stænderne i Roskilde og Itzehoe for første Gang. Anders Sandøe Ørsted var udnævnt til kongelig Commissarius i Roskilde. „Kongens og Folkets Maud“ var da hans Kjendingsnavn, og Kongen havde i Sandhed glædet Folket ved at sætte ham paa denne Post. Vigtige vare og de Sager, som dengang foretoges i Roskilde og Viborg: Kjøbstædernes Communallov, forelagt af Regeringen\*); Propositioner om Stænderforsamlingernes Offenlighed og Forening; Trykkefrihedssagen\*\*), Finantssagen\*\*\*). I den slesvigske Stænderforsamling reistes Sprogsagen af den djærve Nis Lorenzen. Trykkefrihedsselskabet dannedes i Kjøbenhavn for at modvirke de Indgreb i „Nationens og Kronens Palladium“, hvortil man, som det viste sig ikke uden Grund, antog, at Kongen, der var oprørt over den frie Tone, Bladene i de senere Tider havde antaget, kun var altfor tilbøielig. Tiden var, som man seer heraf, noget urolig i Begyndelsen af Trediverne, og Kongens Popularitet leed vel af og til nogen Tilbagegang, navnlig ogsaa paa Grund af de talrige Actioner for Overtrædelse af Trykkefriheden fra Midten af Aartiet (mod Nathan-David, Gjødvad m. Fl.). Da blev Kong Frederik meget syg i Aaret 1837, og man frygtede hans Bortgang. Da erindrede man sig, hvormeget Ondt og Godt man havde gennemgaaet med den gamle Konge, hvor hjertensgod, hvor jevn, hvor dansk i Sind og Skind han var. Da modtog en talrig Folkeskare ham ved Amalienborg, da han en smuk Forsommerdag vendte tilbage fra sin

\*) Den 24de October 1837 udkom Anordning angaaende Kjøbstædernes oeconomicke Bestyrelse, efterat denne havde været forelagt Stænderne.

\*\*) Forordning af 1ste November 1837 indeholdende nærmere (indskrænkende) Bestemmelser i Forordningen om Trykkefrihedens Grændser af 1799. Ogsaa denne havde været forelagt Stænderne, der i det Hele havde fraraadt den.

\*\*\*) Som bekjendt lod Kongen omtrent samtidig med Stændernes Sammentrædelse i 1835 bekjendtgjøre en Oversigt over Finantsernes Stilling den 1ste Januar 1835. Herefter udgjorde Statsgjælden 130,000,000 Rdl., de aarlige Statsindtægter 13,900,000 Rdl., Udgifterne 14,200,000 Rdl.

første Kjøretour efter Sygeleiet. Da sang man, og det af fuldt Hjerter, med Taarer i Øiet:

Velsign, o Gud! vor elskte Drot  
 Og Ham bevar!  
 Eet Ønske boer i Huus og Slot,  
 Og Ønsket klinger fromt og godt:  
 Velsign, o Gud! vor elskte Drot  
 Og Ham bevar!  
 Heel stormfuld var Din Herskertid,  
 Men viis og ædel var Din Id,  
 Gud gjøre Dig Din Aften blid  
 Og Himlen klar!

Folkets varme Bøn blev opfyldt. Kongens Livsaften var blid og rolig. Endnu i Sommeren 1839 kunde han gjøre en Reise til Holsteen for at holde Mønstring over de ham saa kjære Soldater. Kort før sin Død tog han Afsked fra den unge Prinds, Dronningens Søstersøn, der senere skulde blive Danmarks Konge, og som Danmarks daværende ædle Kongepar havde ladet opdrage efter Faderens Død og nu betragtede og behandlede som deres eget Barn. Det var maaskee det Sidste, Kongen selv nedskrev, (naar man undtager Breve til nære Slægtninge) da han paa 3 Foliosider opsatte de Regler, der skulde følges af den Cavaleer, som ledsagede Prinds Christian af Glyksborg og Prinds Frederik af Hessen til Universitetet i Bonn. Den 28de October var han for sidste Gang i Theatret i Anledning af Dronningens Fødselsdag. Senere var han vel heller ikke udenfor sit Huus. Hosten, hans gamle Sygdom, tog voldsomt til og afkræftede ham mere og mere. Finantsvæsenet beskjæftigede ham fremfor Alt i de sidste Dage af hans Regering, ligesom det var hans første Tanke, da han 55 Aar forinden tiltraadte sin Regentbane. Han vilde have Forslag til et nyt Normalreglement, og alle Collegier og Departementer bleve herom tilskrevne; ogsaa den nye Communallov for Kjøbenhavn, der var færdig til endeligt Referat i Statsraadet, laa ham paa Hjerter. Ved Cabinetssecretaires Referat Søndagen den 1ste December underskrev Kongen en Expedition om denne Sag; de mange øvrige Sager, han lod sig forelægge, skulde først modtage, som sædvanligt var, hans Underskrift næste Tirsdag, den 3die. Endnu den 2den December 1839 uddeelte han selv Parolen staaende; men da han tabte sin store trekantede Hat, kunde han ikke bøie sig for at tage den op, og man maatte hjælpe ham. Ingen tænkte dog, at

hans Endeligt var saa nær forestaaende. Da han den 3die December 1839 om Morgenen efter Sædvane lod sig give Vand og et Haandklæde hen paa Sengen og netop havde grebet Haandklædet, faldt han tilbage og — var hensovet.

Et Hjerte brast, der banked' ømt for Landet og for Folket!

Et Hjerte brast, der mildt har dømt og Dommen mildt fortolket!

---

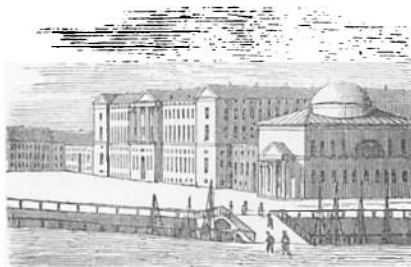
Han var Dansk som Danrigets bedste Mand, og Retfærds Krone har han baaret;  
Jevn var hans Tale og Tanken sand, og Sindet saa lyst som Haaret.

Han var mild. Han stod ved sin Faders Haand i Folkets arnebundne Dage;  
Mildelig løste han Bondens Baand og rørtes ved Negerens Klage.

Sjette Frederik havde os Alle kjær; ham skinned Kjærlighed af Øie.  
Fattigmand traadte hans Trone nær. Gud glæde hans Sjæl i det Høie!

---

Først paa trettende Aar derefter fulgtes han i Graven af sin gudhengivne, fromme og elskelige Dronning, der med ham havde deelt Sorgen over Tabet af 6 Børn og ikke mindre Sorgen over Danmarks Vanskjæbne i Krigens Aar. Hun var en blid og ædel Kvinde af ikke ringe Begavelse. Boglige Sysler (hun har forfattet „Supplement-Tafeln zu J. Hübners genealogischen Tabellen“ I—VI. Kbhvn. 1822—24), en udbredt Correspondance, som hun førte med Aand og Takt, samt Gjennemlæsning af og Beslutning om de til hende indkomne talrige Ansøgninger om Understøttelse bidroge til at udfylde hendes Tid. Mindet om den Afdøde forlod hende aldrig, og det fortælles, at kort før hun bortkaldtes ved Døden, vaagnede hun en Morgen saa hjerteglad, fordi hun i Drømme paa sit Fødested, det hende altid dyrebare Gottorp, havde seet „den kjære Konge“, der havde vinket ad hende, idet han sagde: „Gammel Kjærlighed rustet ikke, Marie!“



## Andreas Peter Bernstorff.

Af de Mænd, der under Souveraineteten ledede Danmarks udenrigske Anliggender, have Griffenfeld og Andreas Peter Bernstorff upaatvivlelig de største Navne, og der kan vistnok ikke nævnes Nogen, hverken før eller senere, ved Siden af dem, idet Johan Hartvig Ernst Bernstorffs Berømmelse jo særlig kun henføres til en enkelt, tilvisse meget vigtig Statsact. Skulde man end sætte Griffenfeld høiere med Hensyn til Begavelse end Andreas Peter Bernstorff, saa maa Palmen dog gives denne, naar Hæderlighed og Alvor komme med i Sammenligningen.

Johan Hartvig Ernst Bernstorff havde en ældre Broder, Andreas Gottlieb von B., hannoveransk Landraad, gift med Dorothea Wilhelmine von Weitersheim († 1762, en Datter af den keiserlige Generalfeltmarskalk-lieutenant Bechtold v. W.). Af dette Ægteskab var Andreas Peter B. den anden Søn, født i Hannover den 28de August 1735. Opdraget i Hjemmet gik han 1752 til Universitetet i Leipzig, hvor han fandt en faderlig Ven og Veileder i den ædle Gellert. Fra Leipzig gik han til Genf og Göttingen. Herfra gjorde han 1754 en Reise til Schweiz og Italien, hvor han fik sin første Udnævnelse fra Danmark, nemlig som Kammerjunker. Han gjorde derefter en Reise gennem Frankrig, England og Holland og kom 1759 til Kjøbenhavn, hvor Farbroderens Anbefaling strax skaffede ham Ansættelse i det tyske Cancelli. Næste Aar blev han Deputeret i det vestindisk-guineiske Rente- og Generaltoldkammer og kort efter tillige Deputeret i General-Landoeconomi- og Commerce-Collegiet. 1761 modtog han sin første diplomatiske Sendelse: han skulde paakalde Frankrigs Mægling i den truende Strid med Rusland om det hertugelige Slesvig. Aaret efter var Peter III faldet for Morderdolken, „som hans Hustru havde slebet“. Nu begyndte nye Underhandlinger. Den 22de April 1766 afsluttede Bernstorffs Farbroder den foreløbige Tractat med Rusland om Mageskiftet, og dette bragte saavel ham som hans Broder og Brodersøn den lensgrevelige Værdighed (Patent 14de Decbr. 1767). Andreas Peter B. var alt forinden udnævnt til Deputeret i Rentekammeret og Hvidridder; 1769 blev han Geheimeraad. Mod Slutningen af 1770 tog han, da Farbroderen ved

Struensees Indflydelse blev fjernet, sin Afsked og begav sig nu til sit Gods Dreilüzow i Meklenborg, der var tilfaldet ham som Arv efter Faderen. Ikke længe efter Struensees Fald blev A. P. Bernstorff kaldet tilbage (Farbroderen var død i Begyndelsen af 1772): Cramer skrev i denne Anledning til Suhm (Lübeck den 24de Novbr. 1772): „Hvor har jeg takket Gud, at den unge Bernstorff er kaldt tilbage. Der erholder De en Mand af de største Talenter, af den mest uegennyttige Redelighed, af den modigste og dog vise Standhaftighed.“ I Begyndelsen af 1773 blev B. første Deputeret i Finantscollegiet, i Oeconomi- og Commerce-Collegiet og i Bjergværksdirectoriets, men inden Aarets Udgang fik han det udenlandske Departement, som Schack-Rathlou, efterat Grev Osten var gaaet af, havde forestaaet nogle Maaneder, og han blev tillige Medlem af Statsraadet samt Præsident for det tydske Cancelli. I denne sidstnævnte Stilling virkede han meget for at ordne Hertugdømmernes forvirrede Lovgivning og forbedre deres Retspleie. Mindre var Bernstorffs Indflydelse for Kongerigets Vedkommende, dertil var Guldbergs Magt for stor, dog har man tilskrevet B. for en væsenlig Deel Æren for Regeringens Overtagelse af de ostindiske Besiddelser, hvorved Handelen paa disse aabnedes for samtlige Undersaatter; ligeledes medvirkede han kraftig til Oprettelsen af den almindelige Enkekasse (1775), til Anlægget af Eiderkanalen (begyndt 1777) samt til Stiftelsen af Assuranceselskabet for Meubler og Effecter i Kjøbenhavn (1778). Det skal ogsaa her nævnes, at han tidligere tilligemed Farbroderen havde været Deeltager i at stifte Landhuusholdningsselskabet, ligesom han og antages væsenlig at have tilskyndet sin ædle Slægtning til Bøndernes Frigivelse paa Bernstorff Gods. Dette var nu tilfaldet ham ved Arv, og paa dets yndigtbeliggende Hovedgaard tilbragte han om Sommeren et „honestum inter labores otium“. Som Udenrigsminister fik han, da Storfyrst Paul havde naaet Myndighedsalderen, endelig Bekræftelse paa den af J. H. E. Bernstorff foreløbig afsluttede Mageskiftetractat (31te Mai 1773). Samtlige det Gottorpske Huses Linier frasagde sig tillige al Fordring paa Holsteen. Den nordamerikanske Frihedskrig udbrød ikke længe efter, og der aabnedes nu en Conjunctur for den danske Fragthandel, som Bernstorff søgte paa enhver Maade at støtte, medens han tillige søgte at fjerne Faren for at inddrages i selve Krigen fra Danmark\*). Bernstorff

\*) Fra 1775 til 1784 gik der 106 danske Skibe til Ostindien, hvis hjembragte Ladningers Værdi angives til 51 Millioner Rdl., og i de tre Aar 1781—84 gik der 465 danske Skibe til Vestindien.

bestræbte sig for at haandhæve Sætningen: „Frit Skib gjør fri Ladning“, medens de engelske Krydsere vilde anholde, hvad de kaldte Contrebande, hvortil de regnede „munitions navales“, det vil sige Gjenstande, der brugtes til Krigsskibes Bygning og Eqvipering, saasom Skibstømmer, Hamp, Tjære og Beg. Da Danmark ikke udførte disse Gjenstande, vilde Bernstorff, for ikke at lade det komme til Brud med England, have fundet sig i denne Opoffrelse af sin Grundsætnings Almindelighed, naar det blot ikke udvidedes, som Englænderne ofte vilde, til Fødemidler, som salt Kjød og Fisk, eller til almindeligt Tømmer; thi disse vare blandt Danmarks og Norges vigtigste Udførselsartikler. Bernstorff ønskede ogsaa, at Krigen, i hvilken Frankrig og Spanien senere tog Deel mod England, maatte faae et for sidstnævnte Land i det Væsenlige heldigt Udfald. Han frygtede nemlig for, at Frankrig, Sverrigs Allierede, ved Englands altfor store Ydmygelse skulde naae en overveiende Indflydelse i Europa. Bernstorff vilde ogsaa af Hensyn hertil ikke fjerne sig fra Rusland, der var Sverrigs og derved Frankrigs Modstander. Danmark opfordredes i Efteraaret 1778 af Catharina den Anden til at indgaae en Forening til Værn for Skibsfartens Ukrænkelighed i det nordlige Iishav. Bernstorff troede, maaskee for at undgaae denne Forbindelse, der ikke havde stor Betydning for Danmark, at maatte gjøre mere almindelige Forslag, hvis Antagelse vel derfor ikke laa saa nær for. „Le but principal de la Russie“, skriver han, „est sans doute de prévenir, que le commerce d'Archangel ne soit troublé: le véritable but n'en sera pas de paroître en force dans des mers, qui n'en sont presque pas susceptibles, mais de se joindre aux autres puissances neutres pour obtenir d'Angleterre, qu'elle adopte comme la France et l'Amerique le principe que le pavillon couvre la charge du vaisseau.“ Under 28de September s. A. overrakte han en i Detail udarbejdet Plan til et væbnet Neutralitetsforbund til det russiske Ministerium. Bernstorff meente imidlertid ikke, at dette Forbund skulde udstrække sig udover Rusland og Danmark. England betragtede nemlig disse Lande som sine naturlige Allierede og vilde ikke fatte Mistro til dette mere indskrænkede Forbund. Han fortsatte ogsaa sine Underhandlinger med England om, hvad der skulde ansees som Contrebande, og han fik efterhaanden Indrømmelser i denne Henseende. Rusland forkastede imidlertid under 12te Februar 1779 Bernstorffs almindelige Forslag, og Bernstorff selv maatte lægge saa megen Vægt paa ikke at forstyrre Danmarks lykkelige Freds-

tilstand og de heldige Handelsvilkaar, at han tog Kongens Billigelse paa, at man, med Hensyn til Sætningen „frit Skib gjør fri Ladning“, „n'y insiste que mollement“. En ny Stilling af Sagen kom imidlertid pludselig frem. Keiserinde Catharina var bleven yderlig forbittret over et russisk Skibs Opbringelse af spanske Krydsere og vilde have en væbnet Styrke sendt til Gibraltarstrædet. Hendes mægtige og kloge Minister Panin afværgede dog dette yderlige Skridt. Han tog sin Herskerinde fra hendes svage Side, Forføngeligheden. Uden ligefrem at træde iveien for hendes Vrede mod Spanien, viste han hende, hvor skøn en Rolle hun netop i dette Øieblik havde Læilighed til at spille ved at tage sig af den neutrale Skibsfart i det Hele. Hun gik ind derpaa, og nu udstededes Declarationen af 10de Marts 1780 til de krigsførende Magter, hvilken paa lidet nær var den samme, som Bernstorff tidligere havde foreslaaet Rusland. Sverrick og flere Magter sluttede sig hertil, og Bernstorff troede heller ikke, saaledes som Sagen nu kom frem, og som den, der havde gjort det oprindelige Forslag, at burde holde sig tilbage, uagtet han havde fortsat sine Underhandlinger med England, ja endog ført disse henimod en Alliancetractat. Rusland blev nu først underrettet om denne Danmarks Stilling, og Bernstorff undgik ikke, at man fra russisk Side tillagde ham i Anledning af hans „Arrangement med England“ Duplicitet, og at der faldt Noget af den deraf følgende Forbittrelse paa den hele danske Regering. Man besluttede da at gjøre et forsonende Skridt mod Rusland ved at lade Bernstorff gaae af. Den 13de November 1780 fik han sin Afsked under den Form, at det blev befalet ham selv at søge den, og den 14de November meldte han sin Afgang til de forskjellige danske Gesandter. Han trak sig nu atter tilbage til sine meklenborgske Godser, men vedligeholdte dog Forbindelser med Danmark, og det er tidligere paaviist, at Bernstorff støttede Regeringsforandringen af 1784. Efter denne blev han ogsaa strax tilbagekaldt, og allerede den 4de Mai s. A. indtog han sin tidligere Stilling. Fra den Tid af, og indtil Døden lukkede hans ædle Øie, var han Sjælen i den hele Regering. Han var Folkets Mand, ligesom han var Fyrstens, en Ros, som først Anders Sandø Ørsted efter ham skulde bære, om end ikke hos alle Partier bevare — men i Bernstorffs Dage havde man (man kunde vistnok sige „desværre“) ingen Partier. Bernstorff var Trykkefrihedens varmeste Ven og førte mere end cengang seirende dens Forsvar for Tronen selv („Trykkefriheden er et stort Gode; Velsignelserne, som dens rette Brug medfører, overveie langt



Skaden af dens Misbrug; den er en uafhændelig Ret for ethvert dannet Folk, saa at en Regering kun nedværdiger sig selv ved at indskrænke den“ — saadanne vare de Sætninger, han hævdede); han var en kraftig Støtte mod alle udvortes Angreb paa og Indblandinger i Rigets Anliggender. Thi ogsaa de udvortes Forhold vare vanskelige. „Snart truede de gamle Dynastier, der vilde tvinge Danmark til at tage Parti mod det nye Frankrig; snart truede det mægtige England, der ikke kunde forsone sig med det danske Neutralitetssystem; ja selv de frække Røvere paa Afrikas Kyster vovede at fornærme det danske Flag. Men til hine talte han i Statsskrifter, der bleve beundrede over hele Europa, til disse i den danske Somands Tungemaal, der hævdede det uplettede Danebrog. Æren var reddet, og Æren er Nationernes halve Liv.“ Medens man høit agtede Andreas Peter Bernstorffs Begavelse og Talenter, skattede man ogsaa hans Menneskeværd. Skjønnest tolkedes dette, da Kjøbenhavns Indvaanere paa Kronprinds Frederiks Fødselsdag 1795 overrakte ham en Skuepenge, paa hvis ene Side hans Brystbillede var omgivet af en Egekrands, medens den anden forestillede et Compas med Omskriften „Uden Misviisning“. Den tilstilledes „Kongens og Fædrelandets Mand, den ædle Bernstorff, som lærte Europa, at sand Statsklogskab er bygget paa Retfærdighed, og at Fred, haandhævet ved kjæk Standhaftighed, er en Regerings største Hæder“. Atter 1796 overrakte ham paa hans egen Fødselsdag en Skuepenge med Omskrift „Med Ret og Skjel befæstes Statens Vel“. Denne Aarsdag var hans sidste. I Mai 1797 blev han syg, og alt 21de Juni derefter havde han udaandet. Fyrsten selv fulgte Kisten mellem hans Sønner til Frederikskirken paa Christianshavn, hvor han blev bisat. „Danmark sørgede og vil evigt mindes Bernstorffs Tidsalder som en gylden Tid, saa ofte det søger et Udtryk for dets Ønsker og Haab i Fremtiden.“



## Christian Ditlev Frederik Reventlow.

Den Reventlowske Familie nedstammer fra Ditmarsken, men kom tidlig til Holsteen, og alt i det 12te Aarhundrede eiede den der Godset Wahlstorff, hvorefter en Linie ogsaa skal have taget Navn. Hartvig Reventlow fik en sorgelig Berømmelse, idet han for at hevne en Fornærmelse mod en af sine kvindelige Slægtninge trængte ind paa Segeberg Slot og dræbte Grev Adolph den Sjette af Holsteen, men under denne Voldsdaad tillige havde den Skjæbne at komme til at dræbe sin egen Søn, der stod i Grevens Tjeneste. Dette skete 1315. Paven gav ham Absolution for Sønnens Drab, mod at han gav sit Gods til gudeligt Brug, og han stiftede nu et Kloster i Itzehoe. I Danmark fremtræder Slægten med Henning Reventlow (1552—1634), Befalingsmand i Silkeborg, Skivehuus og Mariager Len. Hans Sønesøn var Conrad Reventlow til Klausholm, Kalø, Frisenvold m. M. (1644—1708), som under Frederik den Tredie og Christian den Femte steg fra den ene Ærespost til den anden — af Christian V ophøiedes han 1673 i Grevestanden med Godset Sandberg som Len — indtil han under Frederik den Fjerde blev Storkantsler. Hans Datter Anna Sophia blev efter hans Død først viet til Kong Frederik den Fjerde til venstre Haand (medens Dronningen endnu levede), derefter nogle Dage efter dennes Død til høire Haand og blev nu ophøiet til Dronning af Danmark. Familien blev herefter af Kongen paa mange Maader begunstiget. Dronning Anna Sophias ældste Broder, Grev Christian Ditlev Reventlow til Grevskabet Reventlow-Sandberg, Geheimeraad, Overkammerherre og Elefantridder (1671—1738), blev 1722 forlenet med Baroniet Brahetrolleborg, som ved Baron Niels Trolles Død var tilfaldet Kongen, og fik Aaret efter sine Godser paa Lolland oprettede til Grevskabet Christiansborg (da Kjøbenhavns nye Slot fik dette Navn, omdøbt til Christianssæde) for sin næstældste Søn, Grev Christian Ditlev Reventlow (1710—1775), medens den ældre Søn, Conrad Ditlev R., erholdt Successionen til Reventlow-Sandberg og Brahetrolleborg\*). Grev Christian

\*) Conrad Ditlev Grev R. døde 1750; hans Søn og Successor Christian Ditlev Grev R. døde 9 Aar efter uden Børn. Grev Christian Ditlev Reventlow til Christianssæde forenede derefter igjen baade Grevskaberne og Baroniet.

Ditlev Reventlows Søn er den af Danmark saa høit fortjente Bondeven, „Forbilledet for alle Herremænd“, Grev Christian Ditlev Frederik Reventlow til Grevskabet Christianssæde og senere ogsaa til Reventlow-Sandberg, hvis Levnetsbeskrivelse her i korte Træk skal gives.

Født 1748, gik han 1763 til Gymnasiet i Altona, var derefter et Par Aar paa Sorø Academi og tiltraadte 1766 en Udenlandsreise paa 4 Aar. Efter sin Hjemkomst blev han 1774 Deputeret i Oeconomi- og Commerce-Collegiet (alt 1773 var han bleven Kammerherre, 1777 blev han Ridder af Dannebrog, 1781 Geheimeraad); Aaret efter succederede han Faderen i Grevskabet Christianssæde (den næstældste Søn, Conrad Georg, fik Sandberg, den yngste, Johan Ludvig, Brahetrolleborg) og tøvede ikke med at indføre Forbedringer paa denne vidtstrakte Eiendom, navnlig ved en hensigtsmæssig Markinddeling paa Hovedgaarden efter Kobler (Kobbeldrift), ved Udskiftning af Jorderne, ved Regulering af Landgilden m. M.; 1781 overgik han fra Oeconomi- og Commerce-Collegiet samt Bjergværksdirectoret, i hvilket han 1776 var indtraadt, til det nyoprettede Socommissariatscollegium, ligesom han ogsaa omtrent samtidig blev udnævnt til Medlem af Statsbalance- og Overskattedirectionen; 1782 forlod han atter Socommissariatscollegiet og indtraadte som første Deputeret i det vestindisk-guineiske Rentekammer og Generaltoldkammer; endelig 1784, nogle Maaneder efter at Kronprinds Frederik havde grebet Statens Ror, blev R. 1ste Deputeret i Rentekammeret og første Medlem af Bjergværksdirectoret. Det var i denne sin Post som Rentekammerets Formand, hvilken han i 29 Aar beklædte, at han fik Leilighed til at foranledige, begrunde og udføre sine gennemgribende Foranstaltninger til Bondens og altsaa til hele Statens Bedste, af hvilke det her kun kan være tilstedet at nævne nogle af de vigtigste. Alt endnu samme Aar, som han ansattes i Rentekammeret, blev han Chef for en kongelig Commission, hvis Hverv var at overveie og udføre, hvad der kunde tjene til at forbedre Bøndernes Kaar paa det kongelige Gods i Frederiksborg og Kronborg Amter. I Løbet af nogle Aar bleve herefter Jorderne udskiftede, Gaardene udflyttede og Markerne indhegnede; derpaa blev Hoveriet ophævet og tilligemed Tienden forandret til en taalelig Pengeafgift, og endelig erholdt Fæsterne mod en ringe Forhoielse i Skatterne deres Gaarde overdragne som Selveiendom. Det Held, hvormed disse Foretagender kronedes, gav Anledning til almindeligere Foranstaltninger for Bondestanden i det Hele. Som vi foran have seet,

hyldede Kronprinds Frederik den Sætning: „Hvad Godt, der skal gøres, maa hellere skee idag end imorgen“, og den rastløse Reventlow, der samvirkede med den nidkjære Colbjørnsen og understøttedes af den ædle Andreas Peter Bernstorff, fik nu (25de August 1786) nedsat den Commission, som skulde tage under Overveielse, ved hvilke Midler den danske Bondestands Vilkaar kunde forbedres, den saakaldte store Landbocommission. Allerede Aaret efter havde Danmark Forordningen af 8de Juni 1787 om Herremændenes og Fæstebøndernes indbyrdes Pligter og Rettigheder. Ingen Gaard kunde nu bortfæstes, førend der ved beskikkede Mænd af Retten var afholdt lovligt Syn over dens Bygning og Besætning, for derved at betage den uretfærdige Godseier ethvert Paaskud til at jage Bonden fra Gaarden under Foregivende af, at han havde ladet den forfalde; Fæsterens saakaldte Hørigheid og Lydighed blev bestemt, Halsjern, Træhest, Fangchul og spansk Kappe m. M. bleve for evigt afskaffede. Efter denne vigtige Lov fulgte Forordningen om Stavnsbaandets Ophævelse af 20de Juni 1788. Krigstjenesten blev nu en personlig Pligt for Landalmuen, og den vilkaarlige Tvang, som Godsbesidderen ved Stillingen af Godsets unge Mandskab kunde udøve, hævedes efterhaanden ganske. Nu fulgte den ene gavnlige Bestemmelse efter den anden: Forbudet for Bonden mod at staldfodre Øxne og mod at udføre Græsøxne hævedes, de unaturlige Baand paa Kornhandelen ophørte, Erhvervelsen af Selveiendom lettedes paa flere Maader, det ubestemte Hoveri hævedes, og faste Hovericontracter paabødes, Bonden gaves Ret til at forlange Tiendeydelse i Kjærven forandret til Pengeafgift, Livegenskabet i Holsteen og Slesvig hævedes. Ogsaa for Norge og Island virkede Reventlow som Rentekammerpræsident; tillige udstrakte han sin Virksomhed til Sandflugtens Dæmpning (70,000 Tdr. Land af de 112,000 Tdr., Sandflugten i Nørre-Jylland da udgjorde, bleve i hans Tid beplantede); for en ny Matricul interesserede han sig, den nye Amsinddeling og en ny Skovanordning gennemførtes ved ham, og meget Mere, som her ikke vil kunne nærmere beskrives, blev fremmet eller indledet. Reventlow indtraadte 1797 i Statsraadet og beholdt Sæde i dette indtil sin Død; men alt 1813 fratraadte han, under det daværende Ministerskifte, da Joachim Godske Moltke blev første Medlem af Statsstyrelsen, formodentlig ogsaa af Helbredshensyn, sin Post i Rentekammeret og levede nu fornemlig paa sine Godser paa Lolland, for hvis Beboeres Lykke og Velfærd han vedblev levende at interessere sig, og hvor han navnlig virkede for Skolevæsenet

samt for Fæstes Overgang til Arvefæste. Her døde Christian Ditlev Frederik Reventlow den 11te October 1827.

Ei glemmes skal Grev Reventlow;  
 Saalænge Bonde gaaer bag Plov,  
 Erkjendtlighed hans Navn skal bære  
 Fra Slægt til Slægt med Priis og Ære;  
 Og Saga, naar i fjernest Tid  
 Hun tolker Fredriks skjøne Id,  
 Skal nævne den, hvis Raad og Stemme  
 Hjælp trolig Bondens Vel at fremme.



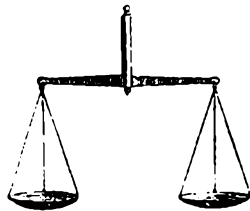
### Christian Colbjørnsen

er født den 29de Januar 1749 paa Gaarden Sørum i Aggershuus Amt i Norge, hvor hans Broder Jacob Edvard C., død 1802 som Justitiarius i Høiesteret, „efter Kofod Anchers Død Danmarks lærdeste Jurist“, ogsaa var født 4 Aar forinden. De hørte til den gamle Slægt fra Arneberg-Gaarden, som alt foran er omtalt ved Anna Colbjørnsdatter. Efter at have gaaet i Christiania Skole, blev Christian C. privat indskreven som Student ved Kjøbenhavns Universitet, tog juridisk Examen og blev derefter Høieste-  
 retsadvocat (1773). Han erhvervede sig hurtig stor Berømmelse i denne Stilling og blev 1780 Kammeradvocat. Hans svækkede Helbred nødte ham imidlertid 5 Aar efter til at forlade Advocaturen, og han trak sig nu tilbage

til en lille Landeiendom, Sophieshøi, hvor han i et Aarstid nød et landligt Otium; dog bleve hans Erklæringer ogsaa under dette indhentede af Rentekammerpræsidenten Grev Reventlow, der lagde stor Vægt paa Colbjørnsens Anskuelser. Da Reventlow derefter nedlagde sin Forestilling om Nedsættelsen af en Commission for „at undersøge Proprietairernes saavel som Fæstebøndernes indbyrdes Rettigheder og Pligter i Danmark“, indstillede han tillige Justitsraad Colbjørnsen til Secretair ved Commissionen. Kronprinds Frederik bifaldt saavel Commissionens Nedsættelse som Valget af Colbjørnsen til Secretair. Det var i denne Stilling, at Christian C. udfoldede en velsignelsesrig Virksomhed, og ham har man derfor altid hævdet en vigtig Andeel i den saakaldte store Landbocommissions Forslag til Bondestandens Bedste. Stavnsbaandets Løsning var ligesom Afslutningen. Jonas Collin siger i sin Mindetale over Colbjørnsen i Landhuusholdningsselskabet angaaende hans Virksomhed i denne sidstnævnte Sag: „Den Klarhed, den filosofiske Aand, den cautelariske Klogskab, som fremlyser af Commissionens Forestilling, snoe en uvisnelig Hæderskrands om Concipistens Tinding. Forordningen af 20de Juni 1788 kronede Commissionens Idrætter. Bondens Lænke var brudt; Folket jublede, og denne Jubel gjænlød fra fjerne Lande.“ Tre af Commissionens Medlemmer havde dog stemt imod Indstillingen: F. C. Rosenkrands fremkom endog i Statsraadet med en udførlig Indstilling mod Stavnsbaandets Løsning, og Schack-Rathlou trak sig tilbage fra Statsstyrelsen; Qvistgaard havde alt tidligere offentliggjort sin Betænkning mod Løsningen af Stavnsbaandet. Agitationen voxede mere og mere, især i Jylland, og 1790 indgave Kammerherrerne Lüttichau og Beenfeldt paa et stort Antal jyske Jorddrotters Vegne det bekjendte „Bønskrift“ til Kronprindsen. Chr. Colbjørnsen udgav nu et Skrift mod de jyske Jorddrotters Klager, hvori han med patriotisk Varme og Djærvhed gjendrev disse. Dermed endte dog ikke Striden. Colbjørnsen maatte udholde en lang og heftig Kamp med Aristocratiet, medens Menigmand skjænkede ham sin rige Anerkjendelse; men ogsaa Regeringen anerkjendte hans Værd: 1787 blev han Assessor i Høiesteret, i Slutningen af 1788 udnævntes han til Generalprocureur og Deputeret i Danske Cancelli, og nu fik han en mere omfattende og alsidig Indflydelse paa den danske Lovgivning. Lovgivningen om Forligelsesvæsenet og om Rettens hurtigere Pleie skyldes vistnok særlig Colbjørnsen. Ogsaa virkede han som Medlem af Cancelliet til at fjerne de Baand, som det Guldbergske Ministerium

havde lagt paa Trykkefriheden. Pressen blev derefter friere end i noget andet Land paa den Tid. Colbjørnsen høstede ogsaa herfor Taknemmelighed; men denne skulde ikke blive af Varighed. Birkner fandt i sit Skrift om Trykkefriheden og dens Love (1797), at Trykkefriheden kunde give et tilstrækkeligt Værn for Borgernes Frihed og Ret, men at den, for at den kunde yde saadant Værn, ingen anden Grændse maatte have, end at man ei bestemt og udtrykkeligt maatte opfordre Folket til Opstand. Han meente, at Danmarks Trykkefrihed var for vaklende til, at Frihedens velgjørende Øiemed kunde opnaaes. Disse Sætninger tildroge sig en udstrakt og vedholdende Opmærksomhed, der ikke var gunstig for Bedømmelsen af det Standpunkt, Colbjørnsen troede at maatte blive staaende paa. Da nu Hof- og Stadsretsassessor Collet, der gik videre end Birkner i sine Paa-stande, blev uden Lov og Dom afskediget fra sit Embede, og flere Trykkefrihedsactioner anlagdes, rettede man, vistnok med Urette, Dadlen herfor hovedsagelig mod Colbjørnsen. Ogsaa P. A. Heiberg, den skarpeste og meest ansete af den Tids Oppositionsmænd, blev sat under Generalfiskalens Tiltale, som det sagdes, fordi han i „Sproggrandskningen“ havde gjort en Antydning, der var fornærmelig for Colbjørnsen personlig. Man gik endogsaa videre og paastod, at Colbjørnsen havde fremkaldt Forordningen af 27de September 1799, om Trykkefrihedens rette Brug (af hvilken han efter sin Stilling var Concipist, men til hvis Udarbeidelse han upaatvivlelig havde faaet Ordre), for at skaffe sig Hævn over P. A. Heiberg. Da Heiberg blev dømt i Landflygtighed den 24de December 1799 og den 27de Februar derefter om Aftenen forlod Kjøbenhavn, ledsagedes han (foruden af Rahbek og hans Hustru, der sade i Vogn med ham til henimod Bakkehuset) af en stor Menneskemasse, der idelig hilste ham med Hurra- og Leveraab. Den samme Menneskemasse begav sig derefter til Colbjørnsens Bolig og slog under stor Larm dennes Vinduer ind. Da Forordningen af 27de September 1799 imidlertid forblev enestaaende for den Tid i tilbagegaaende Retning, hævede Meningen om Colbjørnsen sig atter, og han nød ogsaa Godt af Tidens lægende Kraft paa den Sindsstemning, der fremkaldtes ved uforskyldte Krænkelser. Han vedblev at være den egenlig Styrende i Danske Cancelli, i hvert Fald i Lovgivningssager, i Spørgsmaal om Lovenes rette Fortolkning og om Behandling af Lovovertrædelser, indtil den Strid, han fik med Cancelliets Præsident F. Moltke (foran nævnt som Digteren Ewalds Ven), foranledigede, at de Begge fjernedes. Moltke

blev Præsident for Generaltoldkammeret og Colbjørnsen Justitiarius i Høiesteret. I denne Stilling, i hvilken han bortkaldtes ved Døden den 17de December 1814, vedblev han dog at have Indflydelse paa Lovgivningens Gang. Man har mange Yttringer om, at Colbjørnsen var en fast og bestemt Mand, Nogle vilde endog kalde ham en myndig Mand; et fuldgodt Vidne, Ove Malling, gav ham det Vidnesbyrd: „Han var ædel i Hu, sindrig i Tanke, djærv i Tale, trofast i Daad, nidkjær for Sandhed, Orden og Ret.“



### Joachim Godske Moltke

var den 5te Søn af Grev Adam Gottlob Moltke til Grevskabet Bregentved, født den 27de Juli 1746. Alt i sit tiende Aar fik han Capitainspatent, og i sit 13de blev han Kammerjunker. Aaret efter blev han Capitain i Livgarden. Disse Poster vare dog væsenlig at betragte som Sinecurer; de tilode i hvert Fald deres Besidder at ofre hele sin Tid til at erhverve Kundskaber, og Joachim Godske Moltke søgte ogsaa, deri støttet ved Faderens Villie, sit Selskab andetsteds end i Gardervagten og i Forgemakket. Hans Biographer nævne som hans Lærere og derefter som hans Venner Professor Anchersen og de trede senere til Biskopper udnævnte Lærde: Gunnerus, Tetens og Hagerup. Han omgikkes derhos den Tids ansete Kunstnere: Saly, Jardin, Harsdorff, Wiedewelt, Pilo med Flere, der havde Adgang til Faderens Huus. Under de berømte Jurister Stampe og Kofod-Ancher uddannede han sig i Lovkyndigheden her i Hjemmet og tiltraadte derefter en femaarig Udenlandsreise (1762—67). Efter at være hjemvendt



fra denne, blev han 1768 Kammerherre og strax derefter Deputeret i Sø-  
 Etatens General-Commissariat, 1772 Deputeret i Admiralitets- og Com-  
 missariats-Collegiet samt i det danske Rentekammer og Finantscollegiet,  
 1773 Ridder (Storkors) af Dannebrog, første Deputeret i Generaltold-  
 kammeret og anden Deputeret i Oeconomi- og Commerce-Collegiet samt i  
 Finantscollegiet og Bjergværksdirectoriet, 1775 Geheimeraad, 1776 første  
 Deputeret i Rentekammeret og Finantscollegiet og 1780 Chef for det store  
 kongelige Bibliothek \*). Hans nidkjære Virksomhed i Kammervæsenet  
 fremkaldte den særdeles vigtige Anordning af 23de April 1781 om Fælles-  
 skabets Ophævelse; faa Dage derefter indtraadte han som Statsminister i  
 det Ministerium, som i Almindelighed benævnes efter Ove Høegh Guld-  
 berg, skjøndt denne som bekjendt først udnævntes til Minister nogle Dage,  
 før dette Ministerium ophørte. Medens Moltke var Chef for det store  
 kongelige Bibliothek, erholdt dette Forøgelse af sit Personale, Udvidelse  
 af sit Locale og Fastsættelse af en i Forhold til Tiderne passende aarlig  
 Fond. Alle disse Betingelser for Bibliothekets heldige Virksomhed til-  
 skriver Werlauff fornemlig Bibliothekets Chef, „Statens og Videnskabernes  
 trofaste Ven“. Hans Indflydelse er det ogsaa af gyldige Vidner tilskrevet,  
 at Hædersmanden, Geheime-Statsminister Grev Otto Thott skjænkede Biblio-  
 theket den kostbare Samling, han besad af Palæotyper og Manuscripter.  
 Ved det Guldbergske Ministeriums Fald i April 1784 trak Moltke sig til-  
 bage fra sine Statsstillinger og levede indtil 6 Aar før sin Død paa sine  
 Besiddelser, først i Fyen, senere paa Bregentved, beskæftigende sig med  
 Videnskab og Kunst og med Opdragelsen af sin eneste Søn, Adam Vilhelm  
 Moltke, der senere her skal omtales. Denne er født den 25de August 1785  
 paa Einsidelsborg i Fyen, som Faderen nogle Aar forinden havde tilkjøbt  
 sig, og hvor han blev boende, indtil han 1792, udkaaret ved Faderens (ved  
 Grevskabet Bregentveds Erection hjemlede) Valg, skjøndt yngre Søn,  
 succederede i de vidtløftige grevelige Besiddelser. Paa Einsidelsborg  
 havde han gjort sig fortjent ved store Inddæmningsarbejder. Med Be-  
 styrelsen af Bregentved forenede han Curatelet for de rige Stiftelser Vallø  
 og Vemmetofte, og hans Myndighed strakte sig saaledes over 6—7000 Tdr.  
 Hartkorn i Landets skjønneste Egne. Einsidelsborg med tilhørende Kjørup

\*) J. G. Moltke blev udnævnt dertil efter A. P. Bernstorffs Forslag. Han var den Første, der  
 var formelig udnævnt til Chef. A. G. Moltke havde, medens han stod ved Statsrøret, i Gjer-  
 ningen været det.

solgte han til Generalgouverneur Roepstorff, der senere oprettede disse Eiendomme til et Grevskab. Paa Bregentved Grevskab indførte han streng Orden og Oeconomi; han opsagde Forpagtningerne og drev selv sine Gaarde, og han gjorde det saa godt, at han kunde afbetale den betydelige Gjæld, der hvilede paa disse. Denne store og smukke Virksomhed, i hvilken det ikke kunde gjøre nogen væsenlig Afbrydelse, at han 1808 blev udnævnt til Ordenscantsler (siden 1783 var han Elefantridder), afholdt dog ikke Joachim Godske Moltke fra at stille sig ved sin Konges Side, da denne i den ulykkelige Tid efter Statsbanquerotten 1813, med Norges Afstaaelse i nær Udsigt, kaldte ham igjen til sit Statsraad. Det blev hans særlige Hverv at nedbringe den for Landet trykkende Statsgjæld, og han arbejdede nidkjært i dette sit Kald. Ved Siden af at være „Statens tro Ven“, der ikke svigtede i Nødens Tid, var han tillige, som alt foran nævnt, Videnskaberne trofaste Støtte, hvilket han ogsaa viste i Gjerningen. Hans Gaver til Universitetets naturhistoriske Museum og Bibliothek samt til Kunstacademiet ere meget betydelige, ligeledes hans Legater for Studerende. 2 til 3 Tønder Guld beløb hans Godgjørenhed i denne Retning sig til, saa at det vistnok forholder sig saa, som det flere Steder findes anført, at ingen anden dansk Rigmand havde til den Tid skjænket saa Meget til offentlig Brug som han (50,000 Rdl. til ugifte Døttre af Embedsmænd, 4 Senge i Vartou, 3 i Frederiks Hospital, Legater til Stiftelsen kaldet Trøstens Bolig, til Selskabet for Efterslægten m. m. Fl.).

Den 5te October 1818 bortkaldtes han ved Døden. Kjøbenhavns Universitet hædrede, i Erkjendelse af hans Fortjeneste af Videnskaberne, hans Minde ved en Sørgefest i Trinitatis Kirke den 17de December s. A.



## Ove Malling

blev født 1748, saaledes har han selv opgivet til Ordenscapitulet, paa Taarupgaard, hvor hans Fader dengang var Forpagter. Da Faderen Aaret efter købte Astrup i Salling, i hvis Besiddelse han forblev til 1766, fulgte Sønnen ham derhen og nød der privat Underviisning, indtil han blev sat i Viborg Cathedralskole, hvorfra han demitteredes 1763. Han valgte snart Historien og den skønne Literatur i Forening med de levende Sprog til de Videnskabsfag, han især vilde dyrke; men da hans Fader ikke ansaae sig for formuende nok til underholde ham, uden af og til en kort Tid, ved Universitetet (det er formodenlig under et af disse korte Ophold, han tog theologisk Embedsexamen med non cont., hvilket han i sin Autobiographi dog ikke omtaler), maatte han paa Landet, ved Hjælp af valgte Skrifter, selv arbeide sig frem paa egen Haand og ved egen Flid, indtil han efter nogle Aars Forløb fik Leilighed til stadigere Ophold i Hovedstaden. Han lagde sig da ogsaa efter det juridiske Studium under Veiledning af Edvard Colbjørnsen. „Under Studiet af Historien i Almindelighed“, skriver Malling, „og Fædrelandets i Særdeleshed havde jeg altid især heftet min Opmærksomhed til hvad stort og ædelt af Mennesker i alle Classer var foretaget og udøvet, og deraf havde jeg gjort Optegnelser. Da dette var bleven Statssecretair, den af Historien, som af andre Videnskaber, saa fortjente Geheimeraad Guldberg bekjendt, overdrog han til mig at udarbeide og ordne den Samling af Store og Gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere, som siden blev trykt, vandt Bifald, og indførtes i Følge Forordningen af 11te Mai 1775 § 19 som historisk Læsebog i de lærde Skoler. Under dette Arbeide havde jeg idelig Adgang til denne lærde og retskafne Mands Raad, som til hans for mig lærerige Omgang.“ Det var dette Arbeide („der vidnede om en udbredt Læsning og hæderlig Flid og derhos var skrevet i en jævn og livlig Stil“) og hans ved dette stiftede Bekjendtskab med den da mægtige Statssecretair, der lagde Grunden til hans Lykke. Alt i Begyndelsen af 1777 blev han udnævnt til Kammersecretair i General-toldkammeret, og nu steg han Skridt for Skridt (1781 Committeret, 1797

fjerde, 1798 tredie, 1801 anden, 1804 første Deputeret i det nævnte Collegium, hvoraf han udtraadte 1809; 1805 andet Medlem af den da oprettede Direction for Universitetet og de lærde Skoler), indtil han forenede de betydelige Poster og Værdigheder som Geheime-Statsminister (1824), Ridder af Elefanten, Storkors af Dannebrog — som Minister og Elefant-ridder var han den første af borgerlig Stand — første og styrende Medlem af Directionen for Universitetet og de lærde Skoler (efter Hertugen af Augustenborg), Chef for det store kongelige Bibliothek og kongelig Historiograph, foruden at han var og havde været Medlem af en stor Mængde Commissioner og Directioner m. M. Ved Siden af, at Malling var en duelig Embedsmand, var han ogsaa en Mand af Smag og Talent: hans Digte (hvoriblandt den bekendte Vise: Hvor herligt, herligt gik det til — I fordums Tid, før Thee og Spil — Og Titler kom imode) og hans Mindetaler bære Vidnesbyrd derom; men fremfor Alt var han en Mand af varm og inderlig Følelse og af prøvet Retskaffenhed. Det kunde ogsaa gjentages om ham, hvad foran er sagt om Peder Oxe: „Udi sine Manerer havde han noget Stort og Indtagende samt tillige et stille Væsen, som saa vel anstaaer en Minister“: hans Billede, fuldt af Adel, Ro og Høihed, bekræfter, hvad vi her have anført om ham. Hans Navn var i hans Samtid høit hædret, og Eftertiden har kun stadfæstet den Dom, som Samtiden udtalte, efterat han ved Døden var bortkaldt den 17de November 1829.




---

## Jens Baggesen

er født den 15de Februar 1764 paa den lille Fæstning ved Korsør, hvor hans Fader Bagge Baggesen var Kornskriver ved det derværende Oplagshuus. Hans Forældre vare fattige Folk og kunde derfor ikke understøtte den videbegjærlige Dreng til at faae den Underviisning, han ønskede; han skrev en god Haand, og man tænkte tidlig paa at gjøre dette anvendeligt og spare Udgiften til hans videre Underviisning ved at sætte ham paa Amtsforvalterens Comptoir. Baggesen har selv erindret om denne Tid i følgende Vers:

«Tolv Aar han havde fyldt i stakket Tid  
(Man veed, at Tiden som en Hest kan rende),  
Da han Befaling fik Studeringen at ende,  
For med desmeer Opmærksomhed og Flid  
En Amtsforvalters Steg at vende,  
Polere Fuldmagts Støvler, Krøller slaae  
Paa gamle, vrantne, stridige Parykker,  
Summere Tal — og Næsestyvne faae,  
Naar hist et Nul var feil, og her en Kop i Stykker.  
Tungt gik en Tid paa denne Maade bort,  
Nedboiet under Latris og Transport.»

Det lykkedes ham dog efter et Aars Forløb at komme i den latinske Skole i Nabobyen Slagelse. 18 Aar gammel blev han Student, men Nød og Mangel trykkede ham:

«Nu fik han først tilgavns hvad Verden var at vide,  
Og blev af Satan tilskyndt først  
Af Hunger deels og deels af Tørst,  
Af Graad, og stundom selv af Latter,  
Men først og sidst af Kjærlighed — Forfatter.

Det var til Mariane Eggers, Datter af Herremanden paa Dyrehovedgaard ved Korsør, at han sendte sine første Digte: Ode til Musen, Digterdrømmen eller den sovende Zemire, Horats og Lydia, Erato, Elskovsjubel m. fl.

Det var disse Digte og de derefter følgende „Comiske Fortællinger“, for hvilke Wessel kort før sin Død takkede Baggeseu, — og aldrig har vel en begyndende Digter faact en skjønnere Anerkjendelse af den aftrædende Mester:

«Ved salig Rasmus Langeland,  
Som ikke var Poet, derfor maaskee ei Prakker,  
Ved store Belt og Smakker  
Udmærkedes kun før  
Korsør.  
Men nu er Pokker løs:  
En Snees Aar gammel Knøs,  
Født der, tør skrive Vers, dem gode skrive,  
Som «Aftenposten» ham skal evig ei tilgive.»

«Jeg først saa godt som sidst la'er falde Flag,  
Thi, naar man tabe skal, at tabe uden Slag  
Er efter mine Tanker bedst.  
Rivalen er for stærk og jeg for svag,  
Han stiger i sin Flugt, jeg daler;  
Men dalende jeg har det Haab, den Trøst,  
At tidt jeg læse skal hans Vers med Lyst.»

Baggeseu lønnede disse venligt opmuntrende Ord ved de tvende skjønne Stropher, han ved Wessels kort efter paafulgte Død satte under dennes Portrait, stukket af Clemens:

Graad smelted hen i Smil, naar Wessels Lune bød,  
Og Glædens Smil svandt hen i Taarer ved hans Død.

Efter „Comiske Fortællinger“\*), der begrundede Baggeseus Digternavn, fulgte flere af hans fortræffelige Selskabssange og den yndige Elegi:

«Der var en Tid, da jeg var meget lille.»

Hans Epigrammer vakte dog alt dengang Opmærksomheden for, hvor flygtige Baggeseus Følelser vare, og det var ikke Luxdorf alene, der forargedes over disse Udtryk i et Bryllupscarmen (October 1786):

«Saa længe man kan flytte Modgangs Bjerger  
Ved Troens lillebitte Sennepskorn.»

\*) Til disse hørte: Poesiens Oprindelse (en Travesti af Edda), Katten eller Elskovs Magt. Deucalion og Pyrrha (Travesti af Ovid) og Jeppe, et Eventyr.

Det var paa den Tid, at der foregik en Forandring i Baggesens Skjæbne: hans muntre Aand, hans sjeldne Omgangstalenter og den ham egne Gave at vinde, hvem han vilde tækkes, skaffede ham Venner og Velyndere i Kjøbenhavns fornemmere Kredse, og her blev han snart en daglig Gjæst i det Schimmelmanske Huus, i de Reventlowske og Stolbergske Familie-kredse. Christianssæde, Knoop, Tremsbüttel og Brahetrolleborg bleve Steder, hvor han ofte fandtes, ja vel endog i længere Tid. Lucine Ø kaldes endnu en lille Holm i den skjønnede Nørre-Sø ved sidstnævnte Herresæde. Paa denne gav Grev Ludvig Reventlow Digteren Skjøde og lovede at oprette ham der et Bogtrykkeri til Trykning af hans Værker. Det var her paa Brahetrolleborg, at han skrev Digtet „Roserne“, „Da jeg fik dem“, „Da de visnede“ (de vare en Gave af Grevinde Sybille Reventlow):

Røde Roser! Eders Purpur blegner;	O! vi haabede den stolte Lykke,
Hvide Roser! Eders Sneer blev graa.	Trylled' sødt i hendes Haand af Lyst,
Ak! saa falmer, svinder, mattes, segner	Hendes skjønnede, skyldfri Barm at smykke
Al den Skjønhed, Solen blomstre saae.	Og engang at døe paa hendes Bryst!
Roser! Eders sidste Smil mig minder	Ak! vi maatte hendes Smil forlade,
Hendes Smil, hvis Haand I blomstred' i;	Og af hendes Haand modtog os Du;
Ogsaa dette Smil engang forsvinder!	Grumme! derfor falme vore Blade;
Grumme Roser! ak, hvi visned' I?	Grumme Sanger! derfor døe vi nu.

Sproget i denne Kreds var snart Tydsk, snart Dansk, og Baggesen var saa paavirket af denne Vexlen, at han skrev et Brev med afvexlende tydske og danske elegiske Verslinier, saasom:

Rundt om det dækkede Bord, efter fornøielig Trippen  
Rings in dem lieblichen Wald bei der süßmurmelnden Bach,  
Sadd' i venskabelig Kreds Tremsbüttels eensomme Trende.

Baggesen maatte dog atter rive sig løs fra dette fornemme Herregaardsliv, der maaskee havde ladet ham gaae frem i en vis Elegance, saavel i hans personlige Væren som i Formen for hans Digte, men som derhos havde næret det Voklende og Flygtige hos den endnu kun 24aarige Yngling, hvem Pram kun 6 Aar tidligere i et Brev til Rahbek kalder „en Dreng“, rigtignok med Tilføiende: „som har alle mulige Talenter til at blive en god og stor Digter“, men som han forøvrigt i Brevet omtaler som „en underlig, entusiastisk, melankolsk, ubeskrivelig En“. I Begyndelsen af 1788 kom Baggesen tilbage til Kjøbenhavn og skrev nu Oversættelsen af Niels

Klim samt Operatexterne Holger Danske og Erik Eiegod. Der opstod en Pennekrig om den første af disse Texter, og den irritable Digers alt svækkede Helbred angrebes endnu mere herved. Lægen Berger raadede ham at gifte sig, men Elskovens begeistrede Sanger manglede en Gjenstand for sin Kjærlighed. Hans fornemme Velyndersker raadede ham til en Reise til Pymont, og dette Raad fulgte han. Prindsen af Augustenborg, Kongens Svigersøn, skaffede Midlerne dertil, og efter Opholdet i Pymont reiste han til Schweiz, besteg Alperne og skrev sit første tyske Digt, Alpenlied. Paa Thuner-Søen saae han første Gang Sophie Haller, en Sønnedatter af den berømte Haller.

Men — da paa Thunersøens dybe Himmel,  
 Hvis Nadirs Sol paa Bunden laae,  
 Mens i det høie Himmelblaa  
 Det opadvendte Blik Zenithets saae —  
 O søde Syn! o Salighed! o Svimmel!  
 Da første Gang hun saae paa mig,  
 Fordunklede de tvende Sole —  
 Middagens og Midnattens Pole  
 Da vendte sig —

Saaledes skrev Digteren 1789 til sin Ven Grev Adam Moltke i „Labyrinthen paa Riim“. 30 Aar efter skrev han ved at sende Vennen dette Digt, som slutter med de foran anførte Linier:

«Min Moltke! jeg kan Alt parodiere,  
 Hvad paa hiin Vandring trylled mig og Dig —  
 Kun ei det Helligste, min Muse kjender,  
 Hvad i min Aften end med Andagts Purpur brænder:  
 Min Elskovs Morgenrødes Himmerig.»

Sophie Haller blev Digterens Hustru og fulgte ham 1790 til Kjøbenhavn. De efterfølgende tvende Aar høre til Baggenses lykkeligste; fra denne Tid skrive sig Reisebeskrivelsen „Labyrinthen“, som vi ikke have Mage til paa Dansk, og „Ungdomsarbejder“ (af hvilke dog nogle vare ældre Digte; blandt de nyere var det romantisk-episke Digt Emma, efter hvilket B. ofte nævnedes sig Emmas Sanger). Studiet af Philosophen Kant gav ham en stor Nydelse og Belæring; Sølyst, Christiansholm, Sophienholm og Hellebæk vare som Hjem for ham og hans elskelige Hustru. Hun skjænkede ham en Søn; men hendes alt svage Helbred leed derunder, og Baggesen



maatte for hendes Skyld foretage sin anden Udenlandsreise 1793—1795, paa hvilken han gjorde store Fremskridt som tydsk Digter (Parthenais). Efter Hjemkomsten skjænkede hans Hustru ham paa Augustenborg den anden Søn, August (dansk General, Udgiveren af „den danske Stat“, † 1866). Han maatte atter forlade Hjemmet for at gjenvinde Sundheden for sin elskede Sophie; men han kom kun til Kiel i hendes Selskab: der bortkaldte Døden hende af Brystsyge, der nedsænkede han hendes jordiske Levninger, og der skulde han 29 Aar efter og finde sit Hvilested ved hendes Side. Baggesen fortsatte sin Reise, opholdt sig nogen Tid i Bern, kom til Paris, hvor han giftede sig med „en fransk Schweizerinde“, den smukke og talentfulde Fanny Raibaz. Medens disse Omskiftelser foregik i Baggesens huuslige Liv, havde han ogsaa vexlet baade i Stilling og i Interesser; han havde været Viceprovst paa Regentsen og var bleven Theaterdirecteur; han havde begyndt en Oversættelse af Homer, og han havde skrevet Oder, deriblandt den berømte „Du Plet af Jord“, deri hans skjønneste Vers, om hvilket Baggesen i sit sidste Riimbrev til Cabinets-secretair Adler (December 1823) udsiger:

Eet Vers dog, jeg har digtet, skal bestaae!  
 Det nemlig: Ingensteds er Roserne saa røde,  
 Ak! ingensteds er Tornene saa smaa;  
 O ingensteds er Dunene saa bløde,  
 Som de, vor Barndoms Uskyld hvilte paa.

Naar Digteren sammesteds synger:

Kun her, o Danmark! i Dit stille Skjød  
 Fandt det i fremmed Lyst beruste Hjerte  
 Den hele Fryd, det længselsfuldt begjærte,  
 Den Ro, som langt fra Dig det aldrig nød,

da skulde man troe, at Hjemmet vilde have holdt ham med stærke Baand; men det varede ikke længe, inden han (vel dog fornemlig af Hensyn til sin Hustru) slog formelig Bo i Paris og forblev der i næsten 10 Aar, dog med enkelte Afbrydelser. Han entledigedes som Regentsprovst og Theaterdirecteur, men med fuld Gage. De danske Blade gavede undertiden Underretning om den langtfra værende Digter; man hørte, at han nu ogsaa skrev franske Oder, og Spørgsmaalet blev derfor ogsaa rettet til ham om, „hvis

han var“. Han skrev da i Slutningen af 1805 Digtet „Hvis jeg er“; deri disse Stropher:

— Jeg vil syv, otte Linier ei spare  
 For et Par andre Hvorfor at besvare:  
 «Hvis Undersaat jeg for Exempel er?»  
 Den danske Konges, evig ingen andens! —  
 «Hvis Borger?» Danmarks Sprogs! — «Hvis Pensionair?»  
 Vor Kronprinds Frederiks, hvis Uniform jeg bær. —  
 «Hvis Sanger?» Hans og Skjolds (O, var min Sang dem værd). —  
 «Hvis Ven?» Hver ædel Mands. — «Hvis Fjende?» Fandens. —  
 «Hvis Smigrer?» Ingens. — «Hvis Beundrer?» Kants,  
 Homers og overhovedet de Færres. —  
 «Hvis Elsker?» Godts og Skjønts. — «Hvis Dyrker?» Sandts. —  
 «Hvis Tjener?» Min. — «Hvis Creatur?» Vor Herres. —  
 — Hvilket Folks jeg er, der eengang var det danskes,  
 Om det italienskes, eller spanskes,  
 Det engelskes, det tydskes, eller franskes?  
 Mit Svar er kort: Mit Opholdssted er her,  
 (Hvor mindst maaskee det vides eller vidstes) —  
 Om jeg er ei det første længer kjær,  
 Hvert Folk paa Jorden er mig lige nær;  
 Og altsaa veed jeg ikke, hvis jeg er —  
 Jeg veed kun, hvis jeg ikke er, det sidstes.

Medens Baggesen, under Opholdet i Paris og det nærliggende Marly, vel af og til skrev franske Digte, var han dog fornemlig beskjæftiget som tydsk Digter — hans Epos Parthenais udkom nu, og han arbejdede paa et episk Digt, Cooks Weltumsegelung. I August 1806 kom B. til Kjøbenhavn og blev der til Mai 1807; han boede dengang som Gjæst hos Anders Sandø Ørsted, hvis Hustru som bekjendt var en Søster til Oehlenschläger. Det var under dette Ophold, at han foruden andre skjemtssomme Riimbreve skrev „Nouredin til Aladdin“ til Digteren Adam Oehlenschläger i Paris, hvori Baggesen hilser den yngre Digter som Aladdin Adam Oehlenschläger og, idet han personificerer sig selv som Nouredin, lykønsker ham som den, der forstod

— — — selv at gnide  
 Den underfulde Lampes rette Side.  
 «Og høi og herlig stod Du, med et Hop  
 Som Hakon Jarl paa Fjeldets Top.»

«Vær hilset her, hvis ei mit Øie svigter,  
 Hvis Du bevarer Dig for Fald,  
 Vær hilset af din ældre Broder-Skjald  
 Med høie Bifaldshymners Jubelskrald  
 Som Danmarks Melpomenes første Digter!»

Han skrev ogsaa paa denne Tid Gjengangerbrevene, hvori han angreb flere af den Tids Forfattere „for at tilintetgjøre Parnassets Pygmæer og stoppe Halsen paa dets skrigende Gjæs“. Man tog Forargelse af dette forøvrigt saa aandrige Arbeide, og Baggesen forlod misfornøiet sit Fædreland. Han traf Oehlenschläger i Paris, men det første Møde var koldt fra dennes Side, han stod jo nu i sin fulde Glands, fra Baggestens ikke blot varmt, men fortroligt. Oehlenschläger vilde ogsaa forsøge at efterligne Baggesen i et lettere Riimbrev, men da traadte den geniale Digters Afmagt i denne Deel af Poesien saa afstikkende frem, at det strax aflukkede Baggesen Riimbrevet „Væddeløbet i det Lave“, som slutter saaledes:

«Jeg derfor giver Dig, min Bro'er!  
 Det Raad, jeg alt Dig gav i Fjor:  
 Bliv stor — bliv ved at være stor,  
 Hvor Melpomenes Lamper tindre;  
 Men alt for nær ved Jorden — gys  
 For hendes Søsters Gjøgler-Lys —  
 Og vov Dig sjelden til det Mindre.

Den Ulykke, der ramte Danmark, vakte ogsaa Baggesen til Sang, og mange skønne Digte fløde fra hans Pen i den Tid, tildeels veemodige, tildeels i en opmuntrende Tone; saaledes i „Den danske Matros eller Flaskebrevet til Commandeur Jessen“ de humoristiske Linier:

«Og virkelig, saa mørkt det synes,  
 Naar endelig man stirrer lidt,  
 Er i hver Sorthed noget Hvidt.  
 I hvert et Tordenveir der lynes —  
 I hver en Sult er Appetit —  
 I hver en Undergang er Ende —  
 Og hvadsomhelst der os maa hænde,  
 Hvor slemt og Skjæbnen det maa vende,  
 I hvert et Kul er noget Kridt.»

Baggesen kunde vistnok trænge til saadan Trøst; thi, selv af svagelig

Helbred, havde han en syg Hustru, trykkende Næringsssorger, stedse stigende Gjæld og var derhos saa godt som afskaaren fra al Forbindelse med Fædrelandet — da kaldte Frederik den Sjette ham tilbage til Danmark. „Den lidende Moder glemte dog ikke sit forvildede og dog saa kjærlige, med saa sjeldne Evner begavede Barn.“ Han fik Ansættelse som Professor i dansk Sprog og Literatur ved Kiels Universitet. Han forblev dog kun kort Tid i Kiel og tog snart Bolig i Kjøbenhavn (1814 entledigedes han fra Professoratet). I Aarene 1813 til 1820 var hans Ophold næsten uafbrudt i Hovedstaden, og i disse 7 Aar førte han den Strid med Oehlen-schlæger og dennes Venner, der alt var forberedet ved Brevet under Mødet i Paris. Kun Grundtvig stod paa Baggesens Side. Striden blev ikke ført paa en Maade, der var til Hæder for de Stridende; Baggesen var med Aarene bleven end mere pirrelig — han havde altid været forfængelig, som han selv udtrykker sig i „Gjengangerne“ :

Jeg elsker Livet, Verden, Selskab, Spøg  
Og Glædens Dunst og Ærens Røg.

Imellem al denne Strid og Kamp skrev Baggesen dog de skønne Digte til Nanna og det ufuldendte episke Digt Thora fra Havsgaard. 1820 forlod han Kjøbenhavn; nye eller rettere de gamle Sorger modtog ham i Frankrig, han blev endog sat i Gjælds fængsel, hvorfra Fanny befriede ham ved at pantsætte sin Eiendom i Marly. Døden bortkaldte denne hans opoffrende Hustru og kort efter deres begavede Søn Paul. Baggesens Lune var imidlertid ikke udtømt; han fuldendte sit episke Digt „Adam und Eva“. „Her have vi atter Baggesen selv i Vid og Vemod.“ Hans sidste danske Sang var Fiirkredssangen paa Frederik den Sjettes Fødselsdag, skreven i Bern for en lille Kreds Danske, blandt hvilke Digteren selv:

Velan! paa Fredriks Fødselsdag  
Min maaskee sidste Sang skal tone  
For Danmarks Fane, Danmarks Flag  
Og Danmarks gamle Konge-Krone.

Han vedblev at elske sit Fødeland, skjøndt han næsten der var bleven fremmed og forskudt. Syg og nedtrykt ilede han mod Nord for at ende sine Dage i Hjemmet; men han naede kun til Hamborg, hvor han udaandede

den 3die October 1826. Grundtvig lod fra Danmark den Hilsen lyde over hans Grav:

Hvor høit paa Grimselen han steeg  
 Maa et germanisk Øie maale,  
 Men Skalkesmiil og Lynildsleeg  
 Saa Danmark fra hans Øie straale;  
 De Rynker glatte skal i Vang,  
 Saa længe Skov har Fuglesang.



### Adam Gottlob Oehlenschläger.

Ak, der var Een! Skjøndt fortæret af Smerte, Hellige Ewald! i Dannemarks Skove  
 Skjænkte ham Gud en udødelig Flamme Føler min Sjæl, at forklaret Du svæver  
 Og for Naturen det aabneste Hjerter; Bølgende over den krusede Vove,  
 Han kunde tolke, hvad Andre kun stamme! Luttret din Aand gjennem Roserne bæver,  
 Rungsted! din lange og frugtbare Fure Lad den opløde de frostige Strænge,  
 Grønnes, som forhen, og spirer og pranger, Gyd i mit Bryst dine hellige Luer,  
 Mens ved de gamle og gothiske Mure Da skal mit Hjerter i Harpen sig trænge,  
 Gravmuldet længst har omfavnet din Sanger. Da skal jeg tolke, hvad nu kun jeg skuer.

Saaledes sang alt i vort Aarhundredes første Begyndelse den kun treogtyveaarige Adam Oehlenschläger (født 14de November 1779 paa Vesterbro). Hans Forbillede var dengang Johannes Ewald, Danmarks

indtil da største Digter; men saa vist som denne havde skuet dybere end sin Samtid, men dog ikke fra Dybet havde kunnet fremmane den besværgende Magt, der river Tiden med sig og former den efter sin Villie, saa vist skulde dette blive Oehlenschlægers store Kald. Af stor Betydning for ham blev Bekjendtskabet med den geniale Henrik Steffens — en ivrig Tilhænger af den Schellingske Naturphilosophi og en begejstret Talsmand for den romantiske Poesi —, der i 1802 efter et længere Ophold i Tydskland vendte tilbage til sit Fædreland. Oehlenschlæger har selv fortalt, hvilket Omslag i hans Anskuelse 16 Timers uafbrudte Samtale med Steffens fremkaldte, og hvorledes han gik hjem og derefter skrev „Guldhornene“, hvori han allegorisk betegner, at Nordens gamle Guder havde belønnet den tro og ivrige Forsker efter det gamle Nordens herlige Liv med Gaven af de mærkelige Guldhorn, men igjen havde borttaget disse, da Menneskene kun betragtede dem med nysgjerrige og have syge Øine og ikke med Kjærlighed og Ærbødighed. Da Oehl. havde forelæst sin Ven dette Digt, „fra hvilket den nyere danske Poesi skriver sig“, udbrød Steffens: „Men De er jo virkelig Digter!“ „Jeg troer det næsten selv“, svarede Oehl. Steffens var den Gnist, der bragte den unge, glødende Digteraand i en Flamme, der slog høit op over den danske Poesi, som den var i det attende Aarhundredes Slutning, „en pyntet Beskrivelse af et ideeløst, tørt, blot didaktisk fattet, udenfor Phantasien værende Indhold“ (Baggesens flagrende Lys brød sig dog alt dengang mod dette Mørke). Ved Juletid 1802 udkom de navnkundige „Digte af Adam Oehlenschlæger“. Hovedstykket i denne Samling er Sanct Hansaften-Spil, som vel minder noget om Goethes Fastelavnsspil og om de Tieckske Satirer, men dog er originalt, dels ved sin egen Form, dels fordi det fremstiller vor Dyrehaves Sommerspøg, medens det vexler med Alvor og Skjemt og sender „kjække Hug mod Philisteriets aandsforladte Betragtning af Livet og Digtningen“. Ogsaa de tvende fornævnte Digte vare optagne i denne Samling. Disse Digte gave Exempler paa en Poesi, der ligesom ved et Trylleslag skjød frem for Samtidens Øine („forhen var der kun Enkelte af hans Omgangskreds, hvortil ogsaa jeg hørte, der havde en Anelse om den stærke Digterkraft, der boede i ham“, yttre A. S. Ørsted) og „forbausede den ved hidtil uudtalte Tanker, ved en hidtil ukjendt Skjønhed i Udtrykket, kort sagt, ved noget Nyt, noget Forunderligt, der drog de Unge sympathetisk til sig og skræmmede de Gamle tilbage i bitter Indignation“. Med de to Bind „Poetiske Skrifter“,

som han leverede i 1805, steg Begeistringen, og den begyndte nu ogsaa at udbrede sig til de Ældre. I disse tvende Bind fandtes „Langelandsreisen“\*), „Jesu Christi gjentagne Liv i den aarlige Natur“, „Uffe hiin Spage“, „Vaulundurs Saga“ og „Aladdin“. Aladdin bar jo med Rette Prisen i denne Samling af Digte, og den fandt ogsaa en saadan Gjenklang i Hjertebunden paa Unge og Gamle, at Mange „opbevarede den i deres Hukommelse og stedse havde noget snart af dens lystige, snart af dens høie og dybe Steder nærværende til Anvendelse i aandrig Underholdning“. Men Begeistringen kom først ret til sin Høide ved de herlige Digte, som Oehlenschläger sendte hjem fra sin Reise i Udlandet (1805—1809): „Hakon Jarl“ fra Halle (hvor han levede med Steffens og Schleiermacher), „Baldur hiin Gode“ fra Weimar og Dresden (Goethe, Tieck), „Palnatoke“ samt „Axel og Valborg“ fra Paris (hvor han paa Bibliotheket fandt Snorro Sturleson og Saxo Grammaticus), fra Rom „Correggio“ (det Portrait, som her er givet, er malet, da han skrev „Correggio“ i Rom, af Historiemaleren J. L. Lund). „Det Forhold, hvori jeg stod til ham“, skriver A. S. Ørsted i „Af mit Livs og min Tids Historie“, „foranledigede, at jeg var blandt de Første, der kom i Besiddelse af hans Manuscripter, hvilke, forsaavidt de indeholdt Arbejder, der vare bestemte til Opførelse, ikke kunde trykkes, førend de først vare givne paa Theatret, og derfor bleve i mit Huus forelæste i en Kreds af Venner, der bleve dybt grebne af samme og for det Meste fandt deres Forventning, saa

\*) Oehlenschläger mener selv, at det nedenfor anførte mindre Digt «Korsør» i Genne Cyclus gav den første Anledning til Baggeseens Vrede mod ham:

Her altsaa den By, hvor Jens Immanuel fødtes?  
 Faldefærdig og mørk; dog som en Stabel Comik!  
 Bølgerne slaae dens Bred melodisk, naar Veiret er roligt;  
 Kommer der svageste Storm, bruser det grumset med Stud.  
 Blæsten ryster dens inderste Tommer, bestandig den frygter  
 Døden og lever dog end, skjøndt kun et sorgeligt Liv.  
 Yderst paa Sjællands Kyst, naar mod Land den vender sit Øie,  
 Smiler mod Marken den tør, munter og dansk jovial;  
 Men naar mod Verdenshavet den seer, da ryster den søsøg:  
 Stranden urolig og vild aflokter Kysten et Hyl.

Oehlenschläger udtaler næsten en Menneskealder efter sin Fortrydelse over at have skrevet dette Digt i følgende Stropher:

Nu til Korsør, den By, hvor Jens Baggeseen fødtes. Hvi har du,  
 Ungdoms Letsindighed, mig bragt til en drillende Spøg,  
 Som en Spire blev til hans Had? Et svulmende Giftræ  
 Steeg af det kastede Korn; Gnisten, som næsten var slukt,  
 Pusted' Tvedragten op til en vildtfortærende Flamme.  
 Ak — og en Phonix i Sang — brændte sig Sangeren selv!

høit den end var spændt, overtruffen. Ogsaa viste der sig en udbredt Attraa efter at faae Manuscriptet at læse, og der blev taget flere Afskrifter, tildeels af Damehænder, og det med en Omhu, der vidnede om Kjærlighed til Digtet.“ Da Tragedierne bleve opførte, skete det under Publicums Tilstrømning, saa at Oehlenschlæger efter halvfemte Aars Fraværelse kom hjem som en Triumphator. Han udnævntes strax til Professor i Æsthetik ved Kjøbenhavns Universitet og kunde nu ægte (i Foraaret 1810) sin Forlovede, den smukke og begavede Christiane Heger, Søster til Kamma Rahbek († 1841). Paa dette Punkt kan Oehlenschlægers glimrende Ungdomsperiode siges at være afsluttet. Af de Digte, som udmærkede sig i den nærmeste Tid, maa nævnes Eventyret Aly og Gulhundy fra 1811 og det episke Digt Helge fra 1814. Som Goethe bemærker, gjør Publicum altid forhøiede Fordringer til de Digtere, som have overrasket Samtiden ved betydelige og glimrende Aandsfostre. „Det var ikke let gjørligt“, siger Ørsted, „at Oehlenschlæger uafbrudt kunde svare til saadanne forhøiede Fordringer.“ Det tør vel og antages, at han havde hengivet sig til en vis Magelighed ved Udarbeidelsen, men han flettede dog endnu mangt et uvisneligt Blad ind i sin Laurbærkrands, om der endogsaa af og til kom et falmet. Baggesen med sin forunderlige Lokenatur, halv Jette og halv As, „brød Freden ved Ægirs Gjæstebud“ og kastede sin vittige Haan ind i Samtidens Begeistring for Oehlenschlæger. Denne tog næsten aldeles ikke Deel i den Kamp, som nu opstod, men foretrak at faae Striden til at sagtne ved at forlade Hjemmet og gaae paa en ny Udenlandsreise (1817—18). Aaret efter Hjemkomsten digtede Oehlenschlæger Romancecyclen „Nordens Guder“, som han selv med Rette kalder „et af mine Hovedværker“. Af hans senere Skrifter maae mærkes Tragedien „Erik og Abel“ 1820, „Væringerne i Miklagard“ 1826, Heltedigtet „Hrolf Krake“ 1827. I Sommeren 1829 besøgte Oehlenschlæger Skaane. Det var i Lunds ærværdige Domkirke under Doctorpromotionen den 23de Juni, at Tegner laurbærkronede vor Digter og fremsagde sit berømte Digt, hvori han slutter:

Skaldernas Adam är här, den nordiske Sångarekungen,  
 Thronarfvingen i Diktningens verld, ty Thronen är Göthes.  
 Visste blott Ocsar derom, han gäfvé sitt namn åt min handling:  
 Nu är det icke i Hans och än mindre i mitt, men i sångens,  
 I den evärdliges namn, förnummen i Hakon og Helge,  
 Som jag Dig bjuder en krans, han är vuxen, der Saxo har lefvat.



Söndringens Tid er forbi (och hon borde ej funnits i Åndans  
 Fria, oändliga värld) och beslägtade toner, som klinga  
 Sundet utöfver, förtjusa oss nu, och synnerligt Dina.  
 Derföre Svea Dig bjuder en krans, jag förer dess talan,  
 Tag den af broderlig hand, och bär den till minne af dagen.

Oehlenschläger, der i 1831 atter havde besøgt Tydskland, hvor han med Boghandler Brockhaus traf Overeenskomst om nogle af sine Digtningers Udgivelse paa Tydsk, gjæstede endnu engang Sverrig (1847), og i 1834 gjorde han ogsaa en Reise til Norge (hvilken han flere Gange senere gjen- tog, da hans yngste Datter var bleven gift der). Den første norske Reise har han beskrevet i Digtsamlingen „Norgesreisen“. Omkring dette Tidsrum falde flere af Oehlenschlägers større Digterværker, saaledes Tragedierne „Tordenskjold“, „Dronning Margareta“, „Socrates“, „Olaf den Hellige“, „Knud den Store“; senere „Ørvarodds Saga“ og det tragiske Drama „Dina“. I sit sidste større Digt „Regnar Lodbrok“ (Sommeren 1848) bebuder han selv sit Digterlivs Afslutning ved at slutte med Ordene:

Gamle Skjald om gamle Nordens Helte sang for sidste Gang.

Den 14de November 1849 fyldte Oehlenschläger sit halvfjerdsindstyvende Aar. Dagen høitideligholdtes ved en Fest i den kongelige Skydebanes store Sal. Malerne Marstrand og Constantin Hansen med Understøttelse af nogle Kunstbrødre havde paataget sig Salens kunstneriske Udsmykkelse. Et stort Maleri af Marstrand, forestillende Ægirs Gjæstebud, bedækkede den ene Side af Salen; ligeoverfor dette var Oehlenschlägers festlig- smykkede Plads mellem Busterne af Holberg og Ewald, midt i en Kreds af de ædlest og meest begavede Aander, vort Fædreland da eiede. Oehlen- schläger, der viste sig for første Gang med Dannebrogordenens Storkors, som Kong Frederik VII paa denne Dag havde tilsendt ham, modtoges med en Velkomstsang, hvis første Stropher lød:

Du, som har Fortidens Storhed afhyllt,  
 Nutiden med dine Sange fortryllet,  
 Eviggjort fjerneste Fremtid dit Navn,  
 Du, som din Hæder til Danmark har bundet  
 Og i dets Sprog Dig din Bautasteen grundet,  
 Du, som ei glemmes, før det er forsvundet,  
 Hil Dig! Velkommen i Kjærligheds Favn!

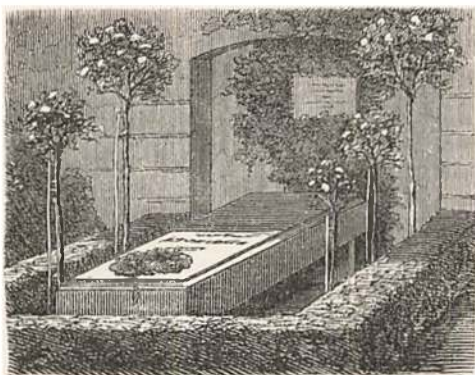
Festen havde et særegent Glandspunkt deri, at Grundtvig i de nordiske Kvinders Navn rakte Oehlenschläger en Laurbærkrands og ledsagede den med en Tale, som sluttede med Ønsket, at Krandsen længe maatte blive baaret „med Krone-Glands, som vi veed skal omstraale Navnet, mens Bøgen har Løv og Dannekvinden har Hjerte!“ I et Takkedigt for Festen henpegede Oehlenschläger paa den nærliggende Kirkegaard, men trøstede dog sig selv og Andre med, at endnu „en smuk Allee førte derhen“. Den blev desværre kun altfor kort. Juleaften 1849 havde han endnu sin Familie samlet hos sig. Derefter viste sig en Sygelighedstilstand, som borttog hans Kræfter lidt efter lidt. Han lod sig i sine sidste Dage forelæse Goethes „Wilhelm Meister“, og den samme Begeistring og Kjærlighed, han hele Livet havde følt for denne store Digter (hans ældste Søn var opkaldt efter Goethe, den yngste efter Shakespeare), udtalte han nu paa Sygeleiet. Faa Øieblikke, før han kaldtes fra det Jordiske (Søndagen den 20de Januar 1850), lod han sig forelæse det Sted i Tragedien Socrates (5te Act), hvor Socrates omtaler Døden. Hans sidste Tanke var henvendt paa den af ham selv saa skjønt formede socratiske Replik til Kebes:

Hvordan kan Døden gjøre Dig bedøvet?  
 Den være kan jo dog blot Eet af To:  
 Hvad enten Noget, Kebes, eller Intet  
 Hvis den os røved hver en Følelse  
 Og blev en Søvn, hvori den Sovende  
 Ei ængstedes, selv ei af mindste Drøm —  
 Da var den alt en uskatteerlig Vinding,  
 Thi vist jeg troer, hvis Nogen sammenligned  
 Slig rolig Nat med alle Nætter, Dage,  
 Han tilbragt har i et uroligt Liv,  
 Da foretrak han slig velsigned Ro.  
 Men — hvis Bevidstheden ei Døden dræber,  
 Er den en Sjælsomskiftning, en Forvandling,  
 En Reise til et Sted, hvor, efter Sagnet,  
 Man atter træffer alle sine Kjære:  
 Tænk, hvilken Glæde der da vel maa vorde!  
 At leve der med Guder og at tale  
 Med Hesiod, med Orpheus, med Homer  
 Og alle store Mænd, som var før os!

Adam Oehlenschläger hviler ved sin Hustrues Side paa den Kirkegaard, der gemmer de Døde fra det af ham altid elskede Frederiksberg. Selv

havde han alt tidlig udtalt Ønsket om at hvile her. Digteren tolker dette i følgende Linier af Digtet „Frederiksberg“:

Farvel, du stille Kirkegaard! Tilgiv  
 Jeg dig forlader, Livet elsker Liv.  
 Naar jeg er død, maaskee du mine Been  
 Skal gemme bag en opreist Mindesteen;  
 Da mangan Vandrer standse vil sin Gang,  
 Paa Graven see og mindes, hvad jeg sang.



### Hans Christian Ørsted.

I Aarene 1795—97, fortæller Oehlenschläger i sit Levnet, saae man hver Dag i Kannikestræde, paa Veien mellem Ehlers' Collegium og Studiegaarden, to unge Mennesker, som slet ikke lignede kjøbenhavnske Modejunkerere. Om Vinteren gik de i lange Kavaier, der naaede dem til Hælene; Arm i Arm klamrede de sig til hinanden, saa at de næsten lignede et sammenvoxet Tvillingpar. De vare begge af Middelhøide; den ældre rødmosset, med et opvakt Udseende og klare, aandfulde Øine, den yngre bleg, men meget stærkt bygget, med et ualmindelig stort Hoved; stærkt blondt Haar og store blaae Øine. Det var de to Brødre Hans Christian og Anders Sandø Ørsted. De levede eensomt paa Ehlers' Collegium og studerede flittigt. Om Middagen spiste de hos deres Faster, en Farver-

enke Madam Møller paa Vestergade, hvor Oehlenschläger, som dengang var Elev ved Theatret, logerede. Her knyttedes det Venskab, som i et Halvtaarhundrede forenede dette Danmarks ypperste Kløverblad. Ørstederne vare fødte: Hans Christian 1777 og Anders Sandø 1778 i Rudkjøbing paa Langeland, hvor Faderen var Apotheker. Deres første Underviisning fik de, efter hvad H. C. Ø. har meddeelt til Kofods Conversationslexicon, hos et Par fattige, men meget brave Borgerfolk, af hvilke Manden var tydsk og Konen dansk; Bibelen udgjorde en væsenlig Deel af Underviisningen, og de begyndte allerede, da de begge tænkte paa at blive Præster, at skrive Prædikener. Men nu tog Faderen dem som Disciple i Apotheket, og her fik Hans Christian Smag for Chemien, medens han ogsaa forsøgte sig i at gjøre Vers, hvortil han nød Veiledning af en begejstret Bagersvend. Anders Sandø læste derimod Nørregaards Naturet. Af de gamle Sprog lærte de noget ved Privatunderviisning. Disse paa mange Maader samlede Kundskaber, der forøgedes ved Læsning af de forskjelligste Bøger, maatte dog reguleres og afrundes til Examen artium, som det snart blev deres Formaal at ville tage. I Foraaret 1794 toge de derfor til Kjøbenhavn og nøde Privatunderviisning i Latin og Græsk, og alt i Efteraaret underkastede de sig første Examen og fik deres Laud. Vi have seet, at de ogsaa derefter vedbleve at følges ad, og skjøndt Hans Christian forfulgte sin Interesse for Naturvidenskaberne, og Anders Sandø gik videre i Lovkyndigheden og Philosophien, vare deres Studier dog ledsagede af en fortsat gjensidig Meddelelse. Medens derved opstod et Fællesskab i Kundskaber, havde de ogsaa ikke alene Beboelse sammen, men derhos, hvilket med Rette er anført som en særlig Mærkelighed, lige indtil Aar 1800 fælles Kasse. Imidlertid vandt Hans Christian Ø. (hvis Levnetsvilkaar vi nu her forfølge) to Gange Universitetets Guldmedaille, 1797 for Besvarelsen af det æsthetiske Priisspørgsmaal og næste Aar ligeledes for den medicinske Opgave; han tog med Udmærkelse den pharmaceutiske Examen og disputerede 1799 for den philosophiske Doctorgrad. I Aaret 1800 bestyrede han et Apothek og holdt, som Adjunct i Pharmaci ved det medicinske Facultet, Forelæsninger over Chemi og Naturmetaphysik. I dette Aar opfandt Italieneren Volta den galvaniske Søile, hvorved pludselig Metal- eller Berøringselectriciteten fremtraadte som en ny, men tillige en af de mægtigste Kræfter i Naturen. Dette fremkaldte overalt nye Forsøg; ogsaa Ø. gjorde nogle Opdagelser (med Hensyn til Syrernes Virksomhed i

den galvaniske Kjæde', og midt i dette bevægede Liv i hans Videnskab tiltraadte han, fuld af ungdommelig Begeistring og ledsaget af store Forventninger, sin første Udenlandsreise (1801—3) til Tydskland, England og Frankrig. Overalt kom man Ø. med Velvillie imøde: hans ualmindelige Dygtighed, livfulde Aand, i Forening med et ungdommeligt, næsten barnligt Væsen og Ydre, skaffede ham let og hurtig Optagelse hos en Mængde af Datidens mest udmærkede Mænd. Efter sin Hjemkomst holdt han Forelæsninger over Electricitet, Galvanisme og Magnetisme samt over Varme, Lys og Forbrænding. Ved disse Forelæsninger, ved Udgivelsen af en Række Afhandlinger og navnlig Bekjendtgjørelsen af sine nye Forsøg over „Klangfigurerne“ banede han sig Vei til Professorembedet ved Universitetet i Physik (1806), blev Lærer ved Landcadetcorpset, holdt Forelæsninger for Adjointerne ved Generalstaben, udgav første (den mekaniske) Deel af en Lærebog i Physiken (1809) og en ny philosophisk Indledning til denne Videnskab (1811). I Aarene 1812—13 foretog han sin anden Udenlandsreise, til Frankrig og Tydskland, paa hvilken han efter den yngre Niebuhrs Opfordring udgav „Ansichten der chemischen Naturgesetze“. Efter Hjemkomsten fulgte flere Forsøg over Galvanismen; han foretog en videnskabelig Reise til Bornholm, paabegyndte sine Maanedforelæsninger over de nyeste Opdagelser i Physiken og Chemien, hvilke han derefter fortsatte hele sit Liv igjennem. Under alt dette opfyldte (siger Forchhammer i Mindeskriftet over Ørsted) Tanken om at finde den hemmelighedsfulde Sammenhæng mellem de to store Naturkræfter, Electricitet og Magnetisme, stadig hans Sjæl. I Aaret 1820 gjorde Ørsted den store Opdagelse, der har hævet hans Navn til en verdenshistorisk Berømmelse. Ørsted skriver selv herom i den fornævnte Artikel i Conversationslexiconet: Aaret 1820 var det lykkeligste i Ørsteds videnskabelige Liv. Det var i dette, han opdagede Electricitetens magnetiske Virkning. Han havde ifølge Tingenes store Sammenhæng allerede i sine tidligere Skrifter antaget, at Magnetisme og Electricitet frembringes ved de samme Kræfter. Denne Mening var iøvrigt ikke ny, men tvertimod vovelviis antaget og forkastet igjennem mere end to Aarhundreder; men hidindtil var det ikke lykket for nogen af dem, der antog Overeensstemmelsen, at finde et afgjørende Beviis derfor. Man havde i alle Forsøgene ventet at finde Magnetismen i Retningen af den electricke Strøm, saa at Nord- og Sydmagnetisme skulde forholde sig enten ligefrem eller omvendt som positiv og negativ Electricitet.

Alle Forsøg havde viist, at paa denne Vei var Intet at finde. Ø. sluttede derfor, at ligesom et Legeme, der gennemtrænges af en meget stærk electric Strøm, udstraaler Lys og Varme til alle Sider, saaledes kunde det ogsaa forholde sig med den magnetiske Virkning, han deri forudsatte. De Erfaringer, man allerede i et Aarhundrede havde havt, at Lynilden havde forandret Polerne i Magnetnaale, den dog ei havde truffet, bestyrkede ham deri. Han bragtes først paa Tanken i Begyndelsen af 1820, da han skulde behandle Gjenstanden i en Række Forelæsninger over Electricitet, Galvanisme og Magnetisme. Han havde opstillet Redskaberne til et Forsøg førend Forelæsningstimen, men kom ikke til at udføre det. Under Forelæsningen oplivedes hans Overbeviisning saaledes, at han tilbød sine Tilhørere strax at prøve Sagen, og Udfaldet svarede til Forventningen. Senere hen paa Aaret gjentog han Forsøgene med større og stærkere galvaniske Apparater og fik ny og stærkere Bekræftelse: det kom nu til fuldstændig Evidents, at der om den electricke Leder stedse er et magnetisk Kredsløb, og at den electricke Strøm efter en vis Lov udøver aldeles bestemte og ligeartede Indvirkninger paa Retningen af Magnetnaalen, naar den ikke gaaer gennem selve Naalen, men ved Siden af den. Denne store Opdagelse bekjendtgjorde Ørsted ved et latinsk Program. Anerkjendelse og Anerkjendelsestegn strømmede nu ind til ham fra alle Sider. Neppes anede Ø. dog alt dengang, at denne Opdagelse skulde have saa store practiske Følger, og at Jordens Beboere faa Aar efter ved dennes Anvendelse i den electricke Telegraph skulde kunne meddele sig til hverandre med en Hurtighed, der er større end Lysets. I Aaret 1824 stiftede Ø. Selskabet for Naturlærens Udbredelse; 1829 blev han Directeur for den polytechniske Lærestalt, hvis Oprettelse fornemlig skyldtes hans utrættelige Bestræbelser. Danmarks Konger gav denne Landets berømte Søn næsten alle de Hæderstegn; de raadede over, og de have vistnok aldrig givet dem til nogen Værdigere. Det faldt i Ørsteds lykkelige Lod, at han blev istand til at virke i sine mange og betydelige Stillinger næsten lige til sin Død, der indtraf den 9de Marts 1851. Foruden hans Skrifter og talrige Afhandlinger i Naturvidenskaben har han ogsaa udgivet det philosophiske Skrift „Aanden i Naturen“ (1849—50); af æsthetiske Værker: „To Capitler af det Skjønnes Naturlære“ (1845) og Digtet „Luftskibet“ (1846). Anders Sandø Ørsted har i Skriftet „Af mit Livs og min Tids Historie“ givet sin ædle forudgangne

Broder det fuldt gyldige og fuldt berettigede Vidnesbyrd: „Ved Siden af denne Omhu for hans eget Videnskabsfag (den første Deel af Udtalelsen omhandler denne) stod en levende Deeltagelse for det aandelige og borgerlige Livs Udvikling i mange forskjellige Retninger. Saaledes har han stedse bestræbt sig for at opklare Lovene for det Gode og Skjønne og leveret værdifulde Bidrag til rettelig at opfatte dem. For vort Sprog og dets Reenhed var han meget varm og har blandt Andet daanct en Række af danske Navne for de chemiske Stoffer til at træde istedetfor de fremmede eller de tildeels urimelige Oversættelser af disse. Hans hele videnskabelige Virken bar Præg af en Reenhed, Sandhed, Jevnhed og Sindsfred, hvis Lige man sjeldent seer. Af alt Overspændt, Sminket og Opskruet var han en afgjort Hader; men enhver redelig og smuk aandelig Bestræbelse erkjendte han med Glæde, og det var ham vigtigt i de modsatte videnskabelige Retninger at finde den fælles Sandhed, der laa paa Bunden. Det samme Sind, som viste sig i hans videnskabelige Færd, gik igjennem hans hele Liv i alle dets Forhold, og det kan ikke feile, at hans hele Maade at være paa, ikke mindre end hans videnskabelige Bestræbelser, har havt en høist velgjørende Indflydelse paa Mange.“



---

## Anders Sandø Ørsted

var, som det sees af den foregaaende Levnetsbeskrivelse, der meddeler nogle Træk fra begge Brødrene Ørsteds første Ungdom, den yngre af dette berømte Broderpar (født 21de December 1778). Nørregaards Naturret hørte til hans tidligste Læsning, og han blev denne Retning i Interesser tro, da han strax efter at være bleven Student valgte Lovkyndigheden til sit Studium. Schlegels Forelæsninger over Kant hendrog ham samtidig til Philosophien, og alt i sit 20de Aar udgav han Afhandlingen (i 2 Bind) om Sammenhængen mellem Dyds og Retslærens Princip, for hvilken han erholdt Universitetets Guldmedaille (der var udsat et Priisspørgsmaal i den Retning). Dette første heldige Resultat paa den videnskabelige Bane fulgtes af flere Afhandlinger henhørende til den kritiske Philosophi, i hvilken han da særlig hyldede Kant; samtidig tog han juridisk Embedsexamen (Januar 1799) med eenstemmig Anbefaling af Censorerne til Universitetets Patron. Nogle Maaneder efter meldte han sig som Concurrent til den juridiske Adjuncturpost; Bornemann blev ham dog foretrukken. Den aandelige Gjæring, hvori Ø. dengang befandt sig ved en Overgang fra Kant til Fichte, ligesom ogsaa en nerveus Sygelighed, skal have paavirket hans Forelæsninger til Skade for ham. Til hans vigtigste Arbejder fra den Tid hører en Recension over Schlegels Naturret, en Fortolkning af Forordningen om Trykkefriheden af 27de September 1799 og en Afhandling om Statens Berettigelse til at gjøre Forandring i private Stiftelser og testamentariske Bestemmelser. I 1801 blev Ø. efter at have erholdt veniam ætatis Assessor i Hof- og Stadsretten og indtraadte saaledes paa en Embedsbane, hvis practiske Erfaringer maatte blive af stor Betydning for hans theoretiske Forskninger og Studier af Retsvidenskaben: Juridisk Maanedsskrift (1802—3), juridisk Archiv (1803—12), nyt juridisk Archiv (1812—20), juridisk Tidsskrift (1820—30), Archiv for Retsvidenskaben og dens Anvendelse, Eunomia, Collegialtidenden, Supplement til Nørregaards Forelæsninger over den danske og norske private Ret (I—III, 1804—12), Systematisk Udvikling af Begrebet Tyveri (1809), Haandbog over den



danske og norske Lovkyndighed (6 Bind, 1822—35) og tildeels hans sidste Værk „Af mit Livs og min Tids Historie“ (4 Bind, 1851—57) føre noksom Vidne om Ørsteds udstrakte juridiske Forfattervirksomhed, hvorved den danske Retsvidenskab blev underkastet en saadan Bearbejdelse, at den i sin nuværende Skikkelse egenlig kan betragtes som hans Værk. Med en utrættelig Arbejdsomhed, understøttet af Lærdom, en mageløs Hukommelse og en gjennemtrængende Skarpsindighed gennemgik han ikke alene i sine Skrifter saa at sige alle Dele af den danske Lovgivning, men behandlede ogsaa fremmede Love og Retsinstitutioner, saaledes Jury-Indretningen i England og Frankrig, den nye bayerske Straffelov m. m. Om Pengeforandringen 1813 indeholde hans Skrifter ogsaa Afhandlinger fra den politisk-legislativ Side, hvori han søgte at forklare denne Forandrings Nødvendighed af de Begivenheder, der vare gaaede umiddelbart forud. En varm, videnskabelig Kamp førte Ø. senere med Professor i Pharmacologi F. Howitz, hvori han mod denne forsvarede Læren om Villiens Frihed. Til hans senere Forfatterperiode hører „Prøvelse af de Rigsdagen forelagte Udkast til en Grundlov og en Valglov“ (1849) og „For den danske Stats Opretholdelse i dens Heelhed, en statsretlig Undersøgelse“. — Paa Embedsbanen gjorde Ø. efter sin første Ansættelse hurtige Fremskridt: 1810 blev han Assessor i Høiesteret, 1813 (4de) Deputeret i Danske Cancelli (1816 3die, 1826 2den, 1833 1ste). 1825 blev Generalprocureur-embedet ham overdraget. Et nyt og betydningsfuldt Afsnit i Ørsteds offentlige Virksomhed begyndte ved Provindsialstændernes Indførelse. Saavel i Roskilde som i Viborg mødte Ø. som Commissarius i Aarene 1835—1844. Da Ø. i 1840 sidste Gang mødtes her med J. F. Schouw (see dennes Levnetsbeskrivelse), som dengang ligesom i de tidligere Forsamlinger beklædte Formandspladsen, anvendte denne sandhedskjærlige og upaa-virkede Mand disse Ord om Ørsted, om ham, „hvem vi takkede, naar han traadte op mod vore Anskuelse og bragte os til enten at forlade dem eller styrke dem — — og som vil stedse leve i vor Erindring som en af Livets skjønneste Skikkelser, — thi hans kæmpestore Aandsgaver overgaaes dog af hans elskelige Personlighed“. Senere bleve Forsamlingernes Krav større og Ørsteds Modstand ogsaa dermed voxende; men om der mod Ø. derved endog fremstod nogen Forstemthed, saa nød hans personlige Charakteer derfor ikke mindre Agtelse. Pressen begyndte derhos „med Forglemmelse af alt Tidligere“ at forfølge ham med de bittreste Angreb, som om han af

scrupuløs Iver i sin særegne Stilling havde skuffet Folks Forventninger. Ogsaa paa et senere Stadium af Ørsteds politiske Bane skulde han finde Grund til at nære den Mening, at man ikke nøksom erindrede sig, at der var en Tid, da han nævnedes baade som Kongens og Folkets Mand, medens hans Samvittighed kunde give ham det Vidnesbyrd, at hans Kjærlighed til Konge og Folk ikke i den mellemliggende Tid i ringeste Maade var formindsket.

Ørsted var i 1842 bleven udnævnt til Geheime-Statsminister, dog med Bevarelse af sin Plads i Cancelliet. 1848 maatte han tilligemed de øvrige Medlemmer af Geheime-Statsraadet vige for de nye constitutionelle Ministre og fik da tillige sin Afsked som Cancellideputeret og Generalprocureur. Skjøndt den nyere Tidsaand ikke var den, han hyldede, ansaae han det dog for sin Pligt at lade sine Kundskaber og Evner komme Lovgivningen tilgode, og han stillede sig derfor i Kjøbenhavn til Valg til den grundlovgivende Rigsforsamling. Han naaede ogsaa at blive valgt og blev ligeledes i Kjøbenhavn efter Grundlovens Indførelse 5te Juni 1849 valgt til Medlem af Landstinget. Da den ved Kundgjørelsen af 28de Januar 1852 bebudede Ordning af Monarchiet skulde træde i Kraft, blev Ørsted den 21de April 1853 udnævnt til Premierminister (hvilken Post Bluhme fratraadte) samt til Indenrigsminister og Cultusminister (for P. G. Bang og Simony; senere Tillisch Indenrigsminister og Ø. Justitsminister for A. V. Scheel under dennes Sygdom). Under Ministeriet Ørsted udkom Lov af 26de Juli 1853 om Ophævelse af Toldforskjellen mellem Danmark samt Slesvig og Holsteen, 31te Juli s. A. Lov om Tronfølgen for det danske Monarchi, 20de December s. A. Patent angaaende Hertugdømmet Lauenborgs indre Forfatning, 15de Februar 1854 Forordning angaaende Hertugdømmet Slesvigs Forfatning, 11te Juni s. A. Forordning angaaende Hertugdømmet Holsteens Forfatning, 26de Juli s. A. Forordning om det danske Monarchies Forfatning for dets Fællesanliggender (Indretningen af et Rigsraad af 50 Medlemmer for Monarchiets forskjellige Dele, hvoraf de 20 strax valgtes af Kongen, med for det Meste kun raadgivende Medvirkning). I Anledning af dette sidste Skridt opstod en heftig Opposition i og udenfor Repræsentationen, hvilket bidrog til, at Ministeriet Ørsted i Begyndelsen af December 1854 indgav sin Demission. Den 26de Marts 1855 besluttede Folkethinget med 94 Stemmer mod 1 (Tscherning) at anlægge Rigsretsaction mod de afgaaede Ministre: Ørsted, Bluhme, Sponeck, Hansen, Bille, Tillisch og Scheel, for Overskridelse af Finantsloven. Den 10de October holdt Rigsretten sit

første Møde i Sagen, og den offentlige Anklager, Høiesteretsadvocat Brock, nedlagde Paastand paa Straf for Høiforræderi og Erstatning af de ulovlig udgivne Summer. Ved Rigsrettens Dom af 28de Februar 1856 frifandtes de anklagede Ministre, og Sagens Omkostninger paalagdes Statskassen. Under denne Action vedblev Ørsted at arbejde paa sit sidste Skrift „Af mit Livs og min Tids Historie“, som umiskjendelig bærer Spor af den Bitterhed i hans Sind, som de seneste Begivenheder havde fremkaldt. Hans Kreds var bleven mindre og mindre. Oehlschlæger, den elskede Broder Hans Christian og J. P. Mynster vare gaaede forud. Legemet tyngede ogsaa med Alderens Vægt paa den kraftige og til det Sidste lyse Aand. Man tør antage, at den var træt, at den længtes efter Hvile, da Dødens Mærke lukkede Anders Sandø Ørsteds ædle Øie den 1ste Mai 1860.



### Jacob Peter Mynster

er født i Kjøbenhavn den 8de November 1775. Sin Fader, Inspecteur ved Frederiks Hospital C. P. Mynster, mistede han alt i en Alder af 2 Aar; Moderen indgik nyt Ægteskab med Overlæge F. L. Bang, og i dennes Huus blev M. opdraget. 1794 tog han theologisk Embedsexamen og blev kort derefter af Geheimeraad Grev Joachim Godske Moltke antaget til Lærer for dennes eneste Søn Adam Vilhelm. 1801 kaldtes han af J. G. Moltke til Sognepræst til Spjellerup og Smerup. Det eensomme Liv i Landsbypræstegaarden synes at have næret en vis Mismod hos den unge

Præst, men det har vistnok ogsaa bidraget til at fremkalde det aandelige Gjennembrud gennem Tvivlens Mørke, Forsagtheds Taage og Forfængelighedens Gøglebilleder, der skulde skaffe ham Ro og indre Tilfredshed og ligesom danne et nyt Udgangspunkt for hans efterfølgende betydningsfulde og velsignelsesrige geistlige Virksomhed. Mynster har selv fortalt i „Meddelelser om mit Levnet“, at det var en Dag i Sommeren 1803, at der med Eet foer ham som et Lys fra det Høie gennem Sjælen, og han sagde sig selv med al Klarhed: „Du skal i Alt, uden Forbeholdenhed og ganske overlade Dig og alt Dit i Guds faderlige Haand, nøies med de Evner, han tildeler Dig, og taale de Savn, han paalægger Dig.“ Det er dette betydningsfulde Moment, at Ingemann har fremhævet i følgende skønne Mindevers:

I Landsbykirkens Skygger sad han ene,  
Da ramte ham et mægtigt Ordets Lyn:  
Ret aldrig kan Du tvende Herrer tjene,  
Og klart Guds Rige straalad' for hans Syn;  
Hans Øie lyste, og hans Aand fik Vinger,  
Hans Røst fik Gjenlyd over Dal og Strand;  
Den vidne skal om Aandens Fædreland,  
Saalænge Danmarks Kirkeklokke ringer.

Hvorledes M. betragtede sin Stilling som Geistlig, efterat dette himmelske Lysglimt havde oplyst hans Sjæl, seer man af et Brev fra ham til hans Ven Adam Oehlenschlæger (19de Juli 1805): „Hvad Du siger om vor Pligt ikke at tie, er just den samme Stemme, som taler i mig selv. Jeg har derfor ogsaa isinde, vil Gud, at oplade min Mund og paa forskjellige Maader, rigtignok først til at forsøge, hvad Gjenlyd der vil svare min Stemme; men ganske forgjæves skal det dog ikke være; thi jeg veed, at jeg er blandt de Kaldede, og jeg pønser Dag og Nat, under Aarvaagenhed og Bøn, paa, at jeg ogsaa kan vorde blandt de Udvalgte.“ Det var omtrent samtidig med dette Brev, at M. sendte Oehlenschlæger et Digt i Anledning af Digtcyklen „Jesus i Naturen“, hvori M. henvender sig til sin Ven med disse Stropher:

Du kjendte, at det ei er tomme Leeg,  
Ei et Bedrag, af snedig List opfunden,  
Fra Himlens lyse Salighed han steeg  
Og blev i Ydmygbed iblandt os funden;

Og Mørket for den Herlige bortveeg,  
Og Jorden blev med Himmelen forbunden;  
Han blev i Gravens skumle Gjemme lagt,  
Men han har overvundet Dødens Magt.

Det er en underfuld og hellig Tale,            Det sorrigfulde Sind den kan husvale,  
 Vel værd blandt alle Mennesker at æres;    Og Livets bedste Kræfter ved den næres;  
 Den skal, at vække dem af dorske Dvale,    Dens Gave er en høi og evig Fred,  
 Fra Slægt til Slægt i stadigt Minde bæres.    Dens Lærdom: Tro og Haab og Kjærlighed.

Hans første mere betydende offentlige Fremtræden skete dog først i Aaret 1806 i Anledning af Biskop Boisens „Plan til en Forbedring ved den offentlige Gudsdyrkelse“. Til Rahbeks „Minerva“ indgav M. sin Indsigelse herimod, skrevet i et kraftigt og frimodigt Sprog i den kirkelig conservative Aand, der ogsaa blev gjældende Norm for ham i Fremtiden. 1810 udgav han sin første Samling af Prædikener, de berømte „Spjellerup-prædikener“. „Ved disse havde han skaffet sig saavel som selve Christendommen mange Venner“, siger Anders Sandø Ørsted. Der var saaledes, da han i 1811 blev kaldet til residerende Capellan ved Frue Kirke, ikke Faa i Hovedstaden, som inderlig ønskede at høre Ordet af ham. Det viste sig ogsaa strax, at mange begavede Mænd og Kvinder, for hvem Kirken forhen havde været et saagodtsom fremmed Huus, flokkede sig, naar han forkyndte Ordet, og han arbejdede ikke forgjæves paa at føre de Sandheder, som han med den dybeste Overbeviisnings Kraft forkyndte, ind i deres Sjæle. Det var ikke blot fra Prædikestolen, at han virkede saaledes, men ogsaa ved sin hele øvrige Embedsgjerning, i Skriftestolen, ved de Unges Forberedelse til Confirmation og ved denne Handlings Udførelse, ved sine gribende Ord over de Hedengangnes Grave og ved mange andre Leiligheder. Mange af disse Taler har M. udgivet, dels enkeltviis, dels i Samlingen af 1823, dels ogsaa i senere Samlinger. Maaskee endnu større Indflydelse end ved disse udøvede han ved sine „Betragtninger over de christelige Troeslærdomme“ I. II. (1833), der i Danmark og Norge endnu den Dag idag høre til de meest vurderede Opbyggelsesbøger, og som baade Tydskland, Sverrig og Island i Oversættelser tilegnede sig. Mynster har selv sagt i et af sine Breve til Præsten H. Laub, at disse „Betragtninger“ indeholde det Bedste af, hvad han pleiede at sige sine Confirmander. Ved Siden af sin egenlig geistlige Virksomhed virkede M. baade i Skrifter og i flere betydelige Stillinger: i Pastoralseminariet holdt han Forelæsninger over Psychologien, og af disse Forelæsninger fremgik de tvende Afhandlinger „Om Begrebet Tro“ og „Bidrag til Læren om Drifterne“; han udarbejdede en ny, autoriseret Oversættelse af Luthers lille Cathekismus; han var Medlem af den Commission, der foretog en Revision af den danske

Oversættelse af det nye Testamente; 1826—30 udarbejdede han „Grundrids af den christelige Dogmatik“ (udkommet efter hans Død); 1830 udgav han „Grundrids af den almindelige Psychologi“, 1831 „Om Begrebet af den christelige Dogmatik“, 1836 „Beretning om den danske Kirkes Reformation“, 1839 „Udkast til en Alterbog og et Kirkeritual for Danmark, med Bemærkninger ved Forslagene til en ny Alterbog og et nyt Kirkeritual“; til „Minerva“, Videnskabernes Selskabs Skrifter, de sjællandske Landemodeforsamlinger („Om den Kunst at prædike“, „Om bestemte Texters Fortrin for frie“) og J. Møllers „Nyt theologisk Bibliothek“ havde han alt gennem en lang Aarrække leveret forskjellige videnskabelig theologiske Afhandlinger, som tilligemed en interessant Artikel om Lessings „Nathan der Weise“ ere oversatte af M. paa Tydsk i hans „Kleine theologische Schriften“ (Kbhvn. 1825); under Mærket kts (de midterste Bogstaver af hans 3 Navne) skrev han en Mængde filosofiske Artikler, Critiker og æsthetiske Bidrag i forskjellige Tidsskrifter (nogle poetiske Arbejder henhøre til hans tidligere Forfatterperiode). — 1817 udnævntes han til Medlem af Universitetsdirectionen, i hvilken Stilling han forblev til 1834; 1826 blev han Hofprædikant, 1828 kongelig Confessionarius samt Hof- og Slotspræst, 1834 ved P. E. Müllers Død Biskop over Sjællands Stift og Ordensbiskop, 1837 Medlem af Commissionen til at revidere Oversættelsen af det gamle Testamente, 1839 Medlem af Ritualcommissionen, 1841 Medlem af Commissionen angaaende Kirke- og Underviisningsvæsenets Overbestyrelse, 1853 Medlem af Commissionen til Kirkeforfatningens Ordning. Dr. theologiæ var han siden 1815; de kongelige Naadesbeviisninger lige indtil Storkors (1836) og Excellences Rang naaede han efterhaanden.

Ved Siden af den kirkelig-conservative og bibelsk-orthodoxe Aand og Retning finder man hos M. stedse en udjævnende Tendents (han siger i Afhandlingen om Nathan der Weise: „Es ist leichter, so wie selbstsüchtiger, alle Verwickelungen zu zerreißen, als sie zu einer milden Auflösung zu leiten“). Nogen reformatorisk Aand besad han ikke, men en ualmindelig Verdensklogskab og et stort Talent til at ordne det Bestaaende, en Harmoni, et Maadehold, en Ro, en Lethed i Benyttelsen af de rige Aandsevner, Forsynet havde skjænket ham, og de udstrakte Kundskaber, som en utrættelig Flid havde erhvervet ham. Goethes Indflydelse paa Mynster fremtræder i al hans aandelige Virken (selv i hans Prædikener findes ofte Motiver hentede fra Goethe); men stor var ogsaa Mynsters Beundring af denne Digternes Konge. I sit sidste Brev fra den stille Landsbypræstegaard,

hvor Muserne oftere besøgte ham end senere i det travle Kjøbenhavn, skriver han til sin høitbegavede Broder, Professor Dr. med. O. H. Mynster: „— — — Af alle tydske Digtere er dog nok kun Goethe en virkelig stor Mand; de Andre have dog sædvanlig paa en eller anden Side en Bom, hvorudover deres Aand ikke kan komme; men Goethe bevæger sig uhindret til alle Sider, og selv naar han leger paa Overfladen, er han dog den Hval, der pleier at søge det uudgrundelige Dyb; selv naar han synger paa Kviste, er han dog den Fugl, der pleier at flyve under Himmelens Skyer. Ham er ingen Følelse fremmed, der kan opkomme i et Menneskes Hjerte; men om han end bevæger den hele Verden derinde og veed, at han gjør det, saa seer han dog med en rolig Opmærksomhed paa enhver Ting paa Jorden, der gjør Livet hernede levende, og fortæller derom.“

I Danmarks Provindsialstænder havde Mynster Sæde, og senere deeltog han ogsaa i den grundlovgivende Rigsforsamling. M. var konservativ i disse Stillinger ligesom ogsaa i Udøvelsen af sit Kald som Landets første Geistlige. Det var ikke saa meget de liberale Ideer, der mishagede ham, som Maaden, hvorpaa de kom frem. Det er i Overensstemmelse dermed, at han i 1830 skriver til Laub: „Jeg holder ikke meget af den demokratiske Tendents i den nye franske Revolution, ikke heller af Lindberg, ikke heller af Gustav Ludvig Baden, ikke heller af „Kjøbenhavnsposten“, ikke heller af Dr. phil. Abrahamson. Derimod holder jeg meget af mange andre Ting og Personer og af Dig. Paludan Müller er bleven Biskop i Aarhus, ham holder jeg f. Ex. meget af. Poul Møller bliver formodentlig Professor i Philosophi her ved Universitetet, ham, tænker jeg, at jeg kan komme til at holde af“. Man seer af dette Exempel, at der kan være en let skjæmtende Tone i Mynsters Breve; dette var ligeledes Tilfældet i hans Taler i de talrige selskabelige Kredse, som i en lang Aarrække hædredes ved at have M. i deres Midte; men M. havde ogsaa Glæde af sin høie Stilling og Glæde af at nyde Hyldest og Anerkjendelse i og ved sin rige personlige Begavelse. Megen Dadel er fremgaaet deraf over Mynster, og man har derhos bebreidet ham, at han ikke har drevet paa den Afdøen af Kjødets, den Forsagelse af Verden, det Had til Verden, der efter Nogles Forklaring skal udgjøre Kjernen af det nye Testaments Christendom. Anders Sandø Ørsted har i sine sidste Dages Skrifter yttret sig i Anledning af den saaledes udtalte Dadel. „Jeg har fundet,“ siger Ørsted, „at Mynster idelig med stor Styrke og paa en hele Sjælen gribende Maade har udtalt Christendommens Fordring paa en urokkelig Villie til med enhver Opoffrelse at blive Christus tro, uden at han nogensinde har

givet noget efter i denne Fordring, medens han ogsaa har søgt at bringe det til Enhvers Bevidsthed, hvor langt han staaer tilbage fra dette Maal, og hvor nødvendigt det derfor er at komme det nærmere. Men Christus har ved Siden af det, han lærer om Verdens Forsagelse, tillige opfordret paa den meest indtrængende Maade til trofast, udholdende, forstandig Virksomhed i den Verden, hvortil Guds Rige skal komme, og hvori hans Villie skal skee, og for de Mennesker, som han har elsket og givet det Bud, at de og skulle elske hinanden indbyrdes. Det bliver ingen sand Christendom, som man udbreder, naar man eensidigen prædiker Verdens Forsagelse og den alene“. Ørsted tilføier om Mynster: „Det har været mig indlysende, at Troeslivet i ham med hans tiltagende Alder voxede i Styrke og Inderlighed. Naar jeg i de senere Aar hørte Ordet fra hans Læber, var det, som om han stedse følte sig Gud nærmere, som om han var paa Veien fra Tro til Beskuelse. Aldrig har dette staaet saa levende for mig, som under hans sidste Prædiken, 2den Juledag 1853, og den Tanke paatrængte sig mig da, at han ikke kunde afslutte sit skønne Liv paa en skønnere Maade, end om han strax efter en saadan Prædiken blev kaldet fra denne Verden“. Ørsteds Tanke for hans Ven skete Fyldest. Mynsters skønne Liv skulde ikke tabe Noget af sit Indtryk paa hans Kreds og hans store Menighed ved en lang Svagelighedstilstand og aftagende Aandsevner. Den 30te Januar 1854 bortkaldtes han ved Døden. Den høitbegavede Mand, der fulgte ham paa Sjællands Bispestol, har givet ham det Eftermæle: „Kun saare faa Personligheder kunne siges at være saa dybt rodfæstede i den danske Kirke- og Culturhistorie som Mynsters. Han har ikke blot i mere end et halvt Aarhundrede virket indgribende paa sin Nation som Taler og Skribent, men ogsaa i flere vigtige Embedsstillinger deeltaget i Styrelsen af Kirke og Skole i Danmark; og vi kunne næppe mindes noget i aandelig Henseende Vigtigt, som i hans Tid er foregaaet i Danmark, uden at han ogsaa paa en eller anden Maade, umiddelbart eller middelbart, har deeltaget deri, hvad enten nu denne Deeltagelse var for eller imod, fremmende eller hemmende“.





## Knud Lyne Rahbek.

Det er sagt i dette Skrift: Vil man i Danmark nævne et Ægtepar, i hvilket begge Ægtefællers Navn har en god og tiltalende Klang, da staaer Herluf Trolle og Birgitte Gøye forrest i Rækken. Navnet Herlufsholm knytter sig uadskilleligt til Herlufs og Birgittes hædrede Navne. I 3 Aarhundreder har her været et Hjem for vexlende Slægter af Danmarks Ungdom, og fra dette Hjem, hvor

„Den Slotsklokke gaaer i den ældgamle Lund,  
Paa Aaen de Vandaxe svømme«,

udgik den femtenaarige Knud Lyne Rahbek som Student Aaret 1775 og fik Udmærkelse ved sin Examen i Kjøbenhavn. Samme Aar og omtrent paa samme Tid, som Rahbek blev Student (19de October), fødtes Karen Margrete, Datter af Conferentsraad og Overretsassessor Heger, af hendes yngre Søsters (scenre Adam Oehlenschlägers Hustru) barnlige Tunge kaldet Kamma. Alt 1778 flyttede Student Rahbek, der fra det gamle Skovkloster havde medbragt en varm Kjærlighed til Landlivet, ud til det nedenfor Valbybakke tætved Søndermarken beliggende „Bakkehuus“. Han blev der i over et halvt Aarhundrede, og da han ophørte at boe der i det tidlige Foraar 1830, var det for at føres til hans sidste Hvilested paa Frederiksberg Kirkegaard. 1798, den 31te August, hjemførte Knud Lyne Rahbek, dengang alt forlængst Professor i Æsthetik ved Kjøbenhavns Universitet (siden 1790) og Udgiver baade af Maanedsskriftet „Minerva“ (fra 1785) og Ugebladet „Tilskueren“ (fra 1791), samt Forfatter af Skuespil, Fortællinger, Sange, Afhandlinger, Recensioner m. m., Kamma Heger som sin Hustru til Bakkehuset, og fra nu af og i over 30 Aar derefter var denne lille, beskedne Bolig ogsaa et Hjem for Musernes Sønner og det for „provectiones“, ja for de Allerfremmeligste af „den Stamme, som evig skal staae“, og Knud Lyne, Kamma og Bakkehuset nævnedes derefter vel noget nær jævnbyrdigt med Herluf, Birgitte og Herlufsholm“. Jakob Peter Mynster, Kammas „skjønne Hjertes mangeaarige Yndlingsven“, som Rahbek kalder ham, har efter hendes Død (den 20de Januar 1829) givet en Skildring af denne sin forklarede Veninde, hvoraf vi beklage her kun at kunne gjentage nogle faa og korte Træk. „Kamma var udgaet fra et selskabeligt Huus, fra et fornemt og rigt Hjem, i hvilket Faderen var af alsidige Kundskaber, af mange theoretiske og praktiske Interesser, af mange Talenter og Tilbøieligheder. Hun blev snart

den kjæreste Deeltagerinde i hans mange Yndlingsarbeider. Snart vaagede hun med ham om Natten ved fælles astronomiske Studier, snart blev et eller andet fremmed Sprogs Grammatik foretaget, snart stod Datteren sin Fader bi ved dennes Havearbeider og vandt derved den Indsigt og Øvelse i Blomsterculturen, hvormed hun siden forskjønnede sin egen Have. Herved foranledigedes man da til at foretage den videnskabelige Botanik; saa fandtes til en Tid Tegning eller Musik mere tiltalende, eller man foretog Arbeider i Pap, hvori hun, da dette i de seneste Aar af hendes Liv blev hendes Yndlingssyssel, bragte det til udmærket Fuldkommenhed. Af Latin havde hun tidlig lært saa meget, som der behøvedes til at forstaae et botanisk Værk og hvad der jævnlig forekom; noget Græsk lærte hun i senere Aar sig selv under Veiledning af en Ven. I Anledning af en Spøg lærte hun saa at sige i et Øieblik at skrive Hebraisk og Arabisk med den Ziirlighed, der stedse udmærkede hendes Haandskrift; thi hvor hurtigt hun end skrev, stode Bogstaverne stedse i skønne og bestemte Former og i snorrette Linier. Hendes Stil var levende, let og flydende, og i hendes mangfoldige Correspondancer voxede Brevene ofte til smaa Bøger. Dersom nu Nogen, som ikke kjendte hende, heraf vilde danne sig Billedet af, hvad man kalder en lærd Dame, da vilde Enhver, som kjendte det Mindste til hende, strax modsige dette. Det var egenlig kun leilighedsviis, man erfarede, hvad Fru Rahbek vidste; selv bragte hun aldrig Samtalen paa videnskabelige Gjenstande, og naar den ledtes derhen, trak hun sig næsten altid beskedent tilbage, hvorvel hun forbeholdt sig sin Dom, men for det Meste kun yttrede den, naar hun fristedes enten til levende Samtykke eller til levende Modsigelse. Men hvad der for det Meste indledede Samtalen, og hvad der stedse krydrede den, var hendes levende og skarpe Opfattelsesevne, hendes Sands for det Pudseerlige i alle dets forskjellige Arter, som tidligere havde været forbundet med en stor Lethed til at eftergjøre det. Disse Pudseerligheder, som hun strax opdagede hos Enhver eller idetmindste udbragte ved en let Fordreielse, fik hun ogsaa de Allerfleste til med Fornøielse at høre, ikke blot om Andre, men ogsaa om dem selv; thi det var ikke blot Enkelte, som i denne Henseende tjente hende til Gjenstand, men det var en almindelig Forfølgelse, som Enhver gjerne taalte, da Pilene vel traf, men ikke saarede, og den hele Spøg førtes med saa megen Godmodighed og Ynde. Thi skjøndt hun ikke kunde kaldes smuk, havde dog hendes spinkle Figur en Fiinhed, der var saa meget mere behagelig, som den ikke var en efterhaanden i Selskabslivet

tilvant Form, men kjendelig et Udtryk af den indre Natur. Intet var længere fra denne end det Trivielle, og, hvad hun hadede, var Affectation, i hendes Sprog Miøsen, fordi hun i Clausons Norriges Beskrivelse havde „fundet, at Miøs er et svigfuldt og ulyksaligt Vand og tager mange Folk bort og er farligere at seile udi end Havet“. Veninde kunde hun være med alle sin fyrige Sjæls Kræfter, og hvad hun følte kunde hun sige med de meest indsmigrende Ord, hvorfor ogsaa en Veninde, der pleiede hos sine Venner at søge Lighed med det Characteristiske ved en eller anden Dyreslægt, sammenlignede hende med et lidet Dyr i Sardinien, som elsker Honning og bærer Navnet Bocca Mele. Det var Mange paafaldende, da den yndige og elegante Frøken Heger blev Rahbeks Brud; thi den 15 Aar ældre Brudgom var i mange Ting hende saa modsat, ikke at tale om, at det rødlige Haar, den pibende Stemme, det duvende Hoved og de noget cyniske Manerer ikke antoges at kunne tiltale hende; men Hjertelaget var saa godt hos Knud Lyne, han var vittig og kunde fortælle saa meget, og han var alt dengang en navnkundig Forfatter; men det bevidnes i hvert Fald af Rahbeks og Kammas Ven, „at i intet Ægteskab har en mere uforandret Hengivenhed fundet Sted end i dette“. Skjøndt Bakkehusetlaa fjernt fra Hovedstaden, og ingen Børnekreds omgav hende, blev Tiden hende dog aldrig lang, naar blot Rahbek, der hver Dag, i hvad Føre det end var, gik til og fra Kjøbenhavn for at varetage sine forskjellige Forretninger (som Professor, som Redacteur, som Capitain i Studentercorpset, som Secretair i Universitetscommissionen, som Theaterdirecteur fra 1809, som Taler i Frimurerlogen, som dramatisk Medbestyrer af Borups Selskab m. m. m.), ikke udeblev over den Time, han ventedes. Uagtet hun næsten aldrig kom i større Selskaber og sjældent besøgte Kjøbenhavn, vidste hun dog Alt, hvad der tildrog sig, og kjendte næsten alle Mennesker, om hvem der kunde være Tale. Man kunde sige, at hun lod Kjøbenhavn komme ud til sig; thi virkelig var der i de dannede Kredse kun meget Faa, som ikke idetmindste en eller anden Gang havde været paa Bakkehuset; og hvem hun engang havde seet, og hvad hun engang havde hørt, erindrede hun ved sit overordenlige Opfattelsestalent mestendeels for stedse. Af disse mange Besøgende dannede sig uophørligen nye Omgangskredse, hvis Centrum, medens Rahbek „gik til og fra“, Husets Frue var; hendes „Superioritet paatrykte ogsaa den ligegyldigste Conversation et eiendommeligt Præg. Snart en levende Modsigelse, snart et inderligt yttret Bifald, snart en bemærket Pudseerlighed rev Samtalen i en Hast ud fra det Sæd-

vanlige. Som en Opposition herimod havde ogsaa et eget Bakkehuussprog dannet sig, hvori enhver Person havde faaet et nyt Navn, abstraheret fra en eller anden Egenhed eller Tilfældighed, og egne betegnende Talemaader malede strax, hvad der skulde udtrykkes mere levende for den, der forstod Sproget. Men dette Sprog maatte først læres og kunde ikke læres af Nogen, der ikke forstod Spøg“.

Dette Videts og Lunets Hjem har J. L. Heiberg, for hvem det en Tidlang var et Barndomshjem, havt en særlig Anledning til at skildre, da Rahbek 1825 høitideligholdt sit 50aarige Studenterjubilæum; han slutter sit Digt med disse Stropher:

Hvo kjender ei det Musers Hjem,	Hvor Sangens Fugle synge tør,
Hvor Gjæstfriheden bygger?	Og Sangens Venner lytte,
Hvo flygted ikke tidt til dem	Hvor Baucis med Philemon gjør
I deres Lindeskygger,	Et Tempel af en Hytte?

Alt for mere end en Menneskealder siden har Bakkehuset, idetmindste Rahbeks og Kammas Bakkehuus, hørt op at være; kun en Steen minder om det Sted, hvor Bakkehuset stod. Der læses paa denne:

HER BOEDE  
KNUD LYNE RAHBEK  
OG  
HANS ELSKELIGE HUSTRU  
KAREN MARGRETE HEGER.

Rahbeks Billede pryder Stenen; men af Kammas venlige Aasyn haves intet Billede. Nogle Træk af Mynsters varme Skildring med Pen og Blæk har derfor maattet træde i Billedets Sted paa disse Blade.



## Steen Steensen Blicher

er født den 11te October 1782 i Vium Præstegaard, Lysgaard Herred, „paa Skjellet mellem Heden og Marken“\*), af en gammel jydsk Præsteslægt. Indtil sit fyldte fjortende Aar blev han i Hjemmet og undervistes af Faderen; derefter var han 2½ Aar i Randers Skole og tog, 17 Aar gammel, Artium med Udmærkelse. Hans trange Kaar lod ham blive Huuslærer, men 1807 var han i Kjøbenhavn og gjorde Tjeneste paa Volden med de øvrige Studenter; først 1809 fik han Attestats. I disse Aar udgav han Oversættelsen af den af ham alt fra hans tidligere Ungdom elskede Digter Ossian, hvis mægtige Harpeslag ofte senere klinge gennem hans Digte. Han blev derefter Adjunct i Randers og giftede sig med sin Aaret forud afdøde Farbroders Enke Erneste Juliane Berg, „som dengang gik i sit 17de Aar“. Naar Blicher klagede over, at han „havde mange Uheld og tunge Sorger at kæmpe imod“, da havde disse sidste for en stor Deel deres Grund i hans ægteskabelige Forhold. Adjunctgagen, der blev end mere forringet ved Krigsaarenes forvirrede Pengevæsen, „strakte ikke til Ophold for ham med Familie den fjerde Deel af Aaret“. Han drog desaarsag i 1811 til sin Fader i Randlev som Forpagter af dennes Præstegaardsavl, og i denne Stilling blev han 8 Aar. Det var i disse Aar og under disse Forhold, at Blicher blev en lidenskabelig Jæger, og det var med Bøssen under Armen, at han paa Jyllands vide Hedesletter, hvor han ofte udhvilede i en Bondestue eller i en omvankende Taters usle Hytte, modtog de Indtryk, han har gjengivet i hjemlige Toner, saa hjemlige, som ingen dansk Digter har vidst at finde dem.

\*) Blicher udtrykker sig selv saaledes i sin Biographi. I efterfølgende Stropher henfører han sit Fødested til Heden, den han ogsaa i sine Digte og Noveller med særlig Kjærlighed har skildret:

•Min Fødestavn er Lyngens brune Land,  
 Min Barndoms Sol har smilt paa mørken Hede,  
 Min spæde Fod har trandt den gule Sand.  
 Blandt sort Høle boer min Ungdoms Glæde.  
 Skjøn er for mig den blomsterløse Vang,  
 Min brune Hede er en Edens Have —  
 Der hvile ogsaa mine Been engang  
 Blandt mine Fædres lyngbegrøede Grave•

Det var paa disse dagelange Omvandringer fjernt fra Hjemmet, at han hørte og fortalte de Jægerhistorier, der gjenfindes i hans Noveller; i nogle udarbejdede ved Geniets Gave til de skønneste Skildringer, vort Lands Literatur kan opvise; i andre kun løst skizzerede og med et ofte altfor tydeligt bevaret Præg af Jagtkrøniken. Grundtonen er veemodig Alvor; Stemningen kom fra Ossian, og den nærdes af Hjemmets Sorger og den ham stadig omgivende Naturs vide Omrids og mørke Farver. Efter 9 Aars Venten blev han Præst. Han fortæller selv, at det var Bøssen, ikke Bogen, der befordrede ham. Han havde paa Jagten gjort Bekjendtskab med en nærboende høi Adelman og Godseier. Da alle Ansøgninger om Præstekald Intet virkede, hvorimod Familien voxede, og Finantserne forværrede sig, skrev han følgende Bekjendtgjørelse: „En theologisk Candidat søger Ansættelse som Skovrider eller Skytte hos et Herskab. Han tilbyder i den Tid, som bliver tilovers fra hans egenlige Bestilling, at undervise i Latin, Græsk, Tydsk, Fransk og Italiensk. Paa Duelighed som Jæger kan fremvises de paalideligste Attester“. Den høitstillede Jagtven, til hvem han viste sin Bekjendtgjørelse, bad ham dog at see Tiden lidt an og bragte ham snart efter den glædelige Meddelelse, at han var bleven Præst i Thorning, der ligesom Fødestedet Viium laa nær ved „Lyngens brune Land“, hvor „den fremmede Urfugl og den pibende Hjeile“ med saa meget Andet, der kan fryde en Jægers Hjerter, har sit Hjem. Alt 1825 blev han atter befordret, og denne Gang til et bedre Embede og i en Egn, hvor der var mere Mark end Hede, skjøndt denne endnu rundt omkring viste sig for Øiet i høie lyngklædte Bakker. Spentrup, hans nye Hjem, gav ham dog hverken huuslig Lykke eller Frihed for trykkende Næringsсорger; men det var her han nedskrev sine herlige Noveller, der først saae Lyset i Tidsskriftet „Nordlyset“, som han i Forening med Bogtrykker Elmenhoff i Randers udgav i Aarene 1827—29. Den første blandt disse Noveller, „En Landsbydegns Dagbog“, er vistnok den bedst fortalte af dem alle.\*) Nær den staaer „Maria“, „Jule

\*) Sujettet er ikke, som det i »Pantheon« anføres, et Sagn, men en virkelig Begivenhed, der omtales i Hofmans danske Adelsmænds Historie III., Side 255—56, Anm. Marie Grubbe, om hvem Fortællingen dreier sig, var en Datter af den rige Erik Grubbe til Tiele, blev først gift med Statholder U. F. Gyldenløve, var denne utro og blev skilt fra ham, fik derpaa Palle Dyre til Trinderup, fra hvem hun ogsaa blev skilt, fordi hun holdt til med Ladefogden Søren Sørensen. Med denne sidste blev hun tredje Gang gift og boede med ham senere i Borrehuset paa Falster, hvor de holdt Værtshuus, medens Manden tillige foer tilsøes. Da han for et af Uforsigtighed begaaet Drab paa en Dragør Skipper blev dømt til Bremerholm, boede hun alene i Borrehuset til sin Dod 1718. Det er en Mærkelighed, at Holberg under Pesten, der rasede 1711 i Kjøbenhavn, tog Bolig her og omtaler hende og hendes sørgelige Skjæbne i sin 89de Epistel.

ferierne“, „Hosekræmmeren“, „Jøderne paa Hald“, „Kjæltringeliv“, „Præsten i Veilby“ og „Ak, hvor forandret“. Senere udgav han „E Bindstouw“, Fortællinger og Digte i jydsk Mundart. Disse veemodige Moltoner — ligesom en Gjenklang af dem, man hører lyde fra Hedeboernes Læber ud over den mørkebrune Hede —, have maaskee i endnu høiere Grad end Novellerne baade Genialitetens og Hjemlighedens Præg. Foruden disse Værker havde Blicher ogsaa udgivet Digte, hvoraf mange af tiltalende Skjønhed; men hans Berømmelse, hans Anerkjendelse over det hele Land som vor hjemligste Digter skyldes dog hans førstnævnte Skrifter. Den varme Fædrelandskjærlighed, der gaaer igjennem disse, fandt ogsaa et Udtryk i de Folkeforsamlinger, han i sine senere Leveaar sammenkaldte paa Himmelbjerg, og som gik forud for den patriotiske Reisning i 1848, hvilken det ikke blev ham forundt at ledsage med sit for Danmark med saa inderlig og dyb Varme følende Hjerte, der efter en langvarig Sygdom slog sit sidste svage Slag den 26de Marts s. A.



### **Bernhard Severin Ingemann**

er født den 28de Mai 1789 i Thorkildstrup, hvor Faderen var Præst. Tidlig mistede I. denne sin elskede Fader, og Moderen flyttede nu til Slagelse, fra hvis Skole I. blev dimitteret 1806. I 1807 tog den lille og

spinkle Student Post paa Volden tilligemed de Øvrige af Kronprindsens Livcorps. Da han blev afløst, vilde han søge sit Hjem, men tankefuld og drømmende som han var, saae han sig ikke om, før en Matrosdreng tilraabte ham, idet han vilde gaae op ad Trappen: „Hele Huset er gaaet ud, Herre!“ Der var ogsaa baade slukket og lukket; thi hele Huset var brændt, og med det baade Ingemanns Bøhave og første Digte. Men snart havde han en ny Digtsamling færdig, som han udgav 1811. Aaret efter fik han Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af den æsthetiske Opgave, og samme Aar udkom anden Deel af hans Digte. Snart fulgte Digtsamlingen Procne med Kjærlighedsromanen „Varners poetiske Vandringer“; Digteren skildrer her sit eget Hjertets Historie. Hans Stemning betegnes især ved den i hiin sentimentale Tid, da Lafontaines Romaner begeistrede Ungdommen, atter og atter sungne Romance: „Du, som svøbt i Skjønheds Rosenklæde“, hvori de tvende efterfølgende Vers i mange Henseender give Bidrag til en Skildring af Digteren selv:

Kan Du elske disse blege Kinder?  
 Glædens Roser blomstrer ei paa dem.  
 Kun hos Dig jeg Glædens Blomst gjenfinder  
 Eller hisset i et bedre Hjem;  
 See! jeg tabte den i Livets Bølge,  
 Da jeg vaagned af min Morgendrøm;  
 Derfor maa den blege Yngling følge  
 Blomsten i den vilde Strøm.

Kan Du elske dette hede Hjerte —  
 Denne mørke Tale i mit Bryst,  
 Dette Barn, som luller i sin Smerte,  
 Dette Barn, som græder i sin Lyst?  
 Kan Du elske, hvad jeg ei begriber,  
 Denne dybe Attraa i min Sjæl,  
 Som i det Uendelige griber  
 Uden Maal og Grændseskjæl?

Stor Opsigt vakte paa den Tid hans romantiske Epos: „De sorte Riddere“ (1814), hvormed han sluttede sin første Digterperiode, hvilken han selv betegner som en Tilslutning til Ideelivet med et Hang til at anskueliggjøre det indre Liv uden stort Hensyn til det ydre. Alt forinden havde „den blege Yngling“ vundet den elskelige, med ham i ideal og sværmerisk Retning aandsbeslægtede Lucie Marie Mandix, Conferentsraad Mandix's Datter, som blev ham gennem et heelt langt Liv en trofast Ledsagerinde.



Efter at have afsluttet sin første Digterperiode vendte Ingemann sig til den dramatiske Poesi, og i Løbet af et Par Aar udkom Sørgespillene „Masaniello“ og „Blanca“, der begge bleve optagne med stort Bifald paa Scenen, det bibelske Drama „Røsten i Ørkenen“, Tragedierne „Hyrden af Tolosa“ og „Løveridderen“. Den episke og lyriske Poesi opgav han dog ikke derfor. Saaledes udkom 1817 „De Underjordiske“, et bonnholmsk Eventyr i Prosa. 1819 udkom Dramaet „Tassos Befrielse“, hvilket Digthan paa en Udenlandsreise skrev i Rom. Denne Reise, der tillige lod Digteren for en Deel glemme de Angreb, som havde været rettede mod hans altfor sværmende Muse, havde mange Henseender givet ham en sundere og fastere Livsanskuelse. Denne var ikke saa meget at spore i den Samling Digte, han efter sin Hjemkomst udgav under Navn af „Reiselyren“, som i de „Eventyr og Fortællinger“, der kort efter fulgte. Det er dette Tidsrum (1815—21), I. har betegnet som sin anden Digterperiode, den lyrisk-dramatiske. Ingemanns tredje Digterperiode skiller sig fra de forrige ved sin national-historiske Retning. „Eventyr og Fortællinger“ gjør alt ligesom en Overgang dertil. Danmarks Middelalder var Gjenstand for hans Studier og Gjengivelser i romantisk Form, medens Oehlenschlägers djærvære og kraftigere Genius vedblev at hendrages til Hedenold. Men Ingemann naaede i denne sin sidste Digterperiode at finde den meest udvidede Læsekreds, nogen Digter har vundet i vort Land, medens han bidrog uberegneligt til Opvækkelsen af en national Aand og Interesse for Fædrelandets Historie. Det var fra den lille beskedne Bolig ved Sorø, hvorhen Ingemann var flyttet efter i 1822 at være udnævnt til Lector ved det ny oprettede Academi (senere blev han constitueret Directeur 1842—49) og efter derhen samme Aar at have ført Lucie som sin Hustru, at han udsendte de 4 historiske Romaner „Valdemar Seier“ (1826), „Erik Menveds Barndom“ (1828), Kong Erik og de Fredløse“ (1833) og „Prinds Otto af Danmark“ (1835). Til denne Classe af Digtninger maae ogsaa regnes de to historiske Digte, hvormed Rækken begyndte og sluttede: „Valdemar den Store og hans Mænd“ (1824) og „Dronning Margrete“ (1836). Ved Siden af de her nævnte Værker har I. udgivet en Mængde større og mindre Skrifter, snart i Vers, snart i Prosa, dels af poetisk, dels af videnskabeligt Indhold. Af særlig Betydning ere hans Psalmer. „Et dybt og inderligt religieust Sind udfolder sig i dem mildt forsonende og harmonisk“. Har man kaldet Grundtvig vor Tids Kingo, kan man med samme Ret kalde Ingemann dens Brorson. Den 28de Mai

1859, Ingemanns 70de Fødselsdag, modtog han et uforglemmeligt Beviis paa den Beundring og Hengivenhed, han i en vid Kreds havde vundet, især hos de danske Kvinder. Det var fra disse, at der overraktes ham et med Ædelstene besat Guldhorn, paa hvilket var afbildet Scener og enkelte Figurer henhørende til hans forskjellige Romaner og Eventyr. Sin Tak til de paa den Dag talrig forsamlede Venner begyndte han med disse Ord:

„Med Pas til lange Reise glad jeg staaer  
Paa Veien til den store Banegaard,  
Hvor Toget ventes, som fra Jorden fører.“

Længe skulde det heller ikke vare, forinden det milde Øies Lys begyndte at tabe sig; det sluktes den 24de Februar 1862 i det ham saa kjære soranske Hjem, hvor han, som Grundtvig til hans og hans Lucies Sølvbryllup sang, havde levet

„ — — — med al Deilighed for Øie  
Og med Øie for al Deilighed,  
Som fra Jorden og som fra det Høie  
Til os lyser op og straalere ned“.

Nogle Aar overlevede Lucie Mandix sin elskede Husbond — „en kort Stund for den, hvis Haab om Gjensynet er saa urokkeligt, som hendes var“. Ved hendes Baare led hendes Husbonds Sang:

Deilig er Jorden,  
Yndig er Guds Himmel,  
Skjøn er Sjælens Pilgrimsgang.



## Johan Ludvig Heiberg

er født i Kjøbenhavn den 14de September 1791. Hans Fader var den som dramatisk Digter og satirisk Forfatter bekendte Peter Andreas Heiberg (1758—1841), hans Moder var Forfatterinden til Hverdagshistorierne, Thomasine Christine Buntzen, først gift med P. A. Heiberg og efter dennes Landflygtighed med Carl Frederik Gyllembourg-Ehrensvärd, der efter Gustav den Tredies Mord 1792 som Deeltager i Sammensværgelsen mod Kongen havde maattet søge Tilflugt i Danmark († 1815). Medens Digtekunsten tilfaldt ham som Arv fra begge hans Forældre, skulde det blive hans end mere lykkelige Lod at knytte sin Skjæbne til en ædel Kvinde, der bragte ham, om det saa tør siges, Kunsten i Medgift, og det netop den Kunst, for hvilken han selv skulde virke saa meget og saa betydeligt. I Aaret 1831 ægtede han den alt da berømte, endnu ikke nittenaarige Skuespillerinde ved det kongelige danske Theater, Johanne Louise Pætges, som snart skulde udvikle sig til at blive vor Scenes første Kunstnerinde. Heibergs aandrige Moder\*), ved hvem han stedse hang med en rørende Kjærlighed, delte Huusstand med det unge Ægtepar, og selv den Lykke skulde blive Heiberg forundt at beholde denne elskelige og ham tro hengivne Veninde i en lang Aarrække († 1856). Hvo kan forundre sig over, at disse Trende dannede en Kreds i deres Nærhed, der lod Heibergs Huus blive nævnet ved Siden af Rahbeks og Suhms. Alt tidlig modtog H. i Rahbeks og Kammas Hjem, hvor han indtil Moderens andet Giftermaal havde Ophold, og derefter i sin Stedfaders Huus, hvor der stedse samledes en høit dannet

\*) Hendes store aandelige Begavelse er ingensinde draget i Tvivl. Et umiddelbart Vidnesbyrd, uddraget af et Brev fra Poul Møller til Johan Ludvig Heiberg (1830), skal dog her anføres: »Jeg tilstaaer oprigtigt, at jeg forleden Aar var saa dum ei at kunne see, at hun var Forfatterinde af »En Hverdagshistorie«, men »Slægtskab og Djævelskab« havde jeg ikke læst halvt til Ende, for det faldt som Skjæl fra mine Øine. Visse ubedragelige, indre Criterier lode mig strax opdage det, og nu, bag efter, var jeg selv forundret over, at jeg et Øieblik kunde have anset det for muligt, at en Mand kunde have foredraget en Fortælling med en saa fordringsløs og yndig Lethed. Det kunde ikke føre mig paa Vildspor, at der lagdes et Bekjendskab med de græske Tragikere for Dagen, som blandt Fruentimmer er ualmindeligt; thi deels vidste jeg, at der hos Din Moder findes Meget, som hos Kvinden er ualmindeligt, deels havde jeg den nærmere Forklaring, at Du for nogle Aar siden, da Du præparerede Dig til Magisterconferencen, gjennemlæste de græske Tragedier med Din Moder».

Kreds, den Sands for Formens Skjønhed, den Smag, der har været betegnende for hans hele Virksomhed som Digter og Kritiker. Som Student (1809) havde han megen Vanskelighed ved at træffe Valg mellem alle de Studier, der tiltalte ham: levende Sprog, Mathematik, Astronomi, Naturhistorie og Æsthetik. Efter et Besøg paa 3 Maaneder i Stokholm studerede han nogen Tid Medicin; Studiet af de italienske og spanske Digtere gjorde dog stadig Afbrydelse deri. 1815 fremstod han første Gang som Digter, idet han under Titlen „Marionetteater“ udgav to dramatiske Digte, en Bearbejdelse af Molières „Don Juan“ og det romantiske Drama „Pottemager Valter“. De skaffede ham strax samme Anerkjendelse for Aandrigthed hos Publicum, som han alt forinden havde nydt i litteraire Kredse, endog blandt Mænd som Baggesen, Oehlenschläger, H. C. Ørsted og Weyse. I Striden mellem de to Førstnævnte blandede han sig ikke, skjøndt han vel nærmest heldede til den Baggenseske Side; derimod begyndte han selv en Kamp ved i sin „Julespøg og Nytaarsløier“ at bryde Staven over Datidens blinde For gudelse af den Ingemanske sentimentale Retning. Grundtvig stillede sig som altid paa Ingemanns Side, og Heibergs Modindlæg var den satiriske Piece „Ny A B C-Bog for den unge Grundtvig“, 1817. Samme Aar udgav han ogsaa det romantiske Drama „Dristig vovet halvt er vundet“, en Studie efter Calderon (hvis Digterværker udgjorde Emnet for H.'s kort derpaa følgende Disputats for den philosophiske Doctorværdighed) og det ufuldendte skønne mythologiske Skuespil „Psyche“. Noget senere bearbejdede han en noget ældre Digtning, „Tycho Brahes Spaadom“, for den danske Scene. Med kongeligt Reisestipendium opholdt han sig derefter 3 Aar i Udlandet, fornemlig i Paris, hvor Faderen boede, og hvor Theatrene og mange andre Interesser fængslede ham. Han skrev dog der kun Dramaet „Nina eller den Vanvittige af Kjærlighed“. H. var ikke af Naturen nogen god Oeconom, og dette har vel bidraget Sit til, at han for Udkommets Skyld maatte optræde som „Professeur de Guitarre“ (man har ogsaa Compositioner af ham fra denne Tid) Dette musikalske, vistnok noget ufrivillige Intermezzo har dog vel ogsaa haft en Indflydelse paa H., som skulde blive af stor Betydning for hans Digterbane; thi hvo vil nægte, at Valget af Melodierne til Heibergs kort efter Hjemkomsten til Fædrelandet paabegyndte Vaudeviller har haft en stor Deel i den Indgang, disse strax fandt hos det store Publicum, og hvortil de saameget mere maatte trænge, som Critiken paa mange Maader angreb dem. Det var ved disse Vaudeviller, „en

tæt Forening af Ord og Toner“, der tydelig adskilte sig fra de franske Vaudeviller ved Musikens og Textens fuldstændige Opgaaen i hinanden, medens Forfatteren med en holbergsk Pensel tegner vor Tids Sæder og Mennesker, at „den nationale Comik kom til sin Ret igjen“, og det var ved disse, at Johan Ludvig Heibergs Navn blev indført blandt vore større danske Digteres. Vaudevillen „Kong Salomon og Jørgen Hattemager“ opførtes for første Gang den 28de November 1825 og vakte stormende Bifald samt gjentagne Opfordringer til at fortsætte i samme Retning. Dette gav Heiberg Anledning til at forlade en Stilling, han efter sin Udenlandsreise havde modtaget som Lector i det danske Sprog ved Universitetet i Kiel (1822—26), hvilken, om den endog oplivedes ved Arbeidet paa denne hans første Vaudeville og ved et Studium af den hegelske Philosophi, dog ikke tiltalte ham, ei heller hans Moder, der havde taget Bolig hos ham. Vaudevillerne „Den 28de Januar“, „Aprilsnarrene“, „Recensenten og Dyret“, „Et Eventyr i Rosenborg Have“ og „De Uadskillelige“ fulgte med korte Mellemrum efterat Heiberg atter havde faaet sit Hjem i Kjøbenhavn. Det var omtrent samtidig, at H. begyndte det navnkundige Blad „Den flyvende Post“, fuldt af vittig og ofte bidende Kritik over Datids Samfundstilstande og literaire Arbejder\*), hvilket han fortsatte gennem en lang Aarrække, skjøndt med Afbrydelser. 1828 gaves i Anledning af Formælingen mellem Prinds Frederik Carl Christian og Prindsesse Vilhelmine for første Gang Heibergs nationale Skuespil „Elverhøi“, der med Kuhlaus om de gamle Folkevisers erindrende Musik er blevet en af Nationens kjæreste dramatiske Eiendele og nu er opført over hundrede Gange. „Prindsesse Isabella“, et Intrigue-Lystspil, stærkt paavirket af det spanske Drama, som fulgte kort efter, gjorde derimod ikke synderlig Lykke. Nu ansattes Heiberg som Theaterdigter og Oversætter og udnævntes (1830) til Docent i Logik, Æsthetik og dansk Literatur ved den nyoprettede militaire Høiskole (indtil 1836). I denne Stilling udgav han „Udsigt over den danske Literatur“ og „Ledetraad ved Forelæsningerne over Philosophiens Philosophi eller den speculative Logik ved den kongelige militaire Høiskole“. Han udgav ogsaa, medens han havde denne Lærerstilling, Skriftet „Om Philosophiens Betydning for den nuværende Tid“. Samtidig fortsatte han Vaudevillerne med „Kjøge Huuskors“ (1831)

\*) »Han blandede«, som han selv udtrykker sig i et Brev til I. P. Mynster, »i Foredraget noget Salt og Peber, hvilket er himmelvidt forskjelligt fra Grovhed og Smudsighed, ja endog et nødvendigt Ingrediens i polemiske Skrifter, der ellers let blive fade for Pluraliteten af Læserne».

og „De Danske i Paris“ (1833). Med den skønne Eventyrcomédie „Alferne“ betraadte Heiberg ligesom en ny Bane, der afbrødes ved den lille nydelige Vaudeville „Nei“, skreven, som det fortælles, paa hans Hustrues udtrykkelige Opfordring, og hvori hun ligesom i flere af hans Stykker spillede Hovedrollen (hvo erindrer ikke Agnete i „Elverhøi“, Marie i „Alferne“). Nu fulgte Eventyrcomédien „Fata Morgana“ og den romantiske Comédie „Søvsoverdag“, opført 1840 i Anledning af Kroningen. Hans i 1841 udgivne „Nye Digte“ vakte især stor Opsigt ved den deri indeholdte apokalyptiske Comédie „en Sjæl efter Døden“ og den skønne Romance-Cyclus „De Nygifte“. Anonymt optraadte han 1847 med det interessante Lystspil „Valgerda“. I det sidstnævnte og de to paafølgende Aar udgav han Aarbogen „Urania“, der bar Vidnesbyrd om hans Interesse for og Syslen med Astronomien (han havde ved sin Bolig dengang et eget lille Observatorium). Krigsaarene kaldte ham atter bort fra disse høie Sysler, og han skrev „Gadviser“, til hvilke han selv havde componeret Melodier. 1849 blev han Theaterdirecteur og beklædte denne Post til 1856. Han deeltog nu ikke mere i offentlige Anliggender, og hans Livslyst var vel ogsaa noget aftaget, medens han dog viste, endnu kort før han døde, at hans aandelige Kraft var usvækket, ved den vittige Artikel om de private Theatres Bevillinger. Foraaet 1860 bragte ham en Mavesygdom; et Tilbagefald til denne endte hans Dage paa Herregaarden Bonderup ved Ringsted den 25de August 1860. Sit Hvilested har han fundet paa Søetatens Kirkegaard ved Siden af den elskede hedengangne Moder.



## Rasmus Christian Rask

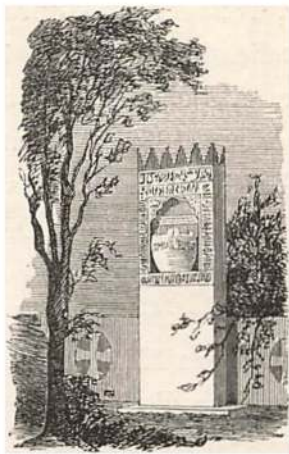
var en Huusmandssøn fra Brændekilde i Fyen, født 22de November 1787. Alt i Odense Skole, hvilken han fra neden af gjennemgik paa 6 Aar, havde han begyndt at studere det islandske og andre med dette beslægtede Sprog. Efter at være bleven Student 1807, fortsatte han uagtet Krigens Trængsler og fattige Kaar sine Studier; disses første Frugt var en Veiledning til det islandske Sprog og en Udgave af Bjørn Haldorsens islandske Ordbog. Med R. Nyerup besøgte han i 1812 Sverrig, og Aaret efter lykkedes det ham at komme til Island, hvor han blev til 1815. Her fuldendte han et af sine Hovedværker: „Undersøgelse om det gamle nordiske eller islandske Sprogs Oprindelse“, hvori han navnlig godtgjorde det nordiske Sprogs Slægtskab med og Forhold til de andre europæiske Classer af den japetiske Sprogæt. Han slog her ind paa en Vei, der var vidt forskjellig fra den, Etymologerne hidtil havde fulgt; han saae rigtigt, at hvad det især kom an paa for at paavise Sproglægtskab, var Overeensstemmelse i den grammatikalske Bygning. Hans Hu stod nu til at finde de nordiske Sprogs oprindelige Hjem i Asien og der at lære at kjende de beslægtede Sprogarter. Den 15de October 1816 tiltraadte han med Johan Bülows (senere med Statens) Understøttelse sin Reise didhen, først over Stokholm, hvor han blev over 1 Aar, studerede Islandsk og Finsk, udgav en angelsachsisk Sproglære, omarbeidede sin islandske Sproglære paa Svensk, udgav Edda m. m.; gennem Finland gik han til St. Petersborg, hvor han ogsaa blev et Aarstid og mere for at studere de russiske Tungemaal. Derfra reiste han i For sommeren 1819 over Moskva, Astrachan, Tifis og Persien til Indien, som han naaede den 29de September 1820 efter flere Ophold paa Veien i Sprogstudiets Interesse. Reisens Besværigheder — Nogle mene et Slag af en Hest, han havde faaet i Teheran — havde fremkaldt en Brystsygdom, der ikke forlod ham under hans 2-aarige Ophold paa Indiens Fastland og

paa Ceylon. I disse tvende Aar studerede han fortrinsviis Hindostansk, Sanskrit, Zend, Pehlvi, Mahratisk, Telungisk, Kanaraisk, Bengalisk, Tamulisk, Bir-mansk, Singalesisk samt Elu og Pali, desuden Arabisk og Chinessik, ja „til Tidsfordriv“ forskjellige europæiske Sprog; han udarbejdede en Sproglære i Sanskrit, en anden i Singalesisk, en Oversigt over den hele Sanskrit-literatur samt (paa Engelsk) den berømte Afhandling om Zendsprogets Ælde og Zendavestas Ægthed m. m. I Indien samlede han ogsaa de sjeldne Haandskrifter, som nu opbevares i vore Bibliotheker. Den 1ste Decbr. 1822 gik Rask ombord i Madras for tilsøcs at vende hjem til Danmark; Hjemreisen var heldig, og alt den 5te Mai 1823 gjensaae han Kjøbenhavn efter 6½ Aars Fraværelse. Han kunde glæde sig over det rige Udbytte, hans Reise havde bragt ham, men hans Helbred var samtidig svækket, og de Kaar, man bød ham hjemme, vare heller ikke opmuntrende (først i 1831 opnaaede han det siden 1826 ledigværende Professorat i de østerlandske Sprog; efter Nyerup var han dog forinden bleven Bibliothekar ved Universitetsbibliotheket). Desuagtet udfoldede han lige til sin Død, den 15de November 1832, en forbausende Virksomhed; næsten hvert Aar bragte et nyt større Værk (foruden mindre Afhandlinger) af hans store Kundskabsfylde og hans travle Pen: 1824 „Spansk Sproglære“, 1825 „Frisisk Sproglære“, 1826 „Dansk Ret-skrivningslære“, 1827 „Italiensk Formlære“, 1828 „Veiledning til Akra-sproget med et Tillæg om Akvanibuiske (Guinea), 1830 en Omarbejdelse af den angelsachsiske Sproglære, 1832 „Kortfattet Veiledning til det Old-nordiske med oldnordisk Læsebog“ og „Lappisk Sproglære“. Efter hans Død udkom endvidere „Engelsk Sproglære“. Man har nævnt 55 Sprog, hvis Bygning han beskrev, eller hvis Classemærker og Plads i Sproggrupperne han paaviste „med en Naturforskers Nøiagtighed“. Ved Sproggranskningen kastede han ogsaa Lys paa Menneskeslægtens Udbredelse gennem forskjellige Ætter: den skythiske Æts Spredning ligefra Indien til Grønland paaviste han, og med endnu større Iver granskede han over den japetiske Æt, som trængte Skytherne tilbage; af dens mange Stammer var den gotiske den, han som Nordbo især havde sin Opmærksomhed henvendt paa. Neppe har nogen Videnskabsmand havt en mere levende Kjærlighed til sine Studier end Rask eller af Naturen været bedre oplagt til dem. Hans Skarpsindighed var ligesaa stor, som hans Hukommelse var fast; derfor havde han ikke blot et utroligt rigt Stof til sproglige Undersøgelser altid paa rede Haand, men var ogsaa Mester i at ordne Stoffet, bringe det i systematisk Sammenhæng



og fremstille Alt med Klarhed og Bestemthed. Hans Begeistring for Sprogvidenskaben, hans Flid, hans skarpe Blik og hans varme Fædrelandskjærlighed, der ikke tillod ham at modtage de Tilbud, som Udlandet gjorde den store Sproggransker, søgte hans Venner at skildre ved Indskriften paa det Mindesmærke, de satte ham paa hans Grav paa Assistentskirkegaarden. Der staaer at læse: paa Islandsk „Vil Du være fuldkommen i Kundskab, da lær alle Tungemaal, men glem dog ikke Dit eget“; paa Arabisk „Sandheden er klar, men det Falske er dunkelt“; paa Sanskrit „Der gives ingen Ven, som kan lignedes ved Virksomhed; hvo, der arbejder, synker ikke hen“; paa Dansk (Rasks egne Ord) „Sit Fædreland skylder man Alt, hvad man kan udrette“. Grundtvig skrev:

Dette skal hans Gravskrift være:  
 Vei han brød, hvor han kom hen,  
 Som det kaldes skal en Ære  
 At betræde ret igjen,  
 Og han kom fra Renens Veie  
 Ned til Elefantens Leie.



## Bertel Thorvaldsen.

De 3 Mænd fra vort Land og vor Tid, der have naaet Verdensnavnkundighed, stode efter deres Fødsel langt nærmere ved Hytten end ved Borgen: Hans Christian, Rasmus Christian og Bertel ere tilvisse ogsaa Navne, som ikke særlig tilhøre vor Tids Aristokrati. De to Førstnævnte have vi omtalt; Bertel Thorvaldsen staaer endnu tilbage. Han er født i Grønnegade den 19de November 1770; Faderen var Billedskjærer ved Holmen, af islandsk Herkomst, Moderen en Præstedatter fra Jylland. Forældrene vare fattige og hans Opdragelse, idetmindste hvad Underviisning angaaer, forsømt. Da han viste Anlæg for Tegning, kom han i sit ellefte Aar i Kunstacademiets Skole, og medens han gik til Præsten, vandt han alt den lille Sølvmedaille. To Aar derefter vandt han den store Sølvmedaille, og nu tog den nidkjære Abildgaard sig af ham. 1791 skulde han concurrere til den mindre Guldmedaille og var allerede indelukket med Opgaven, men vilde af Frygt have listet sig bort, hvis Professor Preisler, som tilfældig gik forbi Academiet, ikke havde standset ham. Han vandt da ogsaa denne Gang Prisen, og snart fik han en mægtig Beskytter i Christian Ditlev Reventlow. To Aar derefter vandt han ved et Basrelief (Petrus, som helbreder den Værkbrudne) den store Guldmedaille og med den Adkomst til Reiestipendium i 3 Aar. Stipendiet var dog endnu ikke disponibelt, og han maatte vente lige indtil 1796, før han kunde begynde sin Reise. Blandt flere Arbejder, han udførte, forinden han forlod Kjøbenhavn, vare Modellerne til de af ham i Udlandet udførte Buster af A. P. Bernstorff og T. Rothe. I Sommeren 1796 gik Thorvaldsen endelig ombord paa Fregatten Thetis, der skulde gaae til Neapel; først i Foraaret 1797 kom han til Rom, „hvor han snart skulde blive lige saa bekjendt som Paven“. Det varede dog nogen Tid, inden, som han selv udtrykte sig, „Sneen tøde bort fra hans Øine“; men saasnart Antikernes hele Skjønhed og Størhed var traadt klart frem for ham, begyndte han at gjengive dem. Ofte mistvivlede han over sine Forsøg, nogle enkelte Arbejder sendte han hjem („Bacchus og Ariadne“, „Freden“), og de skaffede ham Forlængelse af hans Stipendium. De tilfredsstillede ham dog ikke selv.

Han vilde nu samle sin hele Kraft i et eneste Værk og valgte dertil Jason med det gyldne Skind. Statuen stod i Foraaret 1801 færdig i Leret, men den tilfredsstillende ham dog endnu ikke, maaskee fandt han sig ogsaa skuffet med Hensyn til den Anerkjendelse, den fandt hos Andre — han slog ogsaa den itu som saa mange andre før den. Ideen til den seirende Jason stod dog atter frem for hans Tanke og med den en ny Billedstøtte, dennegaug i overnaturlig Størrelse. I Begyndelsen af 1803 stod den færdig, og inden man ret vidste Kunstnerens Navn, var hans Værk i Alles Munde; selv Canova, Datidens første Billedhugger, havde yttret: „Quest' opera di quel giovane danese è fatto in uno stilo nuovo et grandioso“. Thorvaldsen naaede at faae den afstøbt i Gibs, men ikke at faae en Kjøber. Han tænkte nu paa at reise hjem og lade sin Jason følge med som et Vidnesbyrd for hans Landsmænd om det Standpunkt, hvortil han havde bragt det i sin Kunst. Et Tilfælde udsatte hans Reise en Dag, og netop denne Dag kom den rige Engländer Thomas Hope og bestilte Jason i Marmor fra Thorvaldsens Haand. Dette Tilfælde forandrede Kunstnerens Skjæbne; han blev i Rom. Et gammelt Ordsprog siger: „Der er mange Veie til Rom“; for en Kunstner er der ogsaa mange Veie fra Rom, og fra Rom udgik Albert Thorvaldsens Ry over hele den dannede Verden, og Thorvaldsens Marmorværker førtes paa Magtens og Guldets Bud mod Nord og mod Syd, mod Øst og mod Vest. 1804 modellerede Thorvaldsen to af sine skjønneste Arbejder, Basreliefet „Musernes Dands paa Helicon“ og Gruppen „Amor og Psyche“. Nu begyndte Hædersbeviisningernes lange Række med et Diplom af 13de Octbr. 1804 som Professor ved Academiets i Florens. I Begyndelsen af 1805 componerede T. Basreliefet „Briseis's Bortførelse“. Det var paa den Tid, at Zoega, dengang dansk Generalconsul i Kirkestaten, Thorvaldsens lærde og forstandige Ven, skrev til B. Münter: „Nu tvivler Ingen længer om, at jo han (Thorvaldsen) og Canova ere de to største Billedhuggere i Rom.“ Nu fulgte Arbejderne hurtigt paa hinanden, og dog kunde han langtfra opfylde alle de Bestillinger, som indløb til ham. Hans første Række af Arbejder indtil hans Besøg i Danmark 1819—20 var fornemlig viet den store Opgave, han havde sat sig, at skabe Sculpturen en ny Æra ved at gjenføde græsk og romersk Kunst. Medens han ligesom nedlagde sin Majestæt i storladne Billedstøtter, var Basreliefet det Skjødebarn, hvem han betroede de utallige Tanker, al den Smerte og al den Glæde, der rørte sig i hans klare Hoved og varme Hjerte. Vi skulle opregne i chronologisk Orden

nogle af de betydeligste Værker fra hans første Periode foruden de 3 foran nævnte: Statuerne Bacchus, Ganymed, Apollo og Venus med Æblet, Døbefonden til Brahetrolleborg, 4 Medailloner til Christiansborg (Prometheus og Minerva, Hercules og Hebe, Æsculap og Hygæa, Jupiter og Nemesis), Statuerne Mars og Adonis, Frisen Alexandertoget (bestilt til Napoleon den Førstes Palads paa Qvirinalbjerget, købt efter Keiserens Fald af Grev Sommariva, en Gjengivelse i Cavaleergemakket ved Riddersalen paa Christiansborg), de to bekjendte Medailloner Natten og Dagen og de tvende, maaskee ikke mindre fortjenstfulde, Vulcans Værksted og Achilles, Gruppen de 3 Gratier, Statuerne Hebe, Ganymed, Dandserinden, Hyrdedrengen, Haabet, Mercur Argusdræberen, Gruppen de tre Gratier, Byrons og Prindsesse Bariatinskys Buster, desuden mange Gravmonumenter og enkelte Basreliefer af Christi Historie. Nu fulgte hans fornævnte Reise til Danmark. Den 14de Juli 1819 forlod han Rom. Han tog Veien over Luzern for nærmere at regulere Udarbejdelsen af det af ham gjorde Udkast til Løve-Monumentet for de den 10de August 1792 ved Forsvaret af Tuilerierne faldne Schweizere. Den 3die October kom han til Kjøbenhavn, hvor man havde indrettet ham en Bolig paa Charlottenborg. Da han ved sin Ankomst saae den gamle Portner, der havde været Model paa Akademiet, medens han var Elev, blev han saa bevæget, at han faldt den gamle Mand om Halsen. Snart rygtedes hans Ankomst, og skareviis strømmede man til for at hylde Landets berømte Søn. Kong Frederik vilde ogsaa see ham ved sit Hof, men han maatte først være Etatsraad (han blev siden Conferensraad og Storkors af Dannebroke). I Kjøbenhavn skete Bestillingerne til de vigtigste af de mange Kunstværker fra Thorvaldsens Atelier, som nu pryde Vor Frue Kirke, og hvilke vi her skulle nævne samlede, skjøndt nogle henhøre til den Periode, da Thorvaldsen havde taget fast Ophold i Kjøbenhavn: Gruppen „Johannes den Døber prædiker i Ørkenen“ (i Portalens Frontespice), Basreliefet „Jesu Indtog i Jerusalem“ (indenfor Søilerne), Christus og de tolv Apostle (over Alteret samt langs Siderne af Kirken), Basreliefet „Jesu Gang til Golgatha“ (i Chorrundingen), Englen, der holder Døbefonden, Basrelieferne Christi Daab, Nadverens Indstiffelse, Skytsenglen og Barmhertigheden. Fra disse Bestillinger i Kjøbenhavn udgaaer ligesom Thorvaldsens anden store Livsperiode, hvori han vel ikke sjældent udførte Æmner, hentede fra Mythologien, men hvis Indhold dog væsenligst betegnes ved store Arbejder i christelig Kunst og anseelige offentlige monumentale Værker. Hans første Arbejder i Rom

efter Tilbagekomsten ved Juletid 1820 — paa Veien hjem havde han været hos Keiser Alexander i Warschau, Prindsesse Potocka i Krakau, Keiseren af Østerrig i Troppau og Fyrst Esterhazy i Wien og modtaget Bestillinger paa Buster og Mindesmærker — var Christus og Apostlene, Johannesgruppen, Copernicus's og Poniatowskys Mindesmærker (i Warschau), Pave Pius den Syvendes Mindesmærke (i Peterskirken), Hertugen af Leuchtenbergs (München), Maximilian af Bayerns Rytterstatue (i München), Guttensbergs Mindesmærke (i Mainz), Schillers (i Stuttgart), Conradins (i Neapel), Monumentet for Fyrst Potocky (i Krakau), endelig ogsaa Christian den Fjerdes Statue til hans Gravcapel i Roskilde (nu ved Rosenborg), desuden Statuer og Buster af bekendte Personligheder i ikke ringe Mængde, Basreliefer, deriblandt det yndige „Kjærlighedens Aldere“, m. m. Han levede nu i Rom som en af alle Kunstnere hædret Fader og Patriark; men efterhaanden som han blev ældre, blev det Ønske levende hos ham — ogsaa han hyldede den Sætning af Rasmus Christian Rask: „Sit Fædreland skylder man Alt, hvad man kan udrette“ — at samle sine mangfoldige Værker, for at disse i Forening med de rige Kunstskatte, hvoraf han under sit 40-aarige Ophold i Rom var bleven Eier, skulde gaae over som en Arv til Fædrelandet. Denne Kunstnerens Beslutning mødte almindelig Begeistring i Hjemmet, og danske Borgere kappedes med Kong Frederik og Kjøbenhavns Commune om at skaffe en Bygning, der paa en værdig Maade kunde modtage den kostelige Arv, skjænket af Landets berømteste Søn. Alle hædrede ogsaa den store og ædle Kunstner, da han den 17de September 1838 vendte tilbage til Hjemmet og paa Toldboden steg iland fra Fregatten „Rota“, der var udsendt for at bringe ham og hans Kunstskatte hjem. Da lød Heibergs Stropher til ham fra de utallige Baade, der omgav Skibet:

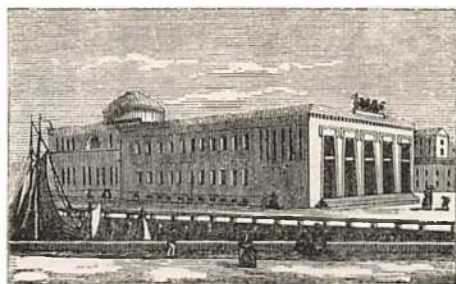
Paa Danskens Vei til Ros og Magt  
 Vi hilse Dig, hvis Hæder  
 Har Fædrelandets Hæder bragt  
 Til Verdens fjerne Steder.  
 Da Hjertet under Nordens Pol  
 Dig sendte Længsels Sukke,  
 Da drog Du fra den varme Sol  
 Her til Din kolde Vugge;

igjennem den mylrende Skare af alle Stænder trak man Kunstnerens Vogn over Amalienborg, der aldrig havde været Vidne til sligt Skue, til Charlottenborg, hvor en uoverskuelig Mængdes Hilsen modtog ham. Christian

Winther havde givet Ord til de unge Kunstneres Sang til „Kunstens Drot“:

»Du aabned vort Øie, Du vakte vor Sands  
 For Skjønhed og Sandhed den rene.  
 Du bærer med Rette den evige Krands  
 Af Laurens gudviede Grene« ;

de ældre Kunstnere gave ham et „convivium more romano“; selv Stænderne i Roskilde, hvor han traf A. S. Ørsted og J. P. Mynster, gave ham en Fest; den intelligente Deel af Kjøbenhavns Publikum samlede sig om ham i et festligt Møde, og Landets første Mænd i Kunst og Videnskab henvendte sig der i Toner, i Digte, i Taler til ham. Thorvaldsens Hjemkomst var en Begivenhed, det danske Folk havde givet ham en Modtagelse, der var mere end kongelig; aldrig før og aldrig senere har man i Danmarks Hovedstad forenet sig saaledes til at hædre en Mand — den ædle Kunstners Ydre gjorde og Sit til at forøge Hyldingen, thi det var sagt og blev atter ved denne Leilighed sagt, at hans af hvide Lokker omgivne Hoved var saa skjønt, som om han selv havde hugget det! Nu levede han imellem sine Landsmænd, nær det Sted, hvor han først havde seet Lyset, og flettede endnu mangent skjønt Blad i sin Kunstnerkrands; navnlig arbejdede han paa Kunstværkerne til den Kirke, hvorhen han, da han den 24de Marts 1844 var bortkaldt ved en pludselig Død, 6 Dage derefter skulde blive bragt for der at gjemmes som Lig, indtil hans Musæum kunde optage hans jordiske Levninger. De hvile her i skjønnere Omgivelser end nogen anden Mands eller Kvindes i Danmark, ja maaskee i hele den vide Verden — i Midten af hans egne skjøne og udødelige Værker.



## Christian Frederik Hansen.

Det Tidsrum, som laa imellem Laurits Thura, hans Samtidige Hauser samt den noget yngre Eigtved og den Bygmester, hvis Navn ovenfor er nævnt, frembød næsten ingen betydelige Bygninger i Danmark. Det var en tung Tilskikkelse for den talentfulde Harsdorff (Professor, Hofbygmester 1735—1798), at det ikke faldt i hans Lod at udføre større Bygningsværker end enkelte af de prunkende Handelsgaarde, som de gunstige Conjuncturer under og efter den amerikanske Frihedskrig tillode Datidens Handelsfirmaer at lade opføre\*). Lykkeligere var hans Elev C. F. Hansen (født i Kjøbenhavn 1756, vandt Kunstacademiets store Guldmedaille 1779, opholdt sig i Italien 1780—82, Medlem af Kunstacademiet 1788, Landbygmester i Holsteen 1788—1801, død 1836 som Overbygningsdirecteur, Conferentsraad, Storkors af Dannebrog m. m.). Efter ham har en Forfatter i den nyere Bygningskunsts Historie i Danmark ikke taget i Betænkning at kalde et Tidsafsnit af samme den Hansenske Architectur-Periode. Ligesom Harsdorff anvendte Hansen Antiken; overalt gjenfinde vi hos ham det græske Tempels Proportioner, dets Søiler, saavel doriske som ioniske og corinthiske, dets svagt skraanende Tag over den pyntelige Gesims, de lave, triangulaire Gavle. Kjøbenhavn har inden sine Volde 3 store Bygningsværker, til hvilke C. F. Hansen har givet Tegningen, og hvis Udførelse han har ledet: Frue Kirke, Christiansborg og Raadhuset. Af hans mindre Bygninger maae nævnes: Metropolitanskolen, Husum Kirke og Hirschholm Kirke, foruden flere i Holsteen. Alle disse Bygninger bære Præg af Bygmesterens Talent og store Formaal samt af hans grundige Kjendskab til den græske og romerske Bygningskunst. I den fine Følelse for Liniernes Skjønhed har man sat Harsdorff over Hansen; ogsaa er det udtalt, at Detaillerne i Hansens Arbeider have ladet Noget tilbage at

\*) Blev det end ikke Harsdorff forundt at fuldbyrde noget ret betydeligt Arbeide, har han dog givet Planer til større Bygningsværker, saaledes til en ny Bankbygning, til Fuldendelsen i en mindre bekostelig Stiil af den paabegyndte, men standsede Marmorkirke, til Christian den Sjettes og Frederik den Femtes Kapel ved Roskilde Domkirke. Han udvidede 1774 det kongelige Theater og opførte den endnu eksisterende Gavlfacade ud til Kongens Nytorv; med tilsvarende Forside opførte han sin egen Gaard paa den anden Side af Gjethuset. Erichsens Palais med ioniske Søiler, Peschiers (nu Industriforeningens) Gaard med corinthiske Pilastre, Mantheys Gaard (nu Loveapoteket) tilskrives alle ham; ligeledes Hercules-Pavillonen i Rosenborg Have og det grevelig Moltkeske Kapel i Karise. Colonnaden paa Amalienborg er altid nævnt som hans skjønneste Arbeide.

ønske med Hensyn til det Practiske og det Hensigtssvarende, eller i hvert Fald at disse Hensyn ere fyldestgjorte med altfor store Opoffrelser. Det maa dog ogsaa paa den anden Side erindres, at Hansen virkede under mange Indskrænkninger med Hensyn til Rummet (hans 3 største Værker vare ældre Bygninger, der skulde gjenreises) og til pecuniaire Vilkaar, ikke at tale om, hvad Hindring der kunde opstaae af de Commissioner, som paa den Tid vare medraadende ved næsten ethvert stort Arbeide.



### **Niels Abildgaard, Jens Juel, Christoph Vilhelm Eckersberg.**

Først i Christian den Andens Tid forekomme Oliemalerier i Danmark og da navnlig Portraiter. Kong Christian har ladet sig flere Gange afbilde, men det var vistnok stedse af udenlandske Kunstnere. Kong Christian den Tredie havde sin egen „kongelige Contrafeier“ J. Binck, der malede Kongens og hans Families og flere Adelsmænds Portraiter. Man veed, at han har malet Johan Friis (see Nye Dansk Magazin 1ste Deel S. 332); maaskee er det dette Portrait, som endnu findes paa Hesselager. Under de følgende Konger steg Malernes Antal (Tycho Brahe bragte Maleren Tobias Gemperlin fra Augsburg), og fra Christian den Fjerde kan man datere en dansk Virksomhed af Kunstnere, dels indfødte, dels nationaliserede; saaledes Isack og Peder Isacks, Carl v. Mandern den yngste, Abraham Wuchters (disse tvende Sidstnævntes Portraiter især bekendte gennem den dygtige Kobberstikker Albert Haelvegghs Arbeider) og Henrik Ditmar. Det var en tydsk-hollandsk Kunstretning, der gennem disse Malere gjorde sig gjældende; Portraiter var det Overveiende, men for Kirker og Slotte udførtes dog ogsaa religieuse og historiske Malerier. Ludvig den Fjortendes Tid bragte derefter franske Malere til Danmark, saaledes d'Agar og Coffre (Loftsmalerier af Sidstnævnte paa Frederiksberg). Samtidig med dem var



den danske Maler Peder Andersen, af hvem der endnu haves flere Malerier i Frederiksborg Slotskirke. En Elev af ham, men videre uddannet af italienske Mestre, var H. Krock (Loftmalerier paa Fredensborg m. m.). Den nærmeste Tid derefter, i hvilken Bygningskunsten og Sculpturen her hos os havde en gunstigere Periode ved Jardin og Saly, var ikke af stor Betydning for Malerkunsten i Danmark (Portraitmaleren P. Als var en af de betydeligste Kunstnere paa den Tid); men i Aarhundredets Slutning fremstode flere dygtige Kunstnere, af hvilke Historiemaleren Niels Abildgaard (1744—1809) var den betydeligste (som Historiemalere fra den Tid maae dog ogsaa nævnes E. Paulsen og C. A. Lorenzen † 1828). Abildgaard havde modtaget sin første Uddannelse i Kjøbenhavn under Mandelberg, men gik derpaa til Rom; Antikerne og Raphael, men end mere Michel Angelo og Tizian paavirkede ham der. Han kom tilbage til Kjøbenhavn 1777, blev snart Professor ved Kunstacademiet (fra 1802 tillige Directeur) og udøvede nu en større Indflydelse end nogen anden Kunstner fra den Tid paa Kunstens Udvikling i Danmark. Hans betydeligste Arbejder gik tabt ved Christiansborgs Brand. I teknisk Dygtighed stod han høit, hans Farve var i hans bedste Periode dyb og kraftig, men „hans som oftest langstrakte Figurer savne ikke sjældent det rette Udtryk for Bevægelsen“; han var imidlertid den Første, der efterlod en Skole, som fik et Navn i Danmarks Kunsthistorie, og til hans store Ros skal det nævnes, at han var den Første blandt de akademiske Kunstnere, der med Kjærlighed tog sig af Haandværket og af den gode Smags Udbredelse til Værkstederne. Portraitmaleren Jens Juel (1745—1801) var dog den af alle danske Malere, hvis Arbejder have fundet størst Anerkjendelse og derhos ogsaa gjennem den udmærkede Kobberstikker Clemens's Stik have fundet Udbredelse i videre Kredse. Men det var ogsaa Danmarks bedste Mænd og dets ædleste Kvinder, som det blev givet Juel at male: vi have saaledes fra hans Pensel Billeder af Følgende: Kronprinds Frederik, Kronprindsesse Marie, N. Abildgaard, A. P. Bernstorff, C. Bastholm, J. J. Berger, J. Bülow, T. C. Buntzen (A. P. Heibergs Hustru), J. F. Clemens, P. Egede, J. Ewald, H. Hjelmstjerne, J. G. Moltke, B. Riisbrigh, G. Rosencrone, T. Rothe, N. Ryberg, J. C. Schrødersee, H. Stampe, P. F. Suhm, J. C. Tode, H. Wessel, F. C. Winsløw; endvidere af en Mængde mindre betydelige Personligheder, hvis Billeder vel ogsaa af og til bare Spor af den ilende Pensel. Ved Siden af denne utallige Række af Portraiter leverede den flit-

tige Juel, hvis Kunstnerbane ligger mellem 1771, da han vandt den store Guldmedaille og samtidig fik et Portrait af Dronning Caroline Mathilde at udføre, og 1801, da Døden bortkaldte ham, endeel smaa Landskabsbilleder, hvori poetiske Stemninger kom til Udtalelse i danske Omgivelser. I Aarene 1772 til 1780 opholdt Juel sig i Udlandet og vendte hjem over Hamborg, hvor han malede Klopstock; 1782 blev han Medlem af Academiet, 1784 Professor ved Modelskolen, 1796 og 1800 valgtes han til Kunstacademiets Directeur. Tvende Døttre af Juel vare i Ægteskab forenede med den Mand, der efter Juel skulde naae det største Navn blandt danske Malere: C. V. Eckersberg — født 1783 ved Aabenraa, kom 1803 til Kunstacademiet, vandt 1805 den lille, 1809 den store Guldmedaille, opholdt sig fra 1810 omtrent 6 Aar i Udlandet, blev 1817 Medlem af Academiet, senere Professor ved dette, † 1853 —; han var ikke alene Historiemaler (flere store Malerier i Christiansborgs Festsale erindre herom), men tillige Portraitmaler (han har malet Frederik VI og den kongelige Familie, Thorvaldsen m. Fl.); ogsaa Søstykker har man fra hans Haand samt Genrestykker og Prospector. En alvorlig Naturalisme (de Samtidige J. L. Lund og Kratzenstein-Stub havde en mere idealistisk Retning) nævnes som det Charakteristiske for denne Kunstner, der maa betragtes som Grundlægger af den nu herskende nationale Retning blandt de danske Malere, af hvilke flere som Elever have sluttet sig til ham.



### **Christopher Ernst Frederik Weyse,**

født i Altona 5te Marts 1774, modtog sin første musikalske Dannelse af sin Bedstefader Heuser, Cantor ved Hovedkirken i Altona; han lærte af denne at spille Claveer og Violin og vakte allerede i sit 12te Aar Opmærksomhed ved sine smaa Compositioner. I et Selskab, hvor han var sammen med den kielske Professor Cramer, blev denne saa indtaget af

hans Spil, at han anbefalede ham til sin Ven Kapelmester J. A. P. Schultz i Kjøbenhavn, Componisten af Sangene i „Høstgildet“ og „Peters Bryllup“. Ved Schultz's Anbefaling blev Weyse 1792 adjungeret Organisten ved de Reformeredes Kirke i Kjøbenhavn, og ved den gamle Mands kort efter følgende Død fik han Embedet, hvorfra han 1805 befordredes til Frue Kirke, og nu forblev han i dette Embede til sin Død, der indtraf den 8de October 1842, kun nogle Maaneder efter, at han havde høitideligholdt sit 50aarige Embedsjubilæum, ved hvilken Leilighed han af Kongen fik Dannebrogssordenens Sølvkors (Ridder var han siden 1829) og af Universitetet Diplomet som Doctor philosophiæ. Weyse begyndte sin egenlige Componistbane med Musiken til „Sovedrikken“ af Oehlenschlæger (1807); derefter fulgte Operaerne „Faruk“ (1812), „Ludlams Hule“ (1815), begge af Oehlenschlæger, „Floribella“ af Boye (1825), Operetten „Et Eventyr i Rosenborg Have“ af J. L. Heiberg (1827) og Skuespillet „Festen paa Kenilworth“ af H. C. Andersen (1836). Havde Weyse end ved disse større Arbejder vundet sig Navn som en grundig Componist, der ogsaa vidste at henrive ved Melodiernes Skjønhed og Ynde, saa tilkommer der ham dog endnu større Hæder som Kirkecomponist; hans Cantater, den ambrosianske Lovsang, et Miserere, et Pater noster ville atter og atter fryde Øret i vore Kirker og finde Gjenklang i andægtige Hjerter. Han var en nøie Kjender af vore gamle Kæmpevisemelodier, og han har udgivet en Samling af disse. Meest populair er Weyse dog bleven ved sine Romancer og Sange, saasom til Exempel: „Dybt Skoven bruser og Skyen gaaer“, „De klare Bølger rulled“, „Der er en Ø i Livet“. Han besad som Oehlenschlæger foruden en riig drømmende Phantasi en dyb elegisk Følelse, og disse Egenskaber kom ham tilgode ved de herlige Compositioner, der ligesom ere blevne hele Folkets Eiendom og have hævet Weyse til at være vor meest nationale Componist,

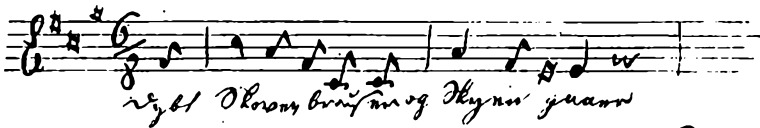
— — ja, thi Weyse var dansk,  
 Han selv og hans Muse fædrelandsk,  
 En Gaade for fremmede Zoner.  
 I Danmark slog den Stamme sin Rod,  
 Som bar hans lønnende Kroner,  
 Og den, som ikke vort Sprog forstod,  
 Forstod ei heller hans Toner.»

J. L. Heiberg, der har skrevet disse Linier, som bleve fremsagte fra den

danske Skueplads den 5te Marts 1843, har i Digtet tilføiet til Skildring af den elskelige Tonedigters Personlighed:

«Han var Dig altid en elsket Gjæst,  
 Af den mindste Kreds han danned en Fest,  
 Om Alt forstod han at tale;  
 En Sangfugl var han under det Frie,  
 Under huuslig Tag en Svale,  
 Hans Følelsers Digte, hans Vids Ironi  
 Kan blot Erindringen male.  
 Nu hviler Weyse nær  
 — — — det graa Monument,  
 Som bereder Kongerne Hvile,  
 Hvor han tidt sad  
 — — — bag Kirkens gothiske Muur,  
 Lod Haand over Orgelet ile  
 Og danned' af Toner en Architectur,  
 Hvortil selv Englene smile.»

*Andante*



*J. C. Ryge*

### Johan Christian Ryge.

Blandt de mange store Kunstnere, der have været en Pryd for den danske Scene, har vistnok Ingen overtruffet Johan Christian Ryge. Geniets uimodstaaelige Kald førte ham frem paa Skuepladsen, Naturen havde udrustet ham med herlige Gaver i Stemmens Malm og i Legemets Udvikling, Videnskaben havde givet ham sin Indvielse, og selv Fødselen havde været ham gunstig ved at stille ham i en Kreds, hvor han fra Barndommen af modtog Indtrykket af det Gode og det Skjønne. Han var født i Kjøbenhavn den 8de Februar 1780. Hans Forældre vare Conferentsraad Inmanuel Ryge, Deputeret i Finantserne, og Hustru Anna Catharine Bruun, Datter

af Etatsraad, Generalauditeur i Marinen Andreas Bruun. Alt i sit 16de Aar blev han Student med Udmærkelse, Aaret efter tog han anden Examen ogsaa med Udmærkelse. Han studerede nu Medicin, men ved Siden deraf mange andre Videnskaber og Færdigheder; i 1801 var han et ivrigt Medlem af Kronprindsens Livcorps, nu spillede han ogsaa Comedie i et Privat-theater, og da hans strenge Fader var noget knap med at tildele ham Penge, gik han til „Nationaltheatret“ i Odense under Grev Trampe. Da dette opløstes, blev han Skolelærer i Svendborg. Han forsonedes atter med Faderen, studerede 2 Aar i Kiel og tog der 1805 medicinsk Embedsexamen summa cum laude. Han studerede derpaa Fødselsvidenskaben i Kjøbenhavn, holdt, som constitueret Bestyrer af Fødselstiftelsen i Kiel, Forelæsninger for Jordemødre og tog 1806 den medicinsk-chirurgiske Doctorgrad. Som practiserende Læge i Kappel og fra 1807 som Physicus i Flensborg og Bredsted Amter nød R. en udbredt Anseelse og Praxis. Da saae han tilfældig i en Avis (det var i Aaret 1811), at der fra det kongelige Theater i Kjøbenhavn lovedes en Præmie af 1000 Rdl. og et fordeelagtigt Engagement til den, som med et uddannet Talent optraadte i Hølte- eller Fædre-Roller. Hans Ungdomstilbøielighed for Skuepladsen vaagnede nu med uimodstaaelig Magt; han reiste uopholdelig til Kjøbenhavn, henrev Theater-directionen ved sit Talent, vendte tilbage til Flensborg for at frasige sig sin Stilling og hente sin Familie, nedsatte sig i Kjøbenhavn og tilhørte fra nu af den danske Scene med Liv og Sjæl. I 1813 debuterede han som Palnatoke, Hakon Jarl og Leon i Syngespillet „Slottet Montenero“. Man erkjendte strax, at man havde vundet en stor Skuespiller for den danske Scene. Snart viste han ved sin uforlignelige Saft i „Sovedrikken“, at det Comiske langtfra var udenfor hans Begavelse. Nu fulgte Rækken af hans Roller: Michel Angelo, Oldfux, Jeronimus, Svend Grathe, Vilhelm (i „Axel og Valborg“), Niels Ebbesen, Macbeth, Præsidenten (i „Kabale og Kjærlighed“), Frants Moor, Goldkalb, Peer Degn, Christian den Anden (i „Dyveke“), Stærkodder, Stig Andersen (i „Erik den Syvende“), Schylock, Christian den Fjerde (i „Elverhøi“), Tiber, Efraim Goltz, Scheva, Carl den Store, Obersten (i „Amors Genistreger“), Philip (i „Don Carlos“), Belisar, Kold, Oxenstjerna (i „Dronningen paa 16 Aar“), Talbot, Viggo Moltke, Alba (i „Egmont“), Socrates, Regulus, Corfitz (i „Barselstuen“), Argante, Eremiten i „Svend Grathe“ (hans sidste nye Rolle), foruden mange flere. „Han var hjemme allevegne, og der var neppe nogen Rolle,

der laa over eller under hans Kræfter.“ „Overalt virkede han med Geniets underfulde Magt, lige stærkt paa de Dannede og paa den ukyndige Hob.“ Oehlenschläger har bevidnet, at det især var Ryge, der bragte hans Tragedier til ret Anerkjendelse paa Scenen; det var ogsaa gennem disse, at Ryge fornemlig virkede paa sin Samtid og skaffede sit Navn over hele Norden en større Glands, end nogen anden samtidig Skuespiller opnaaede. Fortegnelsen over hans betydeligste Roller viser dog ogsaa, at hans Repertoire i Skuespillet og Vaudevillen var betydeligt, og alle hans Samtidige ville vidne, at han ogsaa i disse Grene af Kunsten naaede en høi og fortjent Berømmelse. Uopretteligt var derfor Tabet for den danske Scene, for Gjengivelsen af dansk dramatisk Digtetekunst, da Døden bortkaldte Ryge den 29de Juni 1842.

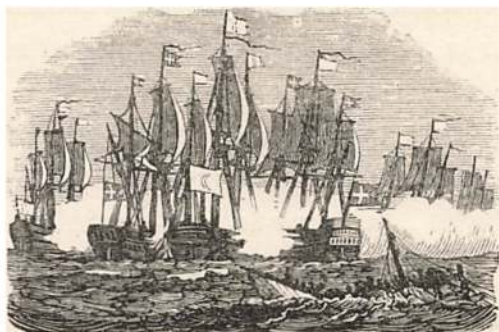
« Han var en Drot i Kunstens Rige,  
 Hans Herredom sig strakte lige  
 Fra Hakon Jarl og indtil Saft.  
 Lod han os lee, lod han os græde,  
 Da var det Kunst, vi saae fremtræde  
 I Pagt med Sandhed, Vid og Kraft.»

### Steen Andersen Bille.

Siden Tordenskjolds Tid havde der ikke været Leilighed for den danske Sømand til at vise sig i nogen alvorlig Dyst tilsøcs. Da blev det forundt Capitain Steen Andersen Bille, født i Assens den 22de August 1751 af en gammel dansk adelig Familie og særlig tilhørende en Green af denne, der alt i to Slægtled forinden havde beklædt Poster i Sæetaten, at sendes i 1797 til Middelhavet med Fregatten „Najaden“ og Briggen „Sarpen“ (hvortil senere føiedes en Chebøkke, bemanded med Maltesere) for at tugte Bøien af Tripolis, der vilde tiltrodse sig en overordenlig Gave for at lade de danske Middelhavsfarere i Fred. Den 16de Mai 1797 angreb Bille ved Tripolis en næsten tredobbelt fjendtlig Styrke og vandt en Seir, som gav hans Navn Berømmelse gennem de kommende Tider. I Slaget paa Kongedybet maatte Commandeurcapitain Bille ikke komme med, saameget han end ønskede det: han maatte med sin Flotille ligge i Reserve

paa den indre Rhed. I 1807 blev han (dengang Commandeur) tilligemed Generalmajor Bielefeldt indsat som Næstcommanderende under Peymann. Under Capitulationsforhandlingerne stemte han for at gjøre et almindeligt Udfald med Alt, hvad der i Staden var bevæbnet, tilligemed alle Søfolk paa Kanonbaadene og Holmens Magt; men han blev overstemt. Senere maatte han dog indrømme, at „hans Forslag ikke nyttede til Andet end at forskaffe ham og de Søkrigere, som fulgte ham, en ærefuld Død, og at man i denne Mellemtid kunde have tilintetgjort Flaaden; men at Byen derefter vilde komme til at lide desmere, og at Kronborg da rimeligt var gjort til et andet Gibraltar“. Alt 1803 var Bille bleven udnævnt til Militairdeputeret i Admiralitets- og Commissariats-Collegiet. Saasnart Kjøbenhavns Capitulation og Flaadens Overgivelse var bleven Kronprindsen bekjendt i Kiel, blev Bille beordret didhen for at give Underretning om Alt og modtage Ordre for Fremtiden. Hjemkommen fra denne Reise havde han at medvirke til de store Opgaver, at bestyre Søforsvarsvæsenet mod en overlegen og seirvant Fjende samt at gjengive Danmark den tabte Flaade. Stor Hæder falder der paa Bille for den Maade, hvorpaa han røgtede dette sit Kald. Da Kongen i Slutningen af Krigen drog til Armeen, overgaves Generalcommandoen over Søetaten i Billes Haand. I 1825 blev Bille ved Admiral Wteugels Død 1ste Deputeret i Admiralitetet; fra nu af var han uimodsigelig det virkende Princip i Marinens Administration, og han oplevede det Resultat inden sin Død at see den efter Planen bestemte Flaade saa godt som at ligge færdig i vor Orlogshavn. Han havde tillige den meget storartede, men vistnok forældede Idee, ved Accumulation at fremme Dannelsen af en Fond, hvoraf alle Søetatens Udgifter i en vistnok fjern Tid skulde kunne afholdes. Af Overskudssummer fra de enkelte Conti og af nogle ældre Priispenge samt af oplagte Renter var han virkelig kommen til at hæve det saakaldte „Rentefond“ til Størrelsen af henimod en Million, medens et „Pensionsfond“ ved en Procentafgift af Søofficerernes Gager havde naaet 2—300,000 Rdl. Kong Christian den Ottende inddrog dem begge under de almindelige Statsfonds. 1825 blev han Viceadmiral, 1829 Admiral. Siden 1801 var han Medlem af Defensionscommissionen, hvis ældste Medlem han naaede at blive. I dette Tidsrum blev Trekroners Batteri bragt i en Forsvarstilstand, som først den seneste Tid atter har forøget. Da han i sin høie Alder, omtrent 2 Aar før sin Død († 15de April 1833), den 4de Marts 1831 af Kong Frederik den Sjette udnævntes til

Geheime-Statsminister, var det vel endnu uden Exempel, at en Mand, der havde modtaget sin Dannelselse paa Søcadetacademiet, havde naact denne høie Post. Han havde Sæde i Kongens Raad, da Stænderinstitutionen blev drøftet og besluttet. Som Storkors af Dannebrog (1811) valgte han til sin Devise: „Gjør Ret og frygt Ingen“. Hans efterlevende Søn, der har meddeelt „Biographiske Efterretninger“ om Faderen, siger i Anledning heraf og vistnok med fuld Ret: „Uden Frygt for Nogens Dadel, uden Beilen til Nogens Gunst, havde han kun et Maal for Øie, og dette Maal var Kongens Tjeneste, Flagets Ære, Fædrelandets Gavn.“




---

### **Carl Vilhelm Jessen,**

en Søn af Nicolai Jacob Jessen, Etatsraad og Kæmmereer ved Øresunds Toldkammer, og Hustru Marie Christine Jacobi, Søster til Conferentsraad, Høiesteretsassessor Jacobi, fødtes i Kjøbenhavn den 10de Juli 1764. Kun 4 Aar gammel blev han indskreven som Volontaircadet ved det kongelige Søcadetcorps, og i hans tiende Aar begyndte hans Underviisning som Cadet. 1781 gik han som saadan til Vestindien, og alt Aaret efter skulde han indvies til den Gjerning, der tvende Gange senere faldt i hans Lod, at kæmpe under Danmarks Flag mod en stor fjendtlig Overmagt. Snauskibet „Lærken“, paa hvilket han gjorde Tjeneste, udholdt nemlig en hæderlig Kamp med tvende engelske Kaperskonnerter, der hver for sig vare stærkere armerede end dette. 1784 blev han Secondlieutenant og gjorde nu i 3 Aar

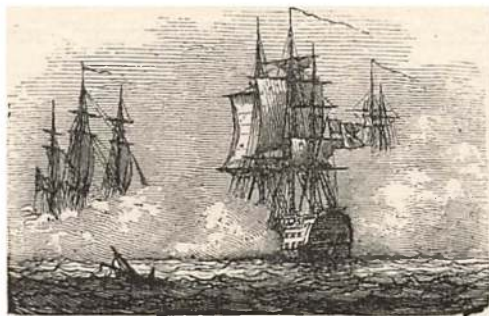


Tjeneste i Coffardifart; derefter havde han flere Udcommandoer til Orlogs. 1789 udnævnt til Premierlieutenant, blev han 1793 ansat som Næstcommanderende paa Briggen „Lougen“ (for hvilken han senere blev Chef) paa et Tog til Vestindien, hvor han deeltog i flere Affairer mod Kapere og navnlig entrede en fransk Kaper, der krænkede det danske Territorium. 1794 kom han hjem, blev 1796 Capitainlieutenant og udcommanderedes som Chef for „Lougen“ Aar 1800 til Vestindien. Det var endnu inden at Krigsbegivenhederne havde taget deres Begyndelse herhjemme, at Jessen med Briggen „Lougen“ og Skonnerten „Den Aarvaagne“ den 3die Marts 1801 seilede fra Christianssted paa St. Croix til St. Thomas for at forskaffe Generalgouverneuren Efterretning om et derfra kommet Rygte, at der i England udrustedes en Expedition mod de dansk-vestindiske Øer. Jessen mødte paa denne sin Fart tvende engelske Tremastere, „Arab“ paa 26 Kanoner og „Experiment“ paa 18 Kanoner. De angreb ham begge, og han signalerede nu strax til „Den Aarvaagne“ at ile til St. Croix for at melde Krigens Udbrud. „Arab“ var det stærkere Skib, saavel i Kanonantal som i Bygning, og Jessen fulgte derfor sin Næstcommanderende, Premierlieutenant Stephensens Raad at doublere mod denne og kun at anvende 5 Kanoner af de 18 mod „Experiment“. Det er fortalt fra den Tid, at den fyrige Jessen lønnede sin Næstcommanderendes Raad ved at falde ham om Halsen og kysse ham. „Arab“s Commandeur, Capitain John Perkins, troede dog at kunne magte „Lougen“ alene og sendte „Experiment“ til at forfølge „Den Aarvaagne“, men begge Dele mislykkedes; „Arab“ maatte næsten synkefærdig forlade Striden, og Skonnerten naaede sit Bestemmelsessted uden at indhentes af sin Forfølger. Med Jubel modtoges den kjække Jessen med hans Medkæmpere (1 var dog falden, 6 saarede) af St. Thomas's Indvaanere, der havde været Vidne til denne hoist hæderlige Kamp mod Overmagten, og Danmarks Kronprinds skjænkede ham en Guld-Æressabel med Indskrift „For udviist Mod den 3die Marts 1801“. 1803 gik Jessen atter til Vestindien som Chef for Fregatten „Fredricksværn“ og retournerede Aaret efter. 1807 udnævntes han, efter at være avanceret til virkelig Capitain, til Chef for Linieskibet „Prinds Christian“. Da han i det tidlige Foraar 1808 med dette efter Ordre vilde begive sig til Store Belt for at lette de franske Troppers Overførelse fra Fyen til Sjælland, blev han angrebet nær Sjællands nordvestlige Spids af en overlegen fjendtlig Styrke: 2 Linieskibe og 3 Fregatter, hvilke sidste dog ikke kom

til at deeltage i Kampen. Jessen gik ligesom før dristig mod den saa overlegne Styrke, men hans Mod skulde ikke dengang saaledes lønnes. Et smukt Monument paa Odden Kirkegaard bærer Minde om denne Jessens sidste heltemodige Kamp (han døde 1823 som Contreadmiral og Gouverneur paa St. Thomas og St. Jan). Grundtvigs paa dette indhugne Ord ville give en Skildring af, hvad der tildrog sig paa hiin mindeværdige Kampdag:

„Orlogsskibet „Prinds Christian“, ført af den kjække Jessen, kæmpede ved Oddens Kyst den 22de Marts 1808 i 3 Timer med to engelske Linieskibe. Villemoes, Kongedybets Helt, Dahlerup og Soland med 69 af menige Mand faldt: Rothe, Top, Ferry, Tostrup og 132 menige Mand saaredes. Vraget blev erobret, men Danmarks Søhæder stadfæstedes.

De Snekker mødtes i Qvæl paa Hav,  
 Og Luften begyndte at gløde:  
 De leged' alt over den aabne Grav,  
 Og Bølgerne gjordes saa røde.  
 Her er jeg sat til en Bautasteen,  
 At vidne for Slægter i Norden:  
 Danske de vare, hvis møre Been  
 Under mig smuldre i Jorden,  
 Danske af Tunge, af Æt og af Id;  
 Thi skal de nævnes i løbende Tid  
 Fædrenes værdige Sønner.



## Peter Villemoes.

22 Aar efter Steen Andersen Bille fødtes i den samme By Assens Peter Villemoes (11te Mai 1783). Det var denne Peter Villemoes, som, endnu ikke 18 Aar gammel, paa 2den Aprils-Dagen vel saa godt som Nogen kunde modtage Vidnesbyrdet:

«Hvor Dannebrog vaied', der fandtes dog end  
Af Kæmpeæt modige Dreng,  
Og hurtig i Vaaren de voxte til Mænd,  
Som Blomsterne voxe i Enge.»

I 3 Timer havde han paa hiin mindeværdige Dag med det lille Flaadebatteri Nr. 1, hvilket han som Lieutenant førte, deeltaget i Kampen mod Nelsons Admiralskib „Elefanten“ og tilsidst til Nelsons Forbauselse lagt sig lige ind under dets Laaring. Han havde nu ikke Midler til at kæmpe længere, men stryge Flaaget vilde han ikke. Han kappede da sine Anker-toug og kom, drevet af Strømmen og beskydt fra alle Sider, lykkelig udenom Trekroner og ind til Bommen, hvor det forsamlede Folk modtog ham med ustandselig Jubel, da de saae hans hullede Skrog og lasede Seil. Frederik Severin Grundtvig havde selv seet denne 2den Aprils Kamp og beundret Villemoes's ufortrødne Mod, og han lagde ham derfor ogsaa den skjønneste Vise, rettet til de danske „Piger smaa“, som har hædret nogen dansk Mand. Nogle Vers af dette skjønneste Digt kunne vi ikke andet end gjengive her, navnlig Digterens Skildring af Villemoes's Hjemvenden fra Udlandet (han var gaaet i russisk Tjeneste) ved Efterretningen om Angrebet paa Danmark 1807, før hans sidste Kamp paa „Prinds Christian“, den 22de Marts 1808, under den kjække Carl Vilhelm Jessen:

Sælsomt i hans Aand det lød:  
Hører Du det dønner!  
Dannemark er stedt i Nød,  
Kalder sine Sønner.  
Og som gamle Danmarks Son  
Fløi han mod det høie Døn  
Fædreland at værge.

Ak! den Gjæve kom og saae  
Fædrelandet bløde;  
Hvor de stolte Snekker laae,  
Var saa tomt og øde:  
Disse Snekker var hans Hjem,  
Han opvoxed' mellem dem,  
Stred i deres Skygge.

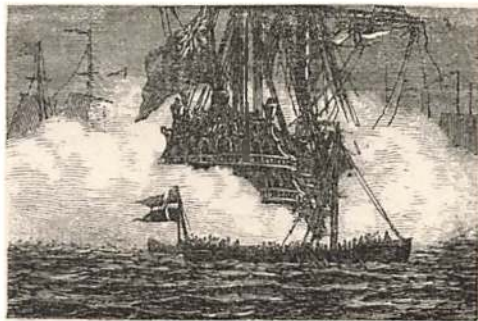
Dertil var fra Hedenold  
 Hid til sidste Dage  
 Disse Snekker Danmarks Vold,  
 Vold foruden Mage;  
 Sorg og Harm i Heltens Sind  
 Maatte da vel gange ind,  
 Følge ham til Graven.

Vinter led og Isen brast:  
 Over brede Vande  
 Christian ned sin høie Mast  
 Lod fra Norrig stande;  
 Helten stod saa rørt i Sind,  
 Store Taarer faldt paa Kind,  
 Da han Snekken skued'.

«Kjære Snekke, hilset vær!»  
 Saa han tog til Orde.  
 «Sømmelig er vist din Færd  
 Med de høie Borde;  
 Ak! men det er Hjertesorg,  
 At kun af den stolte Borg  
 Staaer et eenligt Kammer.

«Høie Magter, I, som slog  
 Dannemark med Jammer,  
 Lad mig til min Afgang dog  
 Boe i dette Kammer!  
 Men skal ogsaa det forgaae,  
 Lad mig først da Bane faae  
 Paa dets røde Tillie.»

Vi vide, at Peter Villemocs's Bøn blev opfyldt. En dræbende Kugle ramte ham, idet han som Chefens Adjutant førte Commando paa Linieskibet „Prinds Christian“s Skandse, da der kæmpedes mod brittisk Overmagt den 22de Marts 1808. Som alt foran er anført ved at omtale hans tappe Chef, hviler han paa Oddens Kirkegaard.



## Jonas Collin.

Carl Bernhard begynder sine „Kroniker fra Christian den Andens Tid“ saaledes: „I Norgesgaden eller, som den ogsaa kaldes, Bredgaden i Kjøbenhavn ligger en uregelmæssig Bygning indenfor en lav Muur, som et gammelt Træ folder sine Grene ud over. Man behøver ikke engang at kaste et Blik indenfor Porten, der næsten altid staaer aaben, for at overbevise sig om, at dette uanseelige Huus med sine mange Hjørner, sin aabne Svalegang og sin hele uregelmæssige Sammensætning tilhører en længst forsvunden Tid. Denne Bygning er den ældste ikke alene i hele Bredgaden, men i hele denne Deel af Staden. I vore Dage har den i en lang Række af Aar været beboet af en høitstaacnde Embedsmand, der her har tilbragt den største Deel af et langt og virksomt Liv. Indenfor disse Mure have Statsmænd søgt Erfaring, Videnskabsmænd og Kunstnere Raad, Enker og Faderløse Trøst og Hjælp, og hvad de søgte, det have de fundet, saa at vistnok denne Mands Navn endnu vil være knyttet til dette uanselige Huus, naar Beboerne af mangt et Palais forlængst ere glemte.“ Det var vel ikke meget mere end et Aarti derefter, at H. C. Andersen, der var en daglig Gjæst i dette Huus, medens „gamle Collin“ beboede det, gav følgende Underskrift paa et Billede deraf, som Heinrich Hansen havde tegnet:

Alt skifter om paa Tidens Bud,  
 Alt kommer og forsvinder,  
 «Den gamle Gaard» er slettet ud,  
 Staaer kun i «gamle Minder».

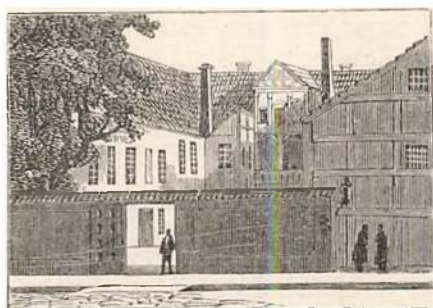
Det var et usædvanligt langt Tidsrum, der blev forundt Jonas Collin at leve i. Han var født i Kjøbenhavn den 6te Januar 1776, død sammesteds den 28de August 1861\*). Men det var ikke alene en lang Livstraad, der var ham spundet, den var ogsaa tyk og stærk. Der var en Tid i Frederik

\*) Dog ikke i den «gamle Gaard», men i en Gaard, han havde kjøbt i Amaliegade, beliggende paa en Grund, der havde hørt til Schimmelmans Palais.

den Sjettes Dage, da Collin skulde med til Alt, hvad der foretoges for at gjenreise Landet efter den ulykkelige Krig 1807—14. Men han ikke alene gjorde, hvad han skulde; der var ogsaa Meget, som han selv vilde indrette. Det er udsagt om ham, at „han aldrig savnede Mod til at begynde paa noget Nyt“, og at „han med Modet forenede baade Kraft og Klogskab til at gennemføre, hvad han begyndte“. Derfor blev han ogsaa, skjøndt han aldrig tog Sæde i Kongens Raad — heller ei i nogen af de raadgivende og lovgivende Forsamlinger — en af vore meest indflydelsesrige Statsmænd, hvis Virksomhed strakte sig igjennem de fleste Grene af den indre Forvaltning og udenfor den til mange almeennyttige Foretagender. 1801 indtraadte han paa Embedsbanen som Copist i Rentekammeret (han blev der i 40 Aar, tilsidst som Deputeret); han var Bankcommissair ved Courantbanken, Secretair i den store Finantscommission, Assessor i Finantscollegiet, 1816 Finantsdeputeret (fra 1841—48 første Finantsdeputeret); 1821—29 og 1842—49 Medlem af Theaterdirectionen, i mange Aar Medlem af Directionen for Stutterivæsenet og Veterinairskolen, Medlem af Commissionen angaaende den grønlandske Handel; 1809 blev han Præsident i Landhuusholdningsselskabet, og som en Følge af 15 Gjenvalg vedblev han at være det til 1855 (den oeconomicke Beskrivelse af de danske Amter er fra hans Tid som Præsident); 1810 fremkaldte hans Forslag det bestandige Tilsyn med private Livrenteselskaber, og han blev da Medlem af den nedsatte Comitee; 1817 stiftede han Theatrets Enke- og Børneforsørgelseskasse; 1818 stiftede han med Drewsen til Strandmøllen Agerdyrkningsselskabet for Kjøbenhavns Amt (ophævet 1824); 1820 deeltog han i Oprettelsen af Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn, 1822 i Stiftelsen af Søbadeanstalten ved Ryssensteen, 1824 i Stiftelsen af Athenæum samt Selskabet for Naturlærens Udbredelse, 1831 i Anlægget af Rosenborg Sundhedsbrønde; 1836 stiftede han Selskabet til Hesteavlens Fremme; 1833 oprettedes Commissionen for det statistiske Tabelværk, hvortil han havde indgivet Forslag og Udkast; 1834 var han blandt dem, der fremkaldte den første store Industriudstilling i Kjøbenhavn; Oprettelsen af Thorvaldsens Museum skyldes næst den ædle Kunstner, der gav sine rige Skatte til sin Fødeby, vistnok hans Ven Jonas Collin. Collin var ogsaa statistisk og statsoeconomicke Forfatter. Han udgav 1822—25 Tidsskriftet for Historie og Statistik, desuden skrev han en Mængde særskilte Artikler i andre Tidsskrifter og Dagblade. Men han var ikke

alene selv Videnskabsmand, han var og Videnskabsmændenes og Kunstnernes varme Ven, og det ikke blot i Raad, men ogsaa i Daad. For den Trængende havde han stedse et villigt Øre, og hans mange Stillinger gav ham Midler til Hjælp, især hvor Dygtighed forenede sig med Trang. Collin trak sig efterhaanden, som Alderen nærmede sig (han var dengang Gehcimeraad og Hvidridder), tilbage fra denne storartede Virksomhed, for at han ikke skulde overleve sig selv i denne, og det var ham givet at kunne finde Hvile i en talrig og kjærlig Familiekreds, omringet af Børn og Børnebørn — Digterne søgte ogsaa til det gamle Hjem, og deres Sange lode til deres Velgjørers og tidligere Beskytters, deres gamle Vens Priis. Det var fra denne Kreds, hvor baade Aand og Hjerte kom til sin Ret, at Collin feirede sit 50 Aars Jubilæum 1851, og hvor den Opfordring lød i Sang til Jubeloldingen:

«Fra et stormfuldt Liv befriet  
Til vor Kjærlighed Du tye!  
Søge, til Dig selv indviet,  
I vor Kjærlighed et Ly.»



### Poul Christian Stemann

gives her Plads mellem Frederik den Sjette og Christian den Ottende; thi han tjente dem begge og dannede ligesom en Overgang mellem disse tvende Kongers Regeringer. Hans Fader var den Christian Ludvig Stemann, som den unge Kronprinds Frederik havde fjernet fra Statsraadet tilligemed O. H. Guldberg og G. Rosencrone, forinden de ret havde faaet Sæde i samme. Han var født den 14de April 1764, blev Student, da han var 14 Aar, og juridisk Candidat, da han var 17 Aar, studerede derpaa 2 Aar i Kiel, opholdt sig en kort Tid i Udlandet paa Bjergværksvidenskabens Vegne og blev ved Hjemkomsten Auscultant og derefter Committeret i det daværende Bjergværkscollegium. Faderens Fald standsede hans Bane i nogen Tid; men 1788 blev han Auscultant i Høiesteret — samme Aar giftede han sig med den formuende Kjøbmand Wasserfalls Datter og købte Hovedgaarden Benzonslund — og Aaret efter Assessor i denne Ret. 1798, da Omorganisationen af Amtmandsposterne var foregaaet, blev han Amtmand i det nyoprettede Sorø Amt, hvormed han fra 1802 forenede Inspectionen over Sorø Academies Jordegods og fra 1803 Bestyrelsen af Overhofmesterembedet ved Academiets. Det var i disse Stillinger, at hans store administrative Dygtighed i en lang Aarrække gjorde sig gjældende, og det med en Myndighed og en streng Retfærdighed, der dog ikke hindrede ham i at anvende baade Snildhed i Benyttelse af Forhold og Skjemt saavel i Forhandlinger som i Samtaler — saa at der fremgik deraf for ham en virkelig Navnkundighed over hele Landet, som ingen Localembdsmand senere har været i Besiddelse af. Academiets Pengesager bragte han i en ypperlig Orden, og det kan væsenligst tilskrives ham, at Academibygningen, da den i 1813 var brændt, kunde opføres paany; ogsaa i Amtet indførte han Orden og bedre Bestyrelse i det Enkelte. Samtidig nød han Regeringens særlige Tillid, og Stemann var den Amtmand, hvis vel motiverede Betænkning



blev lagt til Grund for mangen en Forordning, for mangt et Regulativ. Da Englænderne nærmede sig 1807, var det til ham, man sendte Regalierne til Opbevaring (han gjemte dem i Rigsraad Mogens Høgs Ligkiste). Han virkede med Iver for Organisationen af Landeværnet, og Englænderne nærmede sig Skoveggen ved Sorø med en vis Forsigtighed, da det erfarede, at der var en villiekraftig Mand af saa stor Indflydelse i disse Egne; over Agersø gav han Kronprindsen Efterretninger om Sagernes Gang. Han kunde imidlertid ikke tie stille til de mange Misgreb, denne Tid lod ham see, og Kong Frederik den Sjette yndede vel ikke strax den myndige Mand, der fra Fyen af vilde have vovet endnu en Kamp, før Søsterlandet blev opgivet, og som, selv forsynlig, ikke kunde tilbageholde sin Forundring over, at man end ikke havde det fornødne Krudt til at begynde Kampen. Vel blev han ved Kroningen 1815 udnævnt til Geheimeraad (Storkors var han alt siden 1808, Ridder af Elefanten blev han 1828), men der overdroges ham ingen Andeel i Reorganisationen af den øverste Statsstyrelse. „Hans bekjendte ubøielige Selvstændighed gjorde ham næsten mere frygtet af hans Overmænd end af hans Undergivne, og hans strenge Administration gav ham et Udseende af Haardhed, der formodenlig af Kongens Omgivelser benyttedes som et Paaskud til at holde ham fjernt fra denne.“ Stemmann havde imidlertid solgt Benzonslund og kjøbt den store Eiendom Valbygaard, der laa ham nærmere; men han havde kjøbt for dyrt, Krigen forandrede alle Værdier, og Academiets Brand paaførte ham store personlige Tab. Han skulde hellere være bleven i sin ansete Virksomhed i Sorø og nær den Eiendom, som krævede hans Tilsyn i høi Grad, og i hvilken hans Formue paa en truende Maade var engageret. Det var derfor ikke med let Sind og med Glæde, at han fulgte Kong Frederiks Opfordring til at træde ind i den ved Kaas's Død 1827 ledigblevne vigtige Post. Han blev nu paa eengang Geheime-Stats- og Justitsminister, Præsident i Danske Cancelli, Patron for Herlufsholm, første Medlem af Missionscollegiet og af Directionen for Vaisenhuset. Hans Fortjeneste i den Stilling, han nu kom til at indtage, maa fornemlig søges i den indre Aand, som fra ham, saavidt hans Indflydelse strakte sig, og ved Exemples Magt ogsaa derudover, gjennemtrængte hele Regeringssystemet. Den i Krigsaarene herskende Frivolitet og Embedsmændenes derangede oeconomiske Stilling havde udbredt en stor Demoralisation gennem alle Embedsclasser indtil Bureaucratiets høieste Spidser. Skjødsløshed i Embedsførelse, ja vel endog Be-

stikkelighed hørte i de sidste Krigsjaar til Dagens Orden, og Kaas havde med sin slappe Administration ikke vidst at bringe synderlig Forbedring deri. Herimod optraadte Stemann nu med hele sin kraftige Personlighed. Han gjenoprettede den collegiale Forretningsorden, udvirkede flere utroe og uordenlige Embedsmænds Afskedigelse; det Vilkaarlige ved Embedsbesættelser afskaffedes, og kun Fortjenester og Anciennetet kom herefter i Betragtning. I Bestyrelsen af de offentlige Fonds indførte han streng Orden, men hyldede derhos et Accumulationsprincip, som hans egen Tid vel kunde have havt Ret til at beklage sig over. I Grev Schimmelmans Alderdomsvaghed deeltog Stemann i Ledelsen af det udenlandske Departement og forestod det efter hans Død (1831) et Aarstid, indtil Geheimeraad Krabbe overtog Udenrigsministeriet. Med Hensyn til det store Spørgsmaal fra den nærmestfølgende Tid, om Indførelse af Ständerinstitutionen, var S. den, der raadde til, naar Kongen i det Hele vilde give Ständer udenfor Forbundslandet Holsteen, da ikke at være altfor paaholdende med den Indflydelse, man vilde tilstaae dem, og navnlig ikke at dele de danske Ständer efter Provindser. Han bevarede sin store Indflydelse lige til Kong Frederik den Sjettes Død (Kongens Indskriden mod Pressen i Midten af Trediverne fandt vistnok Støtte hos Stemann) og gik over i den nye Konges Regering med ikke mindre Magt (Regeringens Optræden mod Bondebevægelsen i 1844—46 samt flere Actioner for Overskridelse af Trykkefriheden fandt uden Tvivl Tilskyndelse fra Stemanns Side). Endnu Kong Frederik den Syvende, hvem den da 84aarige Stemann den 21de Januar 1848 proclamerede fra Christiansborg Slots Balcon som Danmarks Konge, betragtede den gamle Statsmand som den første blandt sine Raadgivere og havde kaldt denne fremfor alle andre, da han havde forladt den døende Fader paa Amalienborg og om Aftenen den 20de Januar var kommen til Christiansborg. Den Beretning, som nu foreligger fra P. G. Bang, udsiger, at Stemanns Raad til den tiltrædende Fyrste gik ud paa at optræde strengt, ved sin Tiltrædelsesproclamation Intet love; „Byen vilde kunne holdes i Orden ved Politiet og den øvrige executive Magt“. Det Statsraad, der blev afholdt om Natten mellem den 20de og 21de Januar i det store Slots Værelser, der ikke i Hast lode sig opvarme, maaskee ogsaa Ærgrelsen over den Modstand, han mødte i Statsraadet, paadrog Stemann et Tilbagefald af Podagra, som holdt ham bunden til Sengen, indtil Kong Frederik maatte lade 4 Kongers prøvede Ven vige for Truselen om „Fortvivlelsens

Selvhjælp“. Af sine mange Stillinger beholdt han dog Posterne som Ordenscantsler og som Patron for Herlufsholm, hvortil han senere fœiede Chargen som Overkammerherre. Endnu var der kraftigt Liv i Oldingen, endnu i sit 90de Aar saae han ofte en talrig Kreds af Gjæster ved sit Bord; men Aarenes Vægt gjorde sig dog omsider gjældende, Sygdommenes Anfald bleve langvarigere, om endog den stærke Aand og det kraftige Legeme gjorde vedvarende Modstand. Den 25de November 1855 bortkaldte Døden ham i Kjøbenhavn i hans 92de Aar.



## KONG CHRISTIAN DEN OTTENDE.

Arveprinds Frederik, Kong Frederik den Femtes Søn af hans andet Ægteskab (med Juliane Marie af Brunsvig-Wolfenbüttel), formæledes den 21de October 1774 med Sophie Frederikke, Datter af Prinds Ludvig af Meklenborg-Schwerin. Af dette Ægteskab var der ikke Børn i flere Aar. Da nedkom Prindsessen trede Gange (1781, 1783, 1784) med Døttre, af hvilke de tvende døde samme Dag, som de vare fødte, og den tredie, Juliane Marie, kun levede ganske kort. Den 18de September 1786 blev Prindsessen atter Moder, denne Gang til en Søn, der i Daaben blev givet Navnet Christian Frederik. Efter ham fulgte endnu af Arveprindsens Ægteskab med Prindsesse Sophie Frederikke: Juliane Sophie, født 18de Februar 1788, død 9de Mai 1850, formælet 22de August 1812 med Prinds Vilhelm af Hessen-Philipsthal-Barchfeld (1786—1834); Louise Charlotte, født 30te October 1789, død 28de Marts 1864, formælet 10de November 1810 med Prinds, senere Landgreve Vilhelm af Hessen-Cassel (1787—1867); Frederik Ferdinand, født 22de November 1792, Arveprinds 1848, død 29de Juni 1863, formælet 1ste August 1829 med Kronprindsesse Caroline af Danmark, nu hans efterlevende Enke. Prinds Christian Frederik viste sig strax som et ualmindelig smukt og meget lovende Barn; hans begavede og kjærlige Moder beskjæftigede sig selv med hans Underviisning, som Kobberstik og Malerier fra den Tid udvise; snart fik han dog ogsaa Lærere, og Naturvidenskaberne bleve tidlig stillede blandt de Videnskaber, man søgte at bibringe ham, navnlig gennem egne Iagttagelser saavel i Naturen

selv som i dertil tilveiebragte Samlinger. Christiansborgs Brand den 26de Februar 1794 fortærede disse den unge Prindses alt da kjære Samlinger, og selv maatte han med sine Forældre flygte for Luerne. Nogle Maaneder efter mistede han den elskede Moder, og end ikke et Aar var forløbet, da Bedstemoderen, Dronning Juliane Marie, ogsaa bortkaldtes ved Døden. Det lette, efter nye Indtryk stræbende og af disse snart fængslede Sind, som fulgte Prindsen fra Ungdommen over i den modnere Alder, lod ham heller ikke nu blive under varig Paavirkning af disse sørgelige Begivenheder. Nye Lærere og med dem nye Kundskabsgrene bidroge Sit til at adsprede og fængsle ham. Et nyt Muscum blev grundlagt paa Amalienborg, Arveprindsens nye Bolig, en botanisk Have blev anlagt paa Sorgenfri. Ogsaa et lidet Bogtrykkeri blev tilveiebragt, thi Prindsen havde valgt de bevægelige Typer som Gjenstand for sin Haandfærdighed. Det skjønne Barn voxte op til en smuk Yngling: hans Ansigt var af den ædleste Form, og det lokkede Haar forøgede dets Ynde; et kraftigt Skjæg foiede dog aldrig hertil Udtrykket af mandig Styrke, og med den forøvrigt høie og smukke Væxt\*) var forenet en vis Yppighed. Ved Siden af legemlig Skjønhed besad Prinds Christian ogsaa aristocratiske Former, og for de Kundskaber, han alt tidlig havde tilegnet sig, vidste han at finde elegante Udtryk. Hvor forskjellig var han ikke fra sin ældre Fætter, Kronprinds Frederik! Denne var jevn i Sæder, sparsom paa Ord, borgerlig i hele sin Adfærd og uden Lyst til offentlig Fremtræden. Kronprindsen, der alt fra sin første Ungdom havde haft Regentpligter, tænkte først og fremmest paa, hvad han havde at gjøre, hans yngre, smukke Fætter tænkte mere paa et „hvorledes“, og medens Kronprindsen i Aartier fulgte Pligtens Bud, kunde Prinds Christian som oftest vælge sin Tidsanvendelse uhindret af dette og følge Kaldet af de forskjellige Videnskaber, der vekslede tiltalte ham\*\*). I sit tyvende Aar ægtede Prinds Christian sin smukke Frænke, Prindsesse Charlotte Frederikke af Meklenborg-Schwerin. Hun fødte ham tvende Sønner, hvoraf den ældste døde strax efter Fødselen, den anden blev Danmarks Konge Frederik den Syvende. Ganske vist vilde dette Ægteskab være blevet velsignet med endnu flere Børn, hvis der ikke til Kong Frederik den Sjette, under Prinds Christians Fraværelse paa Jagt,

\*) Hans ene Hofte var dog lidt mere udviklet end den anden.

\*\*\*) Det fortælles derfor ogsaa, at Kong Frederik havde det Udtryk om ham: «Han forstaaer sig jo paa Alting, selv paa Potteskaar» (Vasesamlingen tydes her vist til).

var gjort en Angivelse om Prindsessens Forhold, der fremkaldte Kongens, vistnok gyldige, Vrede og derefter Ægteskabets Ophævelse. Det var omtrent paa denne Tid, at Prinds Christian blev Præses i Academiet for de skjøne Kunster og derved modtog en Stilling, der paa eengang vandt hans Interesse og passede til hans Evner. I Tidens Spørgsmaal tog han nu levende Deel, og han var blandt dem, der ivrigt fremmede Oprettelsen af et Universitet i Norge. Han deeltog derfor ogsaa i Festen paa Gjæthuset til Tak for Kongens Gave til Norge og holdt her „med den ham egne skjøne Anstand og klangfulde Stemme en kort, men velaffattet og passende Tale“ (H. C. Ørsted, der selv var tilstede ved Festen, giver dette Vidnesbyrd). Kong Frederik var hellig overrasket over at finde et saadant Talent hos sin unge Fætter, og hans Opmærksomhed henledtes maaskee netop den Dag paa, at disse unge Kræfter kunde være anvendelige i Norge. Knap inden et Aar var omme, vare ogsaa Carl Johans Planer kjendte i Kjøbenhavn. Under disse truende Forhold maatte Kongen ønske ufortøvet at kunne sende Normændene en Mand, der besad og yderligere kunde vinde deres Hengivenhed. Vicestatholderen Prinds Frederik blev kaldt tilbage, og i Foraaret, da de Svenskes Kronprinds gik til Tydskland for at kæmpe med Russerne og Preusserne mod Napoleon, løb Prinds Christian ud fra Fladstrand paa en aaben Baad og naaede gennem de engelske Krydsere, i Forklædning som Matros, Norges Kyst den 21de Mai 1813.

Den 26de October 1814 forlod Prinds Christian atter Norges Kyster, og det for stedse. Han havde i den mellemliggende Tid vundet Normændenes Tillid og Yndest, havde været Norges Statholder, efter Freden i Kiel dets Regent, ja selv Norges kronede Konge; han havde kæmpet, men selv erkjendt, at Krigerens Kald var ikke hans; han havde fremfor Alt ved sin Fortrøstning til Norges Sag fremkaldt den Forfatning, som Normændene beholdt, efterat Kong Christian Frederik havde nedlagt Norges Krone. „Det kan ikke falde os ind“, siger H. C. Ørsted i Videnskaberne Selskabs Mindeskrift over Kong Christian VIII, „at fremstille Sagen saaledes, som om Norges frie Forfatning var udsprungen af hans Tanke: den var meget mere Frugten af Tingenes Magt, som yttrede sig under mange frisindede Normænds Medvirkning; men hans Deeltagelse i dette vigtige Værk var dog en saadan, at det ikke var kommet saa heldigt istand uden hans Agtelse for Frihed og Folkerettigheder og hans lykkelige Sands for det, som i de farefulde Dage tjente til Rigets Vel, ja til at redde

det norske Folks Selvstændighed. Hertil kan endnu lægges den Ros, at det ikke var uden stor Fare for at miste sine Rettigheder som forventet dansk Tronarving, at han vovede alt dette“\*).

Prinds Christian landede den 4de November i Aarhus. I den paafølgende Juul var han paa Augustenborg, og her vandt han den ædle og skønne Hertugdatters Hjerte. Kongen, der ikke kunde tilgive, at Prindsen ved sin Færd i Norge havde paadraget ham Mistanke for ikke at have handlet, som det anstod en ærlig Mand, og som vel endog ikke uden Grund havde maattet frygte yderligere Repressalier for den ikke opfyldte Fred i Kiel, ønskede at fjerne Prindsen fra sin Nærhed og udnævnte ham derfor til Gouverneur i Fyen med Bolig paa Odense Slot (der var blevet ledigt kort forinden ved Kronprindsesse Carolines Onkel og Forlovede, Prinds Christian af Hessens Død, 14de November 1814). I Slutningen af April kom han til sit Gouvernementssæde. Derfra begav han sig til Augustenborg. Under Opholdet her tog han til Gottorp for at gjense Kongen, der vendte tilbage fra Wien. Kong Frederik kunde ikke finde Ord haarde nok til at dadle Prindsens Ulydighed mod hans Befalinger efter Freden i Kiel. Den 22de Mai 1815 formæledes Caroline Mathildes Datterdatter med Juliane Maries Sønesøn paa Augustenborg. Slotspræsten Germar kunde med Sandhed udsige, at han havde paa denne Dag viet det smukkeste Par i hele Riget. Der fulgte nu en roligere Tid i Prinds Christians Liv; Gouvernementet gav ham en Virkekreds, hvori han stiftede ikke ringe Nytte. Han opholdt sig derfor ofte i Odense; Amalienborg og Sorgenfri vare dog ogsaa hans Residenser; i 1818 og i 1819—22 foretog han Udenlandsreiser med sin Gemalinde og saae baade skønne Egne og rige Kunstværker, baade fyrstelige Personer og Videnskabens Coryphæer. Da han vendte tilbage fra sin sidste længere Reise, kom den store Yndest, som den norske Forfatnings Giver havde vundet i Danmark, til sit Udtryk i den bekjendte Sang, som Studenterne ved Fakkelflud og omgivne af en talrig,

\*) Ved denne sidste Ros maa dog paa den anden Side tages Hensyn til, hvad A. S. Ørsted i sit Skrift «Af mit Livs og min Tids Historie» (3die Bind 1ste Hæfte S. 219) har anført om den Fare, som Danmark blev udsat for: «Dets Stilling blev meget forværret ved den Modstand, der fra norsk Side, og med den nærmeste Tronfølger i Spidsen, gjordes mod Norges Overgang til Sverrig. Kongen blev tillige mistænkt for at spille under Dække med denne Modstand.» Det anføres ogsaa paa samme Sted som en af Grundene til, at Danmark uagtet Kong Frederiks Nærværelse i Wien ikke ved Congressen fik Noget til Erstatning for Norge, «at, saa ærlig Kong Frederiks Villie end havde været, havde han dog ikke formaaet at hjemle Sverrig det til samme afstaaede Norge, hvilket derimod ved en anden Adkomst kom under Sverrigs Konge.»

jublende Menneskemasse bragte ham den 18de Septbr. 1822 paa Sorgenfri. Hvo kjendte ikke fra den Tid Ordene og Melodien, der var underlagt disse:

Velkommen i din Ungdomslund  
Ved Lyst og Jubellyd!  
Vi feire her din Fødselsstund,  
Du alle Danskes Fryd!

Prinds Christian modsatte sig ikke, at man i Erindringen om hans Fortid udtalte Forventninger om Fremtiden, der i Øieblikket skaffede ham en stor Folkeyndest; men det blev ham som Konge et tungt Savn ikke at besidde denne, og han kunde vel heller ikke fritage sig selv for nogen Bebreidelse i Retningen af at have fremkaldt eller i hvert Fald ikke itide modarbeidet, hvad der kunde bringe Folket en smertelig Skuffelse. Det vil sees af Frederik den Syvendes Levnetsbeskrivelse, at dennes Opdragelse i høi Grad har ligget Faderen paa Hjerte. Forbindelsen med Kong Frederiks Datter var ham jo en sand Glæde, men en Kummer var det ham ogsaa, at denne Forbindelse maatte ophæves paa Grund af Sønnens Opførsel. Forholdet var imidlertid blevet bedre til den gamle Konge, som Prinds Christian lige fra sin Barndom havde seet op til med høi Agtelse. Den 4de Marts 1831, paa den Tid Loven om Provindsialstænderne var under Forhandling, gav Kongen Prindsen Sæde i Statsraadet, og tilvisse var han ogsaa efter sine Kundskaber i Forfatningsvæsenet egnet til at drøfte de foreliggende vigtige Spørgsmaal. 1838 blev Prinds Christian Præsident i Videnskabernes Selskab og foretog samme Aar endnu en kort Reise til Udlandet\*). I Sommeren 1839 inspicerede han ligesom til Afsked hele sit Gouvernement, og i den Anledning er der givet ham det Vidnesbyrd af en Fyenbo, der altid har bevaret varm Interesse for sin Fødeø: „Hans Fortjenester af Fyen bleve allevegne erkjendte, og med den fuldeste Ret; thi skjøndt de fleste af hans Velgjerninger vare udførte og maatte udføres af Communerne selv, saa vare dog Alle enige i, at det var hans personlige

\*) H. C. Ørsted siger i Videnskabernes Selskabs Mindeskrift over Kong Christian den Ottende med Hensyn til Prinds Christians Reiser i Udlandet: „Han besøgte, for største Delen i Selskab med sin beundrede Fyrstinde, de meest oplyste Lande, og stiftede der Bekjendtskab med deres Regenter og Statsmænd. Der gaves saa af Europas Regenter, med hvilke han ikke blev personlig bekjendt. Der kan neppe være Tvivl om, at denne Omgang maatte være ham høist hererig; men man vover neppe nogen grundløs Formodning, naar man troer, at den indeholdt flere Advarsler om Forsigtighed ved Indførelsen af Forbedringer, end ønskeligt havde været.“



Iver, hans Gaver til at udsone og vinde og hans overlegne Aand, der havde sat Communernes Kræfter i Bevægelse.“

Da Kong Christian den Ottende proclameredes som Konge fra Balconen af det Palads, hvorhen hans Fader var flyttet efter Christiansborgs Brand, og hvor den nye Konge skulde vedblive at boe, var der alt gaaet 53 Vintre over hans Hoved, og man sporede vel, at, ligesom disse ikke vare forløbne uden Sorger, saaledes vare de heller ikke gaaede tabte for ham uden Nydelser. Man var derfor utaalmodig i sin Længsel efter, hvad „Giveren af den frie norske Forfatning“ nu vilde skjænke sit eget Fødeland, og man var saa meget mere utaalmodig, som det, man ventede af den, der nu samtidig var bleven Kronprinds, naar han engang kom paa Tronen, kun var saare lidet. Hvor skuffedes man ikke da ved Løftet om Forbedringer i „Forvaltningen“! Nu fulgte vel Kongens Udsagn: „Trykkefriheden har ingen varmere Ven end mig“; Københavns Communallov blev givet Nytaarsdag; Naadessecretariatet blev sat til at begrænde Naadesacterne og bekræfte det kongelige Udsagn: „Nu ville vi Alle spare“; Postforsendelsesretten for offentlige Tidender udvidedes; Sagen om Fritagelse for Bønderkarlene fra at skulle tage fast Tjeneste bragtes frem igjen; Indskrænkninger og Forbedringer i Armeen og Flaaden paabegyndtes; Negerlavernes Frihed forberededes; den forhadte Jagtret indskrænkedes; Rescriptet af 14de Mai tilsikkrede de Districter i Slesvig, hvor det danske Sprog var Kirkesprog, Brugen af dette Sprog i alle Regerings- og Retsager, — men alt dette kunde ikke tilfredsstille en Folkestemning, i hvilken Constitution og politiske Garantier vare Dagens Løsen. At det danske Monarkies særlige Sammensætning efter Nationaliteter stillede store Vanskeligheder iveien for en Fællesforfatning for hele Monarkiet, at disse Vanskeligheder forøgedes ved Holsteens og Lauenborgs Stilling til det tyske Forbund, ved Forskjelligheder i Tronfølgen, ved Slesvigs og Holsteens Fordringer paa at have fælles Repræsentation, medens Kongeriget med Rette paastod, at statsretlig henhørte Slesvig til Danmark, det vilde man ikke forstaae: man forlangte kun, men undlod at sige, hvorledes Modsætningerne skulde udjevnes; Sprogstriden og den skandinaviske Bevægelse, der siden paafulgte eller yderligere opblussede, kunde kun udvide Kløften. Kongen saae imidlertid alle disse Vanskeligheder, men han kunde ikke udtale sig derom uden at forøge Forbittrelsen; han blev miskjendt, og han savnede den Gave, der blev givet hans Søn, at stige ned til Folket. „Kongen

skal ved Constitutionen ikke stige ned til Folket, men ved denne hæve Folket op til sig“, var den Betragtning maade, han gjorde gjældende for sig selv og for Andre. Skuffelse og Misstemning herskede derfor blandt Folkets større Kredse, og det kom endogsaa til Mishagsyttringer af Folket den Aften, da Kong Christian og Dronning Caroline Amalie paa det festlig oplyste Christiansborg feirede deres Sølvbryllupsfest. „Vist er det, at Kongen endnu ikke havde regeret et halvt Aar, før han havde havt mange bitre Timer, og at den gyldne Ring paa Kroningsdagen den 28de Juni omfattede et blegt og kummerfuldt Hoved.“ Den Reise, han derefter med Dronningen foretog gjennem Rigets forskjellige Dele, bragte ham dog gladere Timer, og i Begyndelsen af October vendte han ligesom trøstet og forfrisket tilbage til sit Arbeide. Thi det skal være sagt om Kong Christian, at i de faa Aar, han regerede, og navnlig i de første og i det sidste, udviklede han en Arbeidsvedholdenhed, som selv Christian den Fjerde, Frederik den Fjerde, Christian den Sjette og Frederik den Sjette vel ikke havde viist større. En begavet Mand som han kunde dog vistnok have anvendt sin Tid bedre end til de Detailundersøgelser om Pensionslister, Uniformsreglementer og Specialbudgetter, som han ikke sjældent kunde fordybe sig i. I 1841 bleve under Kongens personlige Deeltagelse i Planen og mange Enkeltheder Rentekammeret, Statsgjældsdirectionen, Finansdeputationen, Generaltoldkammeret og det udenlandske Departement reorganiserede (Departementschefer traadte istedetfor Deputerede); Finansvæsenet var Gjenstand for Kongens nøieste Drøftelse og Forelæggelsen af nøiagtige Regnskaber til Offenlighedens Bedømmelse hans ufravigelige Villie; den almindelige Landcommunalanordning blev givet. Af andre vigtige Foranstaltninger fra Kongens følgende Regeringstid maae nævnes den nye Veianordning, Stiftelsen af en ny Criminal- og Politiret i Kjøbenhavn, Armeens Reorganisation, Oprettelsen af en Livsforsikrings- og Forsørgelsesanstalt (1842), Institutionen af et eget Althing for Island, Oprettelsen af en Filialbank i Flensborg, Salget af Tranquebar og Frederiksnagor til England for c. 1 Million Rdl., Afskaffelsen af den tractatmæssige Present til Marokko, Fregatten „Galathea“s Udsendelse paa en Jordomseiling. Men samtidig med, at disse Foranstaltninger ved deres Hensigtsmæssighed maatte vinde Stemning for Kongen, virkede Trykkefrihedssager, ja endog Talefrihedssager, saaledes mod B. Christensen og Orla Lehmann (hvortil endnu senere kom flere Indskrænkninger i Associations-

friheden, navnlig Circulairet af 8de November 1845 mod Forsamlinger, som gik ud paa at forhandle Bondestandens Retsforhold, senere dog igjen hævet), til atter at forværre Stemningen. Aaret 1842 bragte Udnævnelsen af Prinds Friedrich af Augustenborg, „en af det ulmende slesvigholsteenske Oprørs Bannerførere“, til Statholder i Slesvig og Holsteen. Dette Skridt berøvede i høi Grad Kong Christian det danske Folks Tillid. Kronprinds Frederik, der havde faaet Sæde i Statsraadet, yttrede sig ogsaa herimod, og Ministrene Krabbe-Carisius og O. Moltke toge deres Afsked. I deres Sted udnævnte Kongen A. S. Ørsted og Grev H. Reventlow-Criminil. Det tør dog vel ikke betvivles, at Kong Christian ved Udnævnelsen af sin Svoger har tilsigtet en Udsoning af den skadelige Strid mellem Rigets forskjellige Dele og virkelig har næret Tillid til den Udnævnte; men han fik end ikke Paaskjønnelse i de Landsdele, for hvilke dette Skridt særlig skulde ansees at være gjort. Kongens retfærdige Bestemmelse om dansk Retssprog i de dansktalende Egne af Sønderjylland blev i den slesvigske Stænderforsamling Gjenstand for Angreb. Da Peter Hjort Lorenzen, ægget derved, begyndte at tale Dansk og „blev ved at tale Dansk“, blev han haanlig behandlet. Den viborgske Stænderforsamling kunde ikke afholde sig fra at tage Parti i Sagen. Hertil sluttede sig senere ogsaa Østifternes Forsamling. Striden mellem Dansk og Tydsk slog nu ud i høie Flamme. Skandinavismen tog sin Begyndelse ved gjensidige Besøg mellem Lunds og Kjøbenhavns Studenter og ved de danske Studenter Besøg i Stokholm 1843 og senere de svenske og norske Studenter Besøg i Kjøbenhavn 1845 og smeltede snart sammen med Nationalitetsbevægelsen. Samtidig hermed ægtede Kongens Søstersøn og præsumptive Arving i sin Tid til den danske Trone, Prinds Friedrich af Hessen-Cassel den russiske Storfyrstinde Alexandra, Keiser Nicolaus's Datter. Det var langt fra, at denne Forbindelse var populair i Danmark; men Døden ophævede snart dette Ægteskab og dermed ogsaa den Forbittrelse, som Pressens Yttringer mod samme havde fremkaldt. Større og varigere Misnøie fremkaldte den Afgjørelse, som den af P. H. Lorenzen vakte Sprogkamp modtog ved den Resolution, Kongen gav i 1844, at de nordslesvigske Deputerede maatte tale Dansk, naar de ikke vare Tydsk mægtige. I Hertugdømmerne gik man paa den anden Side videre og videre i separatistisk Retning, og hyppigt, ja selv i Repræsentationerne, henvistes til den kongelige Mandsstammes Afgang som det Tidspunkt, da det saa længe for-

ventede Slesvigholsteen skulde skee Fyldest Nu udstedte Kongen den 8de Juli 1846 et aabent Brev, hvori han paa den høitideligste Maade erklærede, at Slesvig saavel som Lauenborg vare uadskillelige Dele af den danske Stat; derimod var der Forhold tilstede med Hensyn til enkelte Dele af Holsteen, som hindrede ham i at udtale sig med samme Bestemthed om samtlige hans Arvesuccessorers Arveret til hele dette Hertugdømme; han tvivlede dog ikke paa ogsaa at kunne ordne disse Forhold og saaledes sikre hele Holsteens Forbindelse med det øvrige Rige.

Det var nogle faa Dage efter det aabne Brevs Udstedelse, at Kongen modtog Besøg af Kong Oscar paa Bernstorff. Alle Danske glædede sig over dette Møde af Nordens Konger, og da H. C. Ørsted under Fakkeltoget havde tiltalt Kongerne, og disse havde svaret — Kong Christians høie og kraftige Stemme og velføiede Ord vandt Prisen i dette Stevne —, var Jubelen almindelig. I Danmark vakte Kongens aabne Brev Anerkjendelse hos Fleertallet, dog var der og Mauge, der betvivlede dets Hensigtsmæssighed; blandt Slesvigholstenerne var der stor Forbittrelse. Under denne gik først den holsteenske og derefter den slesvigske Stænderforsamling i Utide fra hinanden. Statholderen fik paa Ansøgning sin Afsked (L. N. Scheel blev hans Eftermand som Præsident for den slesvig-holsteenske Regering, Grev Carl Moltke til Nütschau kom i Grev J. Reventlow-Criminils Sted som Præsident i det slesvig-holsteen-lauenborgske Cancelli), adskillige andre høitstaaende Mænd bleve samtidig afskedigede. Men Kongen blev ikke staaende ved det Negative. Ved væbnet Magt lod han den slesvig-holsteenske Folkeforsamling i Nordtorf sprede i September 1846, og Ridderkabets Adresse blev afviist i Begyndelsen af det følgende Aar. Samtidig med, at han kom nærmere og nærmere til den Beslutning at give en Forfatning for Danmark og Hertugdømmerne\*), var det ogsaa gaaet op for

\*) Efterat Kronprindsen i Februar 1847 havde henvendt sig til Kongen med et Forslag om en constitutionel Forfatning — rigtignok paa en uiværksættelig Maade, siger P. G. Bang — og efterat Kongen havde ladet sig give Forslag til et udvidet Statsraad, forlangte han sine Ministres Betænkning i saa Henseende i Slutningen af Juli Maaned samme Aar. Kongen udtalte dog, at der af det udvidede Statsraad kunde fremgaae en constitutionel Forfatning for det danske Monarki, «en Forandring i Grundloven, som visselig ikkun en bydende Nødvendighed til Undersaaternes Vel kan reifærdiggjøre». Reventlow-Criminil udtalte sig for strax at gjøre Forandring i Forfatningen, dog uden nærmere at angive hvorledes; Ørsted havde efter Kongens Befaling gjort et Udkast til Stændercomiteers Indførelse. Kongen gav derefter Reventlows Votum og Ørsteds Udkast til Cancellipræsident, Grev Carl Moltke og forlangte hans Betænkning. Han sluttede sig til Reventlow og foreslog at lade Provindsialstænderne vælge de  $\frac{2}{3}$  Dele af de Deputerede til at raadslaae om Forfatningen. Nu kaldte Kongen Rentekammerdeputeret P. G. Bang den 14de December 1847 og forlangte dennes Betænkning over Forfatnings-

ham, at det var hans Pligt at støtte Danskheden i dens Kamp mod Forræderiet og Tydskheden. Derfor skulde Haderslev Latinskole være dansk, derfor skulde der oprettes et dansk Skolelærerseminarium i Vonsbæk. Af samme Hjertelag var den Beslutning udgaaet, ifølge hvilken der af det nedlagte Sorø Academi skulde opstaae en dansk folkelig Høiskole; — men denne Plan kom aldrig til Udførelse. Paa Hjemreisen fra Før, hvor Kongen i Somrene 1842—47 havde fundet Lægedom i Søbadene, besøgte han den 14—15de September det ham saa kjære Sorø og opløftede der sin Stemme til et inderligt Ønske „for det danske Folk og den danske Tunge“. Kongen var vel stemt efter Hjemkomsten; hans Beslutning at gjøre Skridt henimod en fri Forfatning og at holde „den danske Tunge“ i Hævd havde virket opløftende paa ham. Hele Folket havde lykønsket ham til Loven af 28de Juli 1847 om Frihed for Alle, der fødtes paa de dansk-vestindiske Øer, og alle Slavers Frigivelse efter 12 Aars Forløb, skjøndt den led af en vis Halvhed og maatte nødvendigviis forvirre Begreberne hos Slaverne med de frie Børn\*). Sin sidste Fødselsdag feirede Kongen paa sit kjære Sorgenfri. Da han var kommen til Amalienborg, beskjæftigede han sig blandt Andet med Forberedelser (en Medaille og flere Skrifter) til det oldenborgske Huses Firehundredeaarsfest, som skulde høitideligholdes den 28de September 1848. Paa denne Dag havde Kongen ogsaa betænkt at lade den nye Forfatning see Lyset. Hvilken Skuffelse hildede han sig ikke i, naar han troede, den vilde blive paaskjønnet! I November var Kongen lidende af et aabent Saar paa Benet; han gik dog til Efteraarsjagterne paa Frederiksborg, men en pludselig Upasselighed paakom ham alt her. Ved Nytaarstid lod han sig forelægge en Udsigt over Finansernes Status, og han havde den Glæde at see, at de 8 Aar, i hvilke han havde regeret, havde bragt en Afgang i Statsgjælden af 18 Millioner (hvoraf dog 6 Millioner ved Inddragelse af særlige Fonds). Paa Aarets sidste Dag underskrev han den endelige Resolution om Sorø. Den 5te Januar var han i strengt Frostveir ombord i Corvetten „Valkyrien“, der skulde gaae til Ostindien. Han havde blottet sit Hoved og lagt sin Kappe, medens han holdt en Tale til Officererne og Mandskabet. Derved forkjølede han sig. Han fik Natten efter

spørgsmaalet, navnlig over Reventlows og Moltkes Forslag. Bangs Betænkning og de dermed forenede Grundtræk til en Forfatningsforandring vandt Kongens Bifald og bleve ogsaa tagne til Følge af hans Efterfølger paa Tronen.

\*) „Jeg skal vise Dig, at jeg kan slaae en Fri“, horte man Slavinder sige, naar de straffede deres Børn.

en Brystaffection og maatte aarelades. Saaret inflammerede, og en Pyæmi endte hans Dage den 20de Januar om Aftenen silde, efterat han havde nydt Nadverens Sacramente og taget Afsked fra sine Nærmeste. I Dødsøieblikket var han omgivet af Dronningen, Overhofmarskal Levetzau og sin tro Ven fra hine Dage, da han bar Norges Kongekrone, Geheime-etsraad Adler. Kronprindsen havde alt forinden forladt Amalienborg og modtog paa Christiansborg Efterretningen om Faderens Død. De, som hiin sørgelige Aften færdedes paa Amalienborg, ville have i Minde den alvorfulde Stemning, der havde grebet alle Gemytter, med hvilken Kummer man modtog Efterretningerne om Kongens sig nærmende Endeligt. Den Ængstelse for Fremtiden, der havde ladet Kongen i Forudfølelsen af den nære Død udsige sit „Nu brister det derovre“, deelttes vidt og bredt, og Kongens Mistvivl om Sønnens Egenskaber til at kunne kue Stormen var heller ikke gjemt hos ham alene; saare, saare Mange deelte den i Stilhed med ham — men vistnok vare ikke Faa af den Mening, at det havde været til Danmarks Held, om Kong Christian havde havt Mod til i sin Tid at lade det „komme til at briste derovre“. Tvivlsomt bliver det dog altid, om man da sluttelig havde kunnet naae (Kong Christian havde tilvisse ikke selv stillet dette Program), hvad der stilledes som Formaal i det Skrift, som H. N. Clausen og J. F. Schouw lode trykke, medens Kongen endnu laa paa sit Dødsleie: særlig Forfatning for Forbundslandet Holsteen, en friere Forfatning for det danske Land Slesvig og en lignende for Danmark, tilligemed en Fællesforfatning for Landene Nord for Eideren.



## KONG FREDERIK DEN SYVENDE.

Kong Frederik den Sjettes og Dronning Maries tvende Sønner, begge af Navnet Christian, vare døde i spæd Alder, og Arveprinds Frederiks Søn, Prinds Christian Frederik, var efter Faderens og Farbroderen Kong Christian den Syvendes Død Danmarks og Norges nærmeste Tronfølger. Af hans Ægteskab med Charlotte Frederikke af Meklenborg-Schwerin var den 8de April 1807 paa Pløns Slot født Sønnen Christian Frederik, men han var død samme Dag. Det er naturligt, at man efter det gjentagne Uheld med Frederik den Sjettes Børn var ængstelig for, at ogsaa her i dette Ægteskab skulde Børnenes hurtige Død efter Fødselen gjentage sig. Nogen Grund til saadan Frygt kunde vel ogsaa ligge deri, at Prinds Christian og Gemalinde, ligesom Kong Frederik og Dronning Marie, vare Nærbeslægtede. Det var derfor til stor Glæde og Beroligelse for Tvillingrigernes Beboere, da Prinds Christian Frederiks Gemalinde anden Gang nedkom, at den Nyfødte, der saae Lyset den 6te October 1808, var en sund og stærk Dreng. I Daaben (17de October 1808) fik han ikke alene det oldenborgske Huses gamle Kongenavne Frederik og Christian, men endvidere Navnet Carl, hvorved vistnok var taget Hensyn til Muligheden af en Forbindelse mellem de 3 nordiske Riger: Skjæbnen vilde dog, at den unge Prinds kun skulde naae den ene af disses Kroner, og selv for dennes udcelte Besiddelse maatte der kæmpes en lang og blodig Kamp.

Allerede i November 1809, medens Prinds Christian Frederik var paa Jagt i Nordsjælland, indtraadte den Begivenhed, der for bestandig skilte

Prindsesse Charlotte Frederikke fra hendes Søn: end ikke en eneste Gang fik han igjen sin Moder at see\*), men hele sit Liv igjennem udtalte han en Hengivenhed for hende, der bar Vidne om den „varme Indbildningskraft“, som alt yttrede sig i hans Barndom, og som i høi Grad ængstede hans Fader\*\*). End ikke sin Fader beholdt Prinds Frits (saa kaldtes han nu og mange Aar efter) længe hos sig: han kaldtes til Norge; hjemkommen derfra skjænkede han Sønnen en anden og kjærlig Moder, men lange Reiser kaldte dem atter begge bort endog i flere Aar. Den „Omskiftelighed og Uro i Sindet“, som var en sørgelig Arv efter Moderen, fik under disse Forhold ikke Leilighed til at komme til Hvile i et stadigt Hjem, ei heller lykkedes det hans mange Lærere at vinde hans Opmærksomhed eller Interesse for, hvad de havde at bibringe ham. Den unge Prindses Underviisning afsluttedes med hans Confirmation den 22de Mai 1826 (i Christiansborg Slotskirke, første Gang benyttet efter Slotsbranden). Dagen efter blev hans Forlovelse med Kong Frederik den Sjettes yngste Datter, Prindsesse Vilhelmine, declareret ved Hoffet. Nu tiltraadte Prindsen en Udenlandsreise til Tydskland, Frankrig, Schweiz og Italien. Hans Hovedophold var paa Landstedet Plongeon ved Genf, og fra denne By fik han duelige Lærere (i fransk Literatur, Historie, Statsvidenskaberne, Naturvidenskaberne m. m.). Ogsaa deeltog han i det selskabelige Liv i Genf, gjorde Tjeneste i Nationalgarden, blev optaget i Frimurerordenen og fik ved sin Afreise Diplom som Borger i Republikken. Den 24de October 1828 kom Prinds Frits hjem fra sin lauge Reise. Den 1ste November samme Aar formæledes han paa Christiansborg, hvis store Sale da første Gang atter toges i Brug, med sin elskværdige Brud. Denne Fest feiredes med almindelig Jubel over hele

\*) Det er fortalt, at Moderen dog nogle Aar efter, da Prinds Frederik vendte tilbage over Land fra en Reise til Tydskland med sin Fader og Stedmoder, fra sit Forviisningssted Horsens hemmelig om Natten kjørte til det Sted, hvor Prindsen overnattede, og der saae sit sovende Barn.

\*\*) I de Forskrifter for Sønnens Underviisning og Opdragelse, som Prinds Christian gav ved Aar 1819 (meddeelte af Prof. Allen i Danske Samlinger), udtrykker Prindsen sig saaledes: »Den varme Indbildningskraft bør ei kvæles, thi den kan lede til meget ædelt og godt i Livet; men det er dobbelt vigtigt for min Søn, at den holdes inden visse Skranker. Det maa saaledes aldrig holdes ham tilgode, naar han, i hvad han siger eller fortæller, gaer det mindste udenfor den strengeste Sandhed. Hans urmaadelige Lyst til at tale meget, især med Fremmede, der høre paa ham, hvilket foranlediger, at han lader sin Indbildningskraft udmale alle smaa Hændelser, som kun vedkomme ham, som noget betydeligt, maa ligeledes styres, om fornødent ved at føre ham bort ud af Selskabet, og betage ham Leilighed til at gjentage denne Feil. Ligeledes, hvad jeg for har omtalt, hans Lyst til at forudsætte Urimeligheder og at deraisoneere over samme, maa ei tillades ham. Skulde han træffes i Usandhed, sagt med Hensigt til egen Fordeel, eller for at skade Andre, maa dette, som en af de største Lyder, alvorligen revses.»



Danmark, og større kunde Begeistringen ikke være, end da man i Theatret ved Festforestillingen sang i Slutningsverset af „Elverhøi“:

Beskjerm vor Konge, store Gud!  
 Beskjerm hans Slægt!  
 Lad Skjoldungstammen høi og prud  
 Bestandig skyde friske Skud!

Dette sidste varme Ønske opfyldtes imidlertid ikke: det huuslige Liv kunde ikke fængsle Prindsen, man søgte at vinde hans Interesse for Søvæsenet, og det med noget Held; „han havde nu fundet sit Element, det frie Aandedrags, den raske Bevægelses, det muntre og drøie Ords“. Baade i 1832 og 1833 var han tilsøes. Vinteren mellem 1833 og 1834 var ikke Prindsen gunstig; hans huuslige Forhold paadrog ham en Dadel, der naaede Kong Frederik den Sjette, og — efter gjentagne Raadslagninger med Prinds Christian begav Kongen sig den 11te Marts 1834 personlig til den unge Prindses Palads og forkyndte ham, at han samme Dag skulde forlade Kjøbenhavn og foreløbig opholde sig paa Jægerspriis, indtil han i Foraaret kunde foretage en Sétour til Island. Det var i denne Eensomhedstilstand, at Prindsen fik den Tanke at undersøge nogle af de Gravhøie, der ligge paa den nordlige Spids af Horns Herred. Vor alt dengang berømte Oldgransker Thomsen kom ud til ham og deeltog i Undersøgelserne; fra den Tid af skriver sig den Interesse, Prinds Frederik baade som Tronfølger og senere som Konge viste for de fædrelandske Oldsager. Sommeren 1834 besøgte Prindsen Island; her var han „ret i sit Element blandt de jevne Folk“, „fuld af Tilfredshed og Stolthed over at være den første Mand at dansk Kongeblood, der satte Foden paa islandsk Grund“. Istedetfor til Amalienborg vendte Prindsen tilbage til det lille Palads i Fredericia, hvor hans fremtidige Hovedophold i Kong Frederiks Dage blev; han blev her Commandeur for et Infanteri-Regiment, befandt sig selv ret vel og var af saavel Høie som Lave meget afholdt i denne Stilling. Da han atter efter Kong Frederik den Sjettes Død viste sig i Kjøbenhavn som Kronprinds, forundrede man sig over, i hvilken Grad „han havde ombyttet sit ungdommelige Udvortes og sin smekke Figur med Mandens fyldigere Skikkelse“.

Alt 4 Dage efter, at Christian den Ottende havde besteget Tronen, udnævnte han Kronprinds Frederik Carl Christian til commanderende General i Nørre-Jylland og Fyen, og atter to Dage derefter til tillige at

være Gouverneur over Fyens Stift. Nu forlod Kronprindsen Paladset i Fredericia, og Slottet i Odense blev under hele Faderens Regering hans egenlige Hjem. Med Kutteren „Neptun“ foretog han alt i 1840 fra Fyen af flere Søreiser om i de danske Farvande, men i Efteraaret gik han over Østersøen til Warnemünde. Fra Neu-Strelitz i Meklenborg kom nu snart den Efterretning, at Danmarks Kronprinds var bleven forlovet med Prindsesse Mariane af Meklenborg-Strelitz; næste Foraar bragte han hende som sin Gemalinde til Kjøbenhavn. Hovedstaden behagede ham ingensinde, og snart begav han sig derfor ogsaa med Kronprindsessen til Odense og senere til Frederiksgave, der var blevet indrettet til Sommerresidens for dem. Skjøndt man ikke tør drage i Tvivl, at der virkelig var Tilbøielighed tilstede fra Kronprindsens Side for hans Gemalinde, lykkedes det ham dog ikke at knytte hende ret inderlig til sig; Længsel efter Hjemmet kaldte hende derhen, først paa nogen Tid og senere for bestandig, og da hun i de første Mайдage 1844 gik til Meklenborg for at være der, medens hendes Gemal gjorde en Reise til Skotland og Færøerne, blev det af Mange antaget, at hun ikke vilde vende tilbage til Danmark som til et Hjem, og de toge ikke fejl — den 30te September 1846 blev ogsaa dette andet Ægteskab hævet. Dybt bevægede denne Skilsmisse Kronprindsens Sind, og allerede dengang havde han vistnok besluttet ikke igjen at søge sig en Ægtefælle ad den diplomatiske Vei. Hans Fader havde dog ikke opgivet dette, og det tør vel antages for rigtigt, hvad der fra flere Sider er fortalt, at Kong Christian i sit sidste Brev til Sønnen paalagde denne saavel at give Landet en fri Forfatning som at indgaac et Ægteskab efter sin Stand.

Den 20de Januar 1848 bortkaldte Døden Kong Christian den Ottende til Danmark. Kronprinds Frederik, der paa den Tid, ligesom forøvrigt naar han opholdt sig i Kjøbenhavn (ogsaa senere efter Tronbestigelsen), residerede paa Christiansborg, blev næste Morgen proclameret som Konge fra dette Slots Balcon. Alt den 21de Januar udnævnte Kong Frederik den Syvende, som man mener efter den døende Faders Raad, Præsident i det slesvig-holsteen-lauenborgske Cancelli, Grev Carl Moltke til Geheime-Statsminister, og Dagen efter optog han ogsaa sin Barndomsven, i et Par Aar hans Hofchef, nu Stiftamtmand i Island, Kammerherre E. Bardenfleth i Statsraadet. Sin Faders Ønske at give Landet en Forfatning opfyldte han saa meget hellere, som han alt forinden havde besluttet saavel at dele sin Magt med Folket som at lade dette komme til sin fulde Ret i national

Henseende. Om den af Kong Christian efterladte, af P. G. Bang udarbejdede Forfatning har tiltalt Sønnen, veed man ikke; man skulde dog antage, at han nok vilde have givet nogen større Frihed, og ganske vist vilde han ikke have stillet de Danske ringere end Slesvigholstenerne med Hensyn til Repræsentation. Vist er det, at det aabne Brev af 28de Januar 1848 ikke vandt Bifald i nogen viid Kreds, og at dette ikke skulde have bragt den nye Konge nogen Folkegunst hverken i den dansktalende eller den tydsktalende Deel af Monarkiet. Tidsstrømmen væltede imidlertid en af sine mægtigste Bølger ind over Danmark og udslettede Sporet af det aabne Brev og de Stridigheder, som det alt havde begyndt at vække. Februarrevolutionen udbrød i Frankrig og bredte sig ud over saa at sige hele Europa. Overalt afholdtes store Folkeforsamlinger, overalt forlangte man Indrømmelser af Regeringerne, flere Steder forefaldt endog Uroligheder, der krævede Indskriden af den væbnede Magt. Den 11te Marts holdtes det første Casinomøde i Kjøbenhavn, hvor Orla Lehmann udtalte, at den nye Forfatning af 28de Januar indeholdt en Krænkelse af de Danskes Ret, og H. N. Clausen talte for Slesvigs Forening med Danmark. Den 18de Marts besluttede en Forsamling af slesvigske og holsteenske Stænderdeputerede i Rendsborg at sende en Deputation til Kongen for at fordrø Slesvigs og Holsteens Forening ved en fælles fri Forfatning, Slesvigs Indlemmelse i det tydske Forbund m. m. Efterretningen herom kom til Kjøbenhavn med Dampskibet „Kopenhagen“ Mandagen den 20de Marts. Ingen Dalevende vil kunne glemme det Indtryk, som dette Budskab gjorde. Som en Løbeild fløi det fra Mund til Mund, og lige fra Kongen af og ned til Befolkningens laveste Lag vakte det den meest glødende Harme og Ophidselse. Nu holdtes det 2det Casinomøde, som aabnedes med, at Borgerrepræsentanternes Formand, L. N. Hvidt, meddelte, at Borgerrepræsentationen havde vedtaget i en Adresse at anmode Kongen om at vælge sig nye Raadgivere, „som kunne tilføre Regeringen en energisk Villie og Nationens Bistand“, og om ikke at „drive Nationen til Fortvivlelsens Selvhjælp“. I Mødet vedtoges nu paa Lehmanns Forslag flere Resolutioner om den politiske Stilling, navnlig om Slesvigs Tilslutning til Danmark og om Nødvendigheden af, at Kongen omgav Tronen med Mænd, der kunde give Regeringen Kraft og Nationen Tillid. Den 21de Marts bevægede det store Folketog med Overpræsidenten (Lange) og gamle Hvidt i Spidsen sig fra Raadhuset henimod Christiansborg og tog uhindret Plads foran Slottet, medens Kjøbenhavns Communal-

bestyrelse stedtes for Kongen. Den dybeste Taushed herskede blandt den umaadelige Menneskemasse. Alles Hjerter bankede i ængstelig, aandeløs Forventning. Alle følte, at i dette Øieblik afgjordes Fædrelandets Skjæbne. Efterat Hvidt havde oplæst Borgerrepræsentationens Adresse, tog Kongen Ordet saaledes: „Det glæder mig at kunne sige Dem, at jeg allerede har forekommet det, hvorom De have bedet mig. Det gamle Ministerium er opløst. Det har idag tilbageleveret mig sine Fuldmagter. Naar De, mine Herrer! ville have samme Tillid til Deres Konge, som jeg har til mit Folk, saa vil jeg være Dem en tro Leder til Ære og Frihed.“ Nu dannedes „Martsministeriet“ af A. V. Moltke som Premierminister og Finansminister, F. M. Knuth som Udenrigsminister, E. Bardenfleth som Justitsminister, C. A. Bluhme som Handelsminister, A. F. Tscherning som Krigsminister, D. G. Monrad som Cultusminister, L. N. Hvidt og Orla Lehmann som Ministre uden Portefeuille; noget senere Zahrtmann Marineminister. Den fra Rendsborg afsendte Deputation fik nu det Svar, at Kongen hverken havde Ret eller Villie til at indlemme Slesvig i det tyske Forbund, men at Holsteen som tysk Forbundsstat skulde faae en selvstændig fri Forfatning.

Jevnsides med Rygtet om Begivenhederne i Rendsborg den 18de Marts ilede paa tusinde Tunger Budskabet om, hvad der var skeet i Kjøbenhavn i de efterfølgende Dage, og den samme Følelse, der havde grebet Hovedstadens Beboere, besjælede snart hele Folket. Imidlertid havde der dannet sig en provisorisk Regering i Kiel; Prindsen af Augustenborg havde overrumplet Rendsborg og udbredt den Lære, at den danske Konge var ufri; hans Broder Hertugen var ilet til Berlin, hvorfra han bragte den preussiske Konges Løfte om Bistand. — Alt den 28de Marts skulde de første danske Tropper afgaae til Slesvig. Da reed Kong Frederik Aftenen forud fra Christiansborg til Rosenborg Exerceerplads for der at sige de Bortdragende Farvel. Greben som han var af Øieblikkets Stemning, lød hans Ord inderligt til de brave Landsoldater. Alt som han paa Hjemveien til Christiansborg kom længere frem ad sin Vei, trængte den bølgende Folkeshob, der deelte Kongens Følelse, under jublende Raab sig nærmere og nærmere om ham og hans Hest; man vilde trænge den tilbage. „Lad Folket kun holde sig til mig“, saa lød hans Ord til de Ængstelige. Det var fra dette Tog, fra dette Farvel foran Christian den Fjerdes gamle Borg, at der udgik en Følelse for Kong Frederik, som varede hans Livsdage ud. Det var fra dette Tog og den Hylding, der paa dette ydedes den nye Konge, at

denne ret fik Øie for og senere aldrig glemte, at han gjorde vel i at lade sætte paa sit Skjold: „Folkets Kjærlighed min Styrke“. Det var en Hylding fra et Folk — det forstod Kong Frederik ogsaa godt —, der var grebet af Frihedslængsel og dybt rystet af Fjendens haanende Udfordring.

Den 4de April udkom en kongelig Kundgjørelse angaaende Sammenkaldelsen af en Rigsforsamling til at overveie Lovudkastet om en ny Statsforfatning, hvorved Rescriptet af 28de Januar tilbagekaldtes. Næste Dag afreiste Kongen til Als, og da Træfningen ved Bov var vunden den 9de April, holdt han sit Indtog i Flensborg Dagen efter. Kongen besøgte derfra Byen Slesvig, der var besat af de Danske; men da Preusserne ilede Oprørerne til Hjælp, gik han til Fredericia og derfra til Kjøbenhavn. Den 23de April stod Slaget ved Slesvig, i hvilket vore Tropper trængtes tilbage efter en høist hæderlig Kamp; Hovedstyrken gik til Als; Preusserne og Oprørstroppeerne trængte ind i Jylland, men forlod det atter; vore Krigsskibe blokerede de preussiske Havne; den danske Hær angreb den 28de Mai de tyske Forbundstrøpper og slog dem ved Nybøl; Preusserne og Forbundstroppeerne trængte den 5te Juni igjen frem mod de Danske i Sundeved, men bleve atter trængte tilbage hiinsides Dybbøl, efter hvilket Slaget blev benævnt; den 8de Juni landede svenske Hjælpetropper i Fyen; den 26de August sluttedes Vaabenstilstanden i Malmø (paa 7 Maaneder) under Kong Oscars Mægling, hvorefter der under Vaabenstilstanden skulde være en Fællesregering i Kongen af Danmarks Navn for Slesvig og Holsteen af 5 Medlemmer: 2 valgte af Danmark, 2 af Preussen, Præsident efter fælles Overenskomst. Til fuld Udførelse kom denne Vaabenstilstand ikke, idet den paa mange Maader blev omgaaet af Oprørets Ledere, der støttedes af Preussen. Den 18de September 1848 var Kong Frederik paa Leerbæk Slette ved Veile for at holde Revue over Tropperne i Jylland. Det var her, man istemmede H. P. Holsts til Dagen digtede Sang med Omkvædet „Det skal ei skee“ og med Stropherne:

Giv Intet bort; thi viid, før Du skal miste  
 En Fodsbred Jord af Dine Fædres Land,  
 Før vil vi Alle kæmpe til det Sidste,  
 Før vil vi Alle falde som een Mand.

Kongen, der vel vidste, at det engelske Diplomati da havde foreslaaet Slesvigs Deling, og at der blandt hans egne Raadgivere gaves dem, der

saa Frelse for Danmark ad denne Vei, greb den øieblikkelige Stemning og udtalte dette „Det skal ei skee“, som blev afgjørende for hans fremtidige Politik, og som nu hilstes med umaadelig Jubel. „Det skal ei skee“ var ogsaa Løsenet, da Valgene paa Afsendinge til den grundlovgivende Rigsforsamling foregik den 5te October, og en tilsvarende Stemning herskede i denne, da den den 23de October sammentraadte paa Christiansborg. Martsministeriet, af hvilket foruden Knuth vistnok flere Medlemmer helledede til Planen om Slesvigs Deling, og hvis demokratiske Sammensætning maatte stille Hindringer for Underhandlingerne under de alt nu forandrede Forhold i Europa, undergik i November en deelviis Forandring. Bluhme, Knuth, Monrad, Tscherning og Lehmann udtraadte (Hvidt var alt forinden udtraadt), Grev Moltke vedblev som Conseilspræsident og overtog derhos Udenrigsministerportefeullen, General C. F. Hansen blev Krigsminister, Grev Sponneck Finansminister, P. G. Bang Indenrigsminister, Professor J. N. Madvig Cultusminister, H. N. Clausen Minister uden Portefeulle. Novemberministeriet, saa benævnes det almindelig, vedkjendte sig imidlertid Forgængernes Hovedgrundsætninger: Frihedsværkets Gjennemførelse i det Indre og Eidergrændsens Haandhævelse, ja havde i sidstnævnte Henseende vel endogsaa særlig forpligtet sig til ikke at gaae ind paa Forhandlinger om Slesvigs Deling. Den 3die April 1849 begyndte Fjendtlighederne atter baade tillands og tilvands; kun 2 Dage derefter paa Skjærtorsdag (hvor forskjellig fra hiin Skjærtorsdag i Aarhundredets første Aar!) indtraf den ulykkelige Begivenhed i Ekernførde Fjord, hvor Linieskibet „Christian VIII“ sprang i Luften og Fregatten „Gefion“ faldt i Fjendens Hænder. Dybt smertede dette Nederlag paa Havet Kong Frederik og hans Folk. Den 5te Juni underskrev Kongen paa Christiansborg Danmarks Riges Grundlov og den dertil hørende Valglov. Slaget ved Kolding kunde ikke hæve Modet hos de Danske efter Ekernførde-Ulykken; den tappre General Rye veeg tilbage for Preusserne og Forbundstropperne til Helgenæs, men derfra naaede han dog tilligemed den fra Als hidsendte Meza at komme tidsnok til at være med paa den mindeværdige 6te Juli, hvor han fandt sin Død. Det var paa denne Dag, at den danske Landsoldat under Bülow stormede og erobrede alle de Skandser, Slesvigholstenerne, dækkede i Ryggen af Preusserne, havde havt god Tid til at anlægge og besætte med hele deres Styrke. 4 Dage efter sluttedes den anden Vaabenstilstand, ifølge hvilken de tyske Tropper droge hjem, Oprørerne skulde trække sig tilbage til Holsteen og Slesvig

bestyres af en dansk, en preussisk og en engelsk Commissair, medens den sydlige Deel af Hertugdømmet skulde besættes af preussiske, den nordlige af svenske og norske Tropper. Til dansk Commissair udnævnte Kongen sin Cabinetssecretair, Kammerherre F. Tillisch. Den 2den Juli 1850 afsluttedes Freden i Berlin mellem Danmark og Preussen i det tydske Forbunds Navn. Den ophævede kun Krigstilstanden, men lod Krigsspørgsmaalene uafgjorte. De neutrale Tropper droge nu bort fra Slesvig, men Oprørerne, understøttede af tydske Frivillige, brøde under General Willisen ind i Slesvig og indtoge en stærk Stilling ved Isted, hvor den danske Armee under General Krogh angreb og slog dem den 25de Juli 1850, samt indtog derefter en fast Stilling ved Dannevirke og Eideren. Willisen søgte vel at tvinge vor Armee ud af Stillingen og angreb først dens venstre Fløi ved Mysunde, den 12te September, og dernæst dens høire Fløi ved Frederikstad, den 4de October, men begge Steder blev han slaaet tilbage med stort Tab, især ved Frederikstad, hvor Helgesen førte Commandoen. Ifølge Bestemmelserne ved Freden i Berlin kunde den danske Hær ikke overskride Eideren; det tydske Forbund havde paataget sig Syd for denne at gjenoprette den lovlige Orden. I Begyndelsen af 1851 kom der saaledes Forbundscommissairer samt et østerrigsk Tropicorps til Holsteen, hvorefter Oprørernes Hær og Regering (Statholderskabet) opløstes; men Østerrigerne bleve ogsaa derefter staaende i Hertugdømmet for at gjøre Tydsklands Indflydelse gjældende under den nye forventede Ordning af det danske Monarkies Forfatningsforhold. Kong Frederik valgte den bevægede Tid efter Slaget ved Isted til at slutte sit tredie Ægteskab, dennegang til venste Haand, med Louise Christine Lensgrevinde Danner. Efter Istedslaget og Besættelsen af næsten hele Hertugdømmet Slesvig af danske Tropper havde Kammerherre Tillisch efter Kongens Ordre overtaget Hertugdømmets civile Bestyrelse som overordenlig Regeringscommissair, indtil han den 5te Marts 1851 blev udnævnt til Minister for Slesvig. Som Regeringscommissair og som Minister havde Tillisch den Fortjeneste at gjenindsætte det danske Sprog i dets Rettigheder i Slesvig; Toldgrænsen flyttedes fra Kongeaaen til Eideren. Geheimeconferensraad, Grev H. Reventlow-Criminil overtog den 16de Januar 1851 Bestyrelsen af Hertugdømmet Lauenborg, og den 2den Februar indsatte den kongelige Commissair, Grev H. Reventlow-Criminil og Forbundscommissairerne i Kiel en Regering for Holsteen med Adolph Blome som Præsæs. Oprøret ansaaes nu for

endt, og Tropperne vendte tilbage. De skønne, festlige Dage, der paafulgte, havde en varm Deeltager i Kongen, „som mesterlig forstod personlig at træde frem for og tale til den menige Mand“. Den 5te Marts 1851 udstedte Kongen et Rescript, hvorved han selv overtog Regeringen af Hertugdømmet Slesvig.

Samtidig med Oprørsregeringens Afsættelse gjenoptog Kongen Forhandlingerne om Arvefølgen. Alt under 9de November 1849 havde han egenhændig tilskrevet Keiser Nicolaus i denne Anledning; det første Resultat heraf havde været, at Kongen i Marts 1850 efter Keiserens Raad betingelsesviis havde gjort et foreløbigt Tilbud til det storhertugelig oldenborgske Huus om Tronfølgen i hele Monarkiet (Kammerherre Bernhard Bülow var sendt derhen). Dette Huses agnatiske Paastande eller slesvig-holsteenske Tendenser viste dog snart Umuligheden af en Løsning af Spørgsmaalet ad denne Vei. Storhertugens Stilling til Gothapartiet i Tydskland havde ogsaa forandret Keiser Nicolaus's personlige Stemning for ham. Ved den i London den 2den og 27de August 1850 af Danmarks, Frankrigs, Storbritanniens, Ruslands, Sverrig-Norges og Østerrigs Gesandter paa Foranledning fra Ruslands Side undertegnede Conferenceprotocol udtaltes de nævnte Magters eenstemmige Ønske om det danske Monarkies Opretholdelse og derfor ogsaa om, at Arvefølgen i det kongelige Huus maatte ordnes. Nu prøvede Kongen paa at vinde det russiske Hof for en Afgjørelse paa Grundvold af Kongelovens Arvefølge til Fordeel for sin Faders Søsterdatter, Prindsesse Louise, hendes Gemal og deres Efterkommere. Da de foreløbige Aftaler her hjemme vare trufne, skrev Kongen selv atter egenhændig den 2den April 1851 i denne Anledning til Keiser Nicolaus. Dette Brev havde de vigtigste Følger; Keiseren bifaldt den 21de April Forslaget og lovede at understøtte det; Udenrigsminister Reedtz afgik i særlig Mission til Warschau, og her undertegnedes den 5te Juni en Protocol mellem Danmarks og Ruslands Repræsentanter, hvorved Keiser Nicolaus af Rusland for sig og sin Linie gjør Afkald paa de eventuelle Rettigheder, som maatte tilhøre ham til en Deel af Holsteen, til Fordeel for Prinds Christian af Glyksborg og hans mandlige Atkom.

Paa denne Tid førtes ogsaa vidtløftige Forhandlinger om Slesvigs Stilling til Monarkiet, og en Notabelforsamling fra Danmark, Slesvig og Holsteen havde nærmest i den Anledning været forsamlet i Flensborg. I Forbindelse hermed stod en Forandring i Ministeriet den 13de Juli



1851, hvilken dog fornemlig havde sin Grund i den Mistillid, som man havde udtalt (i Warschau og senere i Wien og Berlin) til Udenrigsminister Reedtz med Hensyn til den danske Regerings daværende Sammensætning og til Administrationen i Slesvig. 3 Ministre, M. H. Rosenørn (der den 21de September 1849 var traadt istedetfor Bang), Hansen og Clausen aftraadte; Ministeren for Slesvig, Tillisch, blev Indenrigsminister og Justitsminister Bardenfleth i hans Sted Minister for Slesvig; Generalauditeur A. V. Scheel blev Justitsminister, Oberst J. S. Fibiger Krigsminister og Grev C. Moltke Minister uden Portefeuille. Clausens Aftrædelse og C. Moltkes Optagelse i det nye Ministerium viste noksom, hvorhen Veien nu gik: Heelstaten stod for Døren. Om Kongens Stilling til disse Forandringer foreligger den Udtalelse, at „han selv neppe mægtede ganske at overskue Forholdene“. „Det skal ei skee“ stod jo ogsaa efter hans Mening under en Heelstat urystet. Den 18de October 1851 bragte atter et nyt Ministerskifte: H. C. Reedtz (der havde været Udenrigsminister siden 6te August 1850, da A. V. Moltke entledigedes som saadan), C. Moltke og Fibiger aftraadte; Geheimeraad Bluhme udnævntes til Udenrigsminister ad interim og Generalmajor Flensborg til Krigsminister.

Endelig dannedes næst disse Overgangsled den 27de Januar 1852 det egenlige Heelstatsministerium: Premierminister A. V. Moltke og Ministrene Tillisch, Flensborg, van Dockum (Capitain i Søetaten, Minister siden 25de Novbr. 1850, Irminger Marineminister fra 10de August til 25de Novbr. 1850) og Bardenfleth aftraadte; Bluhme blev Premierminister og vedblev som Udenrigsminister, Hansen blev atter Krigsminister, Grev Sponneck Finansminister og Commandeurcapitain Steen Bille Marineminister for hele Monarkiet; Generalauditeur Scheel fremdeles Justitsminister for Kongeriget Danmark; Domainedirecteur P. G. Bang ad interim Kirke- og Underviisningsminister samt Indenrigsminister for Kongeriget Danmark; C. Moltke Minister for Slesvig og H. Reventlow-Criminil for Holsteen og Lauenborg. Nu udkom den 28de Januar 1852 Kundgjørelsen om den fremtidige Ordning af Monarkiets Styrelse som Heelstat og Gjenoprettelsen af Geheime-Statsraadet, hvori Arveprinds Frederik Ferdinand atter fik Sæde, og nu undertegnedes den 18de Februar derefter i Kiel af Grev H. Reventlow-Criminil og de tyske Forbundscommissairer en Protocol, hvorved Hertugdømmet Holsteens Regering igjen overgaves til Kongen af Danmark. Den 8de Mai undertegnedes Tractaten i London mellem Danmark, Østerrig, Frankrig,

Storbritannien, Preussen, Rusland samt Sverrig-Norge, hvorved Arvefølgen i det samlede danske Monarki ved den kongelige Mandsstammes Uddøen skulde gaae over til Prinds Christian af Glyksborg og hans mandlige Descendenter af hans Ægteskab med Prindsesse Louise af Hessen. Den Lov, som herom blev forelagt den danske Rigsdag, mødte imidlertid stærk Modstand, fordi man ansaae det for betænkeligt ubetinget at ophæve Kongelovens Arvefølge, og den gik først igjennem, efterat Rigsdagen var opløst (den 19de April 1853) og et partielt Ministerskifte indtraadt (den 21de April), hvorved A. S. Ørsted blev Premierminister istedetfor Bluhme samt Indenrigsminister og Cultusminister istedetfor P. G. Bang og Simony (Cultusminister siden 3die Juni 1852). Den 31te Juli udkom nu, efterat det nye Ministerium havde vundet Fleertal i Repræsentationen, Tronfølge-loven for det danske Monarki. Forinden var udkommen under 26de Juli Lov om Ophævelsen af Toldforskjellen mellem Danmark samt Slesvig og Holsteen. Den 20de December 1853 udkom Patent angaaende Lauenborgs indre Forfatning, den 15de Februar 1854 Forordning angaaende Hertugdømmet Slesvigs Forfatning, den 11te Juni Forordning angaaende Hertugdømmet Holsteens Forfatning, den 26de Juli Forordning om det danske Monarkies Forfatning for dets Fællesanliggender, hvorved indstiftedes et Rigsraad af 50 Medlemmer fra Monarkiets forskjellige Dele (hvoraf de 20 strax valgtes af Kongen), men med en for det Meste kun raadgivende Virksomhed. Denne Forordning stod saa stærkt i Modsætning til den ved den danske Grundlov indførte Frihed, at den vakte almindelig Misstemning. Denne udtalte sig stærkt i Folkethinget, og en Opløsning førte kun til, at alle Oppositionens Medlemmer bleve gjenvalgte. Kongen besluttede da den 3die December 1854 at entledige Ministeriet Ørsted (i hvilket Tillisch den 10de Mai var indtraadt som Indenrigsminister) og under 12te og 13de December samt 15de Januar 1855 at udnævne P. G. Bang til Premierminister og Indenrigsminister for Kongeriget Danmark, Geheimeraad L. N. Scheel (senere Scheele) til Udenrigsminister ad interim og Minister ad interim for Hertugdømmerne Holsteen og Lauenborg, Oberstlieutenant Andræ til Finansminister for hele Monarkiet, C. F. Simony til Justitsminister for Kongeriget, Professor C. C. Hall til Minister for Kirke- og Underviisningsvæsenet for Kongeriget, Oberst Lüttichau til Krigsminister for hele Monarkiet, Commandeur Michelsen til Marineminister for hele Monarkiet, Conferensraad Raasløff til Minister for

Hertugdømmet Slesvig. Rigsdagen sammentraadte nu atter, og Kjøbenhavns Befolkning bragte ved et Fakkeltog til Christiansborg Kongen sin Tak for den foregaaede Personalförändring i Regeringen. Det nye Ministerium overtog det afgaaede Ministeriums Opgave: Dannelsen af en Heelstat. Man vilde til Opnaaelsen heraf først komme overeens med Rigsdagen om Juni-grundlovens Indskränkning og derefter med Rigsraadet om selve Fællesforfatningen. Den 29de August 1855 stadfæstede Kongen den af den ordenlige og den overordenlige Rigsdag vedtagne Lov om Grundlovens Indskränkning, og den 2den October derefter stadfæstede Kongen Forfatningsloven for det danske Monarkies Fællesanliggender, efterat den var vedtaget i Rigsraadet. Den 12te October udnævnte Kongen P. G. Bang til Conseilspræsident og den 16de October til Minister for Monarkiets fælles indre Anliggender.

Heelstatsforfatningen skulde nu træde i Virksomhed. Valgene til Rigsraadet efter Forfatningsloven for det danske Monarkies Fællesanliggender af 2den October 1855 foregik den 11te Februar 1856. Kongen aabnede den 1ste Marts personlig Rigsraadets første Møde. I dette fremkom alt den 17de Marts 11 holsteenske Rigsraader med Carl Scheel-Plessen i Spidsen med Andragende om en Petition til Kongen om, at Fællesforfatningen maatte forelægges Hertugdømmernes Ständer til Betänkning. Herved sigtedes til, at Ministeriet Ørsted og derefter Ministeriet Bang havde undladt at forelægge disse Ständer den nye Forfatning for Heelstaten til Betänkning (hvilket jo tilvisse var stillet i Udsigt fra dansk Side i Forhandlingerne med Tydskland\*). Da Ständerne kun vare raadgivende, var det jo ikke af stor Betydning at forelægge dem Udkastet, og da skulde dette ogsaa have været forelagt den danske Rigsdag til Beslutning: det var det, man ikke vilde eller kunde. De Ellevs Paastand blev Udgangspunktet for alle de paafølgende Ulykker for Danmark. Preussen gjorde alt i Juni den Fordring, at Heelstatsforfatningen skulde omdannes saaledes, „at Landenes Ligeberettigelse blev iagttaget“; Østerrig sluttede sig dertil nogle Uger efter, og saaledes begyndte Udlandets Indblanding og Bestræbelser for at bryde det danske Monarkies nye Statsforfatning. Forhandlingerne med Udlandet og Spørgsmaal om Sproget og Administrationen i Slesvig, vel

\*) I Bilag II til Depecherne af 6te December 1851 hedder det „ad lovlig og forfatningsmæssig Vel, det er igjennem de raadgivende Provindsialständer i hvert Hertugdømme især og for Kongerigets Vedkommende gjennem Beslutninger af sammes Rigsdag, ligesom for Lauenborgs Vedkommende under Medvirkning af Ridder- og Landskab, at tilveiebringe en organisk og ligelig forfatningsmæssig Forbindelse af samtlige Statsdele til et samlet Monarki.“

ogsaa heel personlige Grunde og en enkelt Ministers særlige Stilling til Hoffet, havde imidlertid fremkaldt Forandringer i Ministeriets Sammensætning: Raasløff var gaaet af den 18de Februar 1856, og Hall havde interimistisk overtaget hans Portefeuille; Simony havde til samme Tid afløst Bang som Indenrigsminister for Kongeriget; den 25de Mai var Lüttichau afløst af Artillerimajor Lundbye som Krigsminister; Stiftamtmand Unsgaard var derefter den 4de Juni bleven Indenrigsminister og Amtmand Wolfhagen Minister for Slesvig; den 18de October aftraadte Bang, Andræ blev tillige Conseilspræsident, Unsgaard Minister for Monarkiets fælles indre Anliggender, A. F. Krieger Indenrigsminister for Kongeriget. Den 14de Marts sluttedes en Tractat angaaende Øresundstoldens Afløsning mod et Vederlag af 35 Millioner Rigsdaler. Udenrigsministerens Circulaire til Cabinetterne i Stokholm, London, St. Petersborg og Paris mod „den skandinaviske Idee“, der var afsendt mod de øvrige Ministres Vidende og blev paafølgt af et Contracirculaire fra svensk Side (Circularet var fremkaldt ved en egenhændig Skrivelse fra Kong Oscar til Kong Frederik VII, i hvilken tilbødes Alliance med Danmark-Slesvig), foranledigede en Ministercrisis, under hvilken hele Ministeriet indgav Ansøgning om Afsked. Scheele maatte træde tilbage, og Ministeriet reconstruerede sig den 13de Mai med Hall som Conseilspræsident istedetfor Andræ, Michelsen blev tillige Udenrigsminister ad interim, Unsgaard tillige Minister ad interim for Holsteen og Lauenborg.

Det nye Aar 1858 begyndte med, at den tyske Forbundsforsamling under 11te Februar erklærede den særlige holsteenske Forfatning (forsaavidt Bestemmelser deri ikke havde været undergivne Provindsialstændernes Raadslagning) for ugyldig, og at den danske Heelstatsforfatning, forsaavidt den skulde finde Anvendelse paa Holsteen og Lauenborg, ikke kunde anerkjendes, da den ikke stemmede med de i 1851—52 givne Løfter. Den danske Regering besluttede sig efter lange Overveielser og efter flere Forandringer i Ministeriets Sammensætning — Andræ aftraadte, Hall overtog Udenrigsministeriet, Ministeriet for fælles indre Anliggender ophævedes, Krieger blev Finansminister og Unsgaard Indenrigsminister for Kongeriget, 10de og 26de Juli — til Eftergivenesshed mod de tyske Fordringer: ved trende Patenter af 6te November ophævedes Fællesforfatningen for Holsteen og Lauenborg, annulleredes de 6 første Artikler af den holsteenske Forfatningslov og indkaldtes de holsteenske Stænder til Forhandling om For-

fatningsværkets Fuldendelse. I Forbindelse hermed stod Patent af 23de September 1859 til Sikkring af Holsteens Interesser ved Behandlingen af Fællesanliggender (— Kongen vil hvert Aar fastsætte Maximum af det Bidrag til Monarkiets fælles Udgifter, som maa falde paa Holsteen). Den 3die Januar 1859 aabnedes den holsteenske Stænderforsamling; den valgte „de Ellevs“ Ordfører, C. Scheel-Plessen, til Præsident, forkastede alle Regeringens Forslag og afgav en særegen Betænkning over Forfatningsspørgsmaalet, hvori det stilledes i Spidsen, at efterdi Forfatningen af 2den October var fælles, burde den have været sat ud af Kraft ogsaa for Monarkiets øvrige Dele. De positive Forslag gik ud paa: ingen fælles Repræsentation, men vel et Stænderudvalg, hver Landsdeel sin særlige Forfatning, 4 Fællesministre (Udenrigs-, Finans-, Krigs-, Marine-Minister), 3 Specialministre (for Danmark, Slesvig og — Holsteen-Lauenborg), ingen Lov i Fællesanliggender uden de særlige Repræsentationers Samtykke.

Den 6te Mai 1859 skete en Forandring i Ministeriet og dermed vel ogsaa i det endelige Formaal, hvortil man vilde føre, eller i hvert Fald lade henføre, Løsningen af de store Vanskeligheder, som nu vare fremkomne med Hensyn til Forfatningssagen: Hall fratraadte som Cultusminister, og Biskop Monrad indtraadte i denne Stilling, Unsgaard entledigedes som Indenrigsminister, men vedblev at have Portefeullen for Holsteen og Lauenborg, Krieger afgav Finansportefeullen til Professor Fenger og blev Indenrigsminister. Allerede dengang Ministeriet saaledes omdannedes, var der imidlertid, uden at de nye Ministre synes at have været sat i Kundskab derom, opstaaet en Difference mellem Kongen og Conseilspræsidenten samt flere af de ældre Ministre om reent personlige Forhold ved Hoffet, og derved opstod Ministerskiftet af 2den December 1859: alle Ministrene fratraadte og substitueredes med Kammerherre, Amtmand Rottwitt, Baron Blixen-Finecke, General Thestrup, Etatsraad Vestenholz, Kammerherre, Borgermester Jessen og Professor Borgen. Kort derefter hændte den Ulykke, som ogsaa greb meget forstyrrende ind i Kongens personlige Velvære, at Frederiksborg Slot brændte Natten til den 17de December. Kongen maatte flygte for Luerne ud af dette ham saa kjære Opholdsted baade for Sommer og Vinter. Han forlagde nu Residensen til Christiansborg og havde der Bekymringen af, at der i Hovedstaden yttrede sig en slet Stemning, ja endog Opløb, i Anledning af de seneste Begivenheder (der er vistnok med fuld Ret sagt, at „det nye Ministerium var især paa Grund af Tilblivelses-

maaden i Begyndelsen ilde anseet i Hovedstaden“). Da Conseilpræsident Rottwitt pludselig døde den 8de Februar 1860, indgave de øvrige 5 Ministre strax deres Dimission, og nu kaldte Kongen Monrad fra Paris, hvor han opholdt sig, for at sammensætte et nyt Ministerium. Dette dannedes den 24de Februar: Hall blev Conseilspræsident og Udenrigsminister, Steen Bille Marineminister, Thestrup Krigsminister, Wolfhagen Minister for Slesvig, Raasløff Minister for Holsteen og Lauenborg, Monrad Minister for Kirke- og Underviisningsvæsenet samt Indenrigsminister ad interim, Fenger Finansminister, Etatsraad, Justitiarius Casse Justitsminister. Dette Ministerium, der den 15de September 1861 forøgedes med Orla Lehmann, som overtog Indenrigsministerportefeullen (Raasløff var afgaaet den 30te Marts 1861, Hall overtog hans Portefeuille ad interim, Thestrup afløstes den 13de August 1863 af Lundby), havde den vanskelige Opgave at fortsætte Underhandlingerne med Tydskland hele den øvrige Tid af Kong Frederiks Regering. Allerede den 8de Marts udstedtes en Forbundsbeslutning, der krævede, at saalænge den daværende Tilstand vedvarede, skulde alle Lovforslag, der forelagdes det danske Rigsraad, ogsaa forelægges Holsteens og Lauenborgs Stænder, og at ingen Lov om Fællesanliggender, navnlig ikke i Finanssager, maatte udstedes for Hertugdømmerne, naar den ikke var vedtagen af disses Stænder. Under 7de Februar 1861 tog Forbundet en Beslutning, hvorved Patentet af 23de September 1859 og Monarkiets Budget for 1861—62 for Holsteens Vedkommende ikke anerkjendtes, og der truedes med Execution, hvis den danske Regering ikke inden 6 Uger paa sikkert Maade erklærede at ville efterkomme Beslutningen af 8de Marts 1860. Den 6te Marts 1861 aabnedes den holsteenske Stænderforsamling (Ministeren for Holsteen og Lauenborg fungerede selv som kongelig Commissarius), og der forelagdes den en kongelig Meddelelse indeholdende „Grundtræk til en definitiv Organisation af Monarkiet“, Lovudkast om Holsteens provisoriske Stilling med Hensyn til Fællesanliggender og om Holsteens Forfatning; i det første (ved Slutningen af § 13) blev efter Regeringens Mening Leilighed given til at discutere Budgettet for 1861—62. Stænderne vilde ikke forstaae eller følge Antydningen, og Commissarius afgav ikke de Erklæringer, som Regeringen havde forventet, at han vilde afgive: Grundtrækkene til Monarkiets Organisation afvistes aldeles; den forkastende Betænkning over Udkastet om Holsteens provisoriske Stilling modtoges ikke af Commissarius paa Grund af de deri indeholdte Yttringer

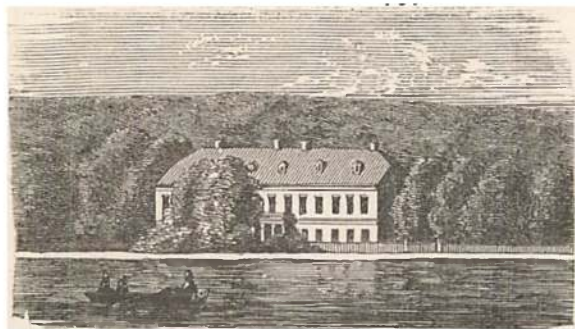
om Slesvig. Den 17de Mai overræktes der Conseilspræsidenten en af 137 Rigsdagsmænd i Januar udstedt og med ialt 71,143 Underskrifter forsynet Adresse, hvori udtaltes, at det danske Folk ikke vilde taale, at Holsteens og Lauenborgs Forhold til Monarkiets øvrige Dele ordnedes paa en Maade, der bragte disse i Afhængighed til det tyske Forbund, samt at det var rede til ethvert Offer for at hævde Kongerigets og Slesvigs bestaaende constitutionelle Forening og den danske Nationalitets Ret i Slesvig. Alt ved Modtagelsen af denne Adresse antydedes af Conseilspræsidenten den Plan, som senere af Regeringen blev fulgt: at constituere et selvstændigt Danmark-Slesvig med et ved Siden staaende selvstændigt Holsteen, imellem hvilke visse Anliggender vedbleve at være fælles, indtil Uoverensstemmelser i derom vedtagne Love medførte Fællesskabets Ophævelse. Til nærmere Udførelse bragtes dette ved allerhøieste Kundgjørelse af 30te Marts 1863 angaaende Hertugdømmet Holsteens Forfatningsforhold. Forbundsbeslutningen af 8de Marts 1860 havde allerede ligesom tvunget den danske Regering til denne Udsondring; thi det er klart, at dersom Holsteen skulde være uafhængigt af Rigsraadet, saa maatte ogsaa Danmark med Slesvig være uafhængigt af Holsteen. Desuagtet forlangte den tyske Forbundsforsamling under 9de Juli Tilbagekaldelsen af Kundgjørelsen af 30te Marts under Trusel af Execution. Den 22de April sammentraadte til overordenligt Møde Rigsraadet for Danmark og Slesvig, og dette bifaldt uagtet denne Trusel de trufne Foranstaltninger. Til Kundgjørelsen af 30te Marts sluttede sig nu det Rigsraadets ordenlige Møde, sammentraadt den 28de September, forelagte Udkast til Grundlov for Kongeriget Danmarks og Hertugdømmet Slesvigs Fællesanliggender.

Aaret 1863 havde, medens disse diplomatiske og parlamentariske Kampe foregik, bragt vigtige Begivenheder for det danske Kongehus: den 10de Marts stod Prindsesse Alexandras Bryllup med Prindsen af Wales paa Slottet Windsor; den 30te Marts valgtes Prinds Vilhelm af den græske Nationalforsamling til Hellenernes Konge, og den 6te Juni tilkjendegav Kong Frederik den Syvende fra Tronen en græsk Deputation, at Prinds Vilhelm til Danmark vilde modtage den græske Krone. Det var ved denne høitidelige Leilighed, at Kong Frederik tiltalte sin unge Frænde, Grækernes nyvalgte Konge, som han havde stillet hos sig paa Tronens øverste Trin, med disse Ord, en varm Følelses øieblikkelige Udstrømninger og et umiskjendeligt Beviis paa Kongens store Gave til at gribe Momentet:

„Inden Du forlader dette Sted, vil jeg endnu give Dig et hjerteligt og velmeent Raad med: Lad det stedse være din Stræben at vinde og bevare dit Folks Kjærlighed. Jeg vil ikke rose mig dermed; men det er af Erfaring, jeg taler, naar jeg siger, at deri bestaaer en Konges sande Lykke. Hold fast paa dit Lands Forfatning, stræb stedse at skaffe den Anerkjendelse og sørg for, at den bliver overholdt! Naar Du gjør Dig dette til Regel, vil det gaae Dig og dit Land vel.“ Den 29de Juni bortkaldtes Arveprinds Frederik Ferdinand pludselig ved Døden. Kongen bivaanede selv Arveprindsens Bisættelse i Roskilde Domkirke den 6te Juli. Nu var Kong Frederik den Syvende den sidste mandlige Ætling af Kong Frederik den Tredie, og hans Død vilde derfor bringe en Situation frem, der maatte blive af særlig Betydning for Danmarks Fremtid, hvis det ikke kunde lykkes at bringe Forfatningsspørgsmaalet til endelig Afgjørelse i hans levende Live og igjennem denne Afgjørelse tillige vinde den ikke erhvervede Stadfæstelse af Londonertractaten fra det tyske Forbunds Side — men meget langt maatte Kong Frederiks Livstraad været udspunden for at naae dette Punkt; mange og vægtige Stemmer paastaae, at det aldrig vilde være blevet naaet; alle Stemmer forenes deri, at det Tidspunkt, da Frederik den Tredies Æt ophørte at have Plads paa Nordens ældste Trone, indtraadte paa en Tid, da alle Forhold vare ugunstige for en heldig Afslutning for Danmark af den gjennem Aarhundreder førte Strid om Grændsen for Danmarks Sprog og for Danmarks Land. Den 22de Juli havde Kongen paa sit kjære Sommeropholdssted Skodsborg ved Øresund et Besøg af Kong Carl den Femtende, der ved denne Leilighed bragte paa Bane, at et Forbund mod ydre Fjender maatte sluttes af Nordens Konger. Kort efter saae Kongerne hinanden paa Beckaskog i Skaane; den svenske Udenrigsminister aflagde et kort Besøg i Kjøbenhavn senere hen paa Aaret, og Alt syntes at tyde paa, at et Forbund virkelig skulde komme istand. Kong Frederik tiltraadte den 11te September sin sidste Reise til Glyksborg og ankom der den 12te September. I den nærmest paafølgende Tid besaae han de nu anlagte Befæstninger ved Dannevirke og overværede de der samlede Troppers Øvelser. Den 26de var Conseilspræsidenten paa Glyksborg og modtog der Kongens Billigelse af Udkastet til den nye Fællesforfatning for Danmark og Slesvig og dettes Forelæggelse for Rigsraadet. Den 1ste October besluttede den tyske Forbundsforsamling Forbundsexecution i Holsteen. Den 6te October høitideligholdt Kongen sin Fødselsdag paa Glyksborg; Prinds Christian til



Danmark og Prinds Oscar til Sverrig og Norge vare tilstede. Den 15de tog Kongen til Kjøbenhavn, holdt tvende Gange Statsraad angaaende Svaret til Tydskland, gav Audiens til flere Rigsraader og opfordrede dem til at stemme for Fællesforfatningen; den 20de kom Kongen atter tilbage til Glyksborg. Den forestaaende Krig optog hans Tanke i høi Grad og bragte hans Sind til en stedse tiltagende Heflighed, som vistnok ogsaa fik Næring derved, at han havde modtaget den Overtydning eller i hvert Fald den Frygt, at Tractatens Afslutning med Sverrig dog sluttelig ikke var til at forvente. Den 6te November reiste Kongen til Kappel for derfra at besøge Befæstningerne langs Slien; den 9de vendte han tilbage, men han havde paa denne Reise paadraget sig en Forkjølelse, der snart yttrede sig som et Anfald af Rosen med stærk Feber. Da Rigsraadets Antagelse af Fællesforfatningsudkastet fra flere Sider — Alle antog, det vilde glæde Kongen — meddeelt ved Telegram Aftenen den 13de November, var Kongens Bevidsthed tabt, og det overlodes til hans Efterfølger paa Tronen at give Stadfæstelse paa den Forfatningslov, der fik Dato af 18de November, 3 Dage efter, at Frederik den Syvende havde lukket sine Øine paa Glyksborg, Søndagen den 15de November 1863.



## Adam Vilhelm Moltke.

Adam Gottlob Moltke havde været den mægtigste Mand i Danmark i Kong Frederik den Femtes Dage. I den ulykkelige Tid, da Frederik den Sjettes Trone rystedes, da Statens Finanser vare i den meest trykkede Tilstand, da Krigen rasede paa alle Sider af Landet, og overmægtige Fjender vare i Begreb med at overskride dets Grændser, traadte Sønnen Joachim Godske Moltke, kaldet af Kongen, til Deeltagelse i Statsstyrelsen, og han blev ogsaa Landets mægtigste Mand, denne Gang maa man dog sige næst Kongen. Adam Gottlobs Sønnensøn og Joachim Godskes (eneste) Søn, Adam Vilhelm Moltke, skulde det ogsaa blive givet at stilles paa den høieste Post ved Kongens Side (for tredie Gang en Frederik), vistnok ikke hverken med Faderens eller Farfaderens Indflydelse, men i ikke mindre vanskelige Tider end dem, der lode Frederik den Sjette kalde den engang af Statsraadet bortsendte Grev Joachim Godske Moltke til atter at tage Sæde i dette. Nys entlediget med de øvrige Ministre fra Frederik den Sjettes og Christian den Ottendes Tid, opfordredes Adam Vilhelm Moltke i hine skjæbnsvangre Martsdage 1848 af Kong Frederik den Syvende til at indtræde i Statens nye Styrelse som Førsteminister. Han var alt dengang 63 Aar gammel (født 1785 paa Einsidelsborg i Fyen, 1818 Lehnsgreve efter Faderen, 1809 Høiesteretsassessor, 1812 Rentekammerdeputeret, 1816 tillige Medlem af Finansdeputationen, 1831 (Geheime-Stats- og Finansminister), og det skal derfor altid nævnes til hans Ære, at han paa en Tid, da baade hans Alder og Begivenhederne vel havde kunnet tilstede ham at nyde Tilskuerens Ro og Hvilens Sødme — rigtignok ikke af nogen stærk Overbeviisning, men alene fordi der slog et godt dansk Hjerte i ham, og fordi han saae, at det faretruede Fædreland og dets nye Ministre trængte til hans ansete Navn, — brød med hele sin Fortid, med en gammel adelig Slægts Sympathier og Traditioner og sluttede sig til disse homines novi, som langt fra besad de øvrige Europas Sympathier. Han forenede med Førsteministerposten Finansministerens Stilling; men i denne kunde han ikke, skjøndt gammel Finansmand, undgaae Bebreidelsen for Mangel paa

Forudseenhed og Forsigtighed, da han lod Oprørerne tage Hovedkassen i Rendsborg med dens fuldt to Millioner i Contanter. I henved 4 Aar vedblev han nu at staae i Spidsen for Ministeriet og ombyttede i November 1848 Finansportefeullen med Udenrigsministeriet. Da den forandrede Politik, som blev Danmark paatvungen af Udlandet i Januar 1852, krævede nye Statsmænd, traadte han tilbage i Privatlivet. Han vedblev dog at have Sæde i Landstinget indtil 1860 og indtraadte som kongevalgt Medlem i Monarkiets Rigsraad; han bestyrede selv sine udstrakte Besiddelser, drev endog selv sine Gaarde, udbetalte selv af sine forskjellige Skuffer (han yndede som bekjendt Skuffesystemet), bestyrede Vallø Stiftelses Gods og var Medbestyrer af Vemmetofte Klosters Eiendomme; forøvrigt var han Overkammerherre og Ordenskansler. Kunsterne yndede han, hans Bolig bar Præg deraf, mange yngre og ældre Videnskabsmænd understøttede han, og Æren for de rige moltkeske Dotationer deler han med sin Fader, idet han med stor Samvittighedsfuldhed efterkom dennes sidste Villie, uagtet der ikke paalaa ham noget dertil forbindende Baand. Fra denne endnu udstrakte Virksomhed bortkaldtes Adam Vilhelm Moltke efter en i de senere Aar tiltagende Svaghed den 15de Februar 1864. Det skulde falde i hans Skjæbne og i hans Tid, at han modtog det første mægtige Indtryk for Danmark gennem Kampen paa Rheden den 2den April 1801, og at hans for det elskede Fødeland stedse varmt bankende Hjerte skulde bedrøves under sine sidste Slag ved Efterretningen om Dannevirkes Tab.



## Peter Georg Bang.

Alt forhen er det i disse Meddelelser om berømte danske Mænd blevet fremhævet, at det først var Kong Frederik den Sjettes faderlige Absolutisme, der kaldte en borgerlig født Mand, den hæderlige Malling, til at indtage en Statsministers Stilling. Under den oplyste Absolutisme, om det saa maa være tilladt at benævne Christian den Ottendes Regering, fik Anders Sandø Ørsted Plads i Statsraadet; men foruden ham havde Kongen givet tvende andre høit begavede Mænd, Bluhme og Bang, saadan personlig Stilling til sig, ved Siden af anseelige Statsemeder, at det maatte antages, at ogsaa de i Fremtiden vilde finde Plads i Kongens høieste Raad ved Siden af Ørsted. Af disse tvende Mænd (der samtidig bleve juridiske Candidater, concurrerede i Manufacturens trættende Gjærning, tvende Gange afløste hinanden paa Tabouretten, i November 1848 og i December 1854, og kun mødtes paa Januarministeriets bugtede Sti, mere egnet for Bluhme end for Bang) vil Johan Albrecht Bluhme, vistnok af Naturen den meest begavede, om han endog langt maatte vige for Peter Georg Bang i udholdende Flid, ikke blive at give Plads i det her foreliggende Skrift — dertil fører hans Historie for vidt ud over Skriftets Grændser.

„Noget maa der gøres!“ Hvormange have ikke hørt P. G. Bang sige disse Ord. De ere ligesom blevne karakteristiske for ham. De betegne hans Øie for Manglerne, hans Iver for at afhjælpe disse, men tillige hans Retning mod at udbedre, at støtte, at jevne istedetfor at lægge ny Grund, at opføre heel ny Bygning. Det maatte jo følge af sig selv, at en Mand af disse Egenskaber, som derhos var en kundskabsrig Jurist (Student, 16 Aar gammel, 1813, blev han 1816 juridisk Candidat, 1820 Doctor juris), en velbegavet Mand, der havde en Glæde af at løse vanskelige Retsspørgsmaal, at komme ud over administrative Vanskeligheder, var jevn af Former og af en vis eiendommelig (noget treven) Godmodighed, ikke uden Kjærlighed til Arbeidets Løn, maatte netop i vort Land komme ind i en Mængde Stillinger, tildeels af den forskjelligste Beskaffenhed. Vi see ham saaledes, efter at have som Candidat gjort en Udenlandsreise fornemlig til Studium

af Romerretten og efter at have været Manufacteur i nogen Tid (hvilken Bestilling han dog ogsaa fortsatte nogle Aar senere), at være Assessor i Hof- og Stadsretten (1826—30), Professor i Retsvidenskaben ved Københavns Universitet (1830—36, fra denne Tid hans fornemste juridiske Skrifter: om Processen, om Auctionsvæsenet, System i Romerretten; hans politiske og finansielle Afhandlinger i „Folkebladet“ og „Dansk Ugeskrift“ fra en senere Periode), Bankdirecteur (1836—45), Deputeret i Rentekammeret (1845—48), Amtmand over Holbæk Amt, midlertidig Directeur i „Departementet for det Indre“, Indenrigsminister i Novemberministeriet (fra 16de November 1848 til 21de September 1849), Domainedirecteur, atter Indenrigsminister i Januarministeriet (27de Januar 1852—21de April 1853, tillige nogen Tid Cultusminister ad interim), igjen Domainedirecteur, 3die Gang Indenrigsminister og tillige Premierminister for Kongeriget Danmark, efter Udstedelsen af Forfatningsloven for det danske Monarkies Fællesanliggender, hvilken var gennemført under hans Ministerium, Conseilspræsident og Minister for Monarkiets fælles indre Anliggender (afgav Indenrigsministerportefeullen til Simony 18de Februar 1856). Ved Ministerskiftet 18de October 1856 nedlagde Bang begge sine Portefeuller, og en Maaned senere blev han efter J. E. Larsens Død Justitiarius i Høiesteret. Bang havde nu sluttet sin ministerielle Vei, paa hvilken han havde sat sit Navn saavel under 5te Juni-Grundloven som under Heelstatsordningen af 2den October 1855, paa hvilken han 3de Gange havde veget Sæde ikke alene under den ydre Politik's Indvirkning og under den vanskelige Stilling af det slesvigske Spørgsmaal, men end mere under Frygt for Følgerne af den af ham selv fra først af støttede Sag om Fæsteafløsning („Staten er fuldkommen beføiet til i det Heles Interesse at bevirke den hele Fæstetvangs Ophævelse“). Efter Rotwitt's pludselige Død den 8de Februar 1860 kaldte Kongen først Madvig og dernæst Bang til at danne et Ministerium; de undskyldte sig begge. Bang skal have henviist til C. Moltke. Selv var han vel alt dengang lidende af det Hjerteonde, som den 2den April 1861 endte et Liv saa virksomt og flittigt, at det deri vistnok overtræffer enhver af vore nyere Statsmænds; thi det er kun en Række af officielle Hovedstillinger, som her er opregnet. Ved Siden af disse beklædte Bang mange andre Poster, saavel officielle som officieuse og private. Samtidig med, at han var Professor, var han tillige Inspecteur ved Universitetsqvæsturen og Bankrepræsident, og i 1836 blev han, da han ind-

traadte i Bankens Direction, tillige Universitetsqvæstor, i hvilken sidstnævnte Stilling han erhvervede sig store og umiskjendelige Fortjenester af Universitetets Penge- og Regnskabsvæsen. I en senere Periode træffe vi ham som kongelig Jernbanecommissair. Men samtidig hermed havde han ogsaa en betydelig Stilling i Repræsentationen (ikke at tale om hans mange private Hverv, hans Commissioner og Comiteer, at han var Administrator af Ledreborg Grevskab, senere af de til det Suhrske Fideicommiss bestemte Godser, Skriver ved Bryggerlauget m. m. dsl.). Som Deputeret mødte han i Roskilde Stænder 1835, 1838, 1840, 1842 og 1844. Det er fra Begyndelsen af 1845, at en Beretning lyder saaledes om Bangs Stilling i Stænderne: „Bang er den, der nærmest udtrykker Middeltallet af Stænderforsamlingens parlamentariske Størrelser. Hans personlige Beskaffenhed, forbunden med hans Stilling, giver ham ogsaa store Fordele i en stændersk Forsamling under de nærværende Omstændigheder. Hans store Arbejdsdygtighed og Nidkærhed gjøre ham til et virksomt Comiteemedlem; hans virkelige Kundskaber og især hans privilegerede Mesterskab i det store juridiske Laug give ham en stor Indflydelse; hans aabne Optræden vækker Tillid.“ 1846 mødte Bang som kongelig Commissarius baade i Roskilde og Viborg. Fra den Tid skal her ogsaa meddeles et Vidnesbyrd: „Bang staaer med det ene Been i Bureaucratiet, med det andet paa den folkelige Stige, denne Dobbeltthed betegner hans hele ydre og indre Liv. Han har i en viid Omkreds gjennemløbet en lang Række af forskjellige Embedsstillinger og har ikke forladt nogen af dem uden deri at have gjort Gavn, og han har tillige deeltaget i saagodtsom alle de Forhold og Foretagender, hvorigjennem et Slags politisk Liv hos os har søgt at udvikle sig. I alle hans Anskuelse er der saa megen Overeensstemmelse med de herskende Regeringsgrundsætninger, og i alle hans Forhold et saadant Broderskab med alle de betydningsfuldere Regeringsmænd, at — Ørsted bestandig kunde referere sig til den ærede Deputerede for det 17de Landdistrict som til et Slags Vicecommissair, og at Kongen nu har kunnet udnævne ham til Ørsteds Efterfølger. Men ved Siden heraf har bestandig den borgerlige, vi kunne gjerne sige den demokratiske Beaanding, der udgjør en saa vigtig Bestanddeel af hans hele Væsen, vidst at gjøre sig gjældende; og naar man vilde sammenligne, hvad Bang, dels igjennem Pressen, dels igjennem Stænderne har sagt mod Regeringen og mod dens Foranstaltninger i næsten alle mulige Retninger, saa vilde man deraf kunne danne et Pro-

gram, som Enhver maatte erkjende som en endog stærk Opposition mod den nuværende Statsforvaltning.“ 1848 bragte Bang ud over disse Vanskeligheder i hans repræsentative og officielle Stilling; selv den Forfatning, som han i Slutningen af 1847 efter Kong Christians Opfordring havde sammensat og derved vundet dennes særlige Bifald, idet Allerhøistsamme antog, at en Forsamling af lige mange Deputerede fra Kongeriget og fra Hertugdømmerne skulde tilfredsstille „alle billige Krav“ eller dog i hvert Fald „de bedste Borgere“, gik snart, uagtet Kong Frederik den 28de Januar 1848 jo vistnok bragte den frem, under Begivenhedernes Tummel i en tidlig Glemsel, og Bang har vistnok ikke ført den til Minde under sine senere politiske Stillinger. Først efter hans Død har man seet denne hans eienommelige Stilling til Kong Christian i dennes sidste Dage omtalt i nogle af ham efterladte Breve. Han var i Martsdagene kaldet til at tage Deel i det Ministerium, som skulde afløse det gamle; men han vidste at trække sig tilbage i Øieblikket. Han indtraadte i den grundlovgivende Rigsforsamling; men fra November 1848, indtil han forlod den politiske Veis Gatis, havde han nu kun undtagelsesviis sin Plads paa Repræsentationens Bænke. Paa Tabouretten fandt Bang ikke saa venlig Bedømmelse fra de herskende Blades og Tidsskrifters Side som den, vi have givet Prøver af fra en tidligere Tid. Nu lød der saadanne Udtryk som, at „han vilde være en fortræffelig Indenrigsminister, hvis hans lunefulde Svaghed tillod ham at gaae, hvorhen hans practiske Forstand viser ham“; nu fremkom det Raad, at han ligesom en Collega skulde forøge sit Navn med et „e“. Man tør antage, at Bang har været paavirket af disse persiferende Angreb, og at han forsaauidt glædede sig ved at have som Geheimeconferensraad vundet sig en Plads paa Høiestrets rolige Formandssæde; men det paastaaes dog ogsaa, at han selv derfra ofte med Vemod saae tilbage paa de politiske Isflader og end mere paa Domainernes grønne Marker.



## Laurits Nicolai Hvidt.

Efter Nansens Død varede det næsten 2 Aarhundreder, forinden Nogen af Borgerstanden\*), det vil sige nogen Mand, der drev borgerlig Næringsvei, kom til at indtage en Stilling til de offentlige Anliggender, der kunde hæve hans Navn op blandt Landets første Mænds. Frederik den Tredie havde undladt at give den lovede Forfatning, og Communernes Selvstændighed var stedse aftagende. Vilkaarene vare derfor tilvisse ugunstige for hver den, der, uden at høre til Aristocratiet eller det i Magt stedse voxende Bureaucrati, havde sin Hu rettet paa at vinde en paa Landets Anliggender gavnlig Indflydelse. Bedre havde det alt stillet sig, da Laurits Nicolai Hvidt, Hørkræmmer og Hofagent Hvidts Søn, født i Kjøbenhavn 1777, alt 18 Aar efter theologisk Candidat med Udmærkelse til alle sine

\*) De kjøbenhavnske Borgere sikk, som bekjendt, adelige Privilegier af Frederik III; men det var langt fra, at der derved aabnedes dem særlig Adgang til høiere Poster i Statsstyrelsen. Disse bleve derimod mere og mere, med Udelukkelse af den gamle danske Adel, overdragne til den indvandrede tyske Hofadel eller til Medlemmer af de indfødte danske Familier, som successivt ved Patenter bleve optagne i Adelstanden. Blandt disse vare ikke faa borgerlige Familier, der ved Handel eller paa anden Maade havde erhvervet sig Formue og anbragt disse i Jordegods (hvilket gav særlig Adgang fremfor anden Formue til Adelskab); t. Ex. Braem (Gotthard og Joh. B., betydelige Handlende i Kjøbenhavn i det 17de Aarh.), Benzon (Aftkom af Borgemester Bent Nielsen i Randers), Flindt (J. Flindt, Kjøbmand i Nysted i Frederik IV's Tid), Fuiren (nu uddød; D. Fuiren, Guldsmed i Odense i det 16de Aarh.), Jespersen (uddød, nedstammer fra Borgemester Jesper Lauridsen i Randers), Lehn (nu uddød paa Mandslinien, n. f. den rige kjøbenhavnske Kjøbmand A. Lehn fra Begyndelsen af forrige Aarh.), Lerche (n. f. Peder Nielsen, Borgemester i Nyborg), Lasson, Paulson (uddød), Rosenørn (n. f. Kjøbmandsfamilier i Randers), Lichtenberg (f. Horsens), Lindencrone (uddød paa Mandslinien, n. f. fra Supercargo Lentrup), Scavenius (n. f. Supercargo Jacob Brønnum f. Skagen), Schmidten (n. f. Apotheker Smidt i Horsens), Wichfeld (n. f. Kjøbmand Bertel Wichmand i Nykjøbing paa Falster). Ogsaa andre Handlende anbragte deres Formue i Jordegods, uden at «lade sig adle» (hvilket fra Frederik den Sjettes Tid ikke blev «ret af façon»), saaledes de rige Huse Severin og Ryberg i Kjøbenhavn, senere ogsaa tildeels Bruns og Suhrs Huse, Hillerup og Kjellerup fra Aalborg. Det har været til Skade for den danske Handel og derved ogsaa for Borgerstanden i det Hele, at disse betydelige Formuer ere gaaede ud af den mercantile Omsætning. Det er ogsaa et mærkværdigt Factum, at der i Danmark næsten ingen gamle Borgerfamilier gives, hvilket dog tildeels finder sin Forklaring i det Forgaaende. Fornævnte Familie Suhr horer til de ældre. Familien Bay i 4 Aarhundreder i Randers har vedligeholdt sin Familietradition (en Ebbo Bay fandtes alt i det 14de Aarh. i Kjøbenhavn). Kjøbmandsfamilien Trap kan ogsaa forfølge sin Nedstamning gjennem samme Stand paa 3die Aarhundrede (Kort Trap var Borger og Grundbesidder i Kjøbenhavn 1650). Af alle de Firmaer, som i 1767 nævnes i «Danmarks Spiel eller Efterretninger om den verdslige Stand», existerer nu efter et Aarhundrede kun Chr. Noe & Comp. (Meinert), men dette endda ikke ved directe Arv.



tre Examinere, kun 21 Aar gammel ved Faderens Død overtog dennes betydelige Forretninger. Kronprinds Frederik havde da alt lyttet til Tidens Stemme og ført sit Land Tidens Oplysning imøde. Da en vældig Tidsbølge atter en Menneskealder senere fra Syden af rullede over Europa, var Frederik, forlængst Danmarks Konge, atter opmærksom paa det, der rørte sig rundt omkring ham, og Danmark modtog af hans Haand ved en frivillig Gave Provindsialstænderinstitutionen. I denne Mellemtid havde Hvidt ikke nogen Stilling til Statens eller Communens almindelige Anliggender. Uagtet Englændernes Overfald truede og vel alt havde ødelagt hans betydelige Bedrift som Handlende og Skibsrheder, var han dog saa nidkjær i sin Post som Chefsadjutant ved det borgerlige Artilleri, at han særlig nævntes med Ros i en af Parolbefalingerne fra Bombardementstiden. Hans Formues Tab indgav ham den for en ældre og da alt forlængst gift Mand energiske Beslutning at bane sig en heel ny Vei ved at danne sig gennem juridisk Examen for Advocaturen; men da han vel havde taget Plads med de allerede dengang utallige Forordninger, Rescripter og Collegialbreve foran sig, blev han af Regeringen kaldet til den da nyoprettede Post som Børscommissair (1809—16). Hvidt havde forinden erhvervet sig Navn som en af Hovedstadens dygtigste Borgere og i Handelssager kyndigste Mænd, og han kaldtes derfor snart til desforuden at være Medlem af mange og vigtige Commissioner (disse var den Tids Repræsentation). Dampskibenes Æra begyndte, og Hvidt, der nu atter havde optaget sine Handelsforretninger og navnlig som Skibsrheder paa Vestindien, var med Auditeur Steen Bille Grundlægger af vor første Dampskibsfart (Caledonia, 1819); siden var han ene om Entreprisen. Da Stænderinstitutionen skulde træde ilive, blev Hvidt en af de 70 „oplyste Mænd“, og han førte alt da Ordet for Offenligheden. Hermed begyndte Hvidts politiske Virksomhed. 1834 valgte Kjøbenhavn ham til sin Stænderdeputerede. 1835 blev han Bankdirecteur (han nedlagde nu sine Handelsforretninger med Undtagelse af Dampskibsentreprisen). Han mødte ved det første Møde i Roskilde og tvende Gange senere (hans Directeurpost i Banken afholdt ham fra de øvrige Møder) og valgtes stedse til Vicepræsident. Han modtog i denne Stilling et Vidnesbyrd af A. S. Ørsted: „Jeg har i hans hele Færd i vor Kreds gjenfundet det samme skarpe og omfattende Blik, den samme klare Fremstilling, den samme utrættelige Virksomhed, den samme Varme for det, han erkjender for godt og gavnligt,

som jeg har havt Leilighed til at bemærke, hver Gang jeg har havt den Glæde at arbeide med ham i Almeenanliggender.“ Han var den egenlige Stifter af Trykkefrihedsselskabet; som Ordfører for Kjøbenhavns Handelsstand overrakte han efter Tronskiftet Kong Christian den Ottende en Adresse i constitutionel Retning, i hvis Tilblivelse han havde væsenlig Deel; han kunde vel derfor heller ikke, alene af den Grund, finde sig overrasket ved, af Kongen i dennes Svar paa Kroningsadressen, der ogsaa overrasktes af Hvidt som Formand for Kjøbenhavns Borgerrepræsentanter, at blive henført til en anden Classe end „de bedste Borgere“. Da han derefter 1842 atter sad i Stænderne, gik han vel ind paa Regeringsforslaget om Stændercomiteer („for klog til ikke at modtage det Mindre, der bydes, naar dette blot kan virke gavnende og fremadskridende“), men han talte dog indtrængende Ord for Folkets Frihed og Heelhed og fremlagde et Andragende fra 3—4000 Borgere og Indbyggere i Kjøbenhavn om, „at der maatte tillægges Folkets forenede Repræsentanter en virkelig besluttende Medvirkning saavel ved Lovgivningen i Almindelighed, som ved Bestemmelsen af Statens Indtægter og Udgifter i Særdeleshed“. Da den Medfart, Peter Hjort Lorentzen mødte i de slesvigske Stænder 1842, vakte det danske Folk, var Hvidt fremmest blandt de „Syv“, som satte sig i Spidsen for den slesvigske Hjælpeforening; og da Kong Christian bortkaldtes ved Døden 1848, da Europa atter stod i Flamme, da Oprøret stod truende i Syd, da var Hvidt Formand i de tvende Casinomøder den 11te og 20de Marts, da var det ham, der i det sidste af disse Møder som Borgerrepræsentanternes Formand oplæste den Adresse, han umiddelbart forinden havde været med at vedtage i Repræsentationen, hvori det udtaltes, at de Raadgivere, som Kongen havde arvet fra sine Forgængere, ikke vare i Besiddelse af Folkets Tillid, og hvori Kongen anraabtes om „ikke at drive Nationen til Fortvivlelsens Selvhjælp“. Da det store Tog næste Dag bevægede sig fra Raadhuset til Christiansborg, var Hvidt i Spidsen, og da „de gamle Ministre“ tvende Dage efter vekslede med nye, var Hvidt, som bekendt, blandt disse. Men han holdt dog ikke ud med de andre Martsministre og gik alt den 1ste November igjen over til sin Stilling i Nationalbanken, hvor han ikke alene kunde „Søkaart forstaae“, men ogsaa „Skibet føre“. I den grundlovgivende Rigsdag var han Viceformand. Til 1853 vedblev han at være Borgerrepræsentanternes Formand, men da frabad han sig Gjenvælg paa Grund af sin Alder; ligeledes afslog han Valget for

Kjøbenhavn som Medlem af Landstinget og holdt sig fra den Tid borte fra mere indgribende politisk Virksomhed. Han erklærede dog 1854, at han ikke vilde tjene den Regering, der havde udstedt Forordningen af 26de Juli 1854 (den første Heelstatsforfatning), og han nedlagde sine Stillingen i Vaisenhuusdirectionen og Missionscollegiet. Skjøndt i sit 78de Aar, var han „dog ung nok“ til at deeltage i Fakketoget den 18de December 1854 til Christiansborg, der takkede Kong Frederik den Syvende for at have afskediget Heelstatsministeriet Ørsted for at antage Heelstatsministeriet Scheele. Den 16de Marts 1856 bortkaldte Døden den endnu kraftige, altid nidkjære, altid hæderlige kjøbenhavnske Borger, der vel kan taale Sammenligningen med Hans Nansen.

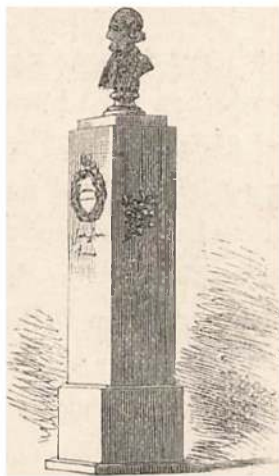


### Joachim Frederik Schouw,

Søn af Viinhandler Povl Schouw og Hustru Sara Georgia, født Liebenberg (Søster til Confessionarius L.), var født i Kjøbenhavn den 7de Februar 1789. Tidligt yttrede han Lyst til Naturvidenskaberne, og allerede i sit 13de til 14de Aar hørte han Forelæsninger hos Botanikerne Vahl og Hornemann. 1808 blev han Student og allerede 1811 juridisk Candidat med bedste Charakter. 1813 udnævntes han til Undercancellist i det danske Cancelli, men opgav allerede 1816 denne Stilling for ganske at hellige sig Naturvidenskaberne og særligt Botaniken. Samme Aar forsvarede han sin for den filosofiske Doctorgrad skrevne Afhandling „de sedibus plantarum originariis“ og tiltraadte derpaa, understøttet af det Offneplige og af Bülow til Sanderumgaard, en videnskabelig Udenlandsreise (1816—20). Efter

Hjemkomsten fra denne blev han ansat som Professor extraordinarius ved Københavns Universitet. 1822 udgav han „Grundtræk til en almindelig Plantegeographi“, 1826 „Skildring af Veirligets Tilstand i Danmark“ (kronet Priisskrift), 1832 „Europa, en let fattelig Naturskildring“. 1829—30 gjæstede han atter Frankrig og Italien, og sidstnævnte Land besøgte han atter i 1839—40, tildeels med Hensyn til det af ham ved den Tid udgivne Værk om Italiens Clima og Vegetation. Ved Hornemanns Død 1841 udnævntes han til Bestyrer af den botaniske Have. Disse Data betegne imidlertid alene Schouws Stilling som Videnskabsmand; men han var ved Siden deraf en varm og praktisk Fædrelandsven. Ved den Interesse, hvormed han stedse imødekom nye Planer til nyttige Foretagender, og hvormed han sluttede sig til de Samfund, der dannede sig for disse, og til hvis Formand han ofte kaaredes, maatte han snart blive kjendt i en videre Kreds, og da efter Forordningen af 28de Mai 1831 nye Anskuelser gjorde sig gjældende, og man saae sig om efter Mænd for at fremme disse, maatte Schouw, der paa den Tid ogsaa havde paabegyndt Redactionen af „Dansk Ugeskrift“, nødvendigviis tiltrække sig den almindelige Opmærksomhed. I Aaret 1834 stod han i Spidsen for en Petition til Kongen imod Indskrænkninger i Trykkefriheden, 1835 var han med at stifte Trykkefrihedsselskabet. Det kan derfor vistnok være med Rette, at det er udsagt, at det var „pludselig og uventet“, at han 1836 blev af Kongen valgt for Universitetet til Medlem af Stænderforsamlingerne i Roskilde og Viborg. I de 3 første Møder var han efter Valg derhos Formand, i hvilken Stilling han frimodigt og samvittighedsfuldt vaagede over Stændernes Rettigheder og over Ordets Frihed; han bidrog derved væsenligt til Institutionens Udvikling og forøgede Betydning. Den Tilladelse, Formanden havde til selv at tage Deel i Debatterne, benyttede han ikke ofte; men naar han tog Ordet, udtalte han sin Mening uden Forbehold. Hans Foredrag skildredes ikke som egenlig veltalende, men som „naturlig klart og vel overveiet“. Ved de næste Valg forbigik Regeringen ham. Han optog 1842 igjen den 1836 standsede Udgivelse af „Dansk Ugeskrift“, som nu, følgende Ideernes fremskridende Udvikling, i flere Artikler udtalte sig for constitutionelle Statsformer. Et andet Hovedformaal for Schouws Bestræbelser i dette Afsnit af hans Liv var Danskhedens Bevarelse i Slesvig og Modstand mod Schleswigholsteinismen. „Dansk Ugeskrift“ standsedes 1846 i Anledning af en Beslaglæggelse, men fortsattes fra 1847 under Navnet „Dansk Tids-

skrift“. Efter Kong Christian den Ottendes Død udgav Schouw og N. H. Clausen Skriftet „Ved Tronskiftet“, hvori de toge Ordet for, at der strax blev givet en fri Forfatning. Ved Valgene den 5te October 1848 til den grundlovgivende Rigsforsamling valgte Randers Amts 2den Valgkreds ham til sin Repræsentant; i Forsamlingen selv valgtes han med 132 Stemmer af 143 til Formand og udførte dette besværlige Hverv til almindelig Tilfredshed. Siden den Tid havde Schouw Sæde i Landstinget i to Sessioner, men uden forøvrigt at tage Deel i det politiske Liv. Hans Livskraft var svækket. Han længtes efter Hvile og fik den den 28de April 1852.



### **Johan Georg Forchhammer,**

født den 26de Juli 1794 i Husum, hvor hans Fader dengang var Lærer ved Skolen; han blev Elev paa Apotheket sammesteds, Student i Kiel 1815, kom 1818 til Kjøbenhavn, hvor han studerede Chemi og Physik, deeltog med H. C. Ørsted og Etatsraad Esmarch i deres mineralogiske Undersøgelser til Bornholm i 1818 og 1819. I 1820 erholdt han den philosophiske Doctorgrad efter at have forsvaret en chemisk Afhandling om Manganet og dets Iltningstilstande. Han gjorde nu i dette og det følgende Aar med offentlig Understøttelse en Reise til England, Skotland og dets